

HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM
ÜLDHARIDUSOSAKOND

ÜLEVAADE ÜLDHARIDUSEST 2001 – 2005

TARTU 2005

Toimetanud: Maie Kitsing, Kuldar Kiho

Keeletoimetajad: Piibe Leiger, Külli Saia

Kujundaja: Silver Sinijärv

© Haridus- ja Teadusministeerium 2005, autorid

ISBN 9949-13-329-7

Sisukord

SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	6
1. RIIKLIKUD STRATEEGIAD JA NENDE SEOS ÜLDHARIDUSEGA	8
1.1. EUROOPA LIIDU PEAMISED HARIDUSPOLIITILISED VÕI HARIDUSPOLIITIKAT MÕJUTAVAD DOKUMENDID	8
1.2. EESTI PEAMISED HARIDUSPOLIITILISED PROGRAMMDOKUMENDID	8
1.3. EESTI HARIDUSSÜSTEEMI ARENDAMISE EESMÄRGID	9
1.4. EESTI HARIDUSPOLIITILISTE PROGRAMMDOKUMENTIDE JÄRELDUSED ÜLDHARIDUSE ARENDAMISEKS	10
2. EUROOPA LIIDU MÕJU EESTI ÜLDHARIDUSELE	12
3. STATISTILINE ÜLEVAADE ÕPILASTE JA KOOLIDE ARVUST	14
3.1. ÕPILASTE ARV ÜLDHARIDUSKOOLIDES	14
3.2. ÜLDHARIDUSKOOLIDE ARV	15
3.3. PÄEVAVAKOOLI ÕPILASTE ARV JA PROGNOOS AASTATEKS 2005 – 2011	16
3.4. ÜLDHARIDUSLIKE PÄEVAKOOLIDE ARV	19
3.5. HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA (HEV) ÕPILASED JA KOOLID ÜLDHARIDUSES	21
3.6. ÜLDHARIDUSLIKU ÕHTU- JA KAUGÕPPEKOOLI ÕPILASTE JA KOOLIDE ARV	23
4. EESTI HARIDUSE INFOSÜSTEEM EHS	25
5. RAHASTAMINE. ÜLDHARIDUSE EELARVE	27
5.1. ÜLDHARIDUSE RAHASTAMINE	27
5.1.1. Üldhariduse rahastamine Eestis	27
5.1.2. Üldhariduse rahastamine HTMi haldusala eelarves	27
5.2. RAHASTAMISPÕHIMÕTETE MUUTUMINE 2000. – 2005. A	31
5.2.1. Üldhariduslike munitsipalkoolide finantseerimine	31
5.2.2. Munitsipalkoolide õpetajate palga alammäärad	32
6. ÜLDHARIDUSKOOLIDE INVESTEERINGUD JA TOETUSED ÕPPEVAHENDITE SOETAMISEKS	35
6.1. INVESTEERINGUD	35
6.2. ÕPPEVAHENDID	36
7. KOOLIVÕRGU MUUTUSED 2001 – 2005	37
8. ÜLEVAADE ÜLDHARIDUSE VALDKONNAS KEHTESTATUD OLULISEMAST ÕIGUSAKTIDEST 2001 – 2005	39
8.1. SEADUSED	39
8.2. VABARIIGI VALITSUSE MÄÄRUSED	41
8.3. HARIDUSMINISTRI JA HARIDUS- JA TEADUSMINISTRI MÄÄRUSED	42
9. KOOLIARENDUSE TOETAMINE	45
9.1. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI (HTM) NING BRITI NÕUKOGU KOOSTÖÖPROJEKT “KVALITEET HARIDUSES”	45
9.2. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI NING BRITI NÕUKOGU KOOSTÖÖPROJEKT “KOOLIJUHTIMINE 21. SAJANDIL”	48
9.3. RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖVÕRGUSTIK SYNEVA.NET	50
9.4. ÕPIV KOOLIKOGUKOND	51
10. ÕPITULEMUSTE VÄLISHINDAMISE ARENDUS. ÕPITULEMUSED	53
10.1. ÕPITULEMUSTE VÄLISHINDAMISEST PÕHIKOOLIS	53
10.1.1. Üleriigilised tasemetööd	53
10.1.2. Põhikooli lõpueksamid	58
10.2. GÜMNAASIIUMI RIIGIEKSAMID 2001 – 2005	61
10.3. ÜLEVAADE HARIDUSSÜSTEEMI JÄRELEVALVEST 2001 – 2005	65
10.4. EESTI OSALEMISEST RAHVUSVAHELISTES ÕPILASTE HARIDUSUURINGUTES	65
10.5. ÕPILASVÕISTLUSED JA OLÜMPIAADID	65
11. ÕPPEKAVA ARENDUS	76
12. ÕPPEKAVA RAKENDAMISE TOETAMINE	78
12.1. ÕPPEKIRJANDUS 2001 – 2005	78

12.2. RIIKLIKU ÕPPEKAVA RAKENDAMIST TOETAVAD TRÜKISED	80
12.3. RAAMATUSARI "XXI SAJANDI KOOL"	84
13. ÕPETAJAKOOLITUS, KUTSEAASTA, KUTSESTANDARD	85
14. ÕPILASKODUDE PROGRAMM	88
15. ALUSHARIDUSE ARENDUSTÖÖ	91
16. HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA (HEV) LASTE ÕPPETINGIMUSTE JA ÕPETAMISE KVALITEEDI PARENDAMINE	95
16.1. HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPPEKORRALDUSE KONTSEPTUAALSED ALUSED	95
16.2. UNESCO PROGRAMMI „HARIDUS KÕIGILE” EESTI TEGEVUSKAVA.....	96
16.3. RAHVUSVAHELISED PROJEKTID HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTE VALDKONNAS.....	99
16.3.1. <i>Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja Baltimaade ühisprojekti "Kool kõigile" (School for All) kolm alaprojekti 2000 – 2005.....</i>	<i>99</i>
16.3.2. <i>Erivajadustega õpilased muukeelses koolis: õpetajate täienduskoolitus.....</i>	<i>100</i>
16.4. UUSIMMIGRANTIDE ÕPETAMISVÕIMALUSED – MATRA PROJEKT	102
16.5. HARIDUSKORRALDUS VANGLAS	104
17. ETTEVALMISTUS 2007. AASTAKS (EESTIKEELSELE GÜMNAASIUMÕPPELE ÜLEMINERU ALGUS VENE ÕPPEKEELEGA KOOLIDES).....	106
18. EUROOPA KOOLID	110
19. PROGRAMM COMENIUS.....	113
20. TIIGRIHÜPE JA ÜLDHARIDUS 2001 – 2005.....	116
21. EESTI NOORSOOTÖÖ KESKUS (ENTK) JA ÜLDHARIDUS 2001 – 2005.....	118
21.1. KOOLIRAHU PROGRAMM – NOORTE KAASAMINE KOOLI ELLU, SALLIVUSE SUURENDAMINE, VÄLJALANGEVUSE ENNETAMINE.....	118
21.2. NOORTE INFOMESS TEEVIIT.....	119
21.3. KESKKONNAHARIDUSE VALDKOND	119
21.4. KODU-UURIMINE, KULTUURILUGU, NOORGIIDID.....	120
22. ELUKESTVA ÕPPE ARENDAMISE SIHTASUTUSE KARJÄÄRINÕUSTAMISE TEABEKESKUS JA ÜLDHARIDUS	121
23. MITTE-EESTLASTE INTEGRATSIOONI SIHTASUTUS (MEIS) JA ÜLDHARIDUS	124
23.1. HETKESEIS.....	124
23.2. MITTE-EESTLASTE INTEGRATSIOONI SIHTASUTUSE VÄLISABIPROJEKT „MITMEKULTUURILINE EESTI“ 2001 – 2004..	124
23.3. EUROOPA LIIDU PHARE PROGRAMMI TOETUS EESTI KEELE JA EESTIKEELSEKS ÕPPEKS ÜLDHARIDUSSÜSTEEMIS.....	125
2001 – 2005.....	125
23.4. KESKUSE TEGEVUS EESTI KEELE ÕPETAMISEL	126

Sissejuhatus

Maie Kitsing

Haridus- ja Teadusministeerium, üldharidusosakonna juhataja

Kuna üldharidusse on kaasatud palju lapsi ja noori, õpetajaid ning teenindavat personali, on selle haridusvaldkonna arendamine üks keerulisemaid. Mida erinevamad on asjaosalised oma vanuse, võimete, huvide, sotsiaalse tausta, rahvuse jt iseloomustavate tegurite poolest, seda enam peab valdkond olema valmis nimetatud erisusi aktsepteerima. Samas, kuna noore põlvkonna õpetamine ja kasvatamine tähendab panustamist Eesti riigi ja rahva tulevikku, on haridusvaldkonna arendustöös äärmiselt oluline teha mõistlikke valikuid ja langetada õigeid otsuseid, analüüsida ja hinnata tehtut ning kavandada edaspidist tegevust.

Käesolevas ülevaates kirjeldatakse üldharidussüsteemi arengut ja arendustööd viimase viie aasta jooksul eeskätt riigi tasandilt lähtudes.

Üldharidust, nagu kutse- ja kõrgharidustki, mõjutavad nii Eestis kui väljaspool seda toimuvad muutused. Siseriiklik hariduspoliitika ei saa jätta arvestamata Euroopa Liidus ega ka kogu maailmas valitsevaid trende. Euroopa Liidu liikmesriigina, kuuludes UNESCOsse ja Euroopa Nõukogusse ning omades OECD vaatlejariigi staatust, oleme võtnud rea kohustusi, mida vastavalt oma riigi võimalustele ja arengutasemele järk-järgult täidame. Osaleme nimetatud institutsioonide poolt ellu kutsutud programmides ja liigume püstitatud eesmärkide suunas. Samas on iga riigi haridus unikaalne, mõjutatud minevikust ning inimeste soovist, tahtest ja oskusest arvestada nii oma riigi kui ka teiste riikide kogemusi.

Pea kõikides Eesti ministeeriumide poolt koostatud strateegiates, arengukavades, programmides on viiteid vajalikele tegevustele üldhariduses, sageli väga konkreetseid kohustusi. See on igati mõistetav, sest ühiskonna areng on selges sõltuvuses inimeste väärtushinnangutest, teadmistest ja nende kasutamise oskusest, mis omandatakse nii kodus, koolieelses lasteasutuses kui üldhariduskoolis.

Ülevaate võib tinglikult jaotada kolmeks: kirjeldatakse konkreetseid muutusi üldharidusvaldkonnas, sh alushariduses; antakse ülevaade Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTMi) ja ministeeriumi hallatavate asutuste poolt algatatud arendamisalastest tegevustest; iseloomustatakse sihtasutuste Tiigrihüpe, Archimedes, Innove ja Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus (MEIS) üldharidusega seotud tööd.

Esitatud on koondkokkuvõtted õpilaste ja koolide arvust, üldhariduskoolide rahastamisest ja investeringutest ning koolivõrgu üldistest muutustest vaadeldaval perioodil. Loodud ja muudetud õigusaktide ülevaade näitab kõige selgemalt hariduspoliitika viimase viie aasta suundumusi - kaasava hariduse ideoloogia juurutamist ja õppeasutuse autonoomia suurendamist. Antakse lühikesed ülevaated projektidest ja tegevustest, mis toetavad kaasava hariduse ideoloogia rakendamist, õpilase võimete väljaarendamist ja kooliarendust tervikuna, ning põhjalikum ülevaade õppeasutuse välishindamise arengust, sh muutustest õpitulemuste välishindamises. Vaatluse all on riikliku õppekava arendustöö, õppekirjandus ja õpetajaid iseloomustavad üldised näitajad, samuti õpetajatele kutsekvalifikatsiooni omistamise süsteemi loomine; uusimmigrantide laste õpetamise ettevalmistamine ning vangidele loodud võimalused üldhariduse omandamiseks munitsipaalkoolides. Alushariduse arengut käsitlevas artiklis on olulisteks märksõnadeks haridusliku erivajaduse varajane märkamine, lasteaiaõpetaja kvalifikatsiooni tõstmine ja alushariduse õppekava arendus.

Arvestades teema olulisust, kirjeldatakse põhjalikult HTMi ja MEISI ettevalmistusi 2007. aastaks, mil vene õppekeelega koolides alustatakse üleminekut eestikeelsele gümnaasiumiõppele.

Eesti õpilaste ja õpetajate võimalused õpinguteks ja täienduskoolituseks ning koostööks teiste ELi riikide koolidega on viimasel ajal märgatavalt kasvanud. SA Archimedese vastavasisulises artiklis näidatakse, kuidas koolid, õpetajad ja õpilased uusi enesearendamise võimalusi kasutavad.

SA Tiigrihüpe annab ülevaate üldhariduskoolide IKT infrasüsteemide ülesehitusest, õpetajate IKT-alasest koolitusest ja õpitarkvara ning e-õppematerjalide arendusest. Üldhariduskoolide IKT tase on võimaldanud üle minna internetipõhiste üldhariduse sihtgrupe ja osapooli iseloomustavatele registritele, mis annavad nii koolile, koolipidajale kui ka riigile vajalikeks analüüsideks adekvaatset informatsiooni.

Infotulv, võimaluste avarumine ja muutused tööturul tingivad vajaduse noort inimest valikute tegemisel ja otsuste langetamisel aidata. Sihtasutus Innove Karjäärinõustamise Teabekeskus on alustanud sihipärast noorte karjäärinõustamisalast tööd.

Usun, et käesolev ülevaade üldharidussüsteemi muutustest ja arendustegevusest pakub nii õpetaja, koolijuhi, koolipidaja kui ka haridusametniku ning poliitiku ja kodaniku tasandil head analüüsimaterjali, otsimaks vastust küsimusele, kas kasvava põlvkonna tuleviku ja ühiskonna arengu tarvis tegutsetakse õigel moel. Loodetavasti aitab ülevaade kavandada üldharidussüsteemi arengut lähiaastaiks.

Tänan kõiki, kes oma igapäevatööst üldharidusvaldkonnas kokkuvõtte tegid ja antud ülevaate valmimisele kaasa aitasid.

1. Riiklikud strateegiad ja nende seos üldharidusega

Avo Veermäe

Haridus- ja Teadusministeerium, üldkeskhariduse talituse juhataja

1.1. Euroopa Liidu peamised hariduspoliitilised või hariduspoliitikat mõjutavad dokumendid

- Nn valge raamat "Õpetamine ja õppimine – õpiühiskonna poole" 21. sajandi hariduspoliitikast (1995).
- Euroopa Liidu Ülemkogu Lissaboni tippkohtumisel märtsis 2000 püstitatud eesmärk kujundada Euroopast 2010. aastaks maailma kõige dünaamilisemalt areneva teadmispõhise majandusega piirkond. Selle eesmärgi saavutamiseks peab haridussüsteem arendama järgmisi baasoskusi: 1) infotehnoloogiaoskused, 2) võõrkeelte oskused, 3) tehnoloogia- ja ettevõtlusalased oskused, 4) sotsiaalsed oskused.
- Euroopa Liidu Ülemkogu Göteborgi nõupidamisel juunis 2001 vastu võetud „Euroopa Liidu säästva arengu strateegia“.
- „Euroopa Liidu Nõukogu elukestva õppe resolutsioon“ (juunist 2002).
- Euroopa Liidu programm „Haridus ja koolitus 2010“.

Nimetatud dokumentide läbivad märksõnad on *infoühiskond, elukestev õppimine, teadmispõhine ühiskond, säästev areng*.

Euroopa Liit on seadnud haridusvaldkonnas tulevikueesmärgid järgnevas kümneks aastaks:

- 1) Euroopa Liidu haridus- ja koolitussüsteemide kvaliteedi ja tõhususe parendamine;
- 2) haridus- ja koolitussüsteemide kõigile ligipääsetavaks muutmine;
- 3) haridus- ja koolitussüsteemide avamine ülejäänud maailmale.

1.2. Eesti peamised hariduspoliitilised programmdokumendid

- Teadmispõhine arengumudel (ühiskondlik lepe) näeb ette programmi „Teadmispõhine Eesti“ elluviimist hariduses ja Euroopa Liidu Lissaboni tippkohtumisel püstitatud eesmärkidega liitumist.
- „Eesti riiklik arengukava aastateks 2003 – 2006“ (RAK) toetab elukestva õppe rakendamist (kuigi teadmispõhist ühiskonda seal otseselt ei nimetata).
- „Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia 2002 – 2006 „Teadmispõhine Eesti““ näeb tuleviku Eestit teadmispõhise ühiskonnana, mille märksõnadeks on *innovaatiline mõtlemisviis ning elukestev õpe*.
- Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonist lähtuvalt peetakse vajalikuks kodanike ja nende ühenduste laialdasemat kaasamist poliitikate ja õigusaktide väljatöötamise ja analüüsi protsessi.
- Strateegia „Säästev Eesti 21“ esitleb sünteesstenaariumi „Eesti kui teadmusühiskond“. Teadmusühiskonna juurde kuulub elukestev õpe. Eesti avaliku sektori asutuste tegevusse tuleb sisse viia teadmusjuhtimise ja õppiva organisatsiooni põhimõtted.
- „Eesti edu 2014“ (projekt) järgi on inimene teadmispõhise ühiskonna suurim ja olulisim väärtus. Täiendusõppe ning elukestva õppe süsteemi moderniseeritakse, luuakse infoühiskond kõigile.

- „Eesti haridusstsenaariumid 2015“ (projekt) käsitleb nelja võimalikku arengut, nendest kannab stsenaarium D nime „Õpi-Eesti“. Selle kohaselt on eluaegne õppimine kujunenud elamisviisiks, ühiskonda õpitakse nägema õppiva organisatsioonina.
- Haridusstrateegia „Õpi-Eesti“ (projekt) aluseks on visioon õpiühiskonnast kui kogu elu õppivate inimeste (*elukestev õppimine*) ja õppivate organisatsioonide (*iga haridusasutus kui õppiv organisatsioon*) võrgustikust.
- Haridusstrateegia „Õppiv Eesti“ (projekt) peab kavandatava haridusreformi eesmärgiks teoks teha visioon haridusest kui Eesti peamisest strateegilisest ressursist.
- „Elukestva õppe strateegia“ (projekt).
- „Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arengukava 2005 – 2009 „Õppiv Tiiger““ (projekt).
- „Üldharidussüsteemi arengukava 2006 – 2009“ (projekt).
- „Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005 – 2008“ (projekt).
- „Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006 – 2015“ (projekt).

Nimetatud dokumente läbivad järgmised märksõnad: *haridus kui Eesti peamine strateegiline ressurss, teadmispõhine (teadmuspõhine) ühiskond, elukestev õpe (eluaegne õppimine), õppiv organisatsioon, õpiühiskond, infoühiskond, kodanikuühiskond.*

Formuleerub Eesti ühiskonna peaeesmärk – Eesti kui arenev teadmispõhine kodanikuühiskond.

Lisaks on kasutatud järgmisi programmdokumente ja ülevaateid:

- 1) „Ühiskondlik lepe“,
- 2) „ELi ja Eesti Sotsiaalse Kaasatuse Ühismemorandum – JIM (*Joint Inclusion Memorandum*)“,
- 3) „Lapse õiguste tagamise strateegia“,
- 4) „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010“,
- 5) Riiklik programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000 – 2007“,
- 6) „Noortepoliitika ja noorsootöö strateegia 2006 – 2012“ (projekt),
- 7) Riiklike hariduspoliitikate ülevaated. Eesti. OECD.

Käsitletud ei ole kõiki riiklikke programmdokumente või nende kavasid, mis ka Haridus- ja Teadusministeeriumile ülesandeid seavad, näiteks „Kuritegude ennetamise riiklik strateegia aastani 2005“, „Rahvuskaaslaste programm“, „Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012“, „Riiklik hoolekande programm“, „Laste ja erivajadustega inimeste hoolekande programm aastateks 2004 – 2006“, „Eesti vaimse tervise poliitika alusdokument“, „Alkoholismi ja narkomaania ennetamise programm aastateks 1997 – 2007“, „HIV/AIDSi ennetamise riiklik programm aastateks 2002 – 2006“, „Rahvastikupoliitika alused“, „Õpetajakoolituse riiklik arengukava“, „Eesti keele arendamise strateegia“, „Arengukava Euroopa Liidu struktuurivahendite kasutuselevõtmiseks perioodil 2007 – 2013“, „Eesti regionaalarengu strateegia 2004 – 2015“ jt..

1.3. Eesti haridussüsteemi arendamise eesmärgid.

Strateegiliste dokumentide alusel saab formuleerida järgmised Eesti haridussüsteemi arengu peaeesmärgid:

- 1) suurendada õppe sisu vastavust üksikisiku, organisatsiooni ja ühiskonna arengu vajadustele;
- 2) tagada õppekvaliteet, muutes haridussüsteemi avatumaks ja soodustades konkurentsi;
- 3) tõsta haridussüsteemi tõhusust;

- 4) tagada sotsiaalne õiglus, luues tingimused kvaliteetseks õppeks kõigile õppuritele, olenemata soolistest, piirkondlikest või majanduslikest erinevustest;
- 5) tagada eesti kultuuri ning keele säilimine ja luua eeldused nende arenguks, samas soodustada rahvusvähemuste kultuuri ning keele säilimist ja arengut;
- 6) detsentraliseerida haridussüsteemi juhtimine ning suurendada õppeasutuste iseseisvust ja vastutust, samas tõhustada haridusministeeriumi strateegilist rolli;
- 7) luua tingimused pidevateks haridusuuendusteks, tuginedes hariduspoliitilistes otsustes haridussüsteemi seisundi regulaarsele hindamisele ja professionaalsele analüüsile.

Haridusalased eesmärgid on kokku võetavad kolme printsiibi: 1) Eesti haridus pakub konkurentsi juhtivatele haridusmaadele (*kvaliteet*); 2) Eesti haridussüsteem on tõhus ja ressursisäästlik (*efektiivsus*); 3) Eesti haridussüsteem on avatud ja tagab õpivõimaluste võrdse kättesaadavuse (*ligipääs*).

Haridusalaste eesmärkide saavutamiseks näevad Eesti programmdokumendid ette rea prioriteetseid arenguid.

1. Eesti koolivõrk on optimaalne.
2. Koolikorraldus toetab uuendusi.
3. Õpetajakoolitus vastab teadmispõhise ühiskonna vajadustele.
4. Õppekavaarendus toetab üleminekut teadmispõhisele ühiskonnale.
5. Tugisüsteemid toetavad õppimist, sh tagatakse tugisüsteemidega HEV laste õpe ja õiguste kaitse.
6. Hariduse rahastamisskeem on täiustatud.

1.4. Eesti hariduspoliitiliste programmdokumentide järelused üldhariduse arendamiseks

1. Eesti koolivõrk on optimaalne.

Hariduse kvaliteet tagatakse eranditult kõigis koolides. Võimalusel ei suleta maapiirkondades väikese õpilaste arvuga koole ja saavutatakse neis vajalik õppetase. Kuna praegused sageli liiga väikesed omavalitsusüksused ei tule kõikide kohalike haridusprobleemidega toime, on vaja läbi viia haldusreform, mille tulemusena tekiks optimaalse suurusega kohalikud omavalitsused, kes suudavad hädavajalikke haridusasutusi ülal pidada.

Põhikooli esimese astme puhul on olulisim arvestada õppeasutuse paiknemist lapse kodukohas või selle läheduses, samuti ressursside efektiivset kasutamist. Põhikooli kolmandas astmes tuleb silmas pidada õpilaste normatiivset arvu piirkonnas või koolis, gümnaasiumiastmes on tähtsaimaks tingimuseks õpetamise kvaliteet, mis eeldab kvalifitseeritud pedagoogide olemasolu. Keskhariduse omandamiseks tagatakse üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes piisaval arvul õppekohti.

2. Koolikorraldus toetab uuendusi.

Haridusmuutustesse tuleb kaasata ühiskond, eriti poliitilised juhid ja sotsiaalpartnerid. Hariduse pikaajalised arengusuunad määratakse riigi haridusstrateegias. Haridusseadustikus on kesksel kohal lapse ja inimõigused, eriti olulisel kohal on võrdne ligipääs haridusele. Haridusotsustuste aluseks on sellekohased uuringud. Iga koolieelses eas lapse valmisolek kooliks tagatakse lasteaia või kooli juures oleva ettevalmistusklassi kaudu. Luuakse tingimused kõikide õpilaste võimetekohaseks õppeks, edendatakse paindlikke õppimisvõimalusi. Riigis tuleb välja töötada süsteem, mis võimaldab märgata puudusi lapse kasvukeskkonnas ja neid varakult kõrvaldada. Eriti oluline on vältida õpilaste põhikoolist väljalangemist. Tuleb kujundada süsteem aitamaks

erivajadustega õpilastel liikuda ühelt hariduse tasemelt teisele või koolist tööturule. On vaja jätkata keskhariduse mitmekesistamist, tõsta kutsekeskhariduse osatähtsust, suurendada gümnaasiumides praktilise õppe võimalusi kutsealase eelkoolituse ja kutseõppe kaudu, võimaldada kutsealast nõustamist. Strateegiliseks prioriteediks on eesti keele õpetamine muukeelses koolis.

3. Õpetajakoolitus vastab teadmispõhise ühiskonna vajadustele.

Haridussüsteemi muutuste elluviimisel on võtmetähtsusega õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitus. Õppe sisu muutumine, erinevate õppimis- ja õpetamisstiilide kasutamine, koostöö lastevanemate ning kogukonnaga, erivajadustega õpilaste arvu suurenemine, uute tehnoloogiate kasutamine jms tingivad õpetaja pideva enesetäiendamise vajaduse. Põhihariduses on viimaste aastate jooksul muutunud üha olulisemaks õpetajate oskus mõista sotsiaalseid probleeme, aru saada õpilaste erivajadustest ja õpiraskustest, jagu saada koolivägivallast toime tulla multikultuurses õpikeskkonnas, töötada liitklassides.

4. Õppekavaarendus toetab üleminekut teadmispõhisele ühiskonnale.

Riiklikud raamõppekavad on andnud koolile õiguse ja võimaluse luua oma õppekava, mis arvestab kooli erisusi, õppurite soove ning piirkondlikku omapära. Õppekava arenduse eesmärgiks peaks olema alus-, põhi- ja keskhariduse eesmärkide ja sisu kooskõlla viimine isiksuse arengupsühholoogia ja kiiresti teiseks infoühiskonna ning tööturu nõudmistega. Riiklikud õppekavad peavad võimaldama erinevaid haridusvalikuid, looma võimaluse laste vaimsete ja sotsiaalsete võimete arendamiseks, olema sobitatud kutseõppekavadega. Riiklikes õppekavades tuleb vähendada õppe sisulist mahtu, leida õpetuse lõimingu võimalusi, tõsta laste keskkonnateadlikkust.

5. Tugisüsteemid toetavad õppimist ning tagavad hariduslike erivajadustega (HEV) laste edasijõudmise.

Arendatakse ja laiendatakse koostöövõrgustikku (kool, kohalik omavalitsus, sotsiaal- ja noorsooteenistused, psühholoogiline nõustamine jt.), suurendatakse toetavate spetsialistide, nagu psühholoogide, lastepsühhiaatrite, sotsiaalpedagoogide, abiõpetajate, logopeedide jt osakaalu, koolides moodustatakse pikapäevarühmi, parandusõpperühmi, eraldi klasse kasvatusraskustega õpilastele, tasandusklasse, abiklasse, toimetulekuklasse, avandatakse individuaalse õppekava kasutamise võimalusi. Oluliste tugisüsteemidena nähakse õpilaskodusid ja koolitransporti. Oluliselt suurendatakse lastele suunatud toetusi ja doteeritud teenuseid (koolitoit, õpikud jt õppevahendid, osalemine huviringis, stipendiumid jms).

6. Hariduse rahastamisskeem on täiustatud.

Hariduskulutuste osakaal tõuseb riigieelarves vähemalt 0,2% võrra aastas. Hariduse väärtustamise aluseks on õpetajatöö väärtustamine. Materiaalse õppekeskkonna parendamise eest vastutavad kohalikud omavalitsused ja riik. Tagatakse tugisüsteemide toimimine ning lastele suunatud toetused ja doteeritud teenused.

2. Euroopa Liidu mõju Eesti üldharidusele.

Epp Rebane

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (hariduspoliitika)

Õigem on rääkida vastasmõjust ja koostööst, sest Euroopa Liit (EL) ei sea haridusvaldkonnas liikmesriikidele ühtseid reegleid ega tee ettekirjutusi. Iga riik otsustab ise oma haridussüsteemi korralduse ja õppe sisu üle.

Liikmesriikide hariduse arendamisele aidatakse kaasa, soodustades ja toetades koostööd eelkõige haridusalaste koostööprogrammide kaudu. Üldharidussüsteemi huvirühmi puudutab kõige rohkem programm Socrates, mille eesmärgiks on tugevdada Euroopa dimensiooni hariduse kõigil tasanditel, parandada ELi keelte tundmist, edendada haridusalast koostööd ja liikumist, julgustada haridusuuendust ning ühist huvi pakkuvate hariduspoliitika valdkondade uurimist. Comeniuse koolihariduse allprogramm on mõeldud koolide koostöö edendamiseks, õpetajate ja kooliharidustöötajate koolituseks ja täienduskoolituseks ning koostöövõrgustike arendamiseks <http://www.socrates.ee/et/programmid/comenius.html/>. SOCRATESe programmi baasil valmistatakse praegu ette uut integreeritud elukestva õppe programmi aastateks 2007 – 2013.

ELiga liitumise järel avanesid Eestile ELi tõukefondid, mille rakendamiseks koostati riiklik arengukava. Selle arengukava meetme 1.1. eesmärgid (2004. – 2006. a rahastatakse ligi 30 miljoni krooni ulatuses Euroopa Sotsiaalfondist) on õppekvaliteedi tagamine, võrdsete võimaluste loomine hariduse omandamiseks ning elukestvaks õppeks vajalike tingimuste-võimaluste pakkumine. Tänapäevaks on juba käivitunud mitmed pedagoogide koolitussüsteemi arendamiseks, nõustamissüsteemide väljakujundamiseks, kutsealase eelkoolituse arendamiseks, põhikoolist väljalangevuse ennetamiseks ellu kutsutud projektid. Täpsem info ja viited HTMi ja SA Innove kodulehel.

Alates 2000. aastast, kui Lissaboni Ülemnõukogul võeti vastu 10-aastane strateegia, mille eesmärgiks on muuta Euroopa Liidu majandus teadmispõhiseks, kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks maailmas, on ühiselt välja arendatud poliitikaraamistikku „Haridus ja koolitus 2010“.

Selle protsessi vältel määratletud ühiseid eesmarke, indikaatoreid ja mõõdikuid on vaja teada ja arvestada ning neid oma haridussüsteemi tarvis kohandada. Need aitavad kujundada oma strateegiaid ning võrrelda oma haridussüsteemi seisundit teiste riikidega.

Euroopa Liit on seadnud haridusvaldkonnas 3 strateegilist eesmärki ning 13 alleesmärki¹.

1. Parandada hariduse kvaliteeti ja haridussüsteemi efektiivsust
 - parandada pedagoogide koolitust
 - arendada teadmispõhises ühiskonnas tarvilikke oskusi
 - tagada kõigi juurdepääs IKT-vahenditele
 - suurendada täppis-, loodus- ja tehnoloogiavaldkonna õppurite osakaalu
 - kasutada ressursse parimal võimalikul viisil
2. Hõlbustada kõigi juurdepääsu haridusele
 - kujundada avatud õppekeskkond

¹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_en.pdf

- muuta õppimine atraktiivseks
 - toetada aktiivsete kodanike kujunemist, võrdseid võimalusi, sotsiaalset sidusust
3. Muuta haridussüsteemid avatuks
- tugevdada seoseid tööelu, uuringute ja ühiskonnaga
 - arendada ettevõtluskeskkonda
 - tõhustada võõrkeelte õpet
 - suurendada mobiilsust
 - tugevdada üleeuroopalist koostööd

Ühtsed mõõdikud aastaks 2010²:

- Haridussüsteemist varakult väljalangejate³ (*early school leavers*) osakaal ei ületa 10 % (2003. a oli ELi keskmine 16,1% ja Eestis 11,8%).
- Lõpetajate arv (ISCED 5 ja 6) loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogiavaldkonnas suureneb vähemalt 15%, sh tõuseb naiste osakaal võrreldes meestega. (OECD maade keskmine 23,9%, Eestis praegu 22,4%).
- Vähemalt 85% 22aastastest on omandanud keskhariduse (ELi keskmine on 76,4%, Eestis 20-24aastaste elanike seas 82,2%).
- 15aastaste hulk, kel on kehv lugemisoskuse tase (PISA tase 1 ja madalam), väheneb võrreldes 2000. aastaga vähemalt 20%. (Eesti andmed puuduvad, kuna PISA uuringuga ühinetakse tulevast aastast)
- Elukestvas õppes osalevate täiskasvanute osakaal (25 – 64aastased) on vähemalt 12,5%⁴. (2004.a uuringu andmetel⁵ osales täiskasvanuhariduses Eesti 25 – 64aastastest inimestest 6,7%).

Eesti osaleb täieõigusliku liikmena ELi otsustusprotsessis ning peab kujundama kõikide eelnõude ja mittedokumentide (Euroopa Komisjoni memorandumid, otsused, valdkondlikud arengukavad, tegevuskavad jne) kohta oma riigi seisukohad. Ministeeriumi ja hallatavate asutuste ametnikud osalevad otsustusprotsessiga seotud töögruppide ja komiteede töös, et neid seisukohti esitada ja kaitsta. Oluline on, et riiklik seisukoht väljendaks võimalikult laiapõhjalist arvamust. Selleks on Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) juurde loodud kolm siseriiklikku töögruppi, mis koondavad erinevate valdkondade vastutavaid ametnikke ja eksperte nii HTMist kui teistest ministeeriumidest, valitsusasutustest ja ametitest ning sotsiaalsete partnerite esindajaid:

- 1) hariduse, koolituse ja noorsootöö siseriiklik töögrupp;
- 2) teaduse ja teadusuuringute siseriiklik töögrupp;
- 3) kutsekvalifikatsiooni tunnustamise siseriiklik töögrupp.

Kogu ELiga seonduvat koostööd ja infovahetust koordineerib Haridus- ja Teadusministeeriumis avalike- ja välissuhete osakonna juurde loodud Euroopa Liidu sekretariaat.

2005. a sügisperioodil on liikmesriikides elava arutelu all Euroopa Parlamendi ja Nõukogu otsuse eelnõu, millega moodustatakse uus elukestva õppe programm aastateks 2007 – 2013. Eestis valmistatakse ette uut riiklikku arengukava ELi tõukefondide rakendamiseks samal ajavahemikul.

² http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/bench_ed_trai_en.pdf

³ 18 - 24aastaste osakaal, kel on vaid põhiharidus või vähem ning kes ei osale koolituses.

⁴ 25 - 64aastaste osakaal, kes on osalenud koolituses 4 nädala jooksul enne küsitlust

⁵ Eurostati 2004.a. uuring

3. Statistiline ülevaade õpilaste ja koolide arvust

Kristi Ploom

Haridus- ja Teadusministeerium, analüüsiosakonna analüütik (üldharidus)

3.1. Õpilaste arv üldhariduskoolides

Eestis õpib 2004.a. 10. septembri seisuga	
üldhariduskoolides 190 879 õpilast, sh	
päevakoolis 183 951 ning õhtukoolis 6928	

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Üldhariduskoolide õpilaste arv õppevormi järgi aastate lõikes

Õppevorm	Õpilaste arv					
	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Päevakool	215 841	212 184	207 612	200 478	192 570	183 951
sh erivajadustega õpilased	5 696	5 787	5 850	5 730	5 627	5 556
Õhtu- ja kaugõppekool	6 359	6 371	6 162	6 223	6 514	6 928
Üldhariduses kokku	222 200	218 555	213 774	206 701	199 084	190 879

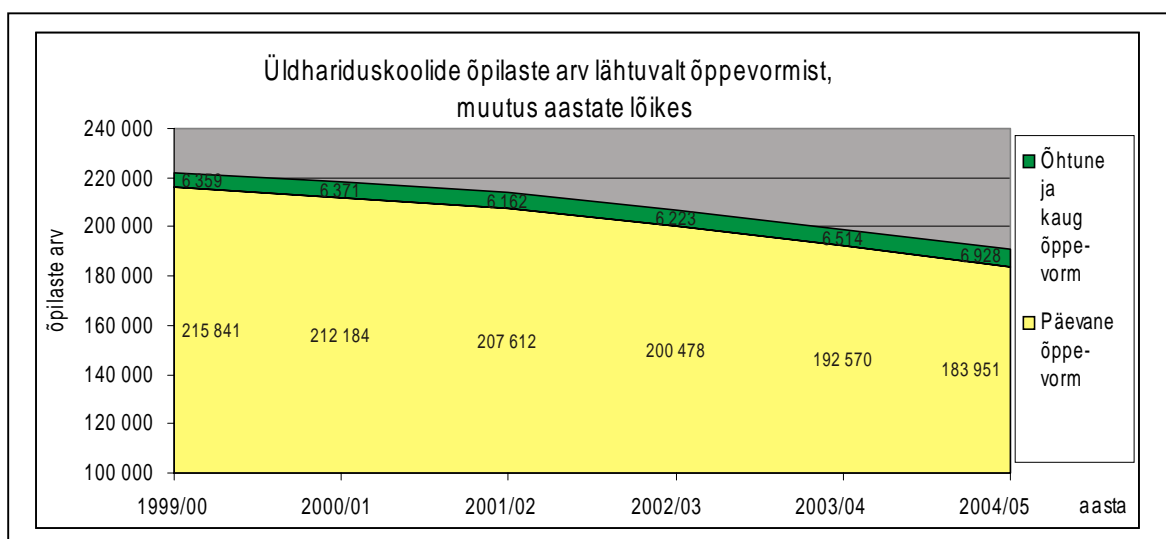
*õpilaste arvus ei sisaldu *International School of Estonia* (päevase õppevormiga gümnaasium), kokku õpilasi 87

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Üldhariduslikes koolides õppis 2004/05. õa 190 879 õpilast, neist päevakoolides 183 951 (sh 5 556 hariduslike erivajadustega õpilast), õhtu- ja kaugõppekoolides 6 928.

Võrreldes 2003/04. õppeaastaga vähenes üldhariduskoolide õpilaste arv 2004/05. a 4%, sh erivajadustega õpilaste arv 1%; õhtuses ja kaugõppevormis õppivate õpilaste arv kasvas 6% .

Vaadeldava perioodil (aastatel 1999 – 2004) on õpilaste arv üldhariduskoolides vähenenud kokku 14%, (kusjuures päevakoolide õpilaste ja erivajadustega õpilaste arv on vähenenud vastavalt 15% ja 2% ning õhtu- ja kaugõppekoolide õpilaste arv kasvanud 9%).

3.2. Üldhariduskoolide arv

Eestis oli 2005.a. 31. jaanuari seisuga
620 üldhariduskooli, lisaks 2 filiaali,
 neist **604 päevakooli** ja **16 õhtukooli**

Allikas: EHISi seisuga 31. jaanuar 2004.a.

Üldhariduskoolide arv koolitüübi ja õppevormi järgi aastate lõikes

Aasta	Alg-koolid	Põhi-koolid	Kesk-koolid ja güm-naasiumid	Koolid erivaja-dustega lastele	Kokku päeva-koole	Õhtu-koolid	Kokku üldhari-dus-koole	Õhtu- ja kaugõppe-osakonnad päevakoolide ja kutseõppe-asutuste juures
1999	169	256	236	45	706	19	725	12
2000	153	247	237	48	685	18	703	13
2001	130	242	236	46	654	17	671	15
2002	113	239	236	48	636	15	651	20
2003	107	235	235	48	625	15	640	23
2004	96	227	235	46	604	16	620	21

*2004.a. on *International School of Estonia* keskkoolide ja gümnaasiumide hulgas, 1999.-2003.a. ei kajastunud riiklikus statistikas

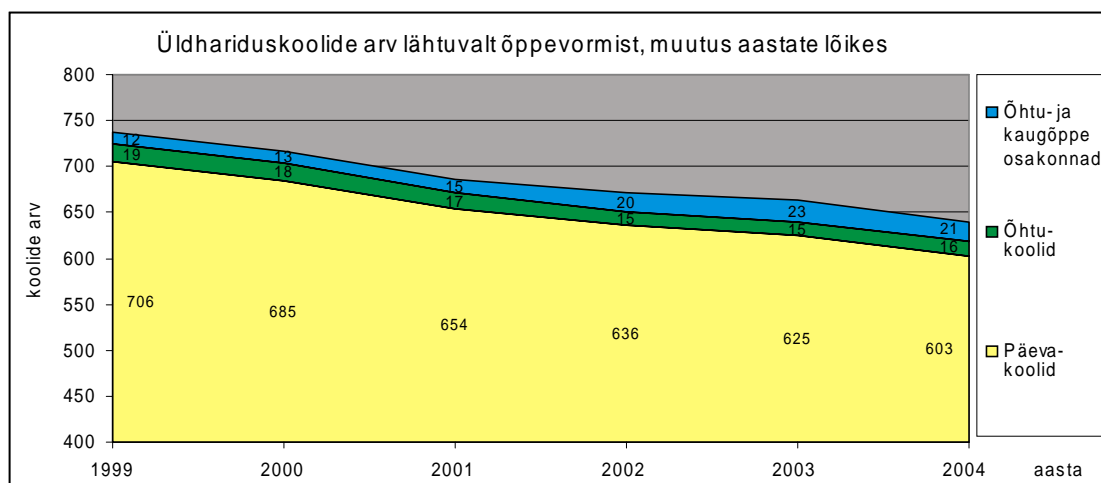
*620 koolile lisandub 2 filiaali (Audentese Erakooli Tartu filiaal ja Audentese Spordikooli Otepää filiaal)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

2004/05. õa 620 üldhariduskooli, neist päevakoole 604 ning õhtukoole 16. Päevakoolide ja kutseõppeasutuste juures töötas lisaks 21 õhtu- ja kaugõppeosakonda.

Võrreldes 2003/04. õppeaastaga vähenes koolide arv 2004/05. õa 21 võrra. Päevakoolidest suleti 11 algkooli, 8 põhikooli, 1 gümnaasium ning 2 erivajadustega laste kooli.

Vaadeldava perioodi jooksul (1999 – 2004) vähenes üldhariduskoolide arv 15%, sh päevakoolide arv 15% ning õhtukoolide arv 16%. Kokku suleti 106 kooli, neist 103 päeva- ja 3 õhtukooli.

3.3. Päevavakooli õpilaste arv ja prognoos aastateks 2005 – 2011

Päevakooli õpilaste arvu prognoos kooliastmeti aastateks 2005 – 2011⁶

Õppeaasta kooliaste	Õpilaste arvu prognoos					
	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
1.-3. klass	37 124	36 299	36 745	37 386	37 151	36 281
Sh 1. klass	11 957	12 230	12 882	12 610	12 000	12 000
4.-6. klass	42 321	39 719	38 099	36 646	35 827	36 259
7.-9. klass	57 013	50 847	45 319	40 913	38 431	36 867
10.-12. klass	37 329	37 123	35 393	32 705	29 144	25 976
Kokku	173 786	163 988	155 555	147 649	140 552	135 382

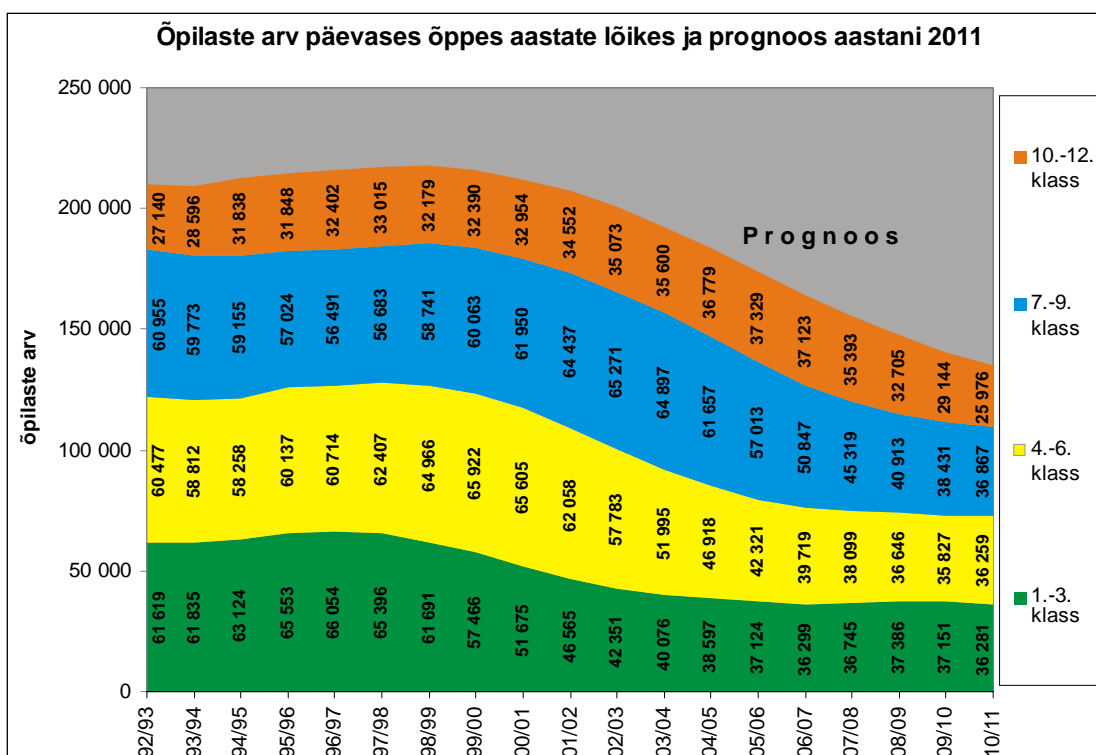
*Õpilaste arvus ei sisaldu *International School of Estonia*, kus on kokku 87 õpilast.

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

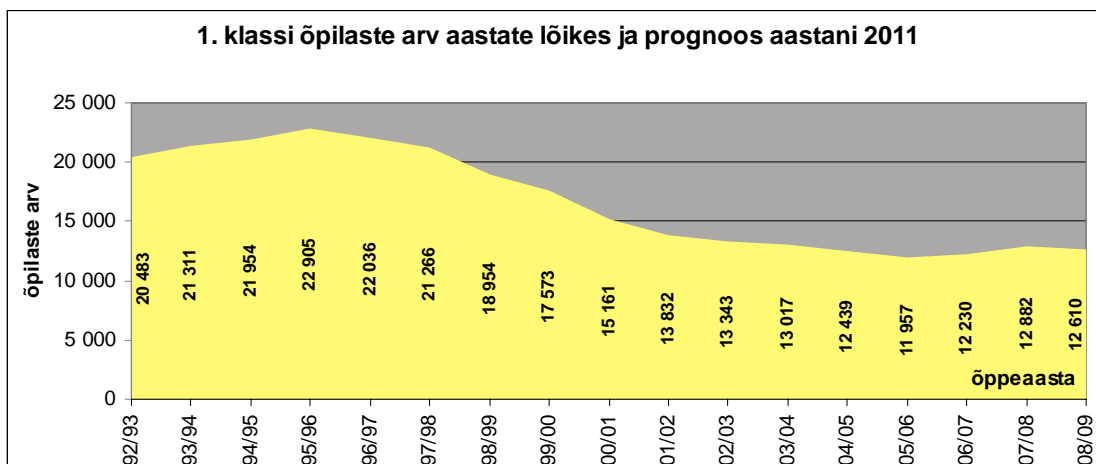
Üldhariduslike päevakoolide õpilaste arv 2004/05. õa oli 183 951, mis on ca 4% vähem kui 2003/04. õa. Võrreldes vaadeldava perioodi (vt alljärgnev joonis, aastad 1992 – 2010) suurima vastava näitajaga (217 577 õpilast 1998/99. õa) oli õpilaste arv 2004. aastaks vähenenud 33,6 tuhande võrra ehk 15%. Järgnevas kuueks aastaks võib prognoosida õpilaste arvu mõnevõrra aeglustuvat vähenemist veel igal aastal keskmiselt 5%, jõudes 2010/11. õppeaastaks 135,4 tuhandeni, mis on 26% ehk 48,5 tuhande õpilase võrra vähem kui 2004/05. õa õpilaste arv.

⁶ Ei sisalda andmeid diplomaatide laste kooli *International School of Estonia* kohta (päevane õppevorm, inglise õppekeel), õpilaste arv seisuga 10.09.04. klassiastmeti järgmine:

Kooliaste	1-3. klass	4-6. klass	7-9. klass	10-12. klass	Kokku
Õpilaste arv	35	26	15	11	87

Õpilaste arvu vähenemine on seotud sündide arvu vähenemisega, mis algas 1989. aastal. Allolevalt jooniselt nähtub, et esimese klassi õpilaste arv vähenes hüppeliselt aastatel 1996 – 2001, (22 905-lt 1995. a 13 832-ni 2001. a - kokku 40%), sh vähenes kolmel järjestikusel aastal (1998 – 2001) esimese klassi õpilaste arv igal aastal ca 10%.

Suurim õpilaste arvu langusperiood oli esimeses kooliastmes aastatel 1999 – 2002 (36%). Praeguseks (2002 – 2005) on sama langusperiood jõudnud teise kooliastmesse ning järgmisena (2005 – 2008) võib prognoosida selle jõudmist kolmandasse kooliastmesse. Gümnaasiumiastme õpilaste arvu märgatava vähenemise algust võib prognoosida 2008. õppeaastaks.

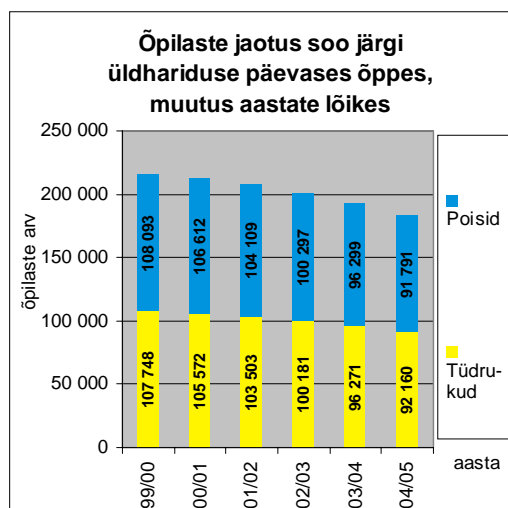
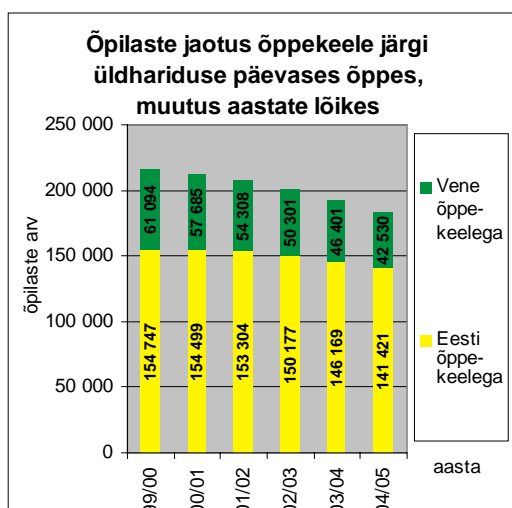
Päevakooli õpilaste jaotus õppekeele ja soo järgi aastate lõikes⁷

Õppekeel / sugu	Õpilaste arv					
	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Eesti õppekeel	154 747	154 499	153 304	150 177	146 169	141 421
Vene õppekeel	61 094	57 685	54 308	50 301	46 401	42 530
Tüdrukud	107 748	105 572	103 503	100 181	96 271	92 160
Poisid	108 093	106 612	104 109	100 297	96 299	91 791
Kokku	215 841	212 184	207 612	200 478	192 570	183 951

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Eesti õppekeelega päevakoolide arv 2004/05. õa oli 141 421 ning vene õppekeelega õpilaste arv 42 530 (vastavalt 77% ja 23%). Aastate jooksul on eesti õppekeelega koolide õpilaste arv kasvanud (1999. aastal olid vastavad näitajad 72% ja 28%).

Tüdrukute ja poiste arv päevakoolis oli 2004/05. õa vastavalt 92 160 ja 91 791. Soo järgi on õpilaste arv jagunenud üldiselt võrdselt (1999. aastal oli poisse pisut rohkem, 2004. aastaks oli kasvanud tüdrukute arv).

⁷ Ei sisalda andmeid diplomaatide laste kooli *International School of Estonia* kohta (päevane õppevorm, inglise õppekeel), kus õpilaste arv seisuga 10.09.04. oli klassiastmeti järgmine:

Kooliaste	1-3. klass	4-6. klass	7-9. klass	10-12. klass	Kokku
Õpilaste arv	35	26	15	11	87

3.4. Üldhariduslike päevakoolide arv

Päevakoolide arv koolitüübiti aastate lõikes⁸

Aasta	Algkoolid	Põhikoolid	Keskkoolid ja gümnaasiumid*	Koolid erivajadustega lastele	Kokku päevakoole*
1999	169	256	236	45	706
2000	153	247	237	48	685
2001	130	242	236	46	654
2002	113	239	236	48	636
2003	107	235	235	48	625
2004	96	227	235	46	604

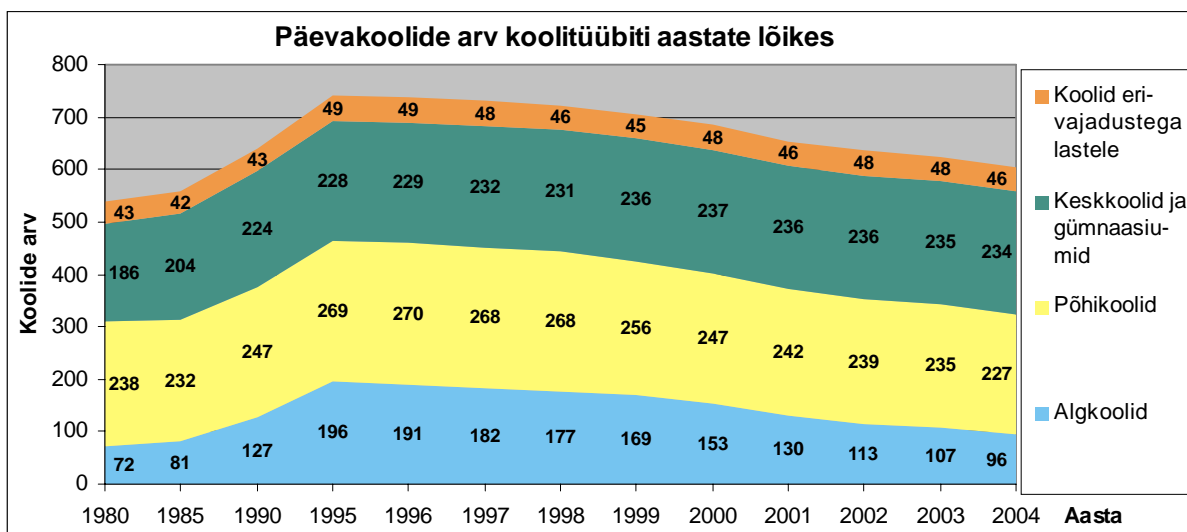
*2004.a. on *International School of Estonia* liigitatud keskkoolide ja gümnaasiumide alla.

*1999. — 2003.a. ei kajastunud *International School of Estonia* riiklikus statistikas

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

2004/05. õa oli 604 päevakooli, neist 96 algkooli, 227 põhikooli, 235 keskkooli ja gümnaasiumi ning 46 erivajadustega õpilaste kooli. Võrreldes 2003/04. õppeaastaga on suletud 22 kooli, neist 11 algkooli, 8 põhikooli, 1 gümnaasium ning 2 erivajadustega laste kooli.

Aastate jooksul on suurimad muutused üldhariduslike päevakoolide arvus tingitud algkoolide arvu muutumisest - aastatel 1985 – 1995 kasvas algkoolide arv 81lt 196le (111%). Samas, 1980 – 1990 kasvas märkimisväärselt (20% e 38 kooli võrra) ka gümnaasiumide arv, jõudes 224ni. Kui erivajadustega laste koolide arv on üldiselt stabiilne olnud, siis 1990 – 1995 tuli juurde 6 kooli (14%), s.t 1995. aastal tegutses 49 kooli.

⁸ Ei sisalda andmeid diplomaatide laste kooli *International School of Estonia* kohta (päevane õppevorm, inglise õppekeel), kus õpilaste arv seisuga 10.09.04. oli klassiastmeti järgmine:

Kooliaste	1-3. klass	4-6. klass	7-9. klass	10-12. klass	Kokku
Õpilaste arv	35	26	15	11	87

Päevakoolide jaotus õppekeele järgi koolitüübiti 2004/05. õa⁹

Kooli õppekeel	Algkoolid	Põhikoolid	Keskikoolid ja gümnaasiumid	Kokku päevakoole
Eesti õppekeel	93	244	165	502
Vene õppekeel	4	14	63	81
Eesti/vene õppekeel	1	9	10	20
Kokku	98	267	238	603

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

2004/05. õa oli 502 eesti õppekeelega kooli, s.o valdav enamik (83%), vene õppekeelega 81 kooli (13%) ja eesti-vene õppekeelega koole 20 (3%). Aastate jooksul ei ole märkimisväärsed muudatusi toimunud. Koolide arv on vaadeldavatel aastatel (1999 – 2004) vähenenud ca 17% proportsionaalselt kummagi õppekeelega koolide osas (vt alltoodud joonis).

Kõige rohkem oli 2004/05. õa eestikeelseid algkoole – 95% (98st 93); vene õppekeelega ning eesti-vene õppekeelega koole vastavalt 4% ja 1% (4 kooli ja 1 kool). Kõige rohkem oli ka eestikeelseid põhikoole – 91% (244 kooli 267st); vene ja eesti-vene õppekeelega koole vastavalt 5% ja 3% (14 ja 9 kooli). Gümnaasiumid ja keskkoolid jagunesid õppekeele järgi vastavalt 69% (165 kooli 238st) eesti õppekeelega, 26% (63 kooli) vene õppekeelega ning 4% (10 kooli) eesti-vene õppekeelega. Aastate jooksul muutusid proportsioonid vähe, mõnevõrra kasvas eesti õppekeelega põhikoolide arv (88%lt 1999. aastal 91%le 2004. aastal).

Päevakoolid õpilaste arvu ja koolitüübi järgi 2004/05.õa¹⁰

Õpilaste arv koolis	Algkoolid	Põhikoolid	Keskikoolid ja gümnaasiumid	Kokku päevakoole
Alla 30	60	13	1	74
31-60	18	22	2	42
61-100	14	68	4	86
101-200	3	127	15	145
201-400	2	22	63	87
401-1200	1	15	148	164
üle 1200	0	0	5	5
Kokku	98	267	239	604

Allikas: Haridus- ja Teadusmini steerium, seisuga 10.09.2004.

Kõige rohkem oli alla 30 õpilasega algkoole – 61% (60 kooli 98st); 31 – 60 ja 61 – 100 õpilasega algkoole oli vastavalt 18% ja 14% (18 ja 14 kooli) ning suuremaid algkoole kokku 6% (6 kooli). Aastate kaupa (vt alljärgnev joonis) on kirjeldatud proportsioon algkoolide osas üldjoontes säilinud. Vähenenud on 31 – 60 õpilasega algkoolide arv (26%lt 1999. aastal 18%le 2004. aastal) väiksemate, alla 30

⁹ Ei sisalda andmeid diplomaatide laste kooli *International School of Estonia* kohta (päevase õppevormiga gümnaasium, inglise õppekeel), seisuga 10.09.04. õpilaste arv 87.

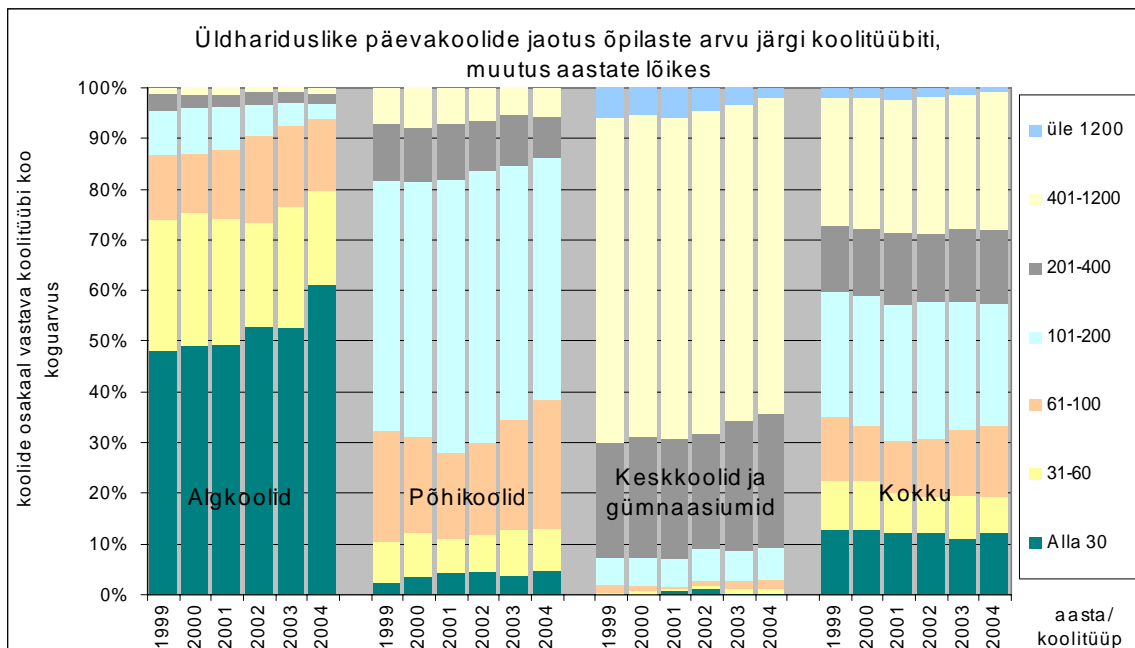
¹⁰ Ei sisalda andmeid diplomaatide laste kooli *International School of Estonia* kohta (päevase õppevormiga gümnaasium, inglise õppekeel), seisuga 10.09.04 õpilaste arv 87.

õpilasega algkoolide kasuks (kasv 48%lt 1999. aastal 61%le 2004. aastal). Samuti vähenes mõnevõrra suuremate algkoolide arv.

Põhikoolide osas oli kõige rohkem koole õpilaste arvuga 61 – 100 ning 101 – 200, vastavalt 25% ja 48% (68 ja 127 kooli 267st). Väiksemaid, kuni 60 õpilasega koole ja suuremaid, üle 200 õpilasega koole oli 2004/05. õa põhikoolide seas vastavalt 13% ja 14% (55 ja 57 kooli).

Gümnaasiumidest oli 2004/05. õa enim koole õpilaste arvuga vahemikus 201 – 400 ja 401 – 1200, vastavalt 63 ja 148 kooli 238st (26% ja 62%); üle 1200 õpilasega koole oli 5 (2%) ning kuni 200 õpilasega koole 22 (9%).

Põhikoolides ja gümnaasiumides ei muutunud õpilaste arv aastate jooksul märkimisväärselt.

3.5. Hariduslike erivajadustega (HEV) õpilased ja koolid üldhariduses

Erivajadustega õpilaste jaotus õppekeele ja soo järgi aastate lõikes

Õppekeel / sugu	Õpilaste arv					
	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Eesti õppekeel	4 199	4 323	4 441	4 409	4 403	4 385
Vene õppekeel	1 497	1 464	1 409	1 321	1 224	1 171
Tüdrukud	1 885	1 921	1 921	1 884	1 851	1 784
Poisid	3 811	3 866	3 929	3 846	3 776	3 772
Kokku	5 696	5 787	5 850	5 730	5 627	5 556

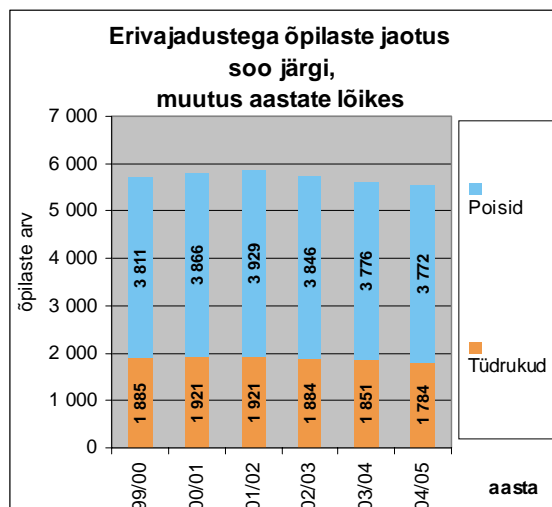
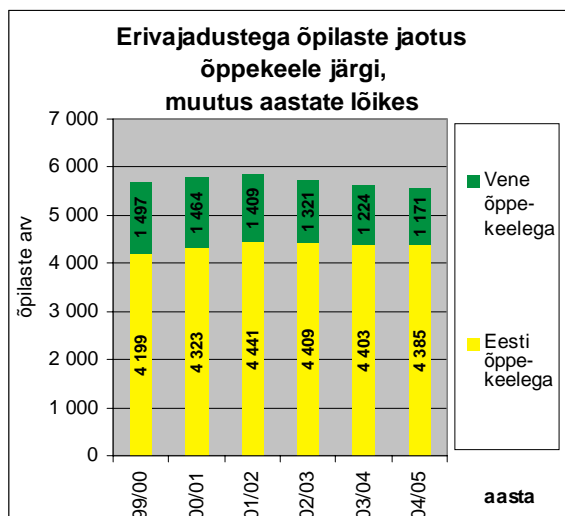
Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

2004/05. õa õppis üldhariduskoolides 5556 erivajadusega õpilast, sh eesti õppekeelega koolides 4385 õpilast (79%) ning vene õppekeelega 1171 õpilast (21%). Märgatavalt rohkem oli poisse – 3772 (68%), tüdrukuid 1784 (32%).

Aastate jooksul erivajadustega õpilaste arvus olulisi muutusi ei toimunud – kui aastatel 2000 ja 2001 vähenes õpilaste arv 3% (vastavalt 2% ja 1%), siis viimastel aastatel (2002-2004) langes see veelgi

(5%). Võrreldes päevakooliõpilaste arvuga kasvas erivajadustega õpilaste osakaal 2,6%lt 1999. a 3%le 2004. a.

Aastate jooksul vähenes vene õppekeelega erivajadustega õpilaste osakaal (26%lt 1999. aastal 21%le 2004. aastal), kasvas eesti õppekeelega õpilaste osakaal (vastavalt 74%lt 79%ni). Soo järgi ei ole aastate jooksul proportsioonides olulisi muutusi toimunud.

Erivajadustega laste koolide jaotus õppekeele järgi koolitüübiti 2004/05. õa

Koolide arv koolitüübi järgi

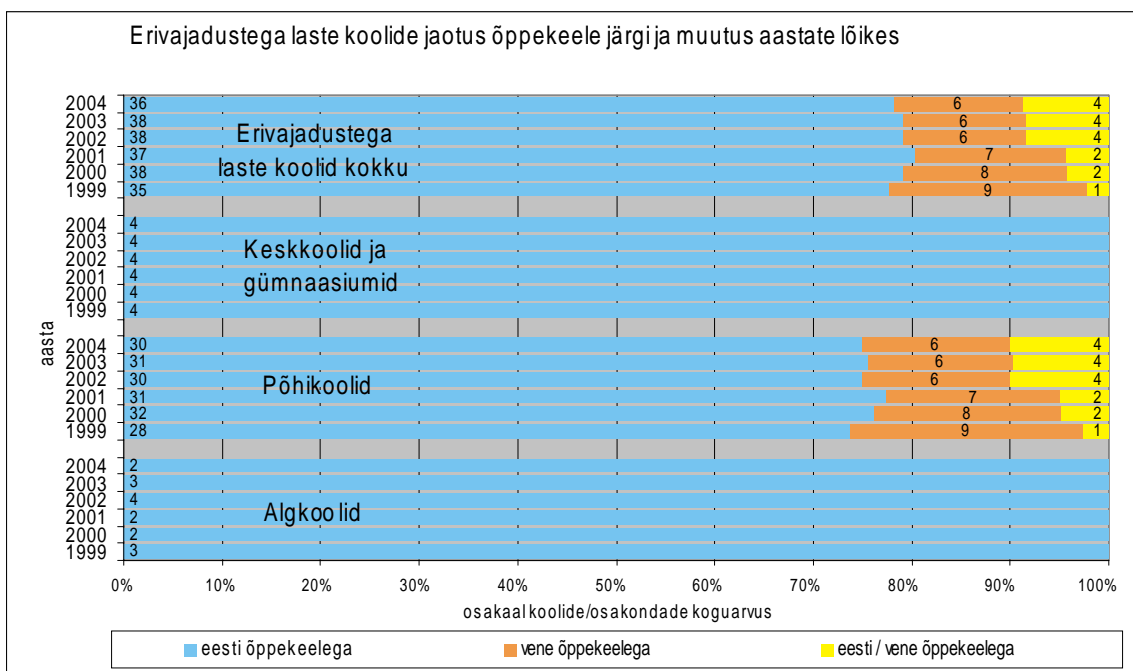
Kooli õppekeel	Kokku		
	Algkoolid	Põhikoolid	Kesk- ja gümnaasiumid
Eesti õppekeel	2	30	4
Vene õppekeel	0	6	0
Eesti/vene õppekeel	0	4	0
Kokku	2	40	4

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Erivajadustega laste koole oli 2004/05. õa kokku 46, sh 2 algkooli, 40 põhikooli ning 4 gümnaasiumi. Valdav enamik – 46 kooli (78%) eesti õppekeelega, vene õppekeelega koole oli 6 (13 %) ja eesti-vene õppekeelega koole 4 (9%).

Vaadeldaval perioodil (1999 – 2004) eesti õppekeelega koolide osas olulisi muutusi ei toimunud, vene õppekeelega koolide arv vähenes (20%lt 1999. a 13%le 2004. a), eesti-vene õppekeelega koolide arv tõusis (2%lt 9%le).

Kõik erivajadustega laste algkoolid ja gümnaasiumid olid 2004/05. õa eestikeelsed, põhikoolidest olid 75% eesti, 15% vene ja 10% eesti-vene õppekeelega. Vaadeldava perioodi jooksul kasvas eesti õppekeelega erivajadustega laste põhikoolide arv mõnevõrra ning vähenes taas 1999. aastaga samale tasemele. Vene õppekeelega põhikoolide arv vähenes (24%lt 15%le), eesti-vene õppekeelega koolide arv kasvas (vastavalt 3%lt 10%le).

3.6. Üldharidusliku õhtu- ja kaugõppekooli õpilaste ja koolide arv

Õhtu- ja kaugõppekooli õpilaste jaotus õppekeele ja soo järgi aastate lõikes

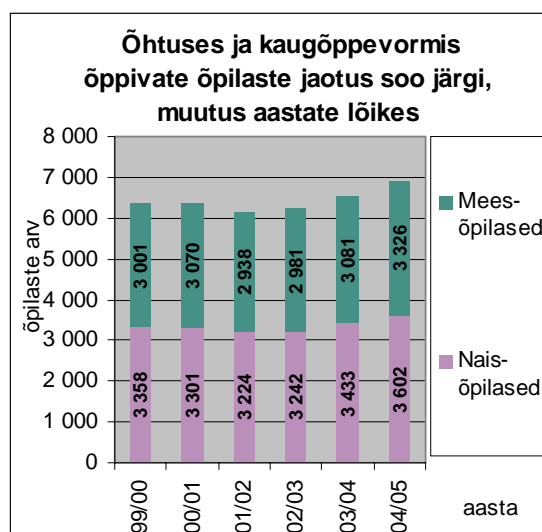
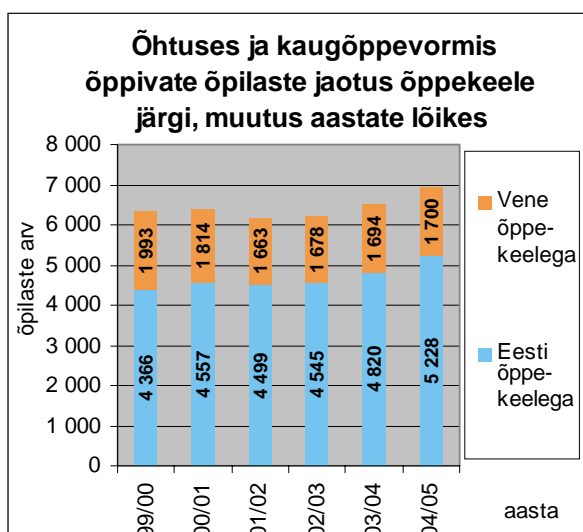
Õppekeel / sugu	Õpilaste arv					
	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Eesti õppekeel	4 366	4 557	4 499	4 545	4 820	5 228
Vene õppekeel	1 993	1 814	1 663	1 678	1 694	1 700
Naisõpilased	3 358	3 301	3 224	3 242	3 433	3 602
Meesõpilased	3 001	3 070	2 938	2 981	3 081	3 326
Kokku	6 359	6 371	6 162	6 223	6 514	6 928

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Õpilaste arv üldhariduslikus õhtu- ja kaugõppekoolis oli 2004/05. õa 6928, sh eesti õppekeelega 5228 õpilast (75%) ning vene õppekeelega 1700 õpilast (25%). Mõnevõrra rohkem oli naisõpilasi – 3602 (52%); meesõpilasi 3326 (48%).

Vaadeldaval perioodil kasvas vähesel määral õpilaste arv üldhariduslikus õhtu- ja kaugõppekoolis – 2001. aastaga võrreldes oli lisandunud 2004. aastaks ligi 800 õpilast (12%). Võrreldes üldharidusliku päevakooli õpilaste arvuga kasvas õhtu- ja kaugõppekooli õpilaste osakaal 4,1%lt 1999. aastal 4,5%le 2004. aastal.

Vaadeldaval perioodil vähenes vene õppekeelega üldhariduslikus õhtu- ja kaugõppekoolis õppijate osakaal 31%lt 1999. aastal 25%le 2004. aastal, millest tulenevalt kasvas eesti õppekeele õpilaste osakaal vastavalt 69%lt 75%ni. Soo järgi proportsioonides aastate jooksul olulisi muutusi ei toimunud.

Õhtukoolide ning õhtu- ja kaugõppeosakondade jaotus õppekeele järgi 2004/05. õa.

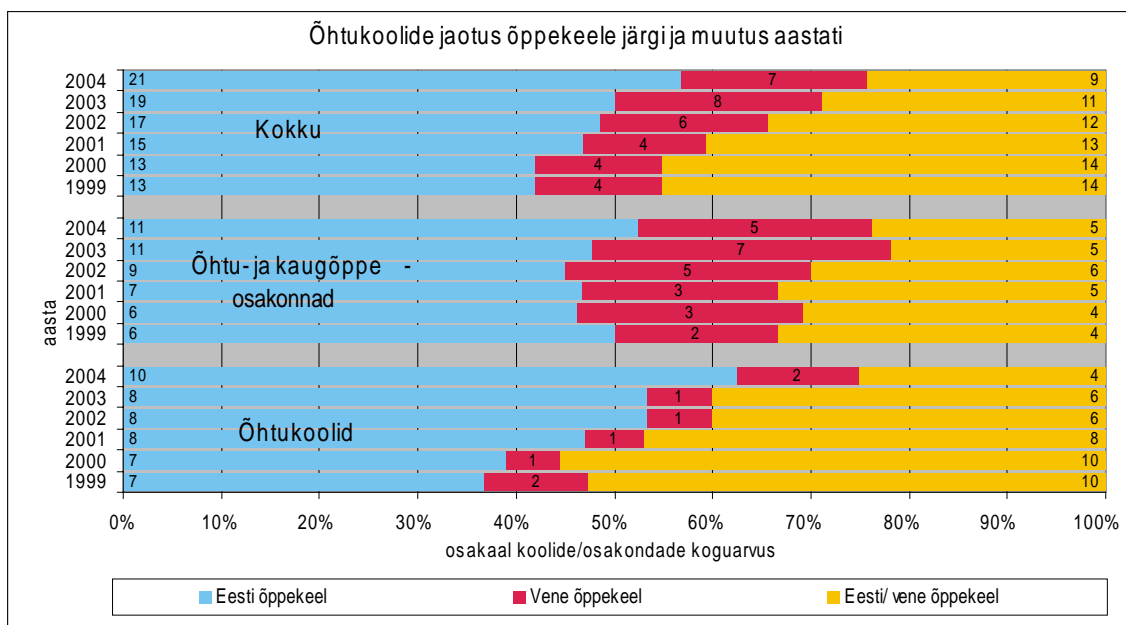
Kooli õppekeel	Õhtukoolid	Õhtu- ja kaugõppeosakonnad päevakoolide ja kutseõppeasutuste juures
Eesti õppekeel	10	11
Vene õppekeel	2	5
Eesti-vene õppekeel	4	5
Kokku	16	21

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, seisuga 10.09.2004.

Õhtukoole oli 2004/05. õa 16, õhtu- ja kaugõppeosakondi päevakoolide ja kutseõppeasutuste juures 21. Õppekeele järgi jagunesid koolid ja osakonnad järgmiselt: eesti õppekeelele 63% ja 52% (10 ja 11 kooli/osakonda), vene õppekeelele 13% ja 24% (2 ja 5 kooli/osakonda) ning eesti-vene õppekeelele 25% ja 24% (4 ja 5 kooli/osakonda) vastavalt õhtukoolide ning õhtu- ja kaugõppeosakondade arvust.

Aastate jooksul on õhtust ja kaugõppevormi võimaldavate koolide/osakondade arv mõnevõrra kasvanud – 31lt 1999.a 37le 2004.a. Oluliselt muutus õhtu- ja kaugõppevormi võimaldavate koolide/osakondade jaotus õppekeele järgi – võrreldes 1999. aastaga kasvas eesti õppekeelele koolide/osakondade osakaal 15% (s.o 57%ni), samuti kasvas mõnevõrra eesti-vene õppekeelele koolide/osakondade arv – 13%lt 19%le vastavate koolide/osakondade arvust. Samal ajal vähenes oluliselt (19%) vene õppekeelele koolide/osakondade arv (45%lt 24%le).

Võrreldes eraldi õhtukoole ning õhtu- ja kaugõppeosakondi, toimusid suuremad muutused esimeste osas – eesti õppekeelele koolide osakaal kasvas 37%lt 63%le, samal ajal kui vene õppekeelele koolide osakaal vähenes 53%lt 25%le.

4. Eesti Hariduse Infosüsteem EHIS

Jaak Anton

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (infotehnoloogia)

Haridus- ja Teadusministeeriumi võttis 2005. a algul kasutusele haridussüsteemi uue infosüsteem EHIS. EHIS vahetas välja suure hulga eraldiseisvaid ja haridussüsteemi eri osi kirjeldavaid lokaalseid andmebaase, mis olid koostatud peamiselt õppeasutustest paberkandjatel saadud info põhjal. Selliste andmebaaside kasutamisel oli probleeme info aktualiseerimise ja andmete õigsuse tagamise, riigi teiste infosüsteemidega sidumise ning andmete operatiivse kättesaadavusega.

EHIS on vajalikul organisatoorsel ja juriidilisel baasil toimiv veebipõhine infosüsteem, mis sisaldab registreid andmetega kõigi tasemete õppeasutuste õppurite, pedagoogide, õppeasutuste infrastruktuuri, õppekavade, koostöölubade ja lõpudokumentide kohta.

EHISe rakendamise üldesmärkideks on:

- 1) haridussüsteemi juhtimiskvaliteedi tõstmine õppeasutuste, kohalike omavalitsuste ja riigi erinevatel tasanditel tõepärasel informatsioonil põhinevate juhtimisotsuste kaudu;
- 2) haridusvaldkonna info kogumise, levitamise ja kasutamise efektiivsuse, operatiivsuse ja kättesaadavuse parandamine;
- 3) kaasaegse tehnoloogilise potentsiaali (arvutite, interneti, ID-kaardi) parem rakendamine.

Süsteemi kavandamisel lähtuti järgmistest põhimõtetest:

- andmed tuleb sisestada võimalikult operatiivselt seal, kus nad tekivad;
- kogu süsteem peab olema integreeritud teiste riiklike infosüsteemidaga;
- andmed peavad olema hästi kättesaadavad ja kasutatavad haridussüsteemi erinevatel tasanditel.

Vastavalt EHISe põhimäärusele sisestavad õppeasutuste volitatud esindajad ID-kaardi või parooli kaudu andmed oma õppeasutuse kohta 5 päeva jooksul, alates nende tekkimisest või muutumisest, ja

sisestatud andmed on aluseks koolide rahastamisel ning muude riiklike ressursside jagamisel. Kõik andmete esitajad saavad operatiivselt kontrollida nende poolt esitatud andmete õigsust registris ning teha vajalikud parandused. Infosüsteem võimaldab nii ministeeriumil kui ka õppeasutustel ja nende haldajatel saada operatiivset ülevaadet konkreetse õppeasutuse olulistest näitajatest ja võrrelda neid teiste analoogiliste õppeasutuste keskmiste näitajatega. EHISe kasutamine vähendab teabenõuetele vastamise ressursikulu ja dubleerivaid tegevusi ning lihtsustab ja muudab efektiivsemaks koolide inspekteerimise.

Registris olevad mittesensitiivsed andmed on kõigile kodanikele nähtavad EHISe portaali *ehis.hm.ee* avaliku vaate kaudu. Iga kodanik saab enda kohta süsteemis olevaid andmeid näha X-tee päringute portaali *x-tee.riik.ee/portaal* kaudu. Koolide, koolide haldajate, asutuste ja ettevõtete volitatud esindajad ning infosüsteemid saavad kasutada EHISe andmeid vastavalt neile antud õigustele. Seega on loodud süsteemi kasutajateks nii õppeasutuste töötajad, õppurid, pedagoogid kui ka ametnikud ja ettevõtjad, laiemas tähenduses kogu ühiskond.

Infosüsteem võimaldab tõsta analüüsi ja juhtimisotsuste kvaliteeti haridusvaldkonnas ning selle kaudu haridussüsteemi efektiivsust, vähendab haridussüsteemi ja teiste organisatsioonide (nt Statistikaameti, sotsiaalkindlustuse jt) ressursikulu info hankimisel ja töötlemisel. EHIS võimaldab siduda haridusinfo teiste *on-line*-infosüsteemidega ja seab konkreetse vastutuse haridusinfo esitajatele. Infosüsteem kasutab koolidesse aastate jooksul loodud IKT potentsiaali ja ID-kaardi võimalusi ning võimaldab ressursside kokkuhoidu läbi efektiivsema avaliku halduse.

EHISe vastutav töötleja on Haridus- ja Teadusministeerium ja volitatud töötleja Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus (REKK). REKKi andmekogude osakond abistab õppeasutusi vajadusel andmete sisestamisega seotud küsimustes, viib läbi vastavaid koolitusi ja tagab registris olevate andmete õigsuse. EHISes olevate andmete analüüsiks moodustati ministeeriumis analüüsiosakond, mille ülesandeks on registris olevate andmete töötlemine.

Projekti elluviimiseks oli 2005. a. alguseks kulunud 3,8 mln kr (sealhulgas arendustööd, serverid, haldus). Edasiseks eesmärgiks on lisada EHISele statistikamoodul andmete kiireks töötlemiseks ja siduda EHIS teiste tsentraalsete haridussüsteemidega: e-kool ja KIS (koolide haldusinfosüsteem).

5. Rahastamine. Üldhariduse eelarve

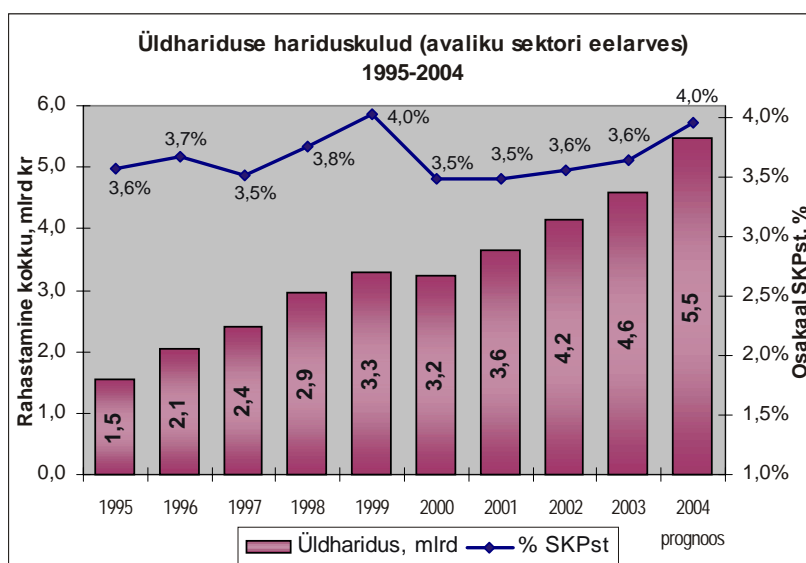
5.1. Üldhariduse rahastamine

Anu Lihtmaa

Haridus- ja Teadusministeerium, analüüsiosakonna nõunik

5.1.1. Üldhariduse rahastamine Eestis

Eestis on viimastel aastatel investeeritud haridusse igal aastal ca 7 – 8,5 miljardit krooni, mis on ligi kuuendik kogu avaliku sektori (riigi ja kohalike omavalitsuste) eelarvest. Üldhariduse rahastamine moodustab kogu hariduskuludest selgelt üle poole e täpsemalt 63%. Üldhariduse rahastamise summade kasvu aastate lõikes ning nende võrdlust majanduskasvuga vt joonis 1.

Joonis 1. Üldhariduse hariduskulud riigi ja KOV eelarvetes kokku absoluutarvudes ja suhtena SKPsse.

Kui aastal 1995 olid üldhariduse hariduskulud 1,5 miljardit, siis aastaks 2000 olid nad tõusnud üle 3 miljardi ja aastaks 2004 kokku 5,5 miljardini. Osakaaluna SKPst on rahastamine kasvanud 3,6%lt 4,0%ni.

5.1.2. Üldhariduse rahastamine HTMi haldusala eelarves

Üldhariduse hariduskulude täpsemat jaotust Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala eelarvest vt tabel 1 (sh rahastamise summad aastate lõikes 1995 – 2005 ja nende osakaalu muutused)

Tabel 1. Üldhariduse valdkonna finantstide jaotus HTMIs 1995 – 2005.

	1995	osakaal	2000	osakaal	2001	osakaal	2002	osakaal	2003	osakaal	2004	osakaal	2005	osakaal	Kasv viimase 5 a jooksul
Õpetajate palgavahendid ja täiendkoolitus	617,9	86,9%	1 256,8	76,1%	1 439,4	80,0%	1 649,5	78,6%	1 883,3	77,0%	2 082,7	77,3%	2 228,9	78,5%	1,8 korda
Täiendkoolituse lisaraha	0,6	0,1%	7,5	0,5%	8,2	0,5%	7,4	0,4%	7,4	0,3%	7,6	0,3%	7,6	0,3%	1,0 korda
Investeeringud	8,2	1,2%	158,9	9,6%	159,4	8,9%	173,5	8,3%	199,0	8,1%	254,8	9,5%	261,8	9,2%	1,6 korda
Sotsiaaltoetus	15,5	2,2%	24,5	1,5%	19,4	1,1%	88,7	4,2%	141,4	5,8%	141,8	5,3%	141,8	5,0%	5,8 korda
Õppevahendid (sh õppekirjandus)	30,3	4,3%	75,1	4,5%	65,5	3,6%	72,3	3,4%	83,1	3,4%	84,5	3,1%	60,5	2,1%	0,8 korda
HEV-lapsed	23,6	3,3%	37,4	2,3%	33,0	1,8%	27,6	1,3%	36,6	1,5%	39,2	1,5%	53,2	1,9%	1,4 korda
IKT	4,1	0,6%	35,4	2,1%	25,5	1,4%	26,1	1,2%	36,3	1,5%	20,4	0,8%	21,6	0,8%	0,6 korda
Kvaliteedi hindamine	0,2	0,0%	5,6	0,3%	6,2	0,3%	7,4	0,4%	8,3	0,3%	8,0	0,3%	10,3	0,4%	1,9 korda
Andekas laps	0,4	0,1%	2,2	0,1%	2,3	0,1%	2,5	0,1%	2,2	0,1%	3,4	0,1%	3,7	0,1%	1,7 korda
Õppekava ja arendustegevus	2,7	0,4%	1,0	0,1%	1,0	0,1%	2,3	0,1%	3,1	0,1%	3,5	0,1%	3,5	0,1%	3,5 korda
Erakoolid	6,2	0,9%	13,5	0,8%	17,5	1,0%	21,0	1,0%	21,0	0,9%	21,0	0,8%	21,0	0,7%	1,6 korda
MUUD	1,5	0,2%	32,9	2,0%	22,6	1,3%	21,5	1,0%	24,4	1,0%	26,2	1,0%	25,2	0,9%	0,8 korda
Kokku	711,2	100%	1 650,8	100%	1 800,0	100%	2 099,9	100%	2 446,1	100%	2 693,0	100%	2 839,1	100%	1,7 korda

Koostatud HTMi analüüsiosakonnas septembris 2005. Üldisi andmeid 2000. ja 2005. a. kohta vt tabel 2.

Tabel 1. Üldhariduse rahastamise kasv kulukohtade lõikes 2000. aastatel.

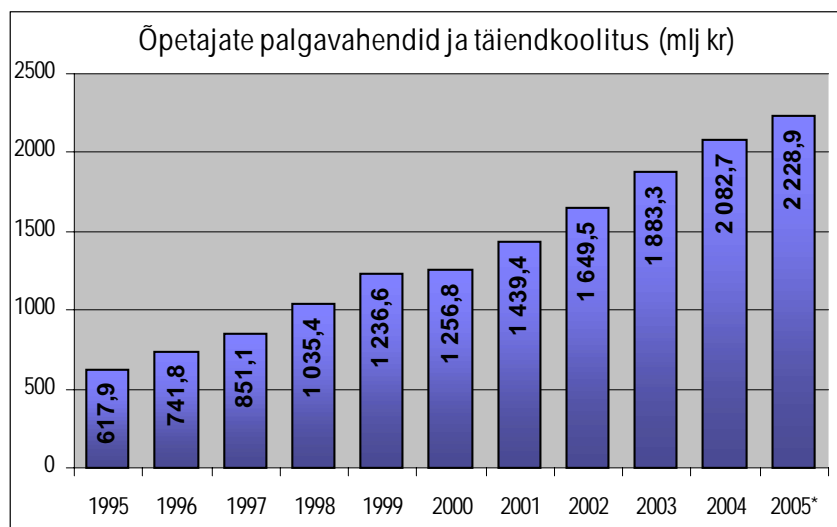
	rahastamine, tuh kr		rahastamise kasv kordades, 2005.a võrreldes 2000ndaga
	2000	2005.a.	2005
1. Õpetajate palgavahendid ja täiendkoolitus (3% vahenditest)	1 256 828	2 228 944	1,8
2. Muu täiendkoolitus	7 542	7 590	1,0
3. Koolide investeeringud	158 896	261 828	1,6
4. Sotsiaaltoetused (toitlustamine, õpilaskodud, sõidusoodustused)	24 458	141 759	5,8
5. Õppevahendid (sh õppekirjandus)	75 070	60 546	0,8
6. HEV-lapsed	37 441	53 176	1,4
7. IKT	35 412	21 566	0,6
8. Erakoolid (sh spordikoolitus)	13 536	21 000	1,6
9. Kvaliteedi hindamine	5 553	10 274	1,9
10. Andekas laps	2 167	3 746	1,7
11. Õppekava ja arendustegevus	1 015	3 541	3,5
12. Muud*	32 880	25 173	0,8
sh munitsipaalkoolide majandamiskulud	25 431		
sh riigigümnaasiumide majandamiskulud	4 181	8 728	2,1
Kokku üldhariduse valdkond	1 650 798	2 839 143	1,7

* 2005.a, sh suuremad summad (maakondlike õpilasürituste korraldamine munitsipaalkoolides 8 mln kr; nõustamiskomisjonid ja ainesektsioonid munitsipaalkoolides 8 mln kr)

Koostatud: HTMi analüüsiosakonnas septembris 2005.

Järgnevalt on tabeli 1 kulukohtade lõikes välja toodud iga kulukoha sisu ning vajadusel taustaandmed rahastamise muutuste mõistmiseks.

1. - 2. Kõige suurema osa üldhariduse kuludest HTMi haldusalas moodustavad õpetajate palgavahendid (ca 80% kogu valdkonnast). Summa sisaldab ka täiendkoolitust (3% palgavahenditest). Lisandub muude täiendkoolituste kulu (rida 2), millest suurema osa moodustab lasteaiaõpetajate täiendkoolitus (7,4 mln kr).

Joonis 2. Õpetajate palga- ja täienduskoolituse vahendite (3% palgavahenditest) summa HTMi haldusalas riigieelarves 1995. – 2005.a.

Õpetajate palgavahendid on viimase 10 aasta jooksul kasvanud kokku 3,6 korda, keskmiselt igal aastal 14%. Viimase 5 aasta jooksul on keskmine kasv olnud 12% aastas. Sel aastal makstakse üldhariduskoolide õpetajate palkadeks 2,2 miljardit krooni, mis on umbes 40% kogu riigieelarve hariduskuludest (kõik haridustasemed kokku).

3. Investeeringuteks jaotatakse 2005.a. koolidele arvestuslikult 261,8 mln kr, millest 239,8 mln kr suunatakse munitsipaal-koolidele ja 22,1 mln kr riigikoolidele.

4. Sotsiaaltoetuste summa on võrreldes teiste kuluartiklitega kasvanud oluliselt kiiremini – 5,8 korda, võrreldes valdkonna kasvuga 1,7 korda. Sellise kasvu on tekitanud otsus hakata 2002.a. alates pakkuma tasuta koolitoitu, mille rahastamine on 2005. aastaks tõusnud 103,4 mln kroonini. Sotsiaaltoetused sisaldavad veel toitlustamist riigiinternaatkoolides (16,6 mln kr), mis on aastati pigem samaks jäänud või isegi langenud, ning õpilaskodude loomist (18 mln kr) ja sõidusoodustusi (3,8 mln kr).

5. Õppevahenditele kulutatav summa on viimase 5 aastaga 20% vähenenud nii riigikoolide kui ka munitsipaal-koolide osas. 2003. a ja 2004.a eraldati aga õppevahendite ostmiseks lisaks tavapärastele summadele „21. sajandi kooli“ programmi raames mõlemal aastal vastavalt 24,4 mln kr ja 25,8 mln kr.

6. Hariduslike erivajadustega õpilaste alajaotusse kuuluvad riigiinternaatkoolide majandamiskulud (47,8 mln kr), rahvusvahelised koostööprojektid ja eripedagoogika kulutused (0,4 mln kr). 2005. a. eraldati esmakordselt ka vahendid hariduslike erivajadustega õpilastele lisaõppeaasta võimaldamiseks (5 mln kr).

7. Infotehnoloogia kulud üldhariduses on teistega võrreldes oluliselt vähenenud, kuna varasematel aastatel eraldati oluliselt suuremad summad Tiigrihüppe SAle Tiigrihüppe programmi käivitamiseks (2000. a. 35 mln kr ja 2005. a. 20,2 mln kr). Samal ajal on riigikoolide IT-kulud kasvanud 3,3 korda, ulatudes 2005.a. 1,4 mln kroonini.

8. Erakoolide finantseerimine on nende aastatega tõusnud 1,6 korda ehk liikunud kogu üldhariduse rahastamisega suhteliselt samas tempos. Summa sisaldab eraldi AS Audentesele, sh õppursportlaste koolituseks.

9. Kvaliteedi hindamise alajaotusse kuuluvad riigieksamite läbiviimine (7 mln kr), REKKi muutmine üldhariduse kvaliteedi hindamise keskuseks (1,5 mln kr), rahvusvaheline võrdlusuuring PISA (1,2 mln kr) ning tasemetööde läbiviimine ja hindamine (0,2 mln kr). Kogusummas on kvaliteedi hindamise rahastamine tõusnud 2 korda, veidi rohkem kui kogu üldhariduse eelarve.

10. Andekate laste alajaotusse kuulub Tartu Ülikooli Teaduskooli rahastamine (1,2 mln kr) ning üleriigilised ja rahvusvahelised õpilasüritused ja olümpiaadid (kokku 2,5 mln kr). Rahastamine on kasvanud kogu eelarvega võrreldes samas tempos.

11. Õppekava ja arendustegevus hõlmab õppekavade arendamist (2,3 mln kr), õppekavade rakendamise toetamist ja ainenõukogude kulusid (kokku 0,6 mln kr), konverentse ja nõupidamisi (0,9 mln kr). Oluliselt on kasvanud kõikide nimetatud kulukohtade rahastamine (kokku 3,5 korda), samas on summad aga üldhariduse kogumahus väikesed (2000. a. 1 mln kr ja 2005. a. 3,5 mln kr).

12. Muude kulude all on suurimaks kulukohaks 2005.a. riigigümnaasiumide majandamine (8,7 mln kr), maakondlike õpilasürituste korraldamine munitsipaalkoolides (8 mln kr); nõustamiskomisjonid ja aineseksioonid munitsipaalkoolides (8 mln kr). Kuna 2001. a. anti munitsipaalkoolide majandamine üle kohalikele omavalitustele, siis viimast korda olid munitsipaalkoolide majandamiskulud HTMi eelarves 2000.a (25,4 mln kr).

5.2. Rahastamispõhimõtete muutumine 2000. – 2005. a

Kristel Mägi

Haridus- ja Teadusministeerium, planeerimisosakonna eelarvetalituse peaekspert

5.2.1. Üldhariduslike munitsipaalkoolide finantseerimine

1. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §44 (3) kohaselt katab munitsipaalkooli kulud pidaja, s.o. kohalik omavalitsusüksus. Riigieelarvest määratakse igal aastal toetus valla- ja linnaeelarvetele munitsipaalkooli pedagoogide töötasu, sotsiaalmaksu, täienduskoolituse ja õpikute soetamisega seotud kulude katteks.

2005. aastal kohaliku omavalitsuse üksustele jooksvateks kuludeks tasandusfondi hariduskuludena määratud eraldiste jaotamisel lähtuti Vabariigi Valitsuse 8. veebruari 2005. a määrusest nr. 27 "2005. aasta riigieelarve seaduses eraldisteks kohaliku omavalitsuse üksustele jooksvateks kuludeks tasandusfondi määratud vahendite jaotamise tingimused ja kord" ning kohaliku omavalitsuse üksuste vahelise jaotuse personalikulu koefitsientidest, arvestuslikust õpilaskoha maksumusest ja õpilaste arvust valla või linna haldusterritooriumil seisuga 10. september 2004.a. (Alates 2006. a on riigieelarvest valla- ja linnaeelarvetele munitsipaalkooli pedagoogide töötasu, sotsiaalmaksu, täienduskoolituse ja õpikute soetamisega seotud kulude arvestamise aluseks Eesti Vabariigi haridusseaduse § 366 (4) alusel asutatud Eesti Hariduse Infosüsteemi järgne õpilaste arv vastava aasta 10. jaanuari ja 10. septembri seisuga). Vastav hariduskulude jaotamise kord on sätestatud Vabariigi Valitsuse 15.02.2000. määruses nr 53 "Munitsipaalkooli pedagoogide palgavahendite arvestusliku kulu koefitsiendid valdadele ja linnadele, õppevormidele ja eriõppele". Nimetatud määrus on küll hetkel kehtetu, kuid järgnevatel aastatel, ka 2005. aasta osas on iga-aastastel Vabariigi Valitsuse ministeeriumidevahelise komisjoni ja Omavalitsusliitude Koostöökogu delegatsiooni läbirääkimistel kokku lepitud, et jätkatakse nimetatud määruses kehtestatud korra rakendamist.

1.1. "Koefitsientide määramise alus on valla või linna munitsipaalkoolide riiklikus statistilises aruandes esitatud õpilaste arv." Alates 2000. aastast kehtiva süsteemi kohaselt on omavalitsused õpilaste arvu järgi jaotatud 8 koefitsiendigruppi (VV 8.02 2005. a määrus nr 27) – 0,89 suurlinnadele (õpilaste arvuga üle 5000) kuni 1,5 valdadele (õpilaste arv alla 120). Lähtutud on eeldusest, et väikese õpilaste arvuga omavalitsustes on haridusteenuse pakkumine suhteliselt kallim, kuna õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta on suhteliselt väiksem ja palgakulu õpilase kohta seega suhteliselt suurem. Täiendavad koefitsiendid on kehtestatud väikesaartel asuvatele koolidele. Lisaks on palgavahendite eraldamisel arvestatud ka seda, et erivajadustega laste õpe on suhteliselt kallim ning selleks on erinevate puuetega, erivajadustega lastele kehtestatud eraldi koefitsiendid.

1.2. 2004/2005. õa on arvestuslikuks õpilaskoha maksumuseks 12 082 krooni (sh õpetajate palga- ja täienduskoolituseks 10 547 kr, õpikute soetamiseks 265 kr ning investeeringukomponent 1270 kr). Arvestuslik palgavahendite summa ühe õpilase kohta on iga aastaga suurenenud.

Tabel 2. Arvestuslik õpilaskoha maksumus 2000. - 2005.a. ning selle komponendid.

Aasta

	2000	2001	Muutuse % võrreldes 2000. a	2002	Muutuse % võrreldes 2001. a	2003	Muutuse % võrreldes 2002. a	2004	Muutuse % võrreldes 2003. a	2005	Muutuse % võrreldes 2004. a
Kokku pearaha õpilase kohta (kr)	5 616	6 400	14,0%	7 490	17,0%	8 070	7,7%	9 436	16,9%	12 082	28,0%
sh õpikud	341	265	-22,3%	265	0,0%	265	0,0%	265	0,0%	265	0,0%
palgavahendid ja täienduskoolitus	5 275	6 135	16,3%	7 225	17,8%	7 805	8,0%	9 171	17,5%	10 547	15,0%
investeeringud										1 270	

1.3. "Riigieelarveliste vahendite eraldamise alus on õpilaste arv valla või linna haldusterritooriumil eelarveaastale eelneva aasta septembrikuus. Eelarvet korrigeeritakse jooksva aasta septembrikuu õpilaste arvu alusel." Seega 2005. aasta eelarve jaotuse aluseks oli õpilaste arv 2004. aasta 10. septembril. Kui mõnedes omavalitsustes õpilaste arv suurenes, kaeti täiendavad kulud üldjuhul hariduskulude reservist, mis võimaldab katta "muid õppekorralduslikke kulusid".

2. Riigieelarvest ei finantseerita mitte koole, vaid omavalitsusi, kes jaotavad vahendid ilma riigipoolsete ettekirjutusteta kooliti. Omavalituse kohus ja õigus on jagada vahendeid vastavalt koolide tegelikele vajadustele.

Omavalitsusüksuste hariduskuludeks on täiendavalt eraldatud summad hariduskulude reservfondi, mis moodustab keskmiselt 3% vastava maakonna linnadele ja valdadele eraldatud hariduskulude summast. Reservfondi vahenditest tagatakse kohalike omavalitsuste koolivõrgu korrastamine ja piirkondlikult oluliste koolide säilitamine ning kaetakse muud õppekorralduslikud kulud.

5.2.2. Munitsipaalkoolide õpetajate palga alammäärad

Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 45 (1) lepidavad munitsipaalkooli õpetajate palga alammäärades (õpetajatele atesteerimisel omistatava ametijärkude lõikes) kokku Vabariigi Valitsus, kohalike omavalitsusüksuste volitatud esindajad ja õpetajate registreeritud ühenduste volitatud esindajate poolt moodustatud delegatsioon. Kokkuleppe mittesaavutamisel kehtestab munitsipaalkooli õpetajate palga alammäärad (õpetajatele atesteerimisel omistatavate ametijärkude lõikes) Vabariigi Valitsus. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et munitsipaalkooli pedagoogide töötasustamise alused kinnitab valla- või linnavolikogu, kusjuures õpetajate palgaastmete ja -määrade kinnitamisel

arvestatakse paragrahvi 45 lõikes 1 nimetatud kokkulepet. Kokkuleppe mittesaavutamisel lähtutakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud munitsipaalkooli õpetajate palga alammäärade. Palga alammäärade kujunemisest annab ülevaate tabel 3.

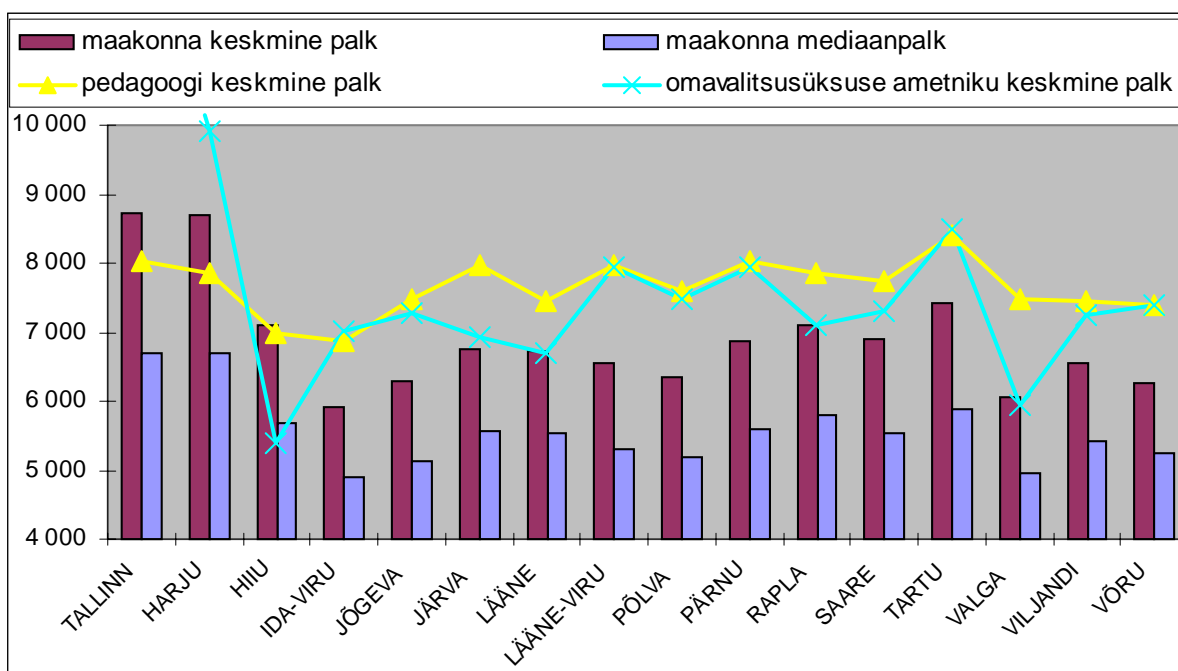
Tabel 3. Munitsipaalkoolide õpetajate palgade alammäärad 1998-2005 (kroonides).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Noorempedagoog	2860	3739	3739	4300	4950	5350	5350	5350
Pedagoog	3060	4000	4000	4600	5290	5710	5710	5710
Vanempedagoog	3480	4549	4549	5230	6010	6490	6490	6490
Pedagoog-metoodik	4220	5516	5516	6340	7290	7870	7870	7870
Palga alammäärade kasvuprotsent		31	-	15	15	8	-	-

Klassijuhataja ülesannete täitmisel lisandub tabelis 3 toodud palga alammäärale

- 1) põhikooliastme klassis noorempedagoogil 800 krooni, pedagoogil 860 krooni, vanempedagoogil 970 krooni ja pedagoog-metoodikul 1180 krooni;
- 2) gümnaasiumiastme klassis noorempedagoogil 270 krooni, pedagoogil 290 krooni, vanempedagoogil 320 krooni ja pedagoog-metoodikul 390 krooni;
- 3) õpilaskoduga erivajadustega õpilaste koolis ja sanatoorses koolis ning kaugõppevormiga või öhtuse õppevormiga klassis noorempedagoogil 270 krooni, pedagoogil 290 krooni, vanempedagoogil 320 krooni ja pedagoog-metoodikul 390 krooni.

2004.a. loobuti riigi poolt alammäärade tõstmisest, eraldatavaid palgavahendeid on tõstetud aga jätkuvalt igal aastal 12%. Nii annavad õpetajate tegelikest palgadest parema ülevaate andmed keskmiste palgade kohta maakondades (vt joonis 3 ja tabel 4). Joonisel 3 on välja toodud iga maakonna keskmine palk (aritmeetilise keskmisena ja mediaanväärtusena), õpetajate keskmine palk ja omavalitsusüksuse ametnike keskmine palk. Keskmiste palgade arvulisi väärtusi vt tabel 4.

Joonis 3. Eesti keskmine palk, õpetajate keskmine palk ja ametnike (spetsialisti ja peaspetsialisti tase) keskmine palk omavalitsusüksuste lõikes 2004.a (brutopalk kroonides kuus)

Allikas: Rahandusministeerium, 2005.a. Andmed põhinevad Statistikaameti ja kohalike omavalituste poolt Rahandusministeeriumile esitatavate aruannete andmetel.

Joonis 3 näitab, missugune on õpetajate keskmise palga ja maakonna üldise keskmise ning spetsialisti tasemel töötavate ametnike keskmise palga suhe. Et saada õigem võrdlusmaterjal, on maakonna keskmise palga puhul välja jäetud inimesed, kes saavad keskmiselt kuus palka alla miinimumi (e töötavad hooajaliselt või osaajaga). Samuti on välja toodud mediaanväärtus e kõikide palgade järjestamisel keskmisele kohale asetuva palga suurus. See annab võimaluse näha tegelikku keskmist palka, mida ei mõjuta väheste inimeste väga kõrged (aritmeetilist keskmist tõstvad) palgad. Jooniselt on näha, et enamikus maakondadest on õpetajate keskmine palk 2 korda kõrgem kui maakonna palk mediaanväärtusena ning oluliselt kõrgem aritmeetilise keskmisena leitud palgast. Samuti on õpetajate palk enamikus maakondadest kõrgem sarnase haridustaseme nõuetega spetsialisti ja peaspetsialisti keskmisest palgast. Erandiks on ootuspäraselt Tallinn ja Harjumaa.

Tabel 4 näitab (esitades palgade arvulised väärtused), et 2004.a oli õpetajate keskmine palk Eestis 7752 kr, Eesti keskmine palk oli samal ajal 7546 kr ning keskmine palk mediaanväärtusena 5876 kr.

Tabel 4. Keskmiste palgade ja õpetajate palga võrdlus 2004.a

Brutopalk Eestis	Kõigi töötajate kuupalk		Munitsipaal- pedagoogide keskmine kuupalk			Õpetaja keskmisest palgast vähem palka saavate inimeste osakaal	Omavalitsus- üksuse ametnike palk
	keskmine	mediaan	2003	2004	kasv*		
TALLINN	8 727	6 702	6 690	8 025	20%	61%	13 136
HARJU	8 682	6 684	6 662	7 849	18%	60%	9 909
HIIU	7 099	5 671	6 328	6 991	10%	64%	5 404
IDA-VIRU	5 900	4 909	6 251	6 865	10%	73%	7 004
JÕGEVA	6 287	5 126	6 894	7 484	9%	74%	7 284
JÄRVA	6 739	5 557	6 864	7 973	16%	74%	6 920
LÄÄNE	6 728	5 527	6 469	7 440	15%	70%	6 684
LÄÄNE-VIRU	6 543	5 313	6 704	7 958	19%	76%	7 938
PÕLVA	6 341	5 197	6 773	7 598	12%	74%	7 474
PÄRNU	6 864	5 584	6 867	8 024	17%	74%	7 931
RAPLA	7 094	5 791	6 767	7 847	16%	70%	7 101
SAARE	6 903	5 536	6 908	7 725	12%	72%	7 297
TARTU	7 434	5 876	6 950	8 407	21%	73%	8 507
VALGA	6 050	4 968	6 452	7 470	16%	76%	5 943
VILJANDI	6 561	5 417	6 784	7 437	10%	71%	7 250
VÖRU	6 257	5 238	6 657	7 380	11%	73%	7 392
KOKKU	7 546	5 876	6 687	7 752	16%	67%	8 087

Allikas: Rahandusministeerium, 2005.a.

Tabelist 4 on näha ka, kui suur on maakonniti inimeste osakaal, kes saavad õpetaja keskmisest palgast väiksemat palka (Lääne-Virumaal ja Valgamaal näiteks ¾ töötajatest.) Keskmiselt saab 67% inimestest Eestis väiksemat palka, kui on õpetajate keskmine palk (näit Tallinnas ja Harjumaal ca 60%).

6. Üldhariduskoolide investeeringud ja toetused õppevahendite soetamiseks.

Margus Ots,
Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik-projektijuht

6.1. Investeeringud

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi katab kooli kulud kooli pidaja. Riigikoolide investeeringuteks on igal aastal vahendeid eraldatud otse riigieelarvest. Munitsipaalkoolide remonti ja ehitamist on tehtud kohalike omavalitsuste vahenditega ja riiklike investeeringute programmi (RIP) abiga.

Üldhariduskoolide investeeringute koguvajaduse hindamiseks küsis HTM 2003. a. juunis-juulis kõigi maakondade kalkulatsioone ja hinnanguid. Riigikoolide vajaduste hinnangud saadi HTM-i Riigivara Haldusbüroolt. Laekunud andmete põhjal kujunes kõigi riigi- ja munitsipaalüldhariduskoolide remondivajaduseks kokku 5,3 miljardit krooni. Hinnang on pigem konservatiivne kui ülepaisutatud.

RIPi kaudu toetati 2002. a munitsipaalkoolide investeeringuid 132 miljoni krooniga, 2003. ja 2004. aastal oli investeeringute mahuks 140 miljonit krooni.

Riigikoolidele on investeeringuteks vahendeid eraldatud järgmiselt:

2001.a. – 33,8 mln kr

2002.a. – 28,5 mln kr

2003.a. – 18 mln kr (+ 6,2 mln kr „21. saj. kooli“ programmist)

2004.a. – 20,7 mln kr (+ 4,8 mln kr „21. saj. kooli“ programmist)

2005.a. – 21,9 mln kr

Kuna investeeringuteks kasutatavate vahendite hulk ei olnud piisav isegi selleks, et kõik koolid saaksid rahuldada vähemalt kehtestatud minimaalsed nõuded, kutsuti 2003. aastal olukorra parandamiseks ellu programm „21. sajandi kool“.

2003. aastal eraldati „21. saj. kooli“ programmist üldhariduskoolide investeeringuteks kokku 116,3 mln kr (munitsipaalkoolidele 110,1 mln kr, riigikoolidele 6,2 mln kr). Investeeringurahade jaotamisel järgiti 2003. aastal järgmisi kriteeriume:

- investeeringud suunatakse koolidesse, mis on jätkusuutlikud vähemalt järgnevad 10 aastat;
- investeeritav objekt on maakonna prioriteetide hulgas
- kooli remonti tehakse tervikobjektina. Koolile eraldatud vahenditega saab kool (või selle osa) lõpuni remonditud;
- rahastatakse objekte, millel on olemas renoveerimise projekt ja kus saab töödega kohe alustada;
- tagatud on kohaliku omavalitsuse kaasfinantseerimine.

2004. a eraldati „21. saj. kooli“ programmist üldhariduskoolide investeeringuteks kokku 84 mln kr (munitsipaalkoolidele 79,2 mln kr, riigikoolidele 4,8 mln kr). HTMil oli kavas rahade jaotamisel järgida 2003.a kasutusel olnud kriteeriume, kuid kahjuks jaotas Riigikoogu investeeringurahad ise ära ja kohalike omavalitsustega kokku lepitud põhimõtteid ei õnnestunud enam järgida.

Seega, vältimaks rahade jaotamisel poliitilisi otsuseid, liideti alates 2005.a erinevad investeeringuprogrammid (RIP, „21. saj. kool“) ühtse pearahasüsteemiga, nii et koolipidaja ise otsustaks, kui suures mahus ta investeeringuid teostab. Pearaha sees olevat investeeringukomponenti

võib koolipidaja kasutada vastavalt vajadusele otse ehitajale maksmiseks või ehitamiseks võetud laenu eest tasumiseks.

Täiendavaks võimaluseks investeeringute teostamisel eraldati 2004.a. riigieelarvest 600 mln kr Riigi Kinnisvara ASile (RKAS) kohustusega kasutada raha koolihoonete kordategemiseks. 2005. aasta esimesel poolel on RKASiga koolide ehitamise lepinguid sõlmitud umbes 200 mln kr ulatuses, kümned koolipidajad on aga alles läbirääkimisi pidamas.

Lisaks saavad kohalikud omavalitsused koolide kordategemiseks taotleda raha KOIT-programmist, mida koordineerib Siseministeerium.

6.2. Õppevahendid

Analoogiliselt investeeringutega katab koolis vaja minevate õppevahendite soetamise kulud kooli pidaja, eriti halvas seisus olevate õppeainete õppevahendite soetamiseks on aga ka otse riigieelarvest täiendavaid summasid eraldatud.

Paralleelselt riikliku õppekava rakendamisega 1997. a korraldas HTM koolides õppevahendite vajadusuuringu, et toetada omavalitsusi, kes varustavad koole õppekava rakendamiseks vajalike vahenditega. Lähtudes uuringust, ainenõukogude hinnangutest ja õppevahendite näidisloeteludest, on riigihankega koolidele ostetud ajaloo, geograafia, füüsika, keemia ja tööõpetuse õppevahendeid kolme aasta jooksul kokku 20 mln kr eest.

2003.a. märtsis-juunis viis HTM koostöös omavalitsustega läbi täiendava üldhariduskoolide õppevahendite olemasolu analüüsi, mille tulemusi võrreldi ainenõukogude poolt koostatud õppevahendite nimekirjadega. Kõige halvem oli tööõpetuse ja käsitöö, kunstõpetuse, loodusainete (sealh füüsika ja keemia), mõnevõrra parem muusikaõpetuse, keelte ja ajaloo õppevahendite olukord. Riigikoolides oli olukord muret tekitav peaaegu kõigi ainete õppevahendite osas.

Tuginedes õppevahendite olemasolu analüüsile, toetati 2003. aastal 21. saj. kooli programmist loodusainete (füüsika, keemia, bioloogia, loodusõpetus, geograafia) õppevahendite ostmist kokku 29 mln krooniga (riigikoolidele 1, 5 mln kr, munitsipaalkoolidele 27,5 mln kr).

2004. aastal eraldati 21. saj. kooli programmist õppevahendite ostmiseks 21 mln kr (riigikoolidele 1,2 mln, munitsipaalkoolidele 19,8 mln kr). 2004. aastal toetati käsitöö ja tööõpetuse, kehalise kasvatuse, kunstõpetuse ja matemaatika õppevahendite ostmist.

2005. aastal õppevahendite ostmiseks otse riigieelarvest enam raha ei eraldatud. 21. saj. kooli programmi rahad liideti ühtse pearahaga.

7. Koolivõrgu muutused 2001 – 2005

Hanna Kanep,
Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, ekspert

Koolivõrk on oluliseks vahendiks kõikidele inimestele hariduse kättesaadavaks tegemisel ja selles toimuvad muutused ei ole ainult ühiskonnas toimuvate demograafiliste või hariduspoliitiliste protsesside tagajärg. Igasugune muutus koolivõrgus võib omakorda käivitada ulatuslikke protsesse, olgu see siis kooli sulgemise järgne kooliränne, hariduse kättesaadavuse vähenemine, piirkonna keskuse ja paljude töökohtade kadumine või kooli avamisega kaasnev piirkonna perspektiivitude tekkimine. Pea iga koolivõrku iseloomustava statistilise näitaja muutumise taga on muutused selles piirkonnas elavate inimeste elukorralduses, sest kooliskäimise otsused on nii lastega perede kui koolis hõivatud perede jaoks väga olulised.

Alljärgneva koolivõrgu muudatuste ülevaate aluseks on Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel Poliitikauuringute Keskuses Praxis tehtud analüüsi "Üldhariduskoolide võrgu korraldamine" aruanne. Aastatel 2001 – 2005 iseloomustab üldhariduslike päevakoolide võrgustikku peamiselt õpilaste vähesusest tingitud õppimisvõimaluste pidev kahanemine. 2001. a alguses tegutsenud 546 koolist (va erivajadustega laste koolid, täiskasvanute õppeasutused ja Tallinna koolid) on 2004/2005. õa lõpuks alles jäänud 476. Koolide arvu vähenemine on viimastel aastatel siiski aeglustunud. Kõige enam vähenes koolide arv 2001. aastal (eelneva aastaga võrreldes 30). Vaatlusaluse perioodi viimaseks aastaks on see arv kahanenud seitsmele.

Suurimaks muudatuseks koolivõrgus oli koolide sulgemine (vt tabel 1). Aastatel 2001 - 2005 kaotati 63 kooli (49 algkooli, 11 põhikooli ja 3 gümnaasiumi).

Tabel 1. Üldharidusliku päevakooli võrgu muudatused aastatel 2001 – 2005.

	2001	2002	2003	2004	2005	Kokku
Suletud koolitüüpe						
Algkool	21	12	6	2	8	49
Põhikool	7	1	2	1		11
Gümnaasium	1	1		1		3
Suletud kooliastmeid						
I	28	14	8	4	8	62
II	25	13	7	4	7	56
III	9	3	1	2	2	17
IV	1	1	1	1		4
Avatud koolitüüpe						
Põhikool	1				2	3
Gümnaasium			1			1
Üldharidusklasse sisaldav teisetüübiline kool		2				2
Avatud kooliastmeid						
I	1	1			2	4
II	1	1			2	4
III	1	1	1		2	5
IV	1	1	1		1	4
Ühendatud koolitüüpe						
Algkool	1	2	1	2		6
Põhikool	1		1	1	1	4
Gümnaasium	2					2

*Tabel ei sisalda Tallinna koole, õhtukoole ja erivajadusega laste koole

Lisaks sulgemistele on koolide arvu vähendanud ka ühendamised. Vaatlusalusel perioodil ühendati 12 kooli. Neist kuus olid algkoolid, mis liideti põhikoolide või põhikooliklassidega gümnaasiumide juurde, ja kolm põhikoolid, mis liideti põhikooliklassidega gümnaasiumide juurde. Samatüübiliste koolide ühendamisi oli kaks (Võrusoo Põhikooli liitmine Võru I Põhikooliga 2004. aastal ning Kunda I ja Kunda II Keskkooli ühendamine Kunda Ühisgümnaasiumiks 2001. aastal). Koolide ühendamisi ei saa käsitleda koolide sulgemisega samaväärsete muudatustena, kuna need ei too tegelikult kaasa koolivõrgu vähenemist ega kahanda selle piirkonna õpilaste õppimisvõimalusi. Aastatel 2001 – 2005 ühendatud koolidest suleti reaalselt pooled, st kuues ühendatud koolis lõpetati ka tegelik õppetöö. Teise poole ühendatud koolide ja seal õppivate õpilaste jaoks on muutused pigem formaalsed, õpilaste õppimisvõimalused halvenenud ei ole.

Aastatel 2001 – 2005 avati kuus kooli – 3 põhikooli, 1 gümnaasium ja 2 üldharidusklassidega teisetüübilist kooli.

Erinevad koolitüübid mõjutavad koolivõrku omal moel. Kuna iga koolitüüp loob õppimisvõimaluse teatud vanuserühma kuuluvatele õpilastele, on koolide sulgemise sisuliseks tagajärjeks õppimisvõimaluste vähenemine piirkonnas ühel või ka kõikidel kooliastmetel. Parema ülevaate koolide vähenemise tegelikust ulatusest annab analüüs kooliastmete kaupa. Võrreldes 2001. aasta algusega, on 2004/2005. õa lõpuks I astmel õppimist võimaldavate koolide arv vähenenud 64¹¹ võrra, teisel kooliastmel on õppimisvõimalusi 58 võrra ning kolmandal astmel 15 võrra vähem. Gümnaasiumiastmel vähenes õppimisvõimaluste arv aastatel 2001 – 2005 ühe võrra.

Õpilaste arvu vähenemine loob omavalitsustele surve koolide või kooliastmete sulgemiseks. Sündivuse vähenemine annab esmalt tõuke madalamate kooliastmete likvideerimiseks, kasvav kooliränne saab otsustavaks gümnaasiumiastme olemasolule piirkonnas.

¹¹ Koolide sulgemise ja ühendamise tagajärjel tegevuse lõpetanud koolide ning avatud koolide saldo. Ühendatud koolidest on arvestatud ainult neid koole, kus ka reaalselt õppetegevus lõpetati. Iga kooliastme juures on arvestatud kõiki koole, kus vastav kooliaste sisaldus. Esitatud ei ole andmeid õhtukoolide, erivajadustega laste koolide ega Tallinna koolide kohta.

8. Ülevaade üldhariduse valdkonnas kehtestatud olulisematest õigusaktidest 2001 – 2005

Kristin Randoja

Haridus- ja Teadusministeerium, õigusosakonna jurist

8.1. Seadused

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (jõustunud 10. 10. 1993) muudatused 2001 – 2005 (muudatuste vastuvõtmise kuupäevade järjestuses):

16.05.2001 – Muudatuse põhieesmärk on korrastada alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel toimiv alaealiste komisjonide poolt alaealisele kohaldatavate mõjutusvahendite süsteem. Seega oli muudatus PGSi osas seotud eelkõige koolikorralduslike mõjutusvahenditega.

29.08.2001 – Muudatuse eesmärgiks oli eelkõige lahendada PGSi ja KLSi rakendamisel kerkinud küsimused. Seaduse eesmärgiks oli luua paremad eeldused:

- 1) haridussüsteemi ühtsuse tagamiseks,
- 2) kõikide õpilaste arendamiseks ja ühelt haridustasemelt järgmisele takistusteta üleminekuks;
- 3) üldhariduskoolide sise- ja välishindamissüsteemi kui terviku kujunemiseks,
- 4) riikidevaheliseks koostööks,
- 5) sätestatud toimingute tulemuslikuks täitmiseks.

20.02.2002 Muudatus käsitles õpilase nädalakooormust – gümnaasiumiastmel loobuti 35 tunni piirist. Seaduseparandus võimaldab koolil pakkuda õpilaste huvidele ja vajadustele vastavat õpet ning palgata õpetajad, ilma et seda peaks maskeerima ringitunniks vms, samas on õpilasel õigus piirduda ka 32 nädalatunniga.

26.03.2002 – Muudatus käsitles õppekeele küsimusi. Seaduses loodi alus Vabariigi Valitsuse otsusel gümnaasiumiastmel eesti keelest erineva õppekeele kasutamiseks ka peale eesti õppekeelele ülemineku alustamist.

5. 06. 2002 – seaduses asendati sõna „omanik“ mõistega „pidaja“. Muudatus tulenes uue võlaõigusseaduse kehtestamisest.

18. 06. 2002 – muudatusega nähti ette 1. – 4. klassi õpilaste koolilõuna kulude katmise toetamine riigieelarvest.

19. 06. 2002 – kõrvuti teiste seadustega sätestati ka PGSiis haldusmenetluse seaduse vastuvõtmisega seotud muudatused. Muudatuse tulemusena kohaldatakse PGSiis sätestatud haldusmenetlusele haldusmenetluse seadust.

20. 06. 2002 – muudatus käsitles riiklikult toetatavate õpilaskodukohtade loomisega seotud regulatsiooni kehtestamist.

16. 10. 2002 – muudatus oli seotud „Haridusministeeriumi“ ümbernimetamisega „Haridus- ja Teadusministeeriumiks“.

29. 01. 2003 – muudatusega sätestati, et põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, loob kool koostöös riigi ja kohaliku omavalitsusega võimalused oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks eesmärgiga säilitada oma rahvuslik identiteet.

7. 04. 2004 – seadustes asendati sõna „hälvik/hälviklaps” sõnadega „erivajadustega õpilane/laps” ning „erikool” sõnaga „kool”.

14. 04. 2004 – kehtestati rida erineva sisuga muudatusi. Muudatused olid muuhulgas seotud järgmiste teemadega: arenguvestluste läbiviimine õpilastega, koolivägivalla tõkestamine, klassitäituvuse piirnorm, lasteaed-põhikoolide loomiseks aluse kehtestamine.

21. 04. 2004 – muudatused olid seotud koolitusloa väljastamise ja kehtetuks tunnistamise protseduuriga.

28. 06. 2004 – muudatused olid seotud Eesti Hariduse Infosüsteemi loomisega.

Koolieelse lasteasutuse seaduse (jõustunud 27.03.1999) muudatused 2001 – 2005 (muudatuste vastuvõtmise kuupäevade järjestuses):

29. 08. 20 – muudatusega sätestati lasteasutuse arengukava kehtestamise kohustus ning muudeti lasteasutuse ümberkorraldamise, ümberkujundamise ning lõpetamisega seonduvaid sätteid.

19. 06. 2002 – kõrvuti teiste seadustega sätestati ka KLASis haldusmenetluse seaduse vastuvõtmisega seotud muudatused. Muudatuse tulemusena kohaldatakse KLASis sätestatud haldusmenetlusele haldusmenetluse seadust.

16. 10. 2002 – muudatus oli seotud „Haridusministeeriumi” ümbernimetamisega „Haridus- ja Teadusministeeriumiks”.

28. 01. 2003 – muudatus oli seotud lasteasutuste rahastamisega ning lasteasutuse pedagoogide palga alammäärade kehtestamisega analoogiliselt üldhariduskoolide pedagoogidele.

12. 11. 2003 – muudatusega taastati enne eelmist muudatust kehtinud olukord lasteasutuste rahastamisel ning pedagoogide palga alammäärade kehtestamisel.

7. 04. 2004 – seadustes asendati sõna „hälviklaps” sõnadega „erivajadustega laps”.

14. 04. 2004 – sätestati tähtajatu koolitusluba, lasteaed-põhikooli moodustamise alus, õppeaasta mõiste kasutamine ka lasteasutuste puhul.

21. 04. 2004 – muudatused olid seotud koolitusloa väljastamise ja kehtetuks tunnistamise protseduuriga.

8.2. Vabariigi Valitsuse määrused

Munitsipaalkooli tegevuskulude katmises osalemise kord. Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 30. 10. 2001. a määrusega nr 330, jõustunud 8. 11. 2001.

Määrusega kehtestatakse munitsipaalkoolide tegevuskulude katmises osalemise kord, kui vallad või linnad ei ole saavutanud omavahel kokkulepet munitsipaalkooli tegevuskulude katmises osalemise korras.

Sisuliselt muudetud ühel korral:

Vabariigi Valitsuse 19. novembri 2002. a määrusega nr 349. Muudatusega tunnistati kehtetuks säte, mille kohaselt Haridusministeerium määras igaks aastaks riigi kaalutud keskmise õpilaskoha tegevuskulu arvestusliku maksumuse ühe õpilase kohta.

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 25. 01. 2002. a määrusega nr 56, jõustunud 1. 09. 2002.

Sisuliselt muudetud kahel korral:

- Vabariigi Valitsuse 11. juuni 2002. a määrusega nr 186.

Muudatusega pikendati õppekava rakendamise tähtaega üldpädevuste ja läbivate teemade osas.

- Vabariigi Valitsuse 10. septem bri 2004. a määrusega nr 296.

Muudatusega sätestati eelkutsõppe rakendamise alused.

Põhikooli ja gümnaasiumi lõputunnistuse ning riigieksamitunnistuse statuut ja vormid. Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 22. aprilli 2003. a määrusega nr 122, jõustunud 9.05.2003. Määrusega reguleeritakse lõputunnistuste ja riigieksamitunnistuse vormid, nende vormistamise ja väljaandmisega seonduvad küsimused ning duplikaatide taotlemise, vormistamise ja väljaandmise tingimused ja kord.

Sisuliselt muudetud kahel korral:

- Vabariigi Valitsuse 27. mai 2004. a määrusega nr 204.

Muudatus oli seotud internetipõhise süsteemi kasutusele võtmisega lõputunnistuste vormistamisel.

- Vabariigi Valitsuse 10. septem bri 2004. a määrusega nr 295.

Määruses sätestati haldusmenetluse seaduse vastuvõtmisest tulenenud muudatused.

Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks võimaluste loomise tingimused ja kord. Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 20. mai 2003. a määrusega nr 154.

Määrusega sätestatakse keele- ja kultuuriõppe ainekava, keele- ja kultuuriõppe sisseseadmise ja korraldamine koolis.

Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus. Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a määrusega nr 265, jõustunud 1. 09. 2004.

Määrusega asutati register eesmärgiga koguda informatsiooni haridussüsteemi korraldamiseks ning sihipärasemaks juhtimiseks.

8.3. Haridusministri ja haridus- ja teadusministri määrused

Loetelust on välja jäetud iga-aastaselt kehtestatavad määrused nagu näiteks määrused, millega kehtestatakse koolivaheajad, eksamiperiood, riiklikule õppekavale vastavad õpikud jne.

Kooliraamatukogude töökorralduse alused. Haridusministri 2. jaanuari 2001. a määrus nr 1.
Määruse eesmärk on määrata kindlaks lasteaed-alkkoolide (alkkooli osa), alkoolide, põhikoolide ja gümnaasiumide raamatukogude (edaspidi raamatukogu) töökorralduse alused, olenemata kooli omandivormist.

„Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste tunnustamise kord“ muutmine. Haridusministri 23. jaanuari 2001. a määrus nr 6.

Määrusega muudeti õpilastele tunnustuse avaldamise tingimusi.

Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord. Haridusministri 18. aprilli 2001. a määrus nr 15.

Määruses sätestatakse koolieelse lasteasutuse (edaspidi lasteasutus) õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord.

Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused ja kord. Haridusministri 24. detsembri 2001. a määrus nr 75.

2001 – 2005 kehtestatud olulisemad muudatused (muudatused sätestanud määruste andmise järjekorras):

5.06.2002 - Sätestati põhimõte, et tasandusklassi ja kasvatusraskustega õpilaste klassi õpilaste lõpueksamitöid on lähtudes õpiraskuse või kasvatusraskuste spetsiifikast lubatud vastava aine lõpueksami hindamiskomisjoni põhjendatud otsusel hinnata hindegas «3» alates 35% punktide arvust. Samuti sätestati isik, kellel on õppeainete aastahinded vähemalt rahuldavad ja kes on sooritanud koolieksamid sooritanud positiivselt, kuid kes eelmisel aastal ei saanud gümnaasiumi lõputunnistust, sest tal jäid riigieksamid sooritamata või sooritas ta riigieksami mitterahuldavalt, saab riigieksamid sooritada selle kooli juures, kus ta õppis. Täpsustati ka lõputunnistuse väljastamise tingimusi.

3. 09. 2002 - Muudatus käsitles isikud, kes gümnaasiumilõpetajatena said 2001/2002. õppeaastal ühe või mitme riigieksami tulemuseks vähem kui 20 palli ning muudatusega anti neile võimalus sooritada üks mitterahuldavalt sooritatud riigieksami uuesti 2002/2003. õppeaasta esimesel poolaastal.

5. 11. 2002 - Muudatus käsitles eesti keele riigieksami vormi ning sellega sätestati, et kuni 2002/2003. õppeaastani (k.a) on gümnaasiumiastme eesti keele riigieksami vorm kirjand.

26. 11. 2002 - Muudatusega sätestati kaheosaliste riigieksamite toimumine 2002/2003. õppeaastal inglise keeles, matemaatikas ja keemias.

27. 03. 2003 - Muudatusega sätestati eesti keele riigieksami läbiviimine Eesti Vabariigi välisesinduste teenistujate lastele ning sätestati, et riigieksamil kõrvalise abi kasutamisel või mahakirjutamisel kõrvaldatakse eksaminand riigieksamilt ning riigieksamitööd hinnatakse 0 palliga.

16. 05. 2003 - Muudatusega sätestati, et Haridus- ja Teadusministeeriumil õigus pöörduda kooli riigieksamikomisjoni ja eksamil viibinud välisvaatleja poole selgituste ja lisamaterjalide saamiseks kõrvalise abi kasutamise või mahakirjutamise asjaolude tuvastamiseks.

3. 09. 2003 - Muudatusega sätestati, et isikud, kes gümnaasiumilõpetajatena said 2002/2003. õppeaastal ühe või mitme riigieksami tulemuseks vähem kui 20 palli, saavad mitterahuldavalt sooritatud riigieksami(d) sooritada uuesti 2003/2004. õppeaasta esimesel poolaastal.

19. 09. 2004 - Muudatusega täpsustati tingimusi, mille esinemisel lõpueksami hindamiskomisjonil on lubatud õpilaste lõpueksamitööd hinnata hindega «3» alates 35% punktide arvust. Sätestati, et ka toimetuleku riikliku õppekava läbinud õpilasele antakse põhikooli lõputunnistus senise toimetuleku kooli lõputunnistuse asemel.

12.08.2005 - Muudatusega täpsustati võrreldes senisega terminoloogiat põhikooli lõpueksamite osas ning põhikooli lõpueksamite sooritamise tingimusi. Uudsena sätestati ühiskonnaõpetuse sooritamise võimalus. Sätestati, et põhikoolilõpetaja võib eesti keele kui teise keele lõpueksami alusel saada eesti keele oskuse kesktaseme tunnistuse (senise algtaseme asemel). Sätestati, et gümnaasiumi koolieksam võib vormilt olla ka praktiline ning et gümnaasiumi õpilasel on õigus sooritada inglise keele, saksa keele, prantsuse keele ja vene keele riigieksam ka juhul, kui ta ei ole seda võõrkeelt koolis õppinud. Samuti loodi alus eesti keele riigieksami läbiviimiseks välisriigis Eesti keskharidusele vastavat haridust omandavatele isikutele. Muudatusega võeti määruses kasutusele kooliastmehinde mõiste.

„Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) kinnitamine“ muutmine. Haridusministri 3. jaanuari 2002. a määrus nr 1 ja haridus- ja teadusministri 30. juuli 2004. a määrus nr 43. Muudatusega asendati nii õppekava pealkirjas kui tekstis sõnad „põhihariduse lihtsustatud õppekava» sõnadega «põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava”.

„Koduõppe kord“ muutmine. Haridusministri 3. jaanuari 2002. a määrus nr 5. Muudatusega täpsustati sätteid, mille rakendamisel oli praktikas esile kerkinud probleeme.

Põhikooli ja gümnaasiumi õhtuses ja kaugõppevormis õppimise ning põhikooli ja gümnaasiumi eksternina lõpetamise tingimused ja kord. Haridusministri 16. 01. 2002. a määrus nr 16. Uue määrusega kaasajastati õhtuses ja kaugõppevormis õppimise ning eksternina kooli lõpetamise tingimusi ja korda.

Õpitulemuste välishindamise põhimõtted, riigieksamitööde, põhikooli lõpueksamitööde ja üleriigiliste tasemetööde koostamise, hindamise ja tulemuste analüüsi alused. Haridusministri 23. jaanuari 2002. a määrus nr 18.

Määrusega sätestatakse põhikooli tasemetööde ja lõpueksamitööde ning gümnaasiumi riigieksamite üldnõuded, ettevalmistus, tulemuste analüüs ja järelused.

Toimetuleku riikliku õppekava kinnitamine ja põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) muutmine. Haridus- ja teadusministri 30. juuli 2004. a määrus nr 43.

Muudatusega sätestati, et hiljemalt 9. klassi esimesel poolaastal esitatud lapsevanema põhjendatud taotluse alusel võib õppenõukogu otsusega pikendada õpilase õppeaega kolmandas kooliastmes ühe õppeaasta võrra valikainete omandamiseks kuni 34 nädalatunni ulatuses.

Põhjalikult töötati läbi ning kehtestati muudatuste rohkuse tõttu uute terviktekstidena alljärgnevalt loetletud määrused:

Apellatsioonikomisjoni töökord. Haridusministri 18. juuni 2002. a määrus nr 57.

Koolituslubade väljaandmise ja kehtetuks tunnistamise kord ning koolitusloa vorm. Haridusministri 18. detsembri 2002. a määrus nr 86.

Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord. Haridusministri 2. oktoobri 2002. a määrus nr 69.

Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded. Haridusministri 26. augusti 2002. a määrus nr 65.

Riigieksameid ja põhikooli lõpueksameid ettevalmistavate komisjonide töökord. Haridusministri 11. aprilli 2002. a määrus nr 32.

Riigieksamitöid hindavate komisjonide töökord. Haridusministri 11. aprilli 2002. a määrus nr 34.

Võõrkeelse põhikooli ja gümnaasiumi eesti keele lõpueksami ja eesti keele tasemeeksami ühitamise tingimused. Haridusministri 18. veebruari 2002. a määrus nr 24.

Õppeaastate arv, õppeainete loend ja õppetundide arv hälvikute erikoolis ja sanatoorses koolis. Haridusministri 12. augusti 2002. a määrus nr 64.

Riikliku järelevalve läbiviimise kord ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse ja juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid. Haridus- ja teadusministri 31. juuli 2003. a määrus nr 42.

Põhiharidust omandavate kasvatusraskustega õpilaste klassi moodustamise tingimused ja kord. Haridus- ja teadusministri 30. juuni 2004. a määrus nr 38.

Individuaalse õppekava järgi õppimise kord. Haridus- ja teadusministri 8. detsembri 2004. a määrus nr 61.

Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord. Haridus- ja teadusministri 10. augusti 2005. a määrus nr 24.

Õpilaskodu töökorralduse alused. Haridus- ja teadusministri 23. augusti 2005. a määrus nr 29.

9. Kooliarenduse toetamine

9.1. Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) ning Briti Nõukogu koostööprojekt "Kvaliteet hariduses"

Kristi Mere

Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalvetalituse peainspektor (üldharidus), projekti kontaktisik

Projekti ülevaade, eesmärgid

2000. aastal sõlmiti koostöökokkulepe Eesti Vabariigi haridusministri ja Ühendkuningriigi haridus- ja tööministri vahel. Selle leppe tähtsaimaks eesmärgiks oli vahetada riikide haridusalaseid kogemusi ja teavet. Valdkond, mida kokkuleppes esmasena mainiti, oli kvaliteedi kindlustamine ja järelevalve hariduses.

25.-26. oktoobril 2001.a toimus Tartu Ülikoolis kooliarenduskonverents, kus peaesinejateks olid Ühendkuningriigi peaministri tollane nõunik professor Michael Barber ja Cambridge'i ülikooli professor Kate Myers. Konverentsile järgnes Haridusministeeriumi järelevalveosakonna ettepanek Briti Nõukogule koostööprojektiks.

Kevadel 2002 kutsusid Briti Nõukogu Eestis ja Haridusministeerium aktiivseid koole osalema nelja-aastases projektis „Kvaliteet hariduses“.

Projektiga on olnud võimalus konkursi alusel ühineda kolmel aastal, viimane grupp alustas tegevust 2004. a sügisel.

Projekti eesmärgid:

- tähtsustada intelligentset kooli;
- arendada kooli tasandil enesehindamisoskusi, kaasates kõiki koolielust huvitud osapooli;
- aidata kõigil hindamistasanditel kujundada ühtset arusaama kooli välishindamisest.

Projekti põhikoolitajaks kutsuti professor Kate Myers ja oktoobris 2002. a toimus esimene koolitusseminar. Igale projektis osaleva koolile kinkis BN John MacBeathi ja Archie McGlynni raamatu "*Self-evaluation. What's in it for schools*" (2002). Raamatu on saanud ka kõik hiljem projektiga liitunud koolid.

Projekti põhimõtteid:

- valmisretsepte ei jagata (põhimõte, mille tõttu mõned koolid on projektist loobunud);
- iga kool valib projektis osalemiseks oma koolis ühisaruteludes välja selgitatud arendust vajava valdkonna (ühe teema kogu projektis osalemise ajaks või igal aastal uue teema) ja tegeleb enesehindamisega;
- iga kool otsib endale projekti alguses nn kriitilise sõbra, inimese väljastpoolt kooli, kes näeb asju kõrvalseisja pilgu läbi ning soovib ja suudab nõu anda. Ideaalis on ta professionaalne nõustaja, motiveerija. Kriitiline sõber mõistab oma rolli delikaatsust, ta ei ole inspektor (isegi mitte ametilt seda olles); ta on hea kuulaja, oskab vaadata ja näha; oskab küsimusi esitada; oskab juurelda, et aru saada; annab ausaid vastuseid; aitab tõhustada on edu nimel tehtavat tööd.

10. oktoobril 2003. a toimus Tartu Karlova Gümnaasiumis konverents teemal „Projektid koolis – vahendid või eesmärgid?”.

2004. a külastasid koordinaatorid projektis osalevaid kooli, et saada ülevaade kohapealsetest tegevustest ning välja selgitada täiendavaid koolitusvajadusi, mis kasvavad välja projekti arengust ja koolide poolt soovitud.

9. oktoobril 2004. a toimus konverents Tallinna 21. Koolis. Professor Kate Myersi ettekande teemaks oli „Muutuste juhtimine ja toetamine” (“Leading and supporting change”). Põhiettekandele järgnes töötöad, mida juhtisid projektis osalevad koolid.

Töötubade teemad: koostöö lastevanematega suures koolis; koostöö lastevanematega väikeses koolis; enesehindamine; õpilaste kohanemine; töö erivajadustega õpilastega; õpilase arengu suunamine; õpetaja koostöö õpilastega; kriitilised sõbrad, nende praktilised kogemused.

Koolitusi on toimunud umbes 20 erineval teemal, viimasel aastal on lisandunud kogemuslikud ettekanded osalevatelt koolidelt.

Projekti tulemused (väljavõtted erinevate koolide kokkuvõtetest)

- Projektis osalemise käigus kasvas õpetajate ja õpilaste vahelise koostöö valmidus, hakati üksteist rohkem usaldama.
- Tihenesid õpetajatevahelised sidemed. Ollakse valmis uusi teadmisi ja kogemusi teistega jagama.
- Kooli personal on tundnud ja tunnistanud äratundmisrõõmu, et töötatakse ühiste eesmärkide nimel. Ühised arutelud on lähendanud kollektiivi, on võimaldanud igal osalisel tajuda oma rolli koolielu korraldajana, tõstnud enesehinnangut ja tööindu.
- Projektitöös on osalenud lapsevanemad.
- Hoolekogu on hakanud koolielus endisest rohkem kaasa rääkima ja otsuseid vastu võtma.
- Projekti väärtuseks on koolitused ja tagasiside toimu suhtes, infovahetus teiste projektikoolidega.
- Õpitakse nägema oma tugevaid ja nõrku külgi, end kriitiliselt hindama ja oma töömeetodeid täiustama.
- Muututakse analüüsivamaks ja avatumaks. Juhtkond, õpetajad, hoolekogu, lapsevanemad, õpilasesindus, õpilased – kõik tunnistavad koostöö vajalikkust. Ei keskenduta ainult tulemusele, vaid väärtustatakse koostööprotsessi.
- Soovitakse säilitada koolis kujunenud avatud ja analüüsivat õhkkonda.
- Projekt “torgib” tagant, innustab ja süstematiseerib varasemat kaootilist tegevust.

Projekti on valmis jätkama üle 30 Eesti kooli.

Lisa: Projektis osalenud või osalevad koolid:

Kool	Maakond	Omavalitsus
1. Harmi Põhikool	Harju	Kõue vald
2. Kallavere Keskkool	Harju	Maardu linn
3. Keila Algkool	Harju	Keila linn
4. Kurtna Lasteaed-Algkool	Harju	Saku vald
5. Püüsi Põhikool	Harju	Viimsi vald
6. Tallinna Üldgümnaasium	Harju	Tallinna linn
7. Tallinna 21. Kool	Harju	Tallinna linn
8. Tallinna 53. Keskkool	Harju	Tallinna linn
9. Tallinna Kuristiku Gümnaasium	Harju	Tallinna linn
10. Tallinna Mustamäe Gümnaasium	Harju	Tallinna linn
11. Kärdla Gümnaasium	Hiiu	Kärdla linn
12. Kohtla-Järve Vene Gümnaasium	Ida-Viru	Kohtla-Järve linn
13. Narva Humanitaargümnaasium	Ida-Viru	Narva linn
14. Narva Soldino Gümnaasium	Ida-Viru	Narva linn
15. Illuka Põhikool	Ida-Viru	Illuka vald
16. Kohtla-Järve Järve Gümnaasium	Ida-Viru	Kohtla-Järve linn
17. Põltsamaa Ühisgümnaasium	Jõgeva	Põltsamaa linn
18. Kullamaa Keskkool	Lääne	Kullamaa vald
19. Kanepi Gümnaasium	Põlva	Kanepi vald
20. Kilingi-Nõmme Gümnaasium	Pärnu	Kilingi-Nõmme linn
21. Audru Keskkool	Pärnu	Audru vald
22. Pärnu-Jaagupi Gümnaasium	Pärnu	Halinga vald
23. Juuru Gümnaasium	Rapla	Juuru vald
24. Kabala Põhikool	Rapla	Raikküla vald
25. Kaiu Põhikool	Rapla	Kaiu vald
26. Kuressaare Põhikool	Saare	Kuressaare linn
27. Kuressaare Täiskasv Gümnaasium	Saare	Kuressaare linn
28. Konguta Algkool	Tartu	Konguta vald
29. Rannu Keskkool	Tartu	Rannu vald
30. Tartu Karlova Gümnaasium	Tartu	Tartu linn
31. Tartu Täiskasvanute Gümnaasium	Tartu	Tartu linn
32. Ülenurme Gümnaasium	Tartu	Ülenurme vald
33. Valga Põhikool	Valga	Valga linn
34. Raudna Põhikool	Viljandi	Pärsti vald
35. Suure-Jaani Gümnaasium	Viljandi	Suure-Jaani linn
36. Antsla Gümnaasium	Võru	Antsla vald
37. Rõuge Põhikool	Võru	Rõuge vald
38. Sõmerpalu Põhikool	Võru	Sõmerpalu vald
39. Võru Kreutzwaldi Gümnaasium	Võru	Võru linn
40. Võru Vene Gümnaasium	Võru	Võru linn

9.2. Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Briti Nõukogu koostööprojekt "Koolijuhtimine 21. sajandil"

Kristi Mere

Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalvetalituse peainspektor (üldharidus), projekti kontaktisik

9. veebruaril 2004. a toimus Tartus haridusministri kohtumine Briti Nõukogu esindajate Judith Mullen ja Jean Lebrechtiga, kes tegid Eesti koolijuhtidele koolitusprojekti ettepaneku. See oli jätkuks 2000. aastal sõlmitud koostöökokkuleppele Eesti Vabariigi haridusministri ja Ühendkuningriigi haridus- ja tööministri vahel.

31. märtsil 2004. a allkirjastas minister Toivo Maimets ja andis Briti Nõukogu direktorile Eestis pr Küllike Tohverile üle kirja, väljendamaks HTMi huvi nimetatud ettepaneku vastu. Projekti eesmärgid vastavad Eesti haridusala prioriteetidele ning toetavad koolijuhtimises toimuvaid muutusi, sh arenguid riiklikus järelevalves, mille tulemusena kasvab koolide iseseisvus ja vastutus. Muutuste teostamine nõuab meeskonnatöö- ja enesehindamisoskusi ning tugevaid, protsesse kontrollida suutvaid koolijuhte.

Projekti üldeesmärk on toetada Eesti üldharidussüsteemis toimuvaid muudatusi ja luua eeldused Eesti koolijuhtide koolitussüsteemi arendamiseks.

Projekti lühiajalised sihid:

- Eesti koolijuhtide juhtimispotentsiaali suurendamine;
- Eesti koolijuhtide koolitussüsteemi arendamine ning 10 koolitaja ettevalmistamine.

Projekti käivitamiseks kuulutati välja konkurss ja loodi projekti koordineerimise ühiskomisjon, kuhu kuuluvad peale Briti Nõukogu programmituuri Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli koolijuhtide magistriõppe koordinaatorid, Eesti Koolijuhtide Ühenduse esimees ning HTMi üldharidus- ja järelevalveosakonna esindajad.

Projekti esimeses etapis osalejateks valis komisjon välja 24 koolijuhti, kogu projekti jooksul saab koolituse kuni 50 koolijuhti.

Koolitajateks on Inglismaa Riikliku Koolijuhtimise Kolledži (*National College of School Leadership*) konsultant-koolitajad.

Esimene etapp (19. – 21. mai 2004), 3-päevane koolitus, kujutas endast ettevalmistust koolipõhiseks juhtimispotentsiaali suurendamise projektiks. Koolitusprogramm oli praktiline, keskendudes isiku juhiomaduste arendamisele, visiooni ja eetose loomisele, strateegilisele planeerimisele, muutuste läbiviimisele, struktuuride loomisele, meeskonna loomisele ning loovale ja jagatud juhtimisele.

Teine etapp (4. – 5. detsember 2004) hõlmas 2-päevast koolitust ja koolipõhise juhtimispotentsiaali suurendamise projekti hindamist. Koolitus keskendus õppekava koostamisele, elluviimisele ja monitooringule, kooli aruandlusele, töö korraldamisele, võrdsete võimaluste ja vastutuse mõistmisele. Osalejate poolt koostatud aruanne juhtimispotentsiaali suurendamiseks loodud projekti mõjust oma koolis moodustas osa töötulemustest, mille põhjal koolitajad ja projekti koordineeriv komisjon otsustasid, kes koolijuhtidest liigub edasi jätkuetappi.

Projekti üheks olulisimaks etapiks kujunes viiepäevane koolitus 10 koolijuhile 2005. a märtsis Nottinghamis Inglismaa Riiklikus Koolijuhtimise Kolledžis (*the National College for School Leadership*) ning kohapealsete koolide külastamine. Koolitus keskendus juhendamisoskustele, inimestevaheliste suhete korraldamisele, enesehindamisele, emotsionaalsele intelligentsusele ning õpetamis- ja õppimisstiilidele. Selle etapi eesmärgiks oli tõsta koolijuhtide teadmisi teiste juhendamises, võimaldada neil kogeda ja õppida juhtimisviise teises riigis ning mõelda oma senise koolijuhtimiskogemuse üle.

Kuna HTMi eesmärgiks on tõsta koolide haldussuutlikkust ning koolijuhtide juhtimisoskusi, ja seetõttu ollakse huvitatud direktorite koolitussüsteemi ning standardite väljatöötamisest, tuleb pidada projekti üheks tähtsamaks etapiks koolitajate koolitust 17. – 19. mail 2005 Laulasmaal. Seal lepidi kokku koolituse levitamise strateegilises plaanis: grupp osaleb teise aasta koolituses kõrvuti väliskoolitajatega, et olla valmis programmi täielikuks ülevõtmiseks kolmandal aastal. Neid koolitusi seiravad ja hindavad osana Briti Nõukogu ja Haridusministeeriumi vahelisest partnerlusprojektist kohalikult määratud hindaja ning väliskoolitajad. Projekti tulemusena võib kogemustega koolijuhte rakendada konsultant-juhtidena, kes koostöös ministeeriumi inspektoritega ja ülikoolide programmijuhtidega tulevasi iga-aastaseid koolitusprogramme kavandavad. Iga kahe aasta järel tuleb Eesti-sisese juhtimispotentsiaali suurendamiseks koolitada välja uus konsultant-koolijuhtide grupp. Lõpptulemusena koostatakse need juhtimisoskusi arendavad programmid riiklike juhtimisprogrammide konsultant-koolijuhtide poolt ning viiakse ellu piirkondlikul tasemel. See tagab koolijuhtidele piirkondlikult võrdse ligipääsu programmile, suurendades kohalikku asjatundlikkust, koolitades kogemustega koolijuhte koolitajateks ning riikliku juhtimise algatuse heade kogemuste jagajaiks.

Kursus kordub 2005/2006. õa, kuid koolituse ettevalmistajate ja läbiviijatena osalevad ka Eesti koolijuhid. Projekti koordineeriva komisjoni poolt on selleks välja valitud 20 koolijuhti.

Projektiga on tihedalt seotud rahvusvahelises koolijuhtide programmis (*International Placement for Headteachers*) osalevate inglise koolijuhtide õppevisiidid Eestisse. Esimene grupp (11 koolijuhti) külastas Lõuna-Eesti koole oktoobris 2004. Nähtust-kogetust tehti kokkuvõtte ka ministrile ja Õpetajate Lehe kaudu kõigile asjast huvitatutele.

Järgmine grupp koolijuhte oli Eestis 2005. a mais. Nemad veetsid kolm päeva Saaremaal, luues kontakte 15 Eesti kooliga.

24. sept – 1. okt 2005.a olid Eestis nende 10 kooli juhid, kes võtsid eestlasi vastu selle aasta märtsikuus. Kohtumiste eesmärgiks oli julgustada mõlema riigi koolijuhte looma kestvaid koolidevahelisi sidemeid toetamaks oma juhtimispotentsiaali arengut. Ilmselt toimivad need sidemed edaspidi enamasti elektronside vahendusel. Uuritakse ka Eesti partnerite võimalusi liituda NCSLi (*National College for School Leadership*) internetipõhise kogukonnaga.

9.3. Rahvusvaheline koostöövõrgustik SYNEVA.net

Kadri Peterson

Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalveosakonna juhataja

Paljudes Euroopa riikides on selgelt täheldatavad decentraliseerimise püüdlused hariduselu korraldamisel, mis ühelt poolt suurendab õppeasutuste autonoomsust ja teisalt vastutust õppekasvatustöö tulemuste eest. Seetõttu muutub üha olulisemaks õppeasutuste enda poolt läbi viidav sisehindamine ning regionaalsel või riiklikul tasandil toimiv välishindamine. Kui sisehindamine annab võimaluse hinnata kooli enda poolt püstitatud eesmärkide täitmist, siis välishindamine annab kõrvalseisja pilgu tehtule ja võimaluse ennast teiste samasuguste õppeasutustega võrrelda.

Kuidas aga panna sise- ja välishindamine toimima nii, et nad koosmõjus toetaksid õppeasutuse arengut? See sai 2004. aastal rahvusvahelise koostöövõrgustiku SYNEVA.net loomise ajendiks. Äraseletatult tähendab see *kvaliteedi kindlustamist kooli sise- ja välishindamisel tekkiva sünergia kaudu*.

Projektis osaleb 11 Euroopa Liidu riiki, nende hulgas Eesti, keda esindab Haridus- ja Teadusministeerium (Maie Kitsing üldhariduse osakonnast ja Kadri Peterson järelevalveosakonnast).

Projektis osalejate eesmärgiks on

- koguda, analüüsida ja levitada erinevate maade häid õppeasutuste sise- ja välishindamise kogemusi;
- toetada koolimeeskondi õppeasutuse arendustegevuses ja õppekasvatustöö kvaliteedi tagamisel;
- julgustada ja nõustada teemaga seotud inimesi uute projektide kirjutamisel;
- anda hariduspoliitika kujundajatele ja rakendajatele otsuste tegemiseks baasmaterjali;
- anda tuge kohalike (riiklike, regionaalsete) koostöövõrgustike tekkimisele, toetamaks õppeasutuste sise- ja välishindamist.

Koostöövõrgustiku sihtgrupiks on koolijuhid ja õppeasutuse arendusmeeskonnad, koolinõunikud, eksperdid ja inspektorid, koolipidajad, hariduspoliitikud ning õpetajate koolitajad. Nende tegevusest saavad lõppkokkuvõttes kasu aga õpilased, lapsevanemad ja õpetajad.

Euroopa Liidu haridusprogrammi COMENIUS 1 poolt toetatav projekt omab interaktiivset koostöövõrgustikku ja kodulehekülge <http://syneva.net>. Sellelt võib leida õppeasutuste sise- ja välishindamise heade näidete andmepanga. Eesti jagab oma kogemusi õpitulemuste välishindamisest üldhariduskoolides. Kodulehel on informatsioon projekti seminaridest, kursustest, konverentsidest ning avaldatud konverentsiettekanded. 2005.a. kevadel projekti raames korraldatud konverentsil tegi Eesti poolt ettekande Eesti Hariduse Infosüsteemist Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse direktor Janar Holm.

SYNEVA.net-i järgmine konverents toimub 2006. aas ta märtsis Tallinnas. Konverentsidevahelisel perioodil tuleb välja selgitada sise- ja välishindamise alaseid häid kogemusi, et Eesti osalejad tutvustaksid neid konverentsi külalistele.

SYNEVA.net-i raames on tutvustatud mitmeid huvitavaid projekte. Alljärgnevalt mõned näited.

- Hollandis on käivitatud Q5 projekt (meie mõistes juhib seda mittetulunduslik ühing, haridusministeerium toetab rahaliselt), mis käsitleb välis- ja sisehindamise võtmeküsimusi. Riigi decentraliseeritud haridussüsteem annab ühelt poolt koolidele suure vabaduse ja vastutuse,

kuid tõstatab teiselt poolt küsimuse, kuidas koolides uute väljakutsetega (multikultuursus, sotsiaalne kihistumine, õppimise ja õpetamise paradigma muutumine jne) toime tulla. Nimetatud koolide sisehindamist toetava projekti koolitajateks on eelkõige selles valdkonnas tugevad kogenud koolijuhid. Projekt põhineb eeldusel, et häid ideid juurutatakse ja võetakse paremini omaks kolleegidelt kui ülikoolide õppejõududelt, kel puudub õppeasutuse sisehindamise praktiline kogemus.

- Norras on riiklikult käivitatud nn õpilasinспекtsioon (*elevinspektorene*), internetipõhine kooli õppe- ja kasvatustöö ning õpikeskkonna teemaline rahuloluküsitlus. 2004. aastal osales 86 % koolidest (küsimustiku täidavad kohustuslikus korras 7., 10. ja 12. klassi õpilased). Tulemused on kohe Norra koolide portaalis (*skoleporten.no*) kõigile kättesaadavad.
- Analoogiline projekt on käivitunud Soomes Hämeenlinnas, kuid selle internetipõhise küsitluse käigus avaldavad kooli kohta arvamust lastevanemad. Iga küsimuse/teema puhul hinnatakse ka selle olulisust. Tulemusi saavad kool ja omavalitsus kohe vaadata ning neist oma järeldused teha.

9.4. Õppiv koolikogukond

Tiina Kivirand

Haridus- ja Teadusministeerium, alus- ja põhihariduse talituse juhataja

Kooliarendustöö edendamiseks ja haridusreformide toetamiseks sõlmisid EV Haridusministeerium ja Toronto Ülikool 2001. aastal õpetajakoolituse koostöökokkuleppe. Esimene koolitus "Kooliarendus ja pedagoogiline juhtimine" toimus 2001. a novembrist – 2002. a augustini. Kaasatud olid 5-liikmelised meeskonnad põhikoolidest, gümnaasiumidest, kutsekoolidest ning erikoolidest Tallinnast, Viljandist, Tartust, Läänemaalt ja Pärnumaalt.

Vastastikku rikastav koostöö tunnustatud Kanada haridusteadlastega jätkus 2003. aastal koolituskavaga "Õppiv koolikogukond", milles osalesid kooliarendusmeeskonnad Harjumaalt, Ida- ja Lääne- Virumaalt, Põlvamaalt, Võrumaalt, Tartust ja Pärnumaalt.

Laiaulatuslik täiendõppeprogramm "Õppiv koolikogukond" avas kooliarendusmeeskondadele ja haridustöötajatele erinevaid võimalusi tulemuslikuks õppetööks koolis. Koolituskava keskendus juhtimisoskuste ja koolitöö ümberstruktureerimisele.

Koolitusprogrammi koostamise aluseks olid järgmised võtmekontseptsioonid:

- teadmistel põhinev ühiskond ja majandus;
- akadeemiline kapital; professionaalne kapital; sotsiaalne kapital;
- moraalselt kohustuslikud eesmärgid;
- juurdlev ning informatsioonil põhinev koostöökultuur;
- õppimise infrastruktuur;
- hinnatud kirjaoskus ja võimekuse kujundamine;
- õpilaste kogemused töös õppekavaga; õpilaste hääl;
- vanemate kaasamine;
- koolide nõustamine.

Koolitusel käsitleti järgnevaid teemasid.

1. *Kool muutuvast maailmas:*
 - mitmekultuurilisuse väärtustamine;
 - tõhusate võrgustike kavandamine ja neis osalemine;
 - õppiva kogukonna kujundamine .
2. *Eesmärgipärasuse toomine kooli tegevusse:*
 - koolide suutlikkuse suurendamine;
 - uurimustel põhinev arendustegevus;
 - tegevuste peegeldamine ja hindamine.
3. *Koostööoskuste arendamine:*
 - kokkukuuluvuse kujundamine;
 - pedagoogiline ja osalusjuhtimine;
 - õpilaste kaasamine õppetöösse;
 - kogemuste vahetamine ja nõustamine.

Koolituste läbiviijateks olid Dr Paul Shaw (*OISE/ University of Toronto*), Dr Dean Fink (*OISE/ University of Toronto*), Prof. Bridget Harrison (*OISE/ University of Toronto*), Reet Marten-Sehr (*Peel District School Board*).

Koolituse käigus teadvustus arusaam, et koolide tänapäevastamise võtmevaldkondadeks on pedagoogilise juhtimise kultuur, õpistrateegiate mitmekesisus ning erinevate kooliga seotud osapoolte (KOV, lapsevanemate, haridusametnike, õpetajate koolitajate jt) kaasatus.

10. Õpitulemuste välishindamise arendus. Õpitulemused.

10.1. Õpitulemuste välishindamisest põhikoolis

Auli Udde,

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, üldhariduse õppekavade ja eksamite osakonna juhataja

Õpitulemuste välishindamist korraldab Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Õpitulemuste välishindamise eesmärk on hinnata põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust kooliastme lõpus, anda koolile ning õpetajatele võimalus hinnata oma õpilaste õpitulemusi üleriigilisel taustal ning suunata tasemetööde ja põhikooli lõpueksamite kaudu õppeprotsessi sisu ja vormi. Üleriigiliste tasemetööde ja põhikooli lõpueksamitega hinnatakse ka õpilase suutlikkust oma teadmisi ja oskusi reprodutseerida, neid uues olukorras rakendada ja teistes ainetes õpituga seostada.

10.1.1. Üleriigilised tasemetööd

Üleriigilised tasemetööd on igal aastal 3. ja 6. klassis eesti ja vene keeles ning matemaatikas, 2000-2005. a ka 9. klassis ühiskonnaõpetuses.

6. klassis on kolmas õppeaine olnud aastati erinev.

Kooli õppekeel	Aasta			
	2002	2003	2004	2005
eesti õppekeeleaga kool	loodusõpetus	loodusõpetus	ajalugu	inglise keel, saksa keel
vene õppekeeleaga kool	loodusõpetus	eesti keel teise keelena	eesti keel teise keelena, ajalugu	inglise keel, saksa keel

Viimastel aastatel on tasemetöodes oluliseks muutunud õpilaste funktsionaalse lugemisoskuse kontroll. Kui veel 2000. a olid lugemisoskusega seotud ülesanded vaid 3. ja 6. klassi emakeele üleriigilistes tasemetöodes, siis alates 2002. a on teksti mõistmisele suunatud ülesandeid nii matemaatika, loodusõpetuse, ühiskonnaõpetuse kui ka ajaloo üleriigilistes tasemetöodes. Viimasel neljal aastal on kõikides tasemetöodes kajastunud riikliku õppekava läbiva teemaga (liiklus, meedia, keskkond, kutsevalik) seotud ülesanded. Et oleks võimalik analüüsida ka õpilaste individuaalsusest/erivajadusest tingitud erisusi, märgivad õpetajad töödele õpilase koduse keele ja õpiabi vajaduse. Tasemetööde analüüsides selgub, et kooli õppekeelest erinev kodune keel ei ole otseses seoses õpilaste tulemustega ega tingi erinevusi üldvalimi keskmistest tulemustest. Võrreldes vene õppekeeleaga koolide õpilastega, on just eesti õppekeeleaga koolides oluliselt enam õpiabi vajavaid õpilasi. Näiteks 2004. aasta 3. klasside matemaatika tasemetöödele on erivajaduste märke lisatud 27,8% eesti õppekeeleaga koolide õpilastele. Vene õppekeeleaga koolide õpilaste töödel oli vastavaid märke 14,4% õpilaste töödel. 3. klasside eesti ja vene keele tasemetöödest oli tehtud vastav märke 24,9% õpilaste töödele. 2005. aastal ilmses, et logopeedilist abi saavate õpilaste tulemused on paremad parandusõppel olevate õpilaste omadest.

Murelikuks teeb tõsiasi, et juba kolmanda klassi lõpuks on tüdrukute tulemused paremad kui poistel. Sama tendents jätkub kuuendas klassis. Tuleb nentida, et koolisüsteemis on märgatav orienteeritus tüdrukutele ning tagaplaanile on jäänud spetsiaalsed programmid, mis arvestaksid enam poiste huvisid ja vajadusi.

Kooli asukoha järgi on aastate lõikes edukamad olnud linna- ja maakonnakeskuste koolide õpilased, vähem edukad on olnud maa-asulate põhikoolide õpilased.

Üleriigilisi tasemetöid hindavad aineõpetajad hindamisjuhendi alusel ning tasemetöö hinne on võrreldav ühe kontrolltöö hindega. Igal aastal eksivad õpetajad tööde hindamisel õpilaste kahjuks.

3. klassi eesti ja vene keele tasemetöö raskuskese on funktsionaalsel lugemisoskusel, sest see on kõigi teiste õppeainete omandamise baasoskus. Töösse on lisandunud kuulamisülesanne ja kirjaoskust kontrollivad ülesanded. Igal aastal keskendub tasemetöö ka kindlale teemale (2002 - mäng, 2003 - turvalisus, 2004 - keskkond ja säästev areng, 2005 - raamatud ja raamatukogu). Tasemetöö keskmised hinded kattuvad üsna täpselt õpilaste keskmiste veerandihinnetega. Seega võib arvata, et tasemetöö on valideeritud, mõõtes sama ja samal moel, kui õpetajad hindavad õppeprotsessi jooksul. Kolme viimase aasta analüüsist ilmneb, et tulemused erinevad kooli õppekeelest ja õpilase soost lähtuvalt. Eesti õppekeele koolide õpilased ja tüdrukud saavutasid enam häid ja väga häid tulemusi (vt tabel 2). Eesti õppekeele koolidest saavutasid paremad tulemused suurlinnade, vene õppekeele koolidest linnakoolide õpilased.

Aastate lõikes on kõik õpilased lahendanud väga hästi kuulamisülesannet (üle 90%). Eesti õppekeele koolides lahendatakse paremini infotöötlust nõudvaid ülesandeid, vene õppekeele koolides kirjanduslikule tekstile baseeruvaid (jutustused, luuletused) ülesandeid.

6. klassi eesti ja vene keele tasemetööd sisaldavad nii tekstiõpetuse, õigekeelsuse kui ka kirjandusvaldkonna ülesandeid. Lisaks ilukirjanduslikule on kasutatud teabe-, meedia- ja tarbetekste. Aastate kaupa tasemetöö tulemusi võrreldes selgub, et 2004. aastal eesti keele tasemetöö tulemused mõnevõrra langesid (2002. a oli sooritusprotsent 77%, 2004. a 70,35%). 2005. a olid aga vene keele tasemetöö tulemused madalad (sooritusprotsent 69,5%). Eesti ja vene keele tasemetöödest ilmneb tõsiasi, et õpilased ei loe piisava tähelepanu ja süvenemisega tööjuhendeid. Kui võõrkeeleõpetuses on tööjuhendite korrektne lugemine ja järgimine kujunenud vältimatuks õpetuse osaks, siis emakeeleõpetuses on süvenemas pigem vastupidine tendents: tööjuhendite lugemist ei peeta oluliseks.

2003. aastal viidi koolides läbi uuring, mille eesmärgiks oli saada andmeid õpilaste sotsiaalse keskkonna (kodu, klassi, kooli, suhtlusringkonna) mõjust lugemisoskusele. Küsimustike analüüsist selgus, et 6. klassis seostus tasemetöö hea tulemus noorelt lugema õppimise, huviringides käimise, raamatukogu ja arvuti kasutamisega. Sedastati, et 6. klassis oma eakaaslastest rohkem lugevad õpilased saavutavad tasemetöös parema tulemuse (3. klassis selline seos puudus). Huvitav on märkida, et vene õppekeele koolide õpilased loevad eesti eakaaslastest enam luulet, ulme- ja teaduskirjandust, eesti õppekeele koolide õpilased ajalehti ja koomikseid. 3. klassis ajalehti veel ei loeta, 6. klassis taunitakse muinasjutte, eesti õppekeele koolide õpilaste hulgas on ebapopulaarsed ka luule ning kohustuslik kirjandus (M. Pandis, M. Leino „Emakeele tasemetöö tulemuste seos õpilaste sotsio-kultuurilise taustaga“).

Matemaatika tasemetöö sisu on aastate jooksul muutunud. Kui 1997. aastal hinnati õpilase teadmisi, mis vastasid 6. klassis õpitud õppeteemadele, siis praegu kontrollitakse kogu II kooliastme vältel õpitut. 1997. aastal sisaldas töö nelja ülesannet koos alaülesannetega, nüüd peavad tasemetöö ülesanded olema seotud teiste õppeainetega (nt loodusõpetusega). Samuti võimaldavad ülesanded hinnata graafikute ja diagrammide lugemise ning andmestikuga töötamise oskust. Viimastes tasemetöös on olnud ka igapäevaeluga seotud ülesandeid. Need teemad on muutnud matemaatika tasemetöö ka

mahukamaks (H. Jukk, Üleriigilistest 6. klassi matemaatika tasemetöödest aastatel 1997 – 2003. – Matemaatika õpetamisest koolis. Tallinn, 2004).

2004. aastal viidi koolides läbi uuring, mille eesmärgiks oli teada saada, kas matemaatika tasemetöö tulemuslikkust võib mõjutada õpilase suhtumine matemaatikasse kui õppeainesse. Küsimuseks oli seegi, kui palju panevad õpilased tähele matemaatika rakendumist igapäevases elus. Küsitluse analüüs andis kinnitust teadmisele, et I ja II kooliastme õpilastele meeldivad liikumise ja käelise tegevusega seotud koolitunnid, aga ka matemaatika. Selgus ka, et õpilastel, kelle kodune keel erines õppekeelest, olid matemaatika tasemetöö tulemused keskmisest paremad (neil oli olnud võimalik teistest õpilastest sagedamini konsulteerida koduõpetajaga). Analüüsist ilmnas, et arvuti ei tohi õpilase elust täiesti puududa ega ka iga õhtut vallutada. Äärmuslikkus arvuti kasutamisel oli otseses seoses matemaatika tasemetöö nõrgema tulemusega.

Aeglasemalt töötavad õpilased olid ajapuuduses ka tasemetöö ülesannete lahendamisel, eeskätt valmistas neile raskusi tekstülesannete sisu mõistmine. Koolides, kus õpetajad olid rohkem vaeva näinud õpilaste peastarvutamise treenimisel, olid kolmanda klassi õpilaste tasemetöö tulemused paremad. Harjutamise juurde kuulusid viktoriinid ja peastarvutamise võistlused, samuti ka igapäevased poeskäigud. Igapäevaelus peastarvutamisega tegelenud õpilastel ei tulnud tasemetöö kirjutamisel ajast puudu (H. Jukk, Matemaatika tasemetöö tulemuste seos õpilaste suhtumise ja arvamustega – „Matemaatika õpetamisest koolis“. Tallinn, 2004).

Loodusõpetuses on tasemetööd läbi viidud kahel korral (2002 ja 2003). Tööd sisaldasid ka praktilisi ja mõtlemisvõimet ning loomingulist lähenemist arendavaid ülesandeid. 2002. a tasemetööde tulemuste analüüs näitas, et õpilastele tekitasid raskusi loomingulised ülesanded. Ka olid õpetajad keerulises olukorras nende ülesannete hindamisel: õpetajate hindamisjuhend oli konkreetne, kuid paljud õpetajad ei järginud seda, eriti kitsilt anti punkte loomingulise ülesande eest. 2003. a lisandusid keskkonnateemad ja funktsionaalset lugemisoskust kontrolliv küsimus. Loodusõpetuse teemadega said õpilased hästi hakkama, aga ainult ühe kolmandiku õpilaste funktsionaalset lugemisoskust võis pidada heaks või väga heaks, kusjuures suuremate linnade koolide õpilaste tulemus oli mõnevõrra parem ülejäänud koolide omast. 2003. a töö näitas, et tüdrukud saavutavad poistest veidi paremaid tulemusi (tüdrukute keskmine hinne 3,8, poiste keskmine hinne 3,7) (vt tabel 2) ja suurte linnakoolide õpilaste tulemused on paremad teiste piirkondade koolide omadest. Nii 2002. kui 2003. a oli tasemetöö sooritusprotsent 75%, mida võib pidada heaks tulemuseks.

Ajaloo tasemetööd tegid eesti õppekeelega koolide õpilased ja pooled vene õppekeelega koolide õpilased. Ajaloo õpetamist alustatakse 5. klassist, süstemaatiline õpetus algab 6. klassist, seetõttu oli tasemetöö vanaajateemaline. Ülesannetega kontrolliti ajas orienteerumiseks vajalike mõistete ja toimingute tundmist, oskust etteantud mõistetega riiki/piirkonda iseloomustada, kaarditundmist, ajalooliste mõistete tundmise, seostamise ja seletamise oskust, allikatektiga töötamise oskust, võrdlemise (erinevuste leidmise ja nende sisu avamise) oskust, etteantud märksõnade alusel jutu koostamise oskust. Tasemetöö sooritusprotsent oli 69%. Tasemetöö tegid tüdrukud poistest mõnevõrra paremini (tüdrukute keskmine hinne 3,43, poistel 3,39).

Kõige paremini oskasid õpilased seostada ajalooliste isikute nimesid ja kohanimesid. Samuti ei valmistanud raskusi tabeli täitmine sobivate mõistetega Egiptuse ja Mesopotaamia tsivilisatsioonide kohta. Hästi tunti ajalookaarti ja osati tekstilünki täita. Keerukaks osutus etteantud aastaarvu paigutamine ajajoonele ning enim raskusi valmistas piirkondadevaheliste erinevuste leidmine.

Eesti keele kui teise keele tasemetöö viidi läbi kahel korral, 2003. a osales tasemetöös 100% vene õppekeelega koole (kuigi mitte kõik õpilased), 2004. a olid haaratud pooled koolid. Töö oli kirjalik, kontrolliti nii kuulamis-, lugemis- kui kirjutamisoskust. 2003. a oli tasemetöö sooritusprotsent 72%,

järgmisel aastal 63,9%. 2004.a osutus õpilastele raskeks tervikuna keskkonnateema ümber koondunud ülesannete mõistmine. Töödest võib järeldada, et õpilased mõistavad eestikeelse teksti lugemisel ja kuulamisel küll üldjoontes selle sisu, kuid ei oska välja tuua detaile. Ka ollakse raskustes tööülesannete täpse mõistmise ja täitmisega. Eelnev näib viitavat õpilaste ebapiisavale funktsionaalse lugemise oskusele.

Inglise keele ja saksa keele tasemetööd viidi läbi koolides, kus neid keeli A-võõrkeelena õpetatakse. Sarnaselt eesti keele kui teise keele tasemetööga kontrolliti õpilase kuulamis-, lugemis- ja kirjutamisoskust. Õpetajatele meeldis, et töös käsitleti põhiliste teemade valdamist (näiteks mina, pere, hobid, sõbrad). Eriti tõsteti esile, et töö võimaldas ka nõrgematel õpilastel tunnetada eduelamust.

Inglise keele tasemetöö sooritusprotsent oli 76%, saksa keele tasemetöö sooritusprotsent 63%. Nii inglise kui ka saksa keele tasemetöö näitas, et A-võõrkeele oskamine on eesti ja vene õppekeelega koolides võrdselt heal tasemel: eesti õppekeelega koolide inglise keele tasemetöö keskmine hinne oli 3,9, vene õppekeelega koolides 3,8 (vt tabel 2). Saksa keele tasemetöö keskmine hinne eesti õppekeelega koolides oli 3,2 ja vene õppekeelega koolides 3,3 (vt tabel 2). Samuti saab tasemetöö tulemustele tuginedes väita, et enam kui 80% õpilastest on 6. klassi lõpuks omandanud A-võõrkeele oskuse keeleoskustasemel A2 (Euroopa Nõukogu keeleoskustasemete süsteem).

Ühiskonnaõpetus on ainus aine, milles korraldatakse 9. klassis tasemetöö. Selle korraldamise vajadus põhikooli lõpus on tingitud asjaolust, et Rahvusvahelise IEA kodanikuhariduse uuringu tulemused Eesti põhikooli õpilaste hulgas olid väga madalad, järelikult ei olnud 1996. aastal kohustuslikuks saanud kodanikuõpetuse (2002 RÕKis ühiskonnaõpetus) õpetamisesse koolides tõsiselt suhtutud. Tänapäevaks on ühiskonnaõpetus õppekavades oma kindla koha leidnud. Ühiskonnaõpetuse tasemetöö tulemused on aga iga aastaga langenud (2002. a oli tasemetöö sooritusprotsent 78%, 2005. a 68,89%.) 1). Tulemusi võib pidada küll rahuldavaks, kuid ometi annab see ainet järelemõtlemiseks, kas põhjuseks on ülesannete keerukus või on tegemist õpilaste teadmiste ja ühiskonna vastu tuntava huvi langusega.

Tasemetöö ülesannetes on esindatud ka õppekava läbivad teemad (keskkond ja säästev areng, meediaõpetus, turvalisus, tööturg). Igal aastal on osutunud raskemaiks majandusteemad.

2002. a alates on koostöös Tiigrihüppe Sihtasutusega läbi viidud ka IKT katseline tasemetöö, milles osalenud koolide ja õpilaste arv on jõudsalt kasvanud (2002. a osales 45 kooli ja 740 õpilast, 2005. a 129 kooli ja 6623 õpilast). Nelja aastaga on IKT kui üks riikliku õppekava läbivaid teemasid koolides oma koha leidnud ning järgmisel aastal samasugust katselist tasemetööd enam ei korraldata.

Üleriigiliste tasemetööde tulemusi iseloomustavad alljärgnevad tabelid.

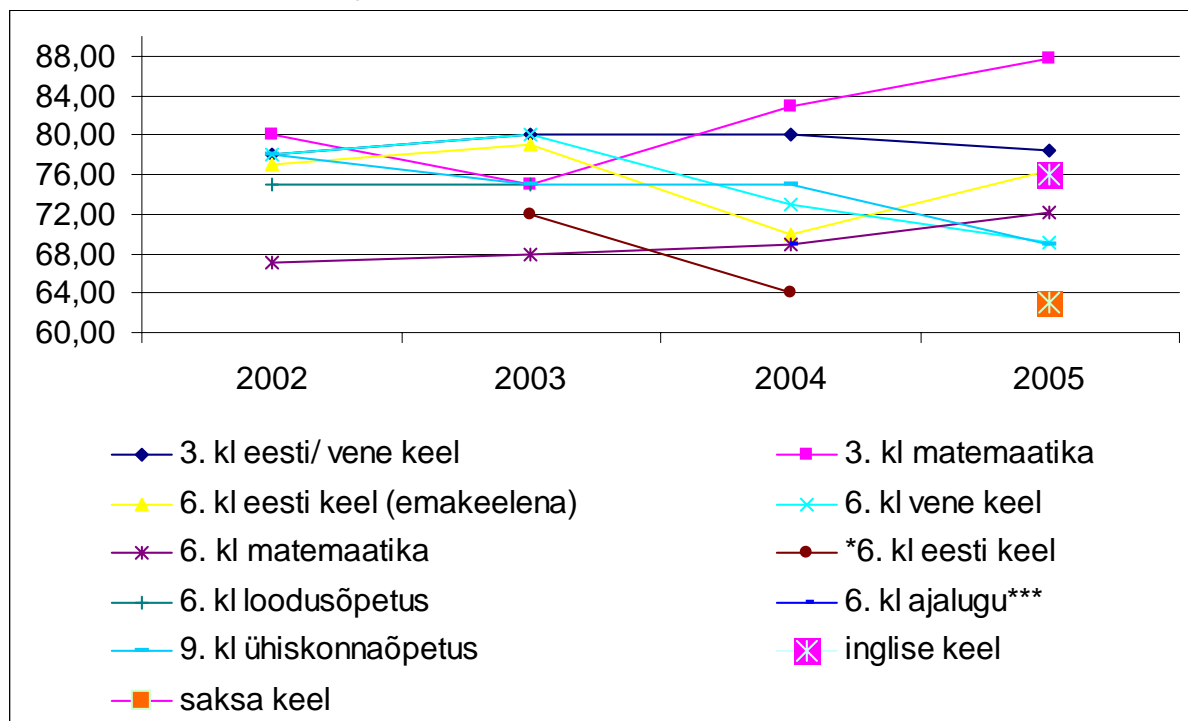
Tabel 1. Üleriigiliste tasemetööde tulemused 2002 – 2005.

Klass	Õppeaine	Töö kvaliteet				Töö edukus			
		(hinded "4" ja "5")				(hinded "3", "4", "5")			
		2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
3	eesti/vene keel	70,80%	82,89%	77,55%	77,12%	93,80%	96,55%	95,91%	95,48%
3	matemaatika	76,10%	71,01%	85,80%	90,60%	93,70%	90,01%	96,50%	98,00%
6	eesti keel emakeelena	74,50%	77,60%	58,13%	73,87%	94,50%	95,80%	93,23%	97,58%
6	vene keel emakeelena	77,78%	78,90%	53,77%	52,09%	97,82%	96,70%	93,23%	93,25%
6	matemaatika	51,80%	53,10%	57,20%	64,40%	82,40%	81,90%	86,60%	87,60%
6	eesti keel teise keelena	ei olnud	63,00%	48,83%	ei olnud	ei olnud	90,30%	82,46%	ei olnud
6	loodusõpetus	65,80%	71,46%	ei olnud	ei olnud	94,80%	96,70%	ei olnud	ei olnud
6	ajalugu	ei olnud	ei olnud	47,39%	ei olnud	ei olnud	ei olnud	86,00%	ei olnud
6	inglise keel	ei olnud	ei olnud	ei olnud	69,54%	ei olnud	ei olnud	ei olnud	91,60%
6	saksa keel	ei olnud	ei olnud	ei olnud	42,44%	ei olnud	ei olnud	ei olnud	80,49%
9	ühiskonnaõpetus	73,40%	72,52%	68,54%	56,63%	95,60%	97,12%	96,17%	95,38%

Tabel 2. Üleriigiliste tasemetööde keskmine hinne kooli õppekeele järgi aastati.

Klass	Õppeaine	Eesti õppekeelelega kool				Vene õppekeelelega kool			
		2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
3	eesti/vene keel	3,9	4,1	4,1	4,1	3,9	4,0	3,9	3,9
3	matemaatika	4,0	3,8	4,2	4,4	4,1	3,9	4,2	4,5
6	eesti keel (emakeelena)	3,9	4,0	3,6	3,78	ei olnud	ei olnud	ei olnud	ei olnud
6	vene keel (emakeelena)	ei olnud	ei olnud	ei olnud	ei olnud	4,0	4,0	3,7	3,56
6	matemaatika	3,3	3,5	3,6	3,6	3,6	3,6	3,60	3,6
6	eesti keel teise keelena	ei olnud	ei olnud	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,7	3,5	ei olnud
6	loodusõpetus	3,8	3,9	ei olnud	ei olnud	3,7	ei olnud	ei olnud	ei olnud
6	ajalugu	ei olnud	ei olnud	3,38	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,49	ei olnud
6	inglise keel	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,9	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,8
6	saksa keel	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,2	ei olnud	ei olnud	ei olnud	3,3
9	ühiskonnaõpetus	4,1	3,9	3,8	3,7	3,9	3,9	3,7	3,4

Tabel 3. Tasemetööde sooritusprotsent 2002 – 2005.

* sooritusprotsent – keskmise punktide arvu protsent maksimaalsest punktide arvust.

* 2002. a eesti keele kui teise keele üleriigilist tasemetööd ei olnud.

**2003. a vene õppekeele kooli loodusõpetuse üleriigilist tasemetööd ei teinud.

***2002. ja 2003. a ajaloo üleriigilist tasemetööd ei olnud.

10.1.2. Põhikooli lõpueksamid

Põhikooli lõpueksamid on ühtlustatud küsimuste ja ülesannetega koolieksamid 13 õppeaines. Põhikooli lõpetamiseks sooritab õpilane kolm lõpueksamit. Eesti keele või vene keele ja kirjanduse ning matemaatika põhikooli lõpueksam on kohustuslik, vene õppekeele kooli õpilane sooritab lisaks veel eesti keele kui teise keele lõpueksami. Kolmanda põhikooli lõpueksami valib õpilane, see võimaldab teha üldistusi ka õpilaste õppeainete eelistuste kohta. Enim valitud põhikooli lõpueksamiained on igal aastal inglise keel, bioloogia ja geograafia. Põhikooli lõpueksamitöid hindab kooli eksamikomisjon viiepallisüsteemis.

Eksaminandide tulemustest annavad tagasisidet lõpueksami kvaliteet ja edukus (vt tabel 3) ning eksami sooritusprotsent (vt tabel 4). Eksami sooritusprotsent võimaldab võrrelda õpilaste keskmisi tulemusi eksamiainetes.

2001. a alates on suurimad muudatused olnud eesti keele ja kirjanduse/vene keele ja kirjanduse eksamitöös. Eksamitöö sisaldab nüüd lisaks loovkirjutamisele ka funktsionaalse lugemise ja õigekeelsuse ülesandeid. Põhikooli lõpueksami tulemuste analüüs näitab, et 2001. aastal olid eesti keele ja kirjanduse ning vene keele ja kirjanduse lõpueksami tulemused järgmiste aastatega võrreldes madalaimad. Eesti keele ja kirjanduse lõpueksami kvaliteet 2001.a oli 54,84% ja 2004. a 58,88%, vene keele ja kirjanduse lõpueksami kvaliteet 2001. a oli 43%, 2004. a 53,88% (vt tabel 3).

Kohustuslike eksamite – eesti keele ja kirjanduse ning matemaatika – eksamitulemused on viimastel aastatel sarnased olnud (vt tabel 4).

2002. a lisandus eesti keele kui teise keele kohustuslik põhikooli lõpueksam. See eksam on ühitatud eesti keele oskuse algtaseme eksamiga, et õpilastel, kelle eksamitulemus ületab 60 punkti, oleks võimalik saada ka eesti keele oskuse algtaseme tunnistus.

Lisaks lõpueksami kvaliteedile ja edukusele iseloomustab eksaminandide tulemusi eksami sooritusprotsent, mis näitab eksamitulemuste keskmist protsenti maksimaalsest võimalikust. Sooritusprotsent on oluline näitaja, võrdlemaks omavahel õpilaste keskmisi tulemusi erinevates eksamiainetes

Eesti keele kui teise keele lõpueksami sooritajate arv on langenud 2002. a 4963 eksaminandilt 2171ni 2005. a. Eksami sooritusprotsent on vaadeldaval perioodil püsinud 70% piires, olles 2005. a 68% ja 2004. a 76% (vt tabel 4).

2003. a muutus ajaloo põhikooli lõpueksami sisu: lisandus arutluse kirjutamine etteantud teemal. Niisugune ülesanne oli seni olnud ajaloo riigieksamil osa, kuid põhikooli ajalooõpetuses ei olnud sellele seni küllaldast tähelepanu pööratud. Tänapäevaks on küsimuste abil arutlusi kirjutatud kolmel eksamil ning õpilaste tulemused paranevad iga aastaga (vt tabel 3).

2005. a matemaatika põhikooli lõpueksam üllatas õpetajaid. Kuigi eksamivorm jäi samaks (sisaldas endiselt 8 ülesannet, 4 lihtsamat, kõigile kohustuslikku, ja 4 mõnevõrra keerukamat valikülesannet, millest õpilasel tuli lahendamiseks valida 2), olid muutunud aga ülesanded. Viie eelmise aasta põhikooli matemaatika lõpueksamitööd analüüsid, oli selgunud, et eksamitöös puuduvad reaalse ja praktilise sisuga ülesanded, samuti ilmnes, et õpilastele valmistab raskusi vähegi pikema matemaatilise teksti lugemine ja mõistmine (A. Telgmaa, Põhikooli matemaatika lõpueksamitest 1999 – 2003. – Matemaatika õpetamisest koolis. Tallinn, 2004). Samas keskenduvad rahvusvahelised võrdlusuuringud TIMSS ja PISA just funktsionaalse ja matemaatilise kirjaoskuse kujundamisele. Nii oligi selle aasta matemaatika põhikooli lõpueksamitöös praktilise eluga seotud ülesandeid, samuti pikenesid ülesannete tekstid. 2005. aasta lõpueksami sooritusprotsent on 66%, niisiis mõnevõrra madalam kui eelmisel aastal (71%), kuid sama eelmiste aastate eksamiga (2003, 2002, 2001) (vt tabel 4). Samast tabelist ilmneb, et 2005. a said 49% eksami sooritanutest hea või väga hea tulemuse, seega saab väita, et selle aasta matemaatika põhikooli lõpueksam ei olnud raske. Samas, 19% kõikidest eksaminandidest sai matemaatikaeksamil hinde „1“ või „2“. Kui õpilasel on matemaatika aastahinne vähemalt rahuldav ja ta on eksamiks valmistunud, siis sooritab ta eksami edukalt. Kui aga õpilase aastahinne on olnud puudulik või nõrk, siis on ka tema eksamitulemus nõrk. Matemaatika põhikooli lõpueksami tööde tulemuste analüüs näitab, et aasta-aastalt kasvab erinevus koolide tasemes.

Võõrkeele põhikooli lõpueksam on võimalik sooritada inglise, saksa, vene või prantsuse keeles – valikuskaala on avar, kuigi mõne eksami sooritajaid võib olla vähe. Oluline on, et lisaks lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisoskusele kontrollitakse eksamil ka õpilase suulist väljendusoskust. Võõrkeele lõpueksami tulemused on igal aastal väga head, eksami sooritusprotsent on olnud läbi aastate üle 80% (vt tabel 4). Seega saab väita, et õpilased on omandanud 9. klassi lõpuks A-võõrkeele keeleoskustasemel B1 (Euroopa Nõukogu keeleoskustasemete süsteemi).

Bioloogia, geograafia, keemia ja füüsika põhikooli lõpueksam ei ole viimase viie aastal jooksul oluliselt muutunud, sisu ja vorm on üldjoontes samaks jäänud. Seni toimunud eksamite põhjal võib väita, et nii geograafia- kui ka bioloogiaeksami valivad põhikooli lõpus enamasti üsna keskpärase koolihinnetega õpilased. Seetõttu on seletatav ka nende eksamite küllaltki madal sooritusprotsent. Tabelist 4 ilmneb, et geograafiaeksami sooritusprotsent vaadeldaval perioodil jääb 65% ja 70% vahele. Bioloogias on see näitaja mõnevõrra kõrgem, jäädes 70% – 75% vahemikku. Keemiaeksami sooritusprotsent on olnud vaadeldaval perioodil 80% – 85% vahel. Täheldatav on ka tendents, et põhikooli keemia lõpueksam on tüdrukute seas mõnevõrra populaarsem kui poiste hulgas ja tüdrukud on ka oma tulemustelt edukamad.

Põhikooli lõpueksamite hinnete ja koolis saadud hinnete võrdlemine lubab väita, et koolides on õpilasi nii üle- kui ka alahinnatud. Nii mõnedki vead ja küsitavused õpilaste tööde hindamisel on olnud seotud õpetajate erialase ettevalmistuse ja kvalifikatsiooniga. Õpitulemuste välishindamine põhikoolis on andnud olulist tagasisidet õpetamise ja õppimise tulemuslikkuse ning hindamise pädevuse kohta.

Tabel 1. Põhikooli lõpueksamite tulemused 2001 - 2005.

Õppeaine	Lõpueksami kvaliteet (hinded "4" ja "5")					Lõpueksami edukus (hinded "3", "4" ja "5")				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
eesti keel ja kirjandus	54,85%	59,07%	53,52%	58,88%	69,00%	94,79%	97,11%	93,62%	96,74%	98,00%
vene keel ja kirjandus	43,00%	45,37%	47,01%	53,88%	48,00%	96,12%	93,73%	96,48%	97,42%	94,00%
eesti keel teise keelena	ei olnud	62,38%	64,69%	70,75%	46,00%	ei olnud	94,50%	93,33%	94,54%	91,00%
matemaatika	40,84%	62,96%	51,61%	58,09%	49,00%	69,23%	90,73%	86,69%	87,60%	81,00%
inglise keel	94,04%	94,46%	92,66%	90,04%	92,00%	99,79%	99,67%	99,73%	99,78%	100,00%
saksa keel	93,20%	91,40%	89,78%	96,34%	89,00%	100%	99,43%	99,46%	100%	100,00%
vene keel	78,71%	85,76%	82,46%	92,12%	88,00%	96,78%	97,63%	99,39%	98,91%	99,00%
prantsuse keel	72,00%	91,67%	100%	100%	100,00%	100%	100%	100%	100%	100,00%
ajalugu	65,13%	72,47%	73,04%	78,74%	73,00%	93,59%	94,55%	95,57%	95,59%	97,00%
bioloogia	68,24%	60,41%	56,32%	59,86%	45,00%	97,64%	97,93%	96,46%	97,39%	96,00%
geograafia	40,65%	46,85%	57,56%	50,78%	45,00%	89,99%	89,90%	94,98%	93,06%	94,00%
keemia	83,51%	86,59%	83,75%	80,88%	82,00%	97,98%	98,95%	97,28%	96,35%	97,00%
füüsika	51,05%	49,82%	59,85%	56,31%	77,00%	88,40%	80,81%	92,61%	91,16%	93,00%

Tabel 2. Põhikooli lõpueksamite sooritusprotsent 2001 - 2005.

Õppeaine	Lõpueksami sooritusprotsent				
	2001	2002	2003	2004	2005
eesti keel ja kirjandus	71,26	72,44	69,70	72,79	76,00
vene keel ja kirjandus	67,12	66,16	68,00	70,91	68,00
eesti keel teise keelena		74,16	74,93	76,47	68,00
matemaatika	61,47	73,37	67,21	71,07	66,00
inglise keel	86,89	88,14	86,02	82,67	85,00
saksa keel	86,62	85,40	85,47	87,22	86,00
vene keel	78,76	82,79	84,28	85,66	84,00
prantsuse keel	75,71	73,94	87,83	83,03	92,00
ajalugu	74,53	76,93	76,34	79,88	77,00
bioloogia	75,67	71,47	72,19	72,72	67,00
geograafia	65,68	65,50	72,40	68,84	68,00
keemia	83,74	84,39	83,60	80,46	81,00
füüsika	67,79	66,35	71,65	70,49	82,00

10.2. Gümnaasiumi riigieksamid 2001 – 2005

Aimi Püüa

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, üldhariduse õppekavade ja eksamite osakonna juhataja asetäitja õpitulemuste välishindamise alal

Tänapäevaks on riigieksameid tehtud juba üheksa aastat (esimesed riigieksamid toimusid 1997. a kevadel). Vajadus ühtsetelt alustelt läbi viidavate eksamite järele oli seotud haridusvaldkonnas toimunud muutustega. Ühelt poolt olid koolid saanud suurema vabaduse otsustada ise koolikorralduse ja õppekavade üle. Sellega kaasnes vajadus viia sisse ühised kriteeriumid, mille alusel oleks võimalik hinnata koolilõpetaja teadmisi ja määrata riiklikus õppekavas ette nähtud õpitulemuste saavutatuse taset. Õpitulemuste kooliväline hindamine tagab hindamise objektiivsuse ja ühtsuse ning annab võimaluse õpitulemuste võrrelda. Haridussüsteemi tervikust lähtuv hindamine tekitab ühtse aluse hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks, loob võimaluse uuringutele toetudes avastada probleeme ja jõuda nende tekkepõhjusteni. Teiselt poolt ei loeta Euroopa haridusruumis (kus ka Eesti paikneb) heaks tavaks niisugust olukorda, kus kool ise õppekava koostab, selle järgi õpetab, ise oma töö tulemuslikkust hindab ja lõpuks annab ise välja haridust tõendava tunnistuse.

Esimesed riigieksamid valmistati ette viies õppeaines – emakeeles, inglise ja saksa keeles, ajaloo ja keemias. Lisaks valmistati ette katselised riigieksamid matemaatikas ja bioloogias. 1997. a kevadel pidi õpilane gümnaasiumi lõpetamiseks sooritama viis eksamit - kaks riiklikku eksamit, millest üks – emakeeleksam - oli kõigile lõpetajatele kohustuslik. Teise riigieksami valis ja määras kooli õppenõukogu ülejäänud riigieksamite hulgast.

Ülejäänud kolme eksami puhul määras ühe eksami kooli õppenõukogu, kusjuures vene õppekeelega koolides toimus kooli õppenõukogu poolt määratud eksami asemel riigikeeleksam. Kaks eksamit sai valida õpilane ise riigi-, katseliste riigi- või koolieksamite hulgast. Eksamiaineteks ei saanud valida kehalist kasvatust, tööõpetust ega neid aineid, mida viimases kolmes klassis oli õpitud vähem kui 105 tundi. Kui õpilane ei olnud rahul katseliste riigieksamite tulemustega, oli tal õigus samas aines sooritada koolieksam.

Kuni aastani 2002 ei olnud määratud riigieksami läbimise künnist, st eksami positiivseks sooritamiseks ja gümnaasiumi lõpetamiseks oli vaja saada 1 punkt. 2002. a sätestati eksami sooritamise alampiiriks 20 punkti. Eksamikünnise kasutuselevõttu soovisid õpetajad ja koolijuhid, kuna kardeti, et selle puudumine devalveerib gümnaasiumiharidust ja soosib nõrgemate õpilaste pealiskaudset suhtumist õppetöösse. 2002. a lisandus ühiskonnaõpetuse riigieksam. Järgmisel, 2003. a kevadel toimusid kaheosalised katselised eksamid matemaatikas, inglise keeles ja keemias ning katseline riigieksam geograafias. Esimest korda oli võimalik üheaegselt gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksamiga sooritada ka kodakondsuseksam.

2004. ja 2005. a toimusid riigieksamid 14 õppeaines. Eesti ja vene keele riigieksam (kirjand) oli kõigile kohustuslik, valida sai õpilane matemaatika, füüsika, keemia, ajaloo, ühiskonnaõpetuse, bioloogia, geograafia, inglise keele, saksa keele, prantsuse keele, vene keele (võõrkeelena) või eesti kui teise keele riigieksami.

Eksamivalikud

2001. – 2005. a onksamivalikute arv suurenenud 48 902-lt kuni 55 742-ni (vt tabel 1).

2002. a lisandunud ühiskonnaõpetuse riigieksamiga kaasnes ajalooeksami sooritajate arvu vähenemine. Järgmisel, 2003. a lisandunud geograafia riigieksami tõttu vähenes bioloogia riigieksami

valijate hulk. Eksamikünnise kehtestamine (2002.a) tõi kaasa valikeksamite sooritajate arvu languse. Kuni 2002. a võis täheldada, et sageli valiti eksam eesmärgiga võimalikult väheste pingutustega kool lõpetada, pärast künnise kehtestamist nn õnneotsijatest eksaminandide arv vähenes. Samas tõusis eksamitulemuste keskmine.

Eesti keele kui teise keele eksami valinute arv suurenes 2002. a, mil gümnaasiumi eesti keele kui teise keele eksam ühitati eesti keele oskuse kesktaseme eksamiga. Nii on õpilastel, kes saavad eksamitulemuseks rohkem kui 60 punkti, võimalik saada ka eesti keele oskuse kesktaseme tunnistus. Alates 2003. a on eesti keele kui teise keele eksami keskmine tulemus ulatunud üle 60 punkti.

2002. a vähenes füüsikaeksami valinute arv 300 võrra – 1280 eksaminandilt (2001.a) 895 eksaminandini (2002. a). Samas tõusis füüsikaeksami keskmine tulemus 43,14 punktilt (2001. a) 54,98 punktini (2002. a), ulatudes 2005. a juba üle 60 punkti (vt tabel 2). Selline muutus on seletatav 20punktise eksamikünnise sisseviimisega. Samas on füüsikaeksami valinute arv pidevalt vähenenud – 546 eksaminandini 2005. a. Kahjuks ei arvestata üheski kõrgkoolis sisseastumiseksamina füüsika riigieksami tulemust.

2002. a alates on vähenes seoses ühiskonnaõpetuse riigieksami lisandumisega ajalooeksami valinute arv. Samuti kahandas 2003. a lisandunud geograafia riigieksam eriti bioloogia-, kuid ka teiste ainete eksamite sooritajate arvu.

Võrreldes kooli varem lõpetanute ja õpilaste osakaalu riigieksami sooritajate hulgas, ilmneb, et kooliõpilasi on üle 90%. Mõnevõrra väiksem on see prantsuse keele riigieksamil (siiski rohkem kui 80%).

Viimastel aastatel on kooliõpilaste osa eksaminandide hulgas järjest suurenenud, ulatudes juba üle 95%. Riigieksamite algusaastatel olid kooli varem lõpetanud eksamisooritajad peamiselt need, kes soovisid astuda kõrgkooli, kuid olid lõpetanud keskkooli ajal, mil riigieksameid veel läbi ei viidud. Nüüd on varem lõpetanud eksaminandideks peamiselt need, kes kooli lõpetamiseks vajalikud riigieksamid on juba sooritanud, kuid soovivad astuda kõrgkooli niisugusele erialale, mis eeldab seni sooritamata riigieksami tulemust.

Eksamitulemused

Eksam on ennekõike mõõtmisvahend. Riigieksamiga mõõdetakse, mil määral on riiklikus õppekavas määratletud õppeaine õpitulemused omandatud. Riigieksamitöö ülesanded koostatakse õppeaine kohustuslike kursuste põhjal. Eksamitöö üldnõuetes sätestatakse, et ülesanded peavad olema erineva raskusastmega, neist 20% peab olema äratundmistasandil, 30% reprodutseerimistasandil ja 50 % rakendustasandil (analüüs, üldistamine, hinnangu andmine). Eksamitulemuse analüüsid ei tohi usaldusväärsete järelduste saamiseks lähtuda ühe aasta tulemustest, vaid tuleb jälgida nende muutumist ajas. Eksamiülesannete koostamisel järgitakse põhimõtet, et ülesannete edukas lahendamine eeldab eksaminandilt üha enam oskust õppetöös omandatud teadmisi üldistada, rakendada ning igapäevaelus toimuvaga siduda.

Pea võimatu on koostada eksamitööd, mille keskmised tulemused oleksid igal aastal täpselt ühesugused. Eksamitulemused sõltuvad eksaminandide teadmistest ja oskustest, eksamitöö kvaliteedist, eksamitöö hindamise kvaliteedist, eksami läbiviimise ühetaolisusest.

Testiteooria järgi on keskmiste tulemuste kõikumine 5% piires igati normikohane.

Keskliste tulemuste põhjal võib eksamiained jagada kolme suurde rühma (vt tabel 2).

1. Õppeained, mille keskmised on läbi aastate üle 65 punkti. (Võõrkeeled – inglise, saksa, prantsuse keel ning vene keel võõrkeelena. 20punktise hindepääriiga kuuluvad siia gruppi alates 2003. a ka keemia ja füüsika).
2. Õppeained, mille keskmised tulemused on 55 ja vähem punkti (eesti keel/vene keel emakeelena, matemaatika).
3. Õppeained, mille keskmised tulemused jäävad 56 ja 64 punkti vahele (ajalugu, ühiskonnaõpetus, geograafia, bioloogia, eesti keel teise keelena).

Perioodil 2001 – 2005 on igal aastal eesti ja vene keele (kui emakeele) eksamil kokku osalenud keskmiselt 13 000 eksaminandi. Eesti keele eksami keskmine tulemus on kõikunud 55 punkti ümber. See on ootuspärane tulemus, sest eksami peavad sooritama kõik lõpetajad, olenemata nende õppedukusest. Vene keele eksami keskmine tulemus on langenud alates 2002. a 55,9 punktilt 2005. a 49,05 punktini. Viimane sunnib mõtlema õpilaste vene keele (kui emakeele) oskuse taseme peale.

Keemia ja geograafia riigieksami valinutele on iseloomulik, et ligi 70% keemia riigieksami sooritajatest ja 80% geograafia riigieksami sooritajatest on nooremad kui 12. klassi õpilased. Samas on mõlema eksami keskmised tulemused suhteliselt kõrged – üle 60 punkti. Eksaminande, kes sooritavad keemia ja geograafia riigieksami enne 12. klassi iseloomustab samuti kirjandi keskmisest kõrgem tulemus. Seega saab väita, et neid kahte eksamit valivad peamiselt keskmisest edukamad, motiveeritumad ja õpivõimelisemad õpilased.

Matemaatika riigieksami tulemused jäävad vahemikku 50 – 56 punkti, mis on võrreldav eesti keele ja vene keele riigieksami tulemusega. Matemaatika riigieksami edukaks sooritamiseks ei piisa üksnes päheõpitud valemitest, oluline on reegleid, protseduure ja probleeme mõista, andmeid süstematiseerida, situatsioone analüüsida. Formaalse teadmistega saavutatakse keskpäraseid tulemusi.

Võõrkeelte riigieksamite keskmised tulemused jäävad vahemikku 65 – 70 punkti. Võõrkeelte eksamite suuline ja kirjalik osa on enam kui muud vahendid suunanud õpetamise sisu ja vormi koolides. Riike, kus riigieksamil kontrollitakse eksaminandide suulist keeleoskust, ei ole palju.

Eksamitulemuste usaldusväärsuse ja nende põhjal tehtud järelduste õigsuse garanteerib eksamite kvaliteetsus. Riigieksamite tulemused kajastavad õpilase teadmisi ja oskusi ehk laiemalt võttes tema enda töö vilju ja tema arendamiseks tehtut. Meeles peab aga pidama, et riigieksamite tulemused ei tohi olla ega olegi koolide edukuse hindamise ainsaks kriteeriumiks.

TABEL 1
RIIIEKSAMITEST OSAVÕTT 2001 - 2005

	eesti keel	vene keel	eesti keel teise keelena	matemaatika	Keemia	füüsika	ajalugu	ühiskonna- õpetus	bioloogia	geograafia	inglise keel	saksa keel	prantsuse keel	vene keel võõrkeelena	KOKKU
2001	9356	3449	3683	7248	3441	1280	5225		4748		8488	1408	67	509	48902
2002	9874	3853	5938	7267	2946	895	4761	995	4464		9299	1408	53	454	52207
2003	9685	3998	5005	7269	2494	706	3528	2496	4246	1928	9383	1326	64	417	52445
2004	9472	3899	5105	6894	2592	714	3091	3026	4201	4789	9099	1206	63	445	54596
2005	9757	3837	5151	6934	2315	546	2676	3631	3912	5950	9415	1053	80	485	55742

TABEL 2
EKSAMITULEMUSED 2001- 2005

	eesti keel	vene keel	Eesti keel Teise keelena	matemaatika	Keemia	füüsika	ajalugu	ühiskonna- õpetus	bioloogia	geograafia	inglise keel	saksa keel	prantsuse keel	vene keel võõrkeelena
2001	54,48	53,52	70,1	39,22	49,24	43,14	50,07		52,56		64,09	66,04	75,4	69,37
2002	55,35	55,9	56,38	53,41	54,54	54,99	52,54	64,15	56,62		66,69	65,93	73	74,84
2003	55,2	53,23	64,9	51,4	65,98	68,85	54,91	55,4	59,09	68,14	64,15	72,2	76,45	73,23
2004	54,54	51,91	64,38	56,2	66,04	60,6	58,6	59,35	58,77	64,26	66,6	69,47	79,56	72,03
2005	54,51	49,05	62,28	52,04	67,15	67,07	58,87	55,25	66,47	60,23	71,93	71,42	74,5	78,22

10.3. Ülevaade haridussüsteemi järelevalvest 2001 – 2005

Hille Vooremäe

Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalvetalituse juhataja

Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalveosakond alustas uues struktuuris iseseisva osakonnana tegevust 2001. a.

Järelevalveosakonna olulisemad tegevused välishindamisalases arendustegevuses.

- 2001. a koostati ülevaade üldhariduskoolide hindamisest eesti ja inglise keeles („Eesti üldhariduskoolide hindamisest“; *Evaluation of schools which provide compulsory education*; www.hm.ee/järelevalve/sise- ja välishindamine).
- 2001. a kaardistati järelevalve toimimise hetkeseis haridussüsteemis, mis sisaldas ülevaadet järelevalve õiguslikest alustest, protsessist ja tulemustest, maakondade haridusosakondade järelevalve läbiviijatest ning esitas järeldused („Riikliku järelevalve ülevaade 2001“; www.hm.ee/järelevalve/järelevalve läbiviimine ja tulemused).
- 2001. a alustati ettevalmistu stööd riikliku järelevalve läbiviimise korra muutmiseks ning tulemuslikkuse hindamise uute kriteeriumide väljatöötamiseks.
- Alates 2002. a on järelevalve tulemused üldistatud ja ilmunud igal aastal trükisena („Ülevaade haridussüsteemi järelevalvest“; www.hm.ee/järelevalve/järelevalve läbiviimine ja tulemused).
- Riikliku järelevalve läbiviimist reguleeris õppeaastast 1999/2000. haridusministri 22.03.1999. aasta määrus nr 14 „Riikliku järelevalve läbiviimise kord“. Nimetatud määruse lisa 2 sisaldas koolide õppe- ja kasvatustegevuse ning juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumeid. Haridusministri 31.07.2003. aasta määrus nr 42 „Riikliku järelevalve läbiviimise kord ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse ja juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid“ (jõustus 01.09.2003) uuendas eelpool nimetatud määruse ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse ning juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid. Määruse lisa 2 sisaldab kontrollakti vormi, mis on aluseks analüüsitud andmete ühtsetel alustel esitamiseks.
- Töötati välja kriteeriumid riikliku järelevalve läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses (Haridus- ja teadusministri 22. oktoobri 2004. a määrus nr 55 „Haridus- ja teadusministri 31. juuli 2003. a määruse nr 42 «Riikliku järelevalve läbiviimise kord ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse ja juhtimise tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid» muutmise“).

Perioodi 2001 – 2005 võib nimetada üleminekuks tsentraliseeritud juhtimiselt hajutatud juhtimissüsteemile, kus põhiline otsustusõigus on õppeasutustel, ette valmistavaks perioodiks. Kolme õppeaasta jooksul, mil riikliku järelevalve prioriteediks oli sisehindamine, juhiti õppeasutuste tähelepanu sellele, et sisehindamine on õppeasutuse arengu seisukohalt oluline, ja valmistati neid ette seaduse järgi kohustuslikuks sisehindamiseks.

- 2004. aastal viidi läbi riikliku järelevalve tagasiside uuring („Kokkuvõte järelevalve tagasiside uuringust“; www.hm.ee/järelevalve/järelevalve läbiviimine ja tulemused).
- 2004 – 2005 töötasid järelevalveosakonna eestvedamisel kolm töörühma välja soovitusliku materjali sisehindamise läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses, üldhariduskoolis ja kutseõppeasutuses („Õppeasutuste sisehindamine. Soovitusi sisehindamise läbiviimiseks“; www.hm.ee/järelevalve/sise- ja välishindamine).
- Koostöös Briti Nõukoguga on käivitatud kaks projekti: „Kvaliteet hariduses“ (alates 2002.a) ja „Koolijuhtimine 21. sajandil“ (alates 2004. a). Projekti „Kvaliteet hariduses“ eesmärk on tähtsustada intelligentset kooli. Projekt taotleb koolitasandi enesehindamiskoste arendamist ning, kaasates kõiki koolie lust huvitunud osapooli, ühtse arusaama kujundamist välishindamisest. Projekti „Koolijuhtimine 21. sajandil“ eesmärgid on toetada koolijuhtide

koolitussüsteemi, tuua koolitussüsteemi tegevkooliuhte ning arendada nende koolitajaoskusi. Konkursi alusel valiti esimesel aastal välja 25 koolijuhti koolituses osalemiseks (teemadeks kooli enesehindamine, õppekavaarendus, juhendamisoskused jms).

- 2005. a rakendus Eesti Hariduse Infosüsteem (edaspidi EHIS), mis on muutnud andmed õppeasutuste tegevuse kohta operatiivselt kättesaadavaks. Tsentraliseeritud andmekogumine võimaldab teostada võrdlevanalüüsi, mis suures osas on seni puudunud. EHISesse loodi moodul „Koolijuhi aruanne“, mis, sisaldades olulisemaid andmeid õppeasutuste tegevuse kohta, võimaldab koolidel end omavahel võrrelda ning jälgida oma asutuse tasandil toimuvaid protsesse ja tendentse aastate lõikes.
- Raamatusarjas „XXI sajandi kool“ ilmus Pentti Nikkaneni ja Heikki K Lyytineni „Õppiv kool ja enesehindamine“.

Suunad välishindamisasalases arendustegevuses

Eesti hariduse hindamissüsteem vajab muudatusi, mille tulemusena moodustuks terviklik välishindamissüsteem. Ministeerium on seisukohal, et õppeasutuse arengu aluseks on õppeasutuse sisemise kvaliteedikindlustussüsteemi toimimine, sh sisehindamise rakendamine õppeasutustes, mitte riikliku või teenistusliku järelevalve laiendamine. Haridusasutuste välishindamissüsteemi arendamisel lähtutakse terviklikkuse põhimõttest, kus on ühendatud õpitulemuste ja õppeasutuste välishindamine ning alus-, põhi- ja keskharidust hõlmav süsteemiharidus.

Õppeasutuste enesearengu motiveerimine sisehindamise kaudu

- sisehindamiskriteeriumide väljatöötamine;
- sisehindamiseks vajalike abimaterjali väljatöötamine;
- sisehindamise pilootprojektide käivitamine koolieelses lasteasutuses, üldhariduskoolis ja kutseõppeasutuses;
- sisehindamisalase koolituse korraldamine koolijuhtidele (-meeskondadele), nõustajatele, haridusametnikele;
- sisehindamise kohustuslikuks muutmine nii koolieelses lasteasutuses, üldhariduskoolis kui kutseõppeasutuses.

Õppeasutuse pidaja, õpilaste, lastevanemate kaasamine õppeasutuse sisehindamisprotsessi

- sisehindamisaruannete koostööstamine õppeasutuse pidaja ja hoolekoguga

Tervikliku välishindamissüsteemi loomine, mille käigus ühendatakse õpitulemuste ja õppeasutuste hindamine ning tagatakse õppeasutuse ja õppeasutuse pidaja professionaalne nõustamine sisehindamise rakendamiseks ja tulemuste analüüsiks

- õppeasutuste nõustamissüsteemi loomine

Riikliku järelevalve läbiviimine ühesugustel alustel nii alus-, üld- kui kutsehariduses ning ministeeriumi juhtiva rolli tagamine riikliku järelevalve korraldamisel

- koolieelse lasteasutuse ja üldhariduskooli riikliku järelevalve kriteeriumide ning akti vormi uuendamine, sh seoste loomine Eesti Hariduse Infosüsteemiga (edaspidi EHIS);
- riikliku järelevalve alase abimaterjali väljatöötamine;
- arendustegevus seoses EHISe rakendamisega (koolijuhi moodul, riikliku järelevalve akti elektrooniline vorm).

Ülemineku perioodil, mil sisehindamine on õppeasutustes rakendumas ja üleriigiline nõustamissüsteem väljatöötamisel, viiakse riiklikku järelevalvet läbi kehtivate õigusaktide kohaselt.

10.4. Eesti osalemisest rahvusvahelistes õpilaste haridusuuringutes

Kristi Mere

Haridus- ja Teadusministeerium, järelevalvetalituse peainspektor (üldharidus)

Efektne koolidele hinnangu andmise süsteem peab sisaldama nii sise- kui ka välishindamise elemente. Koolil on keskne osa, ta on peamine liikumapanev jõud, kes peaks endalt küsima: "Kui head me oleme?" ja "Kuidas me seda teame?" Samu küsimusi esitades tuleb koolitasandilt edasi liikuda kooli pidaja tasandile, sealt edasi riiklikule tasandile. Ühtlasi tekib vajadus võrrelda riiklikku haridussüsteemi teiste riikide haridussüsteemidega. Üks võimalus on kõrvutada õpilaste õpitulemusi, sealjuures silmas pidades haridussüsteemide erinevusi.

Viimaste aastate jooksul on Eesti osalenud õpilaste rahvusvahelises matemaatika ja loodusainete võrdlusuuringus TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) 2003 ning PISA (*Programme for Students Assessment*) 2006 eeltestis.

TIMSS

TIMSS on üks Rahvusvahelise Haridustulemuslikkuse Hindamise Assotsiatsiooni IEA (*International Association for the Evaluation of Educational Achievement*) projektidest.

Uuringu eesmärk on selgitada õpilaste teadmisi-oskusi matemaatikas ja loodusainetes.

I - 1995. aastal

II - 1999. aastal

III - 2003. aastal

TIMSSi uuringute korrapärane tsükkel (iga 4 a järel) annab riikidele võimaluse mõõta õpilaste õpitulemuslikkust matemaatikas ja loodusainetes ning jälgida arenguid. Tulemuste tõlgendamiseks lisanduvad küsimustikud õpilastele, õpetajatele, koolidirektoritele matemaatika ja loodusainete õppimise konteksti kohta.

Info värskeimate suundumuste kohta annab pildi sellest, mis on hariduspoliitikas ja haridustavade rakendamisel muutunud, ning aitab tõstatada uusi õppetöö kvaliteedi parendamise küsimusi.

TIMSSi uuringuga kaasneb selle raamdokument/eristuskiri, kus kirjeldatakse põhjalikumalt matemaatika ja loodusainete teemasid, mida uuringu testides hinnatakse.

Raamdokumendis kirjeldatakse uurimisobjektiks olevaid õpilaste matemaatika ja loodusainete õppimisega seotud õpikeskkonna mõjureid. Lisaks sellele antakse ülevaade testi koostamisest, küsimuste/ülesannete väljatöötamise põhisuundadest, tulemuste analüüsimisest ja hindamisest. Teemasid käsitletakse põhjalikumalt 4. ja 8. klassi õpieesmärke arvestades.

Eesti osales 2003. a vanemas vanuseastmes (uuring oli klassipõhine) ning tegelik õpilaste vanus oli 15, 2 aastat.

TIMSSi uuringus vaadeldakse õppekava mudelit kui peamist korralduspõhimõtet, mis võimaldab jälgida õpilastele õpivõimaluste pakkumise protsessi, seda mõjutavaid tegureid ning seda, kuidas õpilased neid võimalusi kasutavad. Õppekava mudelil on 3 aspekti:

- riigisisene sotsiaal- ja hariduspoliitika – kirjapandud õppekava;
- kool, õpetaja ja klassiruum – rakendatud õppekava;
- õpilaste saavutused ja iseärasused – omandatud õppekava.

Testid arvestavad paljudes riikides oluliseks peetavaid matemaatika ja loodusainete õpetamise eesmärgi. Hindamisraamistikku koostades (valdkondi, teemasid ning eesmärgi valides) arvestati vastava sisukomponendi olemasolu enamike riikide õppekavas ja TIMSSi 1995. ja 1999. a testis, nende valdkondade olulisust matemaatika ja loodusainete õpetamise suundumuste seisukohast, sobivust sihtrühmale, suures rahvusvahelises uuringus kasutamise võimalikkust, olulisust testi üldise tasakaalu saavutamisel ning kõigi sisuliste ja kognitiivsete teemade käsitlemisel.

TIMSSi testi tulemusi on võimalik kasutada mitmel moel. Hariduspoliitika kujundajad ja teadlased loodavad matemaatika ja loodusainete tulemusi kasutada tervikuna, mis võimaldab jätkata eelnevate TIMSSi uuringutega algatatud matemaatika- ja loodusainetealastes teadmistes aset leidnud suundumuste mõõtmist; võrrelda riike omavahel ning selgitada erinevuste põhjusi; hinnata matemaatika ja loodusainete õpetamise tõhusust erinevates riikides; jälgida matemaatika- ja loodusainete-alaste teadmiste ning oskuste täienemist (4. – 8.klassini); pakuvad andmeid teiseseks analüüsiks ja aitavad kavandada hästi informeeritud hariduspoliitikat (eesmärgiga tõsta teadmiste-oskuste taset koolides ning parendada õpetamise kvaliteeti).

Lisaks sisulistele ja kognitiivsetele valdkondadele hõlmab TIMSSi 2003.a loodusainete test teadusliku uurimismeetodi rakendamise oskuste uuringut.

PISA

PISA on Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni OECD (*The Organisation for Economic Co-operation and Development*) uuring, mis mõõdab 15-aastaste õpilaste (st on vanusepõhine) teadmiste-oskuste rakendusoskusi kohustusliku hariduse lõpul.

PISA-uuringu põhieesmärk on kaasa aidata hariduspoliitiliste otsustuste tegemisel ja vastata küsimustele, kas meie koolid valmistavad lapsi eluks ette, kuidas mõjutab kooli kvaliteet õpitulemusi jne.

PISA-uuring rõhutab elukestva õppimise tähtsust. Edukal elukestval õppijal peab olema

- väga hea funktsionaalne lugemisoskus;
- väga hea matemaatiline kirjaoskus;
- väga hea loodusteaduslik kirjaoskus.

Varasemad rahvusvahelised hindamisuuringud on põhitähelepanu pööranud kooliteadmistele, PISA eesmärk on mõõta, kui head on õpilaste õppekavavälised teadmised-oskused.

PISA-uuringud:

I – 2000. a - peaaegu (70% ülesannetest) funktsionaalsel lugemisoskusel, ülejäänud matemaatika-ja loodusainetel;

II – 2003. a - peaaegu (70% ülesannetest) matemaatiliste teadmiste ja oskuste rakendamisel;

III – 2006. a - peaaegu (70% ülesannetest) loodusainetealaste teadmiste ja oskuste rakendamisel.

Ka PISA-uuringuga kaasneb uuringut lähemalt tutvustav raamdokument (tõlgitud ka eesti keelde).

Üha enam lõimitakse erinevaid õppeained omavahel, peamine oskus iga valdkonna ülesannete lahendamisel on funktsionaalne lugemisoskus (*reading literacy*) - oskus mõista, kasutada ja tõlgendada kirjalikke tekste, jõuda taotletava eesmärgini, avardada oma teadmisi ja arendada tegutsemisvõimet ning ühiskonnaelus osalemise suutlikkust. Lugemisülesannetes kasutatakse erinevaid tekstitüüpe (proosatekstdid, loendid, plangid, graafikud, diagrammid jms), millega õpi lane võib täiskasvanuelus kokku puutuda.

Õpilaselt eeldatakse teksti mõistmise ja sellest lähtuva seisukoha esitamise oskust ning erinevate registreeritud tundmist (isiklik, ametlik, tööalane vms sfäär).

Matemaatiline kirjaoskus (*mathematics literacy*) - üksikisiku võime teha põhjendatud, faktidel põhinevaid otsustusi, olla elus loominguline, huvitud ja interaktiivne kodanik.

Loodusteaduslik kirjaoskus (*scientific literacy*) – (2000. ja 2003. a uuringus) oskus kasutada loodusteaduste alaseid teadmisi, tunda ära probleeme, teha tõendusmaterjalidel põhinevaid järeldusi, mõista ja aidata teha loodust ja sellele inimtegevuse käigus põhjustatud muutusi puudutavaid otsuseid. 2006. a uuringuks on definitsiooni laiendatud, lisades loodusteaduste- ja tehnoloogiaalastele küsimustele hoiakulised aspektid (huvi, toetus, vastutus).

TIMSSi 2003. a uuringu avalikustatud ülesannete kogumikud (matemaatika ja loodusained eraldi) on saadaval nii eesti kui ka vene keeles. PISA 2006 eeltesti tulemusi ei avaldata, eeltestide abil katsetatakse testimaterjali esindusliku valimi peal (Eestis 1200 õpilast 43 eesti õppekeelega koolist ja 600 õpilast 23 vene õppekeelega koolist), et soorituste tulemusi statistiliselt analüüsides saada tagasisidet testi erinevate aspektide kohta ning objektiivsemalt hinnata ülesande testi lülitamise sobilikkust.

Järgmises, 2007.a toimuvast uuringust Eesti ei osale. PISA 2006 põhitest toimub 2006. a aprillikuus.

Rahvusvahelistes võrdlusuuringutes osalemisest on kasu, kui tahame, oskame ja suudame kogutud andmestikku analüüsida ja selle tulemusi rakendada. Ja kui õpime ühtlasi kasutama kaasaegseid testikoostamise teooriaid.

10.5. Õpilaskonkurssid ja olümpiaadid

Liilia Oberg

Haridus- ja Teadusministeerium, üldkeskhariduse talituse peaekspert

Tartu Ülikooli Teaduskool

Viire Sepp, Tartu Ülikooli Teaduskool

2005. aasta sügisel 40. õppeaastat alustanud TÜ Teaduskool (TK) on 1965. aastal TÜ matemaatikute poolt rajatud Mittetatsionaarsest Matemaatikakoolist välja kasvanud (teadus)andekate õpilaste arendamise keskuseks, kus üheks süsteemiks on koondunud nii huvitegevus, õpilaste ja õpetajate täienduskoolitus, olümpiaadide jt võistluste korraldamine, Eesti võistkondade ettevalmistamine rahvusvahelisteks olümpiaadideks ja nendest osavõtu korraldamine, võimekamatele õpilastele õppetöö diferentseerimiseks mõeldud õppematerjalide kirjastamine jm haridusprogrammid, mille eesmärgiks on võimekate õpilaste õppetöö individualiseerimise aktiveerimine tavakoolides ning andekate noorte isiksusliku ning erialase arengu toetamine.

Oma tegevuse esimesel kolmekümnel tegevusaastal peamiselt täppisteadustele fokuseerunud TK kujunemisel teadusandekate laste arendamise keskuseks üldisemalt mängis olulist rolli 20. septembril 2001 Haridusministeeriumi ja Tartu Ülikooli vahel sõlmitud koostööleping, millega üleriigiliste õpilasolümpiaadide koordineerimine toodi TK (tollal veel TÜ täppisteaduste kooli) vastutusalasse. Sellest lepingust tulenevate laiemate eesmärkide ja vastutuse tunnetamine tingis TK uue arengukava koostamise, milles fikseeriti sihina TK kujunemine (teadus)andekate laste arendamise keskuseks selle kõigis spektrites, k.a rakendusuringud ja nõustamistegevus. TK uus põhikiri kinnitati TÜ nõukogus 20. juunil 2003.a.

Täienduskoolitus

TK korraldab võimekamate õpilaste täienduskoolitust kolmel tasemel: 1) alamaste (põhikoolide õpilastele), 2) põhiaste (gümnaasiumiõpilastele), 3) ülemaste (rahvusvaheliste olümpiaadide ettevalmistusgrupid). Õppetöö toimub kaugõppe vormis tava- või e-posti vahendusel, ülemastmes toimuvad ka statsionaarsed õppesessioonid.

2002/03. õa toimus esimene WebCT keskkonnas läbi viidud kursus. Õpilaste arvutikasutusvõimaluste avardamine on loonud tingimused, et käesoleval õppeaastal välja kuulutatud 26 kursusest on 11 veebipõhised. Muutmaks õpilaste täienduskursusi nende kodukooli õppekavaga paremini sobituvaks, läks TK 2003/04. õa mitmeaastaste kursuste süsteemilt üle moodulite süsteemile. Kursused on üles ehitatud arvestusega, et need vastaksid mahult koolides kasutatavatele tsükliõppe moodulitele, üheks moodulite kasutuselevõtu eesmärgiks oli ka vajadus anda võimalus kasutada TKs saadud ainepunkte kas kodukoolis individualiseeritud õppekava täitmisel või edasistes õpingutes. Lisaks traditsioonilistele matemaatika-, füüsika-, keemia- ja informaatikakursustele on lisandunud kursusi bioloogia (2002), lingvistika ja filosoofia (2004) ning geograafia ja meditsiini (2005) vallast.

TK kursustel õppijad aastate lõikes

Aasta	Kursuste arv	Õppijate arv
2001	15 (4 ainet)	1556
2002	21 (5 ainet)	1543
2003	25 (7 teadusvaldkonda)	1793
2004	27 (7 teadusvaldkonda)*	1754
2005	27 (9 teadusvaldkonda)	1734

* s.h. 3 vene õppekeelela bioloogiakursust (edaspidi neist loobuti)

Õpetajate täienduskoolituse üritustena on igal õppeaastal korraldatud 2 andekuspedagoogika ja – psühholoogia alast kollokviumit, 9. – 10.jaanuaril 2004 korraldati Eesti olümpiaadiliikumise 50.aastapäevale pühendatud rahvusvaheline konverents „Talendid tuleviku teenistuses“.

Olümpiaadid ja võistlused

Eesti olümpiaadide koordineerimisega seonduvalt hoiab ja toimetab TK Eesti olümpiaadide kodulehekülge www.ttkool.ut.ee/olympiaadid

Lisaks organiseerib TK Tartu Ülikooli vastutusala olümpiaadide korraldamist.

Tartu Ülikooli vastutusala olümpiaadidest osavõtnute arv

Aasta	Olümpiaadiainete arv	Osalejaid piirkonnavoordes	Osalejaid lõppvoordes
2001	6	8368	534
2002	11	9850	935
2003	8	8657	705
2004	13	9241	841
2005	13	9398	868

Alates 1996.a viib TK igal aastal märtsikuus Eesti koolides läbi rahvusvahelist matemaatikavõistlust „Känguru“ (assotsiatsiooniga on ühinenud 31 riiki, võistlus toimub kõigis riikides ühesuguste ülesannetega).

Matemaatikavõistlusel „Känguru“ osalenute arvud

Aasta	Osalenud koolide arv	Osalenud õpilaste arv*
2001	321	8787
2002	311	8693
2003	312	8568
2004	265	7935
2005	327	12 039

* TKle laekunud vastustelehtede arv, tegelikke osalejaid oli arvatavasti palju rohkem

Ainealase koolivälise tegevuse aktiveerimiseks korraldab TK sügisesi lahtisi võistlusi matemaatikas, keemias, füüsikas ja informaatikas, mis toimuvad suuremates linnades ja maakonnakeskustes ja millest võtab igal aastal osa ca 1000 õpilast.

Lisaks toimetab TK põhikoolide õpilastele mõeldud nuputamislehte „Nupuvere“, kus on avaldatud nii interaktiivseid nuputamisülesandeid kui ka nn olümpiaaditüüpi ülesandeid.

Rahvusvahelised olümpiaadid

TK on koostöös TÜ teaduskondade ja õppetoolidega korraldanud Eesti võistkondade ettevalmistust ja osavõttu rahvusvahelistest teadusolümpiaadidest alates 1992. aastast, kui Eesti iseseisva riigina liitus UNESCO egiidi all toimuvate rahvusvaheliste olümpiaadide liikumisega. 2001 – 2005 on nendelt olümpiaadidelt TÜ vastutusala olümpiaadide osas kokku saadud 5 kuldmedalit (2 informaatikas, 1 keemias, 2 geograafias), 21 hõbemedalit ja 40 pronksmedalit.

Lisaks rahvusvahelistele olümpiaadidele osalevad Eesti võistkonnad traditsiooniliselt ka Balti riikide ja/või Läänemere regiooni või Euroopa olümpiaadidel. TK on koos asjaomaste teaduskondadega korraldanud aastail 2001 – 2005 rahvusvahelise matemaatikavõistluse „Balti tee“ (11 Läänemere riigi osavõtul), Balti riikide informaatika-, keemia- ja geograafiaolümpiaade ning Soome-Eesti maavõistlusi füüsikas.

Nõustamistegevus

2005.a. 1. oktoobrist asus teaduskooli tööle psühholoog-nõustaja, kelle ülesandeks on koolide, õpetajate ja lapsevanemate andekate laste alase nõustamise süsteemi käivitamine koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning maakondadega.

TK veebis www.ttkool.ut.ee.

20. septembril 2001.a sõlmiti Haridusministeeriumi ning tollase Tallinna Pedagoogikaülikooli vahel koostööleping, mille alusel kohustus Tallinna Ülikool (TLÜ) korraldama õpilasvõistlusi järgmistes ainevaldkondades:

- tööõpetus (üle aasta);
- eesti keel teise keelena (üle aasta);
- inglise keel (üle aasta);
- saksa keel (üle aasta);
- õpioskused;
- vene keel võõrkeelena (alates 2003. aastast).

Lühiülevaate toimunud õpilasvõistluste korraldamisest annab alljärgnev tabel. Kõiki ülikoolis toimunud õpilasvõistlusi on meenete ja aukirjadega toetanud Tallinna Ülikool.

Aasta	Ainevaldkond	Klassid	Osalejate arv
2002	Õpioskused		
2003	Eesti keel teise keelena	10-12	20
	Vene keel võõrkeelena	10-12	19
	Saksa keel	10-12	20
	Inglise keel	10-12	20
	Käsitöö/kodundus;	7-9	20
	töö- ja tehnoloogiaõpetus	7-9	19
	Õpioskused	6	90
2004	Vene keel võõrkeelena	10-12	24
	Õpioskused	6	85
	Rahvusvaheline vene keele olümpiaad Moskvast	10-12	6
2005	Eesti keel teise keelena	10-12	23
	Vene keel võõrkeelena	10-12	24
	Saksa keel	10-12	20
	Inglise keel	10-12	20
	Käsitöö/kodundus;	8-9	18
	Töö- ja tehnoloogiaõpetus	8-9	20
	Õpioskused		

2004. aastal alustas TLÜ juures tööd Õpilasakadeemia – humanitaar-, sotsiaal-, loodus- ja täppisteaduste süvaõppe kool. Õpilasakadeemia on Tallinna Ülikooli juures tegutsev humanitaar-, sotsiaal- ja loodusteaduste süvaõppekool gümnaasiumi- ja kutsekooliõpilastele, kes tahavad ülikooli õppejõudude juhendamisel omandada teadmisi kooliprogrammist laiemas ulatuses ning teha uurimistööd. 2004/2005. õa osales akadeemia töös enam kui 450 õppurit. 2005/2006. õa sügissemestril on Õpilasakadeemias võimalik valida üheksa erineva loengukursuse vahel: loov kirjutamine, muinaseestlased muinasmaailmas, sotsioloogia, politoloogia, kommunikatsioon ja suhtekorraldus, psühholoogia I („Elust enesest“), psühholoogia II („Maailm meie ümber“), ajakirjandus ja massimeedia ning reklaam ja imagoloogia. Ajakirjanduse ja massimeedia ning reklaami ja imagoloogia loengukursusi on võimalik kuulata ka vene keeles.

Junior Achievementi Arengufond
Epp Vodja, *Junior Achievementi* Arengufond

Majanduslase hariduse ja võistluste korraldamise ning rahvusvahelistel võistlustel osalemise eest seisab hea *Junior Achievementi* Arengufond

2003.a. toimus õpilaste uurimistööde võistlus teemadel "Edukas ja eetiline ettevõtja tänapäeva Eestis" või "Edukas ja eetiline ettevõtte tänapäeva Eestis", kus osales 36 õpilast. 2004.a. gümnaasiumiõpilaste ettevõtlusalaste uurimistööde võistlusel "Juhiks saamine ja juhiks olemine nõuavad erinevaid omadusi" osales 17 õpilast; põhikooliõpilaste ettevõtlusalaste essee võistlusel "Kuidas täita tühja taskut" osales 3 õpilast. 2005.a. ettevõtlusmuinasjuttude võistlusel põhikooliõpilastele osales 79 õpilast, reklaamivõistlusel põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele osales 176 õpilast ja uurimustööde konkursil gümnaasiumiõpilastele teemal "Hoiakud ettevõtluse suhtes koolis ja kodukohas" osales 16 õpilast.

Aasta Õpilasfirma lõppvõistlused

2001.a 11 õpilasfirmat 50 õpilast;
2002.a 11 õpilasfirmat 46 õpilast;
2003.a 12 õpilasfirmat 52 õpilast;
2004.a 14 õpilasfirmat 58 õpilast;
2005.a 12 õpilasfirmat 49 õpilast.

Õpilasfirmade laadad

2001.a infomessi "Teeviit" raames, osa võttis 30 õpilasfirmat (21 kooli, 125 õpilast);
2002.a infomessi "Teeviit" raames, osa võttis 30 õpilasfirmat (27 kooli, 116 õpilast);
2003.a infomessi "Teeviit" raames, osa võttis 31 õpilasfirmat (24 kooli, 123 õpilast),
ÕFi laat Kristiine Kaubanduskeskuses, osa võttis 26 õpilasfirmat (18 kooli, 97 õpilast);
2004.a ÕFi laat Kristiine Kaubanduskeskuses, osa võttis 27 õpilasfirmat (19 kooli, 92 õpilast),
vabaõhulaat Tallinna Raekoja platsil, osa võttis 29 õpilasfirmat (21 kooli, 103 õpilast);
2005.a ÕFi laat Kristiine Kaubanduskeskuses, osa võttis 47 õpilasfirmat (34 kooli, 151 õpilast),
vabaõhulaat Tallinna Raekoja platsil, osa võttis 40 õpilasfirmat (29 kooli, 124 õpilast).

Majandusolümpiaadid

2001.a osales 67 kooli (92 võistkonda, 184 õpilast);
2002.a osales 57 kooli (75 võistkonda, 148 õpilast);
2003.a osales 58 kooli (78 võistkonda, 154 õpilast);
2004.a osales 58 kooli (77 võistkonda, 151 õpilast);
2005.a osales 63 kooli (99 võistkonda, 189 õpilast).

Eesti majandusmodelleerimisülesande MultiMese võistlusel 2005. aastal osales 92 õpilast.

Õpilaste suvekool

2001.a gümnaasiumiõpilastele „Olen liider – loon võimalusi endale ja teistele” (71 osalejat);
2003.a gümnaasiumiõpilastele "Säästev ja edukas tuleviku juht" (90);
algklassiõpilastele "Mina, loodus ja ühiskond" (160);
lastekodukasvandikele karjääriplaneerimisest „Avastamata maa” (30);

gümnaasiumiõpilastele "Mingem koos!" (64);
2005.a gümnaasiumiõpilastele „Ettevõtlik kodanik" (71).

2002.a rahvusvaheline õpilaskonverents „*Ethical and Conserving Enterprise in Estonia and in Europe*"
Konverentsil osales 60 õpilast 7 riigist (Eestist, Leedust, Lätist, Norrast, Soomest, Taanist ja Venemaalt), töökeeleks inglise keel.

2003.a rahvusvaheline õpilaskonverents "Säästev Eesti säästvas Euroopas". Konverentsil osale 80 õpilast kokku 7 riigist (Eestist, Leedust, Lätist, Norrast, Soomest, Taanist ja Venemaalt), töökeeleks inglise keel.

2004. a rahvusvaheline õpilaskonverents „Entrepreneurship and Innovation". Konverentsil osales 115 õpilast 7 riigist (Eestist, Leedust, Lätist, Norrast, Soomest, Taanist ja Venemaalt), töökeeleks inglise keel.

2004.a Õpilasfirmade nooremkonsultantide koolitus (35 õpilast).

Koostöös BGC Grupiga (2Day) viidi läbi

2004.a investeerimissimulatsiooni „2Day" võistlus (1007 õpilast);

2005.a investeeringu simulatsiooni „2Day" võistlus (1122 õpilast).

Eesti Ajalooõpetajate Selts

Eesti Ajalooõpetajate Selts on ajaloo-olümpiaadi ja „*EU Story*", ajalooalaste uurimistööde konkursi korraldaja.

Eesti Ajalooõpetajate Seltsi õpilaste ajalooalaste uurimistööde võistlused Eesti Vabariigi presidendi auhindadele on toimunud järgmistel teemadel:

1999/2000. õa „Eesti pere ja kodu XX sajandil"

2000/2001. õa „Eesti kool"

2001/2002. õa „Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik"

2002/2003. õa „Laps"

2003/2004. õa „Muutuv Eesti XX sajandil"

2004/2005. õa „Igapäevaelu XX sajandil"

Aastate jooksul on neil konkurssidel osalenud 650 ajalooalast õpilast. Traditsiooniks kujunenud võistluse eesmärgiks on rahvuslike väärtuste mõtestamine, põlvkondadevahelise sideme ja järjepidevuse hoidmine, aga ka õpilaste ajalooalase süvendamine ja silmaringi avardamine.

2004. aasta olümpiaadi piirkondlikku vooru registreerus 3151 õpilast. Eestikeelsetest koolidest kõige enam 7. klassist (446), 6. klassist (445) ja 8. klassist (400 õpilast). Venekeelsetest koolidest olid arvukaimad 8. ja 9. klass (149 õpilast). Lõppvooruga pääses iga piirkonna võitja 9.-12. klassist ning lisaks punktiarvestuse alusel viis tublimat üle Eestimaa, kokku igast klassist 25 õpilast.

Kokkuvõtte üleriigilistest õpilaste keskkonnaalaste uurimistööde konkurssidest ja konverentsist 2001 – 2005

Reet Kristian, Eesti Noorsootöö Keskus

Üleriigiline õpilaste keskkonnaalaste uurimistööde konkurss on üks pikemaajalisemaid järjepidevalt toimunud keskkonnaprojekte, mida käesoleval ajal korraldab Eesti Noorsootöö Keskus. Konkursile oodatakse uurimusi 6. – 12. klassi õpilastelt. Ühel tööil võib olla kuni kaks autorit. Tööd retsenseeritakse

erialaspetsialistide poolt. Tööde autorid tutvustavad üriile stendiettekannetes oma töid kahepäevasel konverentsil. Konverentsiks valmib teeside põhjal kogumik "Õpilaste keskkonnaalaseid töid".

Uurimistööde kirjutamise edendamiseks ja näpunäidete jagamiseks on toimunud igal aastal seminar, kus on osalenud ca 25 õpilast ja õpetajat. Kõik tööde autorid kutsutakse 4-päevasesse praktilise tegevuse suvelaagrisse. Lisaks uurimistööde kirjutajatele osalevad laagris ka looduse süvahuviiga õpilased. Kahe parima uurimuse autorid saavad õiguse esindada Eestit rahvusvahelisel keskkonnaprojektide olümpiaadil INEPO Türgis. 2002. aastal saavutati seal uurimistöö eest pronksmedal, 2004. aastal kaks pronksmedalit ja 2005. aastal üks pronksmedal. 2003. aastal Eesti õpilased olümpiaadil ei osalenud.

Konkursile esitatud tööd

Aasta	Tööde arv	Õpilaste arv	Koolide arv
2001	39	49	21
2002	47	60	26
2003	39	52	26
2004	35	43	22
2005	35	42	16

Kuigi tööde arv on jäänud enam-vähem samaks, on oluliselt tõusnud nende tase. Konkursi järjepidevus on andnud nii õpilastele kui ka õpetajatele-juhendajatele võimaluse koguda andmeid mitme aasta jooksul ja seeläbi esitada põhjalikumaid uurimusi. Mitmegi töö puhul on õpilaste poolt kogutud andmed edastatud kohalikele keskkonnateenistustele või erialaseltsidele.

Eesti Muusikaõpetajate Liit

Eesti Muusikaõpetajate Liit korraldab muusikaolümpiaadi, mis toimub üle aasta. Võistlusel on väga lühike ajalugu – siiani on toimunud kaks muusikaolümpiaadi. Muusikaõpetuse olümpiaadist on kujunenud musitseerimise ja loomingulise mõtte arendamise võimalus andekatele muusikahuvilistele noortele. Muusikaolümpiaadi üleriigilise vooru erilise aura kujundas toimumise koht – Eesti Muusikaakadeemia – ning asjaolu, et olümpiaadi patrooniks oli Eesti Muusikaakadeemia rektor professor Peep Lassmann. On oluline, et muusikaõpetaja märkaks, innustaks ja suunaks muusikaliselt andekaid õpilasi.

Eesti Väitlusselts

Eesti Väitlusselts on aastaid hea seisnud selle eest, et meie õpilased saaksid võrrelda oma väitlemiseoskusi eakaaslaste vastavate oskustega nii Eestis kui ka rahvusvahelisel tasemel. Keskkoolide maailmameistrivõistlusi väitluses (MM) on peetud alates 1988. aastast igal aastal. Igal aastal toimub MM erinevas riigis. 2004. aastal osales Stuttgardis toimunud MM-il 29 erinevat riiki. Eesti osaleb MM-il alates 1998. aastast. MM toimub selleks spetsiaalselt loodud maailmaformaadi reeglite järgi. Nende reeglite eelis on see, et neid ei kasutata üheski riigis põhilise väitlusformaadina ja seega on kõik riigid võrdsed. MM toimub inglise keeles. Eesti saavutas 8-st voorust 2 võitu. Inglise keelt kõnelevatel maadel on MM-il väga suured eelised, mistõttu võib kahte võitu inglise keelt mitte kõneleva maa kohta lugeda väga heaks tulemuseks. Inglise keelt võõrkeelena kõnelevate riikide hulgas saavutas Eesti võistkond neljanda koha.

11. Õppekava arendus

Ain Tõnisson

Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskuse juhataja

Lühiülevaade TÜ Õppekava Arenduskeskuse tegevustest 2000 – 2005

2000. aastal tegeles TÜ õppekava arenduskeskus ekspertrühmade (kolm üldplaneerimis- ja kolm ainevaldkondade ekspertrühma) kokkukutsumisega ja nende töö käivitamisega ning koordineerimisega, samuti uuringute korraldamisega.

2001. aastal osalesid üldplaneerimise ja valdkondade ekspertrühmad õppekava muudatuste ja parandusettepanekute tegemises. Keskus korraldas avaliku konkursi üldhariduskoolide riikliku õppekava uurimis- ja arendusprojektide teostajate leidmiseks („Riikliku õppekava rakendamise uuring“; „Õpilaste loovust ja ainetevahelist integratsiooni toetavate aktiivsete õppemeetodite rakendamine“; „Erivajadustega õpilaste õppekavad“; „Multikultuursus ja kakskeelsus koolis“; „Tarkvara õppetekstide jõukohasuse hindamiseks“; „Õppekava ja välishindamise seosed“; „Standardid Eesti üldhariduses“; „RÕKi üld- ja valdkonnapädevused ning nende realiseerimisvõimalused keeltes, loodusainetes, matemaatikas ja IKT-s, sotsiaalsainetes ning ande- ja oskusainetes“). Samuti alustas keskus Eesti ja teiste riikide ülikoolides, haridusasutustes jm institutsioonides läbiviidud õppekava-alaste uurimistööde tulemuste kogumist, süstematiseerimist ja analüüsimist.

2002. aasta tööde hulka kuulub riikliku (sh. HEV) õppekava uuendamise lähtealuste ja üldosa tööversiooni koostamine, Hilda Taba 100. sünniaastapäevale pühendatud rahvusvahelise konverentsi korraldamine (koostöös Tartu Ülikooli pedagoogikaosakonnaga), strateegilise tegevusplaani väljatöötamine, koostöövõrgustiku laiendamine nii Tartu Ülikoolis kui üleriigiliselt ning uute väliskontaktide sõlmimine.

2003. aastal allkirjastati HTM ja TÜ vahelise lepingu lisad, mis andsid tööle sisulise aluse. Tööle rakendati tööühmad ning viidi läbi ainealased uuringud. Peamisteks tulemusteks olid üldoskuste eesmärkide kooliastmeti lahtikirjutuste esimesed tööversioonid, ainevaldkonnakavade eesmärkide kooliastmeti lahtikirjutuste esimesed tööversioonid, individuaalse õppekava koostamise ja rakendamise juhend, toimetulekukooli õppekava ning hoolduskooli õppekava.

2004. aastal valmis õppekava üldosa projekt. Valdkondlikud tööühmad esitasid valdkondade eesmärgid ja seisukohad valdkondades toimuva õppe kohta. Õppekava üldosa juurde valmisid üldoskuste kirjeldused ning alustati üldoskustealase teavitustööga. 2004. aastal valmis ka individuaalse õppekava rakendamise juhend ning keskuse töötajad osalesid vastava määruse ettevalmistamisel. Samal aastal viidi läbi ka uuringud – „Koolivalmiduse pilootuuring“ ja „Hindamise vastavus RÕKi sihiseadele ja takistavad tegurid“.

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava (2002) uuendamine

Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskus lähtus riikliku õppekava uuendamisel kehtiva (2002. aasta) riikliku õppekava põhimõtetest, arvestades ka erinevates retsensioonides välja toodud probleeme; samuti olid aluseks õigusaktid, hariduspoliitilised strateegiadokumendid, teadusuuringud, Eesti ja teiste riikide koolikogemus, rahvusvaheliste organisatsioonide hariduspoliitilised dokumendid ja soovitusel.

Õppekava arendamisel säilivad kehtiva õppekava alusseisukohad – kaasav ühtluskool, nõuete jõukohasuse taotlus ja õppetöö individualiseerimisvajaduse rõhutamine, õppekava paindlikkus nii kooli kui ka õpilase ja lapsevanema jaoks, kohaliku tegevusvabaduse tagamine ning kokkulepe kui kooli juhtimise põhimõte.

Suuremat rõhku pannakse järgmistele aspektidele:

- Õppekava eesmärkide ja nõuete vastavus erinevas vanuses õpilaste arenguliselt muutuvate võimetega.
- Arvestamine õpilase koormuse kujunemise ja õpitu kumuleerumisega (määratletakse võimalused õpilase võimetele ja edasijõudmisele vastavaks õppetöö diferentseerimiseks).
- Erinevate isikuomaduste ja võimete arengu sihipärane soodustamine.
- Ainevaldkondliku integratsiooni suurendamine – põhimõttelised võimalused õppeainete ümberkujundamiseks.

Vastavalt Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tartu Ülikooli vahel 4. septembril 2000 sõlmitud lepingule on TÜ õppekava arenduskeskuse tööde esitamistähtajad:

• Hariduslike erivajadustega laste õppekavad (individuaalne õppekava, lihtsustatud õppekava, toimetulekukooli- ja hooldusklassi õppekavad)	üle antud
• Riikliku õppekava üldosa	20. sept. 2005
• Alushariduse raamõppekava	20. sept. 2006
• I – III kooliastme ainevaldkonnakavad	20. sept. 2006
• Kesktasemeõppe ainevaldkonnakavad	20. sept. 2007

Hetkel teostatavad tööd vastavad 2005. aasta tegevuskavale. Suurimaks tööks on põhikooli ainevaldkonnakavade tööversiooni ettevalmistamine. Õppekava üldosa vormistamine on toimunud peamiselt keskuse töötajate poolt. Välja on antud üldoskuste arengut käsitlev artiklikogumik.

Töösse õppekava üldosa ja ainekavadega on kaasatud üle 160 inimese. Neist 16 on doktorikraadiga ning üle poole kaasatutest on tegevõpetajad. On toimunud mitmed arutelusid erinevate huvigruppidega (sh Õpilasmavalitsuste Liidu, Lastevanemate Liidu, Õpetajate Liidu ja Koolijuhtide Ühendusega), samuti on kohtunud nii Haridus- ja Teadusministeeriumi kui ka Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse spetsialistidega.

Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskuse töödega saab tutvuda aadressil www.ut.ee/curriculum.

Leping TÜga õppekava arendusalal on muutmisel.

12. Õppekava rakendamise toetamine

12.1. Õppekirjandus 2001 – 2005

Tiina Matsulevitš

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, õppekirjanduse peaspetsialist

Ühiskonnaprotsessid võtavad kõik aega, haridus on aga üks konservatiivsemaid ning uue juurdumine toimub aeglasemalt. Nõnda on tarvilik teatud aja möödudes tagasi vaadata, et kavandatud teel edasi minna. Tagasi vaadates võime tõdeda, et juba 2003. õppeaastaks oli meil õpitulemuste tagamiseks kõikides ainetes ja klassides nii eesti kui ka vene õppekeele koolides „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikule õppekavale“ (2002) vastav õppekirjandus olemas. Mitmeteski ainetes olid olemas ka paralleelõpikud. Viimaste lubamise tingis õppekirjandusega tegelevate kirjastuste arvukus, mis omakorda tõi kaasa ainemetoodiliste lahenduste mitmekesistumise ja õpikukujunduse arengu. Oleme töötanud selle nimel, et vähendada õpetaja jäika seotust ühe kindla õpikuga, sest sobilike ja huvitavate õppematerjalide valik on väga suur.

Kahjuks on olnud ebapiisav põhikooli lihtsustatud õppekava rakendamist toetava õppekirjanduse valik ja hulk. 2005. aasta on toonud valguskiire sellesse probleemi. Koos Rootsi Eripedagoogika Instituudiga käivitasime projekti „Õppevara hariduslike erivajadustega õpilastele“, mille tulemusena valmivad järgmisel õppeaastal töölehed matemaatikas ja loodusõpetuses.

2001. a üllitas õppekirjandust 20 kirjastust, millest Koolibri ja AS Bit, hõivasid üle poole õppekirjanduse turust. Käesoleval ajal on Eesti õppekirjandusturul 50 kirjastust ja endiselt on peaaegu võrdsed kaks suurt – Koolibri ja AS Bit. Kolmandat, kes tegeleks kõigi õppeainete ja klasside õppekirjandusega, ei ole neile kõrvale tekkinud. Teiste hulgas on aga märgata kindlale õppeainele truuks jäämist: Künnamees kirjastab emakeele, TEA ja Allecto võõrkeelte, Mathema matemaatika, Ilo ja Varrak keelekümluse metoodika, Saara Kirjastus tööõpetuse õpikuid, pakkudes kindlates õppeainetes konkurentsi kahele suurele kirjastusele.

Õppekirjandusest rääkides tuleb eraldi peatuda võõrkeelte õpikutel. Võõrkeelte õpetamine on alati süvenemine teise kultuuri, teise rahva ajaloosse, selle maailmanägemisse. Me õpetame võõrkeelt ju ka selleks, et suhelda ja paremini aru saada inimestest, kes tihti mõistavad elu ja sündmusi meist erinevalt. Meie koolides kasutatakse kolme eri tüüpi võõrkeelte õpikuid:

- eesti autorite õpikud;
- õpikud, mille suunitluseks on konkreetset võõrkeelt kõnelevate maade kultuuri tundma õppimine;
- inglise keele kui maailmakeele õpikud.

Võõrkeelte õppematerjalidega on meie õppekirjanduse turg kaetud. Valida saab, inglise keeles rohkem, vene, saksa, prantsuse keeles vähem, paralleelõpikute vahel. Kirjastused ja maaletoojad pakuvad õpikukomplekte, kuhu kuuluvad õpik, töövihik, õpetajaraamat, grammatikaraamat, grammatikaraamatu õpetajaraamat, kassetikomplektid, videokassett, testide vihik ja testide vastuste vihik. Viimaste aastate õpikute, tööraamatute ja töövihikute loetus leiame spetsiaalseid, võõrkeelte õpetamise metoodikast lähtuvaid õpikuid emamaadelt. Sellest on ainult hea meel, nagu ka meie oma autoritest kirjastustest Koolibri, Studium, TEA ja Ilo.

Koolikirjanduse väljaandmist reguleerivad kaks õigusakti. Õpikutele esitatavad nõuded ja kirjastamise probleematika on sätestatud haridusministri 19. novembri 2001. a määruses nr 65 „Õpikute, töövihikute,

tööraamatute ja muu õppekirjanduse riiklikule õppekavale vastavuse kinnitamise tingimused ja kord ning nõuded õpikutele, töövihikutele, tööraamatutele ja muule õppekirjandusele". Varem kehtinud tingimusi ja korda uuendati 2001. a. koostöös ainenõukogude ja kirjastustega, aluseks ainenõukogude eneseanalüüs, REKKi üldharidusosakonna õppekavatalituse seisukohad ja Riigikontrolli ettepanekud-ettekirjutused.

Õppekirjanduse väljaandmine on Eestis kirjastuste ülesanne. Kirjastused otsivad autoreid ja autorid otsivad kirjastusi. Heaks näitajaks võib lugeda seda, et aastatega on kujunenud tugev õpikukirjutajate seltskond, meie oma õppekirjanduse autorid. Autorid on kasvanud koos kooliga, saanud osa koolielu muredest ja rõõmudest, valutanud südant probleemide pärast. Arenenud on õppekirjanduse kirjutamise meetodika, autoritel on olnud võimalusi osaleda vastavatel koolitustel.

Võrreldes 2001. aastaga on tänastel õppuritel võimalik teadmisi omandada eakohastest ja kvalitatiivselt teisel tasemel õpikutest. Õppekirjanduse kirjutamise on oma südameasjaks võtnud Viivi Maanso, Piret Hiisjärvi, Martin Ehala jt eesti keeles, Aime Matsina, Nadežda Parol, Sergei Mitjurjov ja Igor Āaitanov vene keeles ja kirjanduses, Inga Mutso, Sirje Piht, Tiit ja Lea Lepmann jt matemaatikas, Ülle Kurm ja Mare Jõul inglise keeles, Kalle Sirel, Sirje Kaljula, Tiina Elvisto, Hendrik Relve jt loodusõpetuses, Mait Kõiv, Tõnu Tannberg, Einar Värä ajaloo, Enn Pärtel füüsikas, Anu Sepp ja Hele-Mall Järv muusikas, Anu Pink tööõpetuses jt. 2004. aasta tõi aga uusi autoreid jõuliselt juurde: Rein ja Tiia Kuresoo loodusõpetuses, Jaak Urmet, Lauri Vanamõlder, Annika Kilgi, Reet Babõlski, Helin Puksand, Kaja Sarapuu, Liisi Piits, Sirje Toomla, Jaanus Vaiksoo, Ene Jundas, Riina Kippak, Krista Kumberg, Siivi Põder, Sirje Nootre eesti keeles, Hiie Allvee, Reet Taimsoo ja Marika Kangro saksa keeles, Priit Raudkivi ajaloo, Kalev Kukk geograafias, Anu Purre kunstis.

Tagamaks õpetuse ja teemade esituse järjepidevust iseloomustab meie õppekirjandust nn sarjade olemasolu – ühelt kirjastuselt ühe kooliastme ulatuses sama(de) autori(te) õpikud. Selliseid sarju on mitmes õppeaines:

- eesti keele õpikud vene õppekeelega kooli I kooliastmele Koolibrilt, II ja III kooliastmele Ilo-lt ja III-le samuti Koolibrilt;
- eesti keele õpikud vene õppekeelega koolile keelekümblusmetoodika alusel I kooliastmele Varrakult;
- eesti keele õpikud I, II, III kooliastmele nii AS Bitilt kui Koolibrilt;
- inimeseõpetuses I kooliastmele Koolibrilt;
- matemaatikas I kooliastmele Koolibrilt ja paralleelselt ka Kiirelt;
- eesti keeles II kooliastmele AS Bitilt ja samas kooliastmes ka Koolibrilt.

Meie õppekirjandus on silmapaistvalt kaunis, õpikute kunstnikutööd on pälvinud rahvusvahelist tunnustust. Vastavalt õppekirjandusele esitatavatele nõuetele kannavad illustratsioonid õpiku teabetekstis sama teabeallikat mis sõnagi.

Koolide varustatus õppekirjandusega on üsna hea. Muidugi on lünki, mida täita, ning olemasolevat arendada. Selle hea taustal saadab õppekirjandust truu kaaslasena igal aastal suurenev müügihind. Tagamaks kirjastuste hinnapoliitika läbipaistvust, oleme õpikute loetelu määrukses avalikustanud kirjastuste poolt juba arvutatud hinna (piirhinna), mida ei tohi ületada õppekirjanduse selle trüki turustamise perioodil.

Õpilaste koolikoti kergendamiseks praktiseerivad kirjastused kaheosalisi õpikuid, mis aga omakorda tõstab kogu õpiku kaanehinna. 2004. aasta maikuust on õpikutel ka 5% käibemaks. Kahjuks ei muuda eelnimetatu õpiku ja töövihiku hinda odavamaks.

Iga õppeaasta alguses kinnitab haridus- ja teadusminister määrusega kõigi algaval õppeaastal riiklikule õppekavale vastavate õpikute, töövihikute ja tööraamatute loetelu, kust õpetaja valib iga klassi õppetöös vajalikud õppematerjalid. Käesoleval ajal saab õpetaja valida 700 õpiku ja 472 töövihiku hulgast.

12.2. Riikliku õppekava rakendamist toetavad trükised

Tiina Matsulevitš

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, õppekirjanduse peaspetsialist

Sari „Abiks õpetajale” on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse metoodiliste kogumike sari. Sarja eesmärk on toetada 2002. a põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava, sh erinevate õppeainete ainekavade ja läbivate teemade rakendamist koolis.

Kogumike autorid on valdavalt õpetajad, üleriigiliste ainenõukogude liikmed, kuid nende seas on ka kõrgkoolide õppejõude. Seetõttu võib kogumikest leida nii teoreetilisi artikleid kui ka töökogemuslikke metoodilisi käsitusi. Kogumikes jagatakse nõuandeid ainekavade ja töökavade koostamiseks, tuuakse rohkelt näiteid konkreetsete situatsioonide lahendamiseks, esitatakse valikainete ja valikkursuste ainekavu, ülevaateid aineolümpiaadide uurimisteemaadest, IT võimaluste rakendamisest õppeprotsessis, käsitletakse õppeainete integreerimise ja õpitulemuste hindamise probleeme ning kutsequalifikatsiooniga seonduvat.

Sarja „Abiks õpetajale” ilmumine oli kavandatud kolmele õppeaastale – 2002/2003 – 2005/2006. Käesoleval ajal olemegi selle tööga lõpusirgel, ilmunud on 14 ja järke ootavad veel neli kogumikku. Seejärel saab hakata ette valmistama uue õppekavaga seonduvat.

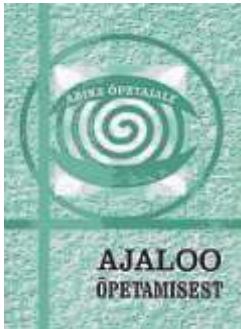
Ilmunud kogumikud:

1. „Ajaloo õpetamisest” 2002
2. „Sellist meistriks” 2002 (kutseõppeasutuste õpetajatele)
3. „Keskkond ja säästev areng” 2002
4. „Inimeseõpetus” 2003
5. „Ühiskonnaõpetuse õpetamisest” 2003
6. „Kehaline kasvatus” 2003
7. „Klassijuhatajatööst koolis 2003
8. „Lasteaiaõpetaja käsiraamat” 2003
9. „Sellist meistriks” 2, 2004 (kutseõppeasutuste õpetajatele)
10. „Õppe- ja kasvatustööst I kooliastmes” 2004
11. „Matemaatika õpetamisest koolis” 2004
12. „Võõrkeelte õpetamisest” 2004
13. „Eesti keele ja kirjanduse õpetamisest koolis” 2005
14. „Loodusainete õpetamisest koolis” I osa, 2005.

Ilumas:

1. „Loodusainete õpetamisest koolis” II osa, 2005 (käsikiri trükikojas)
2. „Muusika- ja kunsti õpetamisest” 2005 (trükivalmis)
3. „Töö- ja tehnoloogiaõpetus” 2006
4. „Eesti keel teise keelena” 2006.

2003. aastani kirjastati sarja kogumikud REKKi trükikojas. 2004. aastal, seoses REKKi trükikoja likvideerimisega, kuulutati välja avatud pakkumine kogumike kirjastamiseks. REKK sõlmis lepingu pakkumise võitnud kirjastus Argoga.

Ajaloo kogumik oli sarja esimene. 25. jaanuarist 2002. aastast on jõus 1996. aastal seaduseks saanud õppekava täiendatud ja parandatud versioon. Uuendatud õppekava rakendusel jõustusid muudatused ka ajaloo õpetamisel. Seetõttu on kogumiku artiklid peamiselt keskendunud õppekava uute nõudmiste selgitamisele

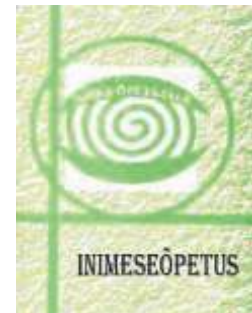

„**Sellist meistriks**” on sarja teine kogumik. Selles käsitletakse kutseõppeasutuste õpetajaile olulisi teemasid: õppekava arendamine, õppemeetodid, õpitulemuste hindamine ja enesehindamine, õppeainete integreerimine, kutsekvalifikatsiooniga seonduv, kutseõppeasutuse üldharidusainete ainekavad. Esimesele kogumikule järgnes 2004. aastal „**Sellist meistriks**” 2., milles käsitletakse pikemalt kutseeksameid, virtuaalset õpet kutseõppeasutuses, kutseõppeasutuse üldharidusainete ainekavasid hariduslike erivajadustega õpilastele, esitatakse kutse- ja eriala õppekava üldoskuste moodul.

„**Keskkond ja säästev areng**” on annotatsioonikogumik, milles toodud raamatute, brošüüride ja teiste trükiste loend on mõeldud üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajaile abimaterjaliks ainetundide ettevalmistamisel, põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema „Keskkond ja säästev areng” käsitlemisel ning lisamaterjali leidmisel. Kogumikus viidatud kirjandus jaguneb kolme kategooriasse:

- õpetajale mõeldud meetodilised väljaanded,
- õpetajale ja ainehuvilisele õpilasele iseseisvaks lisalugemiseks mõeldud väljaanded,
- laiemale huvigrupile mõeldud trükised.

Inimeseõpetuse kogumiku artiklid püüavad toetada õpetajaid ainekava teemade avamisel, anda meetodilisi soovitusi ja nõuandeid lisakirjanduse kasutamiseks. Kogumikus on esitatud 5 valikkursust.

Ühiskonnaõpetuse kogumikus on teoreetiliste küsimuste tutvustamise kõrval enam rõhutamist leidnud õppeaine praktiline eesmärk – toetada vastutustundelise ja oma õigusi ning kohustusi tundva kodaniku kujunemist. Kogumikus antakse ülevaade õpilaste saavutustasemest IEA kodanikukasvatuse uuringu põhjal, käsitletakse ühiskonnaõpetuse õpetamise meetodikat, IT kasutamist ühiskonnaõpetuses, Euroopa Liiduga seonduvat, pakutakse tuge ühiskonnaõpetusega seotud valikkursuste õpetamisel.

Kehalise kasvatus kogumik on praktilise suunitlusega. Õpetajale jagatakse nõuandeid ja juhtnööre erinevate spordialade ja kehaliste harjutuste tehnika õpetamiseks. Lähemalt leiavad käsitlemist kergejõustik, võimlemine, rütmika, sportmängud, suusatamine ja orienteerumine. Kogumiku viimastes artiklites antakse ülevaade teoreetiliste teadmiste õpetamise võimalustest, hindamisest ja õpetaja töökavast kehalises kasvatuses.

Kui arvestada, et iga õpetaja teeb koolis kasvatustööd, on kogumiku „**Klassijuhatajatööst koolis**” artiklid kõiki õpetajaid abistavad:

- kasvatamine kui otsimisteed, kond,
- klassijuhataja rollid lapse arengu toetamisel,
- klassijuhataja töömapp,
- klassijuhataja töö korraldamine koolis,

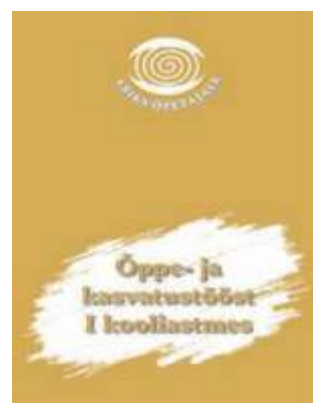
- klassijuhataja osa üldpädevuste kujundamisel,
- probleemne õpilane klassis,
- õpilaste, lastevanemate ja õpetajate koostöö annab positiivse tulemuse,
- õpilase karjääri kujundamine õpimapi toel,
- kuidas toetada õpilase enesehinnangu ja –analüüsi kujunemist,
- mälestusi oma klassijuhatajast.

„Lasteaiaõpetaja käsiraamat“ käsitleb õppe- ja kasvatustööd kuni kolmeaastaste lastega. Lasteaiaõpetajale pakutakse tuge töö kavandamisel lastesõimes, kasvatuse, õppimise ja hoidmise korraldamisel. Ülevaateartiklis käsitletakse väikelaste arengu üldisi seaduspärasusi ja neile vastavaid kasvatusülesandeid. Praktilisi nõuandeid jagatakse väikelapse mängu juhendamiseks ja maimiku õpetamiseks.

Kogumiku „Õppe- ja kasvatustööst I kooliastmes“ eesmärgiks on toetada kooli ainekavade koostamisel klassiõpetajaid, kes õpetavad 1. – 3. klassini kas kõiki või peaaegu kõiki kohustuslikke õppeaineid. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava on raamõppekava. Koolis algab selle rakendamine kooli õppekava koostamisega. Kõikide pedagoogide kaasamise tulemusena kujuneb kooli õppekavast kooli õppe- ja kasvatustöö alusdokument. Kogumikust leiame I kooliastme kohustuslike õppeainete ainekavade ühe võimaliku variandi, kus õppeeesmärgid ja õppetegevused ning õppesisu ja õpitulemused on esitatud eraldi 1., 2., ja 3. klassi jaoks.

Võõrkeelte kogumik on mõeldud erinevate võõrkeelte õpetajatele ja tutvustab „Euroopa keeleõppe raamdokumendi: õppimine, õpetamine, hindamine“ skaaladele toetuva Euroopa Keelemapi põhimõtteid ja selle Eesti versiooni väljaarendamist. Vaetakse võõrkeelte õpetamise probleeme kutseõppeasutustes, tutvustatakse saksa keele eksami tingimusi, mille täitmine võimaldab õpinguid alustada Saksamaa kõrgkoolides. Kindlasti võib leida kasulikku teavet artiklist, kus aineõpetaja jagab oma kogemusi töökava koostamisel ja rakendamisel. Kogumikust saab veel praktilisi näpunäiteid arvuti kasutamise kohta keelte õpetamisel.

Loodusainete esimese kogumiku peateema on loodusteadusliku kirjaoskuse kujundamine ja rõhuasetused riiklikus õppekavas. Loodusaineid õppides on oluline mõista loodusteaduslikke protsesse, selleks pakub võimalusi uurimuslik õpe. Eraldi käsitletakse uurimuslikku õpet GLOBE programmi näitel. Arvuti mudelite kasutamine loodusainete õppes aitab õpilastel looduslikest protsessidest ja neid mõjutavatest teguritest paremini aru saada ja mitmekesistavad ainetundide sisu. Rida artikleid on pühendatud keskkonnaharidusele. Artiklis „Interneti kasutusvõimalused geograafiatunnis“ antakse hulk internetiaadresse, kust saab lisamaterjale geograafiatundide ettevalmistamisel.

Eesti keele ja kirjanduse õpetamise kogumik sisaldab artikleid, kus käsitletakse eesti keele ja kirjanduse õpetamisega seotud küsimusi laias spektris: Eesti identiteedi kujundamisest ja väärtuskasvatusest muukeelsete õpilaste keeleprobleemideni, emakeeledidaktika üksikküsimustest keeleolümpiaadideni, õpilaste lugemisoskusest ilukirjanduse retseptsiooni ning draama- ja meediaõpetuseni.

Matemaatika kogumik käsitleb koolimatemaatika ja selle õpetamisega seonduvat. Kogumiku avaartikkel arutleb matemaatika üld- ja ainespetsiifiliste pädevuste üle riiklikus õppekavas. Teine laiem teemade ring on riikliku õppekava täitmise välishindamine. Mitmed artiklid käsitlevad matemaatikaõpetuse kaasaegseid suundi, sealjuures kaasaegse matemaatikaõpetuse juurde kuuluva infotehnoloogia rakendamist koolitunnis. Kogumikus on ka lahti kirjutatud põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava matemaatika ainekava klassiti ja esitatud õpetaja näidistöökavad.

Lisaks sarja „Abiks õpetajale” kogumikes pakutud valikainete ja valikkursuste ainekavadele leiab õppekava rakendamist toetavaid valikainete ainekavu ka REKKi kodulehelt www.ekk.edu.ee :

- teatriõpetuse ainekava,
- rahvusvähemuste emakeele ainekava,
- filosoofia ainekava,
- religiooniõpetuse ainekava,
- ainekava Euroliidu käsitlemiseks,
- IKT näidisainekavad nr 1 – 3,
- võru keele ja kultuuri ainekava Võrumaa koolidele,
- lõunaeesti keele ja kultuuriloo ainekava.

Muukeelne kool leiab REKKi kodulehelt 3 näidisainekava:

- gümnaasiumi kirjanduse ja eesti keele näidisainekava,
- 5. ja 6. klassi matemaatika näidisainekava,
- 5. ja 6. klassi loodusõpetuse näidisainekava.

Rakendades mitmekesiseid ja mitmel tasandil töötavaid meetodeid ja võtteid, on võimalik arvestada õpilase isikupära ja eelistusi. Erinevaid õpistiile nõudvaid meetodeid kasutades on võimalik suurendada õppimisteadlikkust. Seda eesmärki on teeninud ja õpetajatele selles tuge pakkunud ka sarja „Abiks õpetajale” 18 ainekogumikku.

12.3. Raamatusari "XXI sajandi kool"

Inga Kukk

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, projektijuht

2003. aasta sügisel käivitas Haridus- ja Teadusministeerium raamatusarja "XXI sajandi kool". Sarja eesmärk on pakkuda õpetajatele, koolijuhtidele ja teistele haridustöötajatele eelkõige ideid ja motivatsiooni andvaid käsiraamatuid, kust võiks leida mõtteid ja nõuandeid igapäevases koolitöös esitulevate probleemide lahendamiseks ja enesearendamiseks ning ka teoreetilisi käsitusi aktuaalsetel teemadel. Sarjas on seni ilmunud 7 raamatut:

- G. Watson "Koolikäitumise käsiraamat"
- S. Sharp, P. K. Smith (toim.) "Võitlus koolikiusamisega"
- K. Hämäläinen jt "Õppeasutuse juhtimine"
- M. Gurian "Poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt"
- K. Skogen ja J. B. Holmberg "Kohandatud õpe ja kaasav kool"
- C. Baker "Kakskeelne laps"
- P. Nikkanen, H. K. Lyytinen "Õppiv kool ja enesehindamine".

2005. a. sügisel on ilmumas Sue Cowley "Õppenõuandla", mis annab nõu koolitöö põletavamate probleemide (vähene õpimotivatsioon, käitumisraskused, õppe diferentseerimine) lahendamiseks.

Kõigi ilmunud raamatute tutvustused on HTMi koduleheküljel (www.hm.ee/raamat01, .../raamat02 jne).

13. Õpetajakoolitus, kutseaasta, kutsestandard

Vilja Saluveer

Haridus- ja Teadusministeerium, kõrghariduse talituse peaekspert (õpetajakoolitus)

Õpetajakoolituse suundumused aastani 2010

Õpetajakoolituse suundumused kuni aastani 2010 on kirjeldatud Õpetajakoolituse riikliku arengukava projektis. Arengukava seab eesmärgiks pakkuda välja arengusuunad ja konkreetsed tegevused, mis omavahel süsteemselt haakudes ning probleeme lahendades loovad võimalused õpetaja uuenevale rollipildile vastavaks professionaalseks arenguks.

Eesmärgist johtuvalt määratletakse arengukavas esmalt muutuva ühiskonna ootused õpetajale ning kirjeldatakse pädevusi, mis on õpetajakutse omandamise eelduseks ning millest lähtuvalt tuleb üle vaadata õpetajakoolituse praegune sisu.

Õpetajakoolituse süsteemis, mis peab looma võimalused õpetaja professionaalseks arenguks, eristub kolm tasandit:

- esmaõpe – tasemeõpe ülikoolis (sh erialasele kõrgharidusele järgnev üheaastase nominaalkestusega õpetajakoolitus);
- kutseaasta – esmaõppele järgnev, mentori ja ülikooli koostöös läbiviidav nooremõpetaja tööaasta, mis lõpeb kutseeksami sooritamise ning õpetajakutse omistamisega;
- täienduskoolitus – nii omandatud kvalifikatsiooni süvendamine kui täiendava kvalifikatsiooni omandamine juba olemasoleva pedagoogilise kõrghariduse baasil (sh täiendava aine õpingud, täiendavate pädevuste omandamine muus kooliastmes õpetamiseks).

Arengukavas tehakse konkreetsed ettepanekud õpetaja professionaalse pidevarengu tagamiseks. Selle esimese etapina nähakse õpetaja kutsestandardi väljatöötamist ja kvalifikatsioonisüsteemi uuendamist. Alljärgnevalt kirjeldatakse nimetatud valdkondades tehtut.

Õpetajate esmaõpe ja riiklik koolitustellimus

90-ndate lõpus otsustati, et õpetajakoolitus peaks toimuma ülikoolides. Käesoleval hetkel tellib riik õpetajate koolitust põhiliselt Tartu ja Tallinna Ülikoolist ning vähesemal määral ka Eesti Muusikaakadeemiast, Tallinna Tehnikaülikoolist ning Eesti Põllumajandusülikoolist. Riikliku koolitustellimuse mahtu ülikoolidest viimase viie aasta jooksul näitab alljärgnev tabel.

Õpetajate riiklik koolitustellimus kõrgkoolide kaupa 2001 – 2005

	2001	2002	2003	2004	2005	Kokku
Tallinna Ülikool	626	512	432	440	432	2442
Tartu Ülikool	419	501	471	459	471	2321
Tallinna Tehnikaülikool	30	26	26	25	18	125
Eesti Muusikaakadeemia	25	28	25	23	22	123
Eesti Kunstiakadeemia	20	14	12	13	16	75
Eesti Põllumajandusülikool	15	10	9	10	8	52
Kokku	1135	1091	975	970	967	5138

Lisaks ülikoolidele valmistatakse hetkel lasteaiaõpetajaid ette Tallinna Pedagoogilises Seminaris, mis alates 2006. aastast muutub rakenduskõrgkooliks.

Riiklik tellimus õpetajatele väheneb seoses laste arvu vähenemisega meie koolides. Oluliseks muutub aga töötavate õpetajate täiendus- ja ümberõpe. 2004. aastal käivitunud EHISE pedagoogide ja õppejõudude alamregister võimaldab koostada õpetajate vajaduse pikaajalist prognoosi ja järgnevatel

aastatel võetakse õpetajate koolitustellimuse riiklikul planeerimisel aluseks nimetatud alamregistri andmed.

Kutseaasta

Eestis käivitus õpetaja kutseaasta 2004/2005. õppeaastal I etapina üldhariduskoolide õpetajatele, II etapil 2005/2006. õppeaastal laieneb kutseaasta lasteaedade ja kutsekoolide õpetajatele. Kutseaasta rakendamisel lähtuti „Õpetajate koolituse raamnõuetes” ja „Õpetajakoolituse riikliku arengukava” projektis määratletud põhimõtetest. Kutseaasta aluste väljatöötamine on paljude inimeste ühistöö. 2002/2003. õppeaastal viidi TLÜ Haapsalu Kolledžis läbi pilootprojekt, mis andis olulise panuse kutseaasta rakenduspõhimõtete väljatöötamisele.

Kutseaasta aitab ennetada algajal õpetajal tekkivaid kogenumatusest tulenevaid probleeme ning vähendab noorte õpetajate lahkumist koolitöölt. Algajal pedagoogil on võimalus rakendada esmakoolituses omandatud teadmisi ja oskusi kogunud kolleegi toel, saada oma igapäevatöös professionaalset tagasisidet. Kutseaasta käigus ei seata eesmärgiks täiendavate teoreetiliste teadmiste omandamist. Kutseaasta eesmärgid on:

- 1) toetada algaja õpetaja kohanemist kooli kui organisatsiooniga;
- 2) arendada edasi esmaõppes omandatud kutseoskusi;
- 3) pakkuda tuge kogemuse puudumisest tekkivate probleemide lahendamisel.

Kutseaasta toetab õpetaja professionaalset arengut ja koolide osalust õpetajate ettevalmistuses. Alles kolme esimese tööaasta jooksul kujunevad praktilise tegevuse käigus välja õpetaja esmased kutseoskused. Kuna sellel perioodil omandatud tööstiil mõjutab kogu järgnevat õpetajakarjääri, on eneseanalüüsi toetamine hädavajalik, hindamaks oma tegevust adekvaatselt ning kujundamaks arenguvajadusi. Samas annab esimese tööaasta probleemide analüüs väärtuslikku tagasisidet õpetajakoolitusasutustele esmaõppe arendamiseks. Kutseaastat, kus esikohal on õpetaja õpetusoskuste ning professionaalse arengu toetamine, vaadatakse kui sammsammulist üleminekut põhiõppest üha suureneva vastutusega kvalifitseeritud õpetajaks.

Õpetaja läbib kutseaasta mentori juhendamisel, töötades koolis ametikohal, mis vastab tema poolt läbitud õpetajakoolitusele. Kutseaastal olevale õpetajale määrab õppeasutuse juht mentori. Mentoril on vähemalt kolmeaastane pedagoogilise töö kogemus, ta on läbinud juhendamisalase koolituse täiendusõppes või magistriõppe raames ning osaleb õppeasutuse arendustegevuses. Mentor töötab kutseaastal nooremõpetaja partnerina, juhendab, nõustab ja annab talle regulaarset tagasisidet, osaleb mentoritele korraldatud seminarides ja annab õpetajakoolitusasutusele tagasisidet esmaõppe kohta. Kutseaastal olev nooremõpetaja läbib ülikooli poolt pakutava kutseaasta tugiprogrammi tema poolt valitud õppeasutuses. Tugiprogrammi läbimist kinnitab ülikooli täiendusõppe tunnistus. Kutseaastal olev õpetaja koostab individuaalse arengumapi, milles kajastub tema tegevus esimesel tööaastal, samuti eneseanalüüs. 2004. aastal loodi Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli juurde kutseaasta keskused, mis koordineerivad kutseaasta tugiprogrammi läbiviimist, mentorite koolitust ja ülikoolide koostööd koolidega.

Kutseaasta lõpus esitab mentor kutseaastal oleva nooremõpetaja professionaalse arengu analüüsi vaadeldud tundide ja individuaalse arengumapi alusel. Analüüsi vormistab mentor kirjalikult ning esitab selle õppeasutuse juhile. Hinnangu kutseaastal oleva õpetaja vastavuse kohta kutsestandardile annab õppeasutuse juht, arvestades mentori kirjalikku arvamust. Kutseaasta on koolikultuuri loomulik osa ja kogu õpetajaskonna, sh noore õpetaja, professionaalse arengu eest vastutab kooli juhtkond ja selle toetamisele on kaasatud kogu õpetajaskond.

Kutseaasta rakendamine riiklikul tasandil on üks konkreetne samm kooli kui õppiva organisatsiooni ideoloogia rakendamisel. Kutseaasta rakendumist tuleks vaadelda kooli kvaliteedisüsteemi ühe komponendina, mis varjatud eesmärgina käivitab ka koolisisese õpetajate nõustamis- ja tagasisidesüsteemi.

2004/2005. õppeaastal osales kutseaasta tegevustes 164 nooremõpetajat Tartus, Tallinnas ja Haapsalu Kolledžis. Koolitati 190 mentorit.

2003/2004. õppeaastal alustas tööd Tallinna Ülikooli, Tartu Ülikooli ja Haridus- ja Teadusministeeriumi ühine töögrupp, et valmistada ette kutseaasta rakendamine. Töögrupp jätkab tööd ka 2005/2006. õppeaastal, analüüsides esimese etapi kogemust, seirates kutseaasta toimumist ja arendades kutseaasta mudelit.

Kutsestandard ja kvalifikatsioonisüsteemi uuendamine

Kutsekvalifikatsioonisüsteem kutseeaduse alusel on kaasaegne kvaliteedisüsteem, mis põhineb kutsestandardil ja kuhu on haaratud kõik kutsealaga seotud osapooled - töövõtjad, tööandjad, koolitajad ja riik. Õpetajakoolituse uuendamine ning selle pidevarengu tagamine on võimalik üksnes nende osapoolte tihedas koostöös. See asjaolu tingis seniseriiklikult formaalsete näitajate alusel reguleeritud kutsekvalifikatsioonisüsteemi muutmisvajaduse.

Õpetajate kutsekvalifikatsiooni süsteemi loomist Eesti üldise kutsekvalifikatsioonisüsteemi raames alustati 2003. aasta sügisel, kui haridus- ja teadusminister kutsus ümarlauale õpetaja ametiga seotud organisatsioonide esindajad, teavitas neid kavatsetavast ja kutsus protsessis osalema. Ümaralaua osalenud organisatsioonide esindajad kaasati õpetaja kutsestandardi väljatöötamisse ja 2004. aasta lõpul moodustatud Hariduse Kutsenõukogu koosseisu.

Õpetaja kutsestandardis määratletud kutseoskuskõhõuded (üldoskused ja üldteadmised, põhioskused ja põhiteadmised ning kutseoskused) kattuvad nende õpetajapädevustega, mis on kirjeldatud õpetajakoolituse arengukavas. Kutsestandard valmis 2004. aasta lõpuks ja läbis mitu vooru arvamusküsitlusi.

Õpetaja kutsestandard koosneb üldteadmistest ja üldoskustest, põhiteadmistest ja põhioskustest ning kutseoskustest ja kutsetegevustest. Viimaste üksikasjalik kirjeldus on aluseks eelkõige õpetaja eneseanalüüsile ja oma professionaalsete arenguvajaduste kindlakstegemisele. Kutsestandardis määratletud kutseoskused kannavad aja märki ja väga suur osa neist on seotud õppurite individuaalsete vajaduste märkamisega, individuaalse suunamise ja motiveerimisega, eesmärgiga toetada iga õppija arengut. Kutseoskused on jaotatud 8 valdkonnaks:

- planeerimine ja juhtimine,
- õpikeskkonna kujundamine,
- õppimise juhendamine,
- motiveerimine,
- koostöö,
- suhtlemine,
- õppija arengu ja õppeprotsessi analüüsimine ja hindamine,
- eneseanalüüs ja professionaalne areng.

Hariduse Kutsenõukogu kinnitas õpetaja kutsestandardi 21. septembril 2005. aastal ja standard on aluseks õpetajate esmakoolituse õppekavade uuendamisel, noore õpetaja kutseaasta läbiviimisel ja kutse omistamisel ning töötavate õpetajate täienduskoolituse korraldamisel.

14. Õpilaskodude programm

Merike Mändla

Haridus- ja Teadusministeerium, alus- ja põhihariduse talituse peaekspert (põhiharidus)

Õpilaskodu on kooli struktuuriüksus, kus tagatakse õpilasele tema individuaalsetele vajadustele ja huvidele vastavad õppimis-, elamis- ja kasvatustingimused (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 16¹). Õpilaskodud võivad olla nii munitsipaal-, riigi- kui ka erakoolide juures. Õpilaskodudes on õpilased kas lapsevanemate, kooli pidaja või riigi poolt finantseeritavatel kohtadel.

Õpilaskodude programm hõlmab munitsipaalkoolide juures asuvaid õpilaskodusid ja seal riiklikult toetatavaid kohti.

Ajalugu

Paljud kodud ei suuda teravnenud sotsiaalsete probleemide tulemusena tagada, et nende lapsed saaksid normaalselt õppida ja koolikohustust täita, olla hoolitsetud, hoitud ja toidetud. 2002. aastal maakondades läbi viidud küsitlusest selgus, et 1,3 % põhikooli õppuritest on õigus hariduse omandamisele sotsiaalsetel põhjustel takistatud.

Valitsus nägi 2002. aas tal ette internaatkoolide loomise eesmärgiga vähendada põhikoolist väljalangevust ja toetada koolikohustuse täitmist. Pärast konsultatsioone Eesti-siseste partneritega (sotsiaalministeerium, pedagoogikateadlased, koolid, kus juba 2002. algul tegutsesid õpilaskodud) ning rahvusvahelise kogemusega tutvumist (Soome, Taani) kujundas haridusministeerium välja seisukoha, et internaatkoolide asemel tuleb eelnimetatud eesmärkide saavutamiseks toetada koolide juurde õpilaskodude loomist. Vastavasisuline „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse” muudatus jõustus 9.juulil 2002.

Õiguslik alus

Õpilaskodude loomist, õpilaskodusse suunamist ja vastuvõtmist reguleerib „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse” § 16¹. Õpilaskodu töökorraldust, personali ja rühmade suurust puudutav, samuti õpilastele osutatavad teenused ja abi on sätestatud haridus- ja teadusministri määrmuses „Õpilaskodu töökorralduse alused”.

Riiklikult toetatavad kohad õpilaskodus

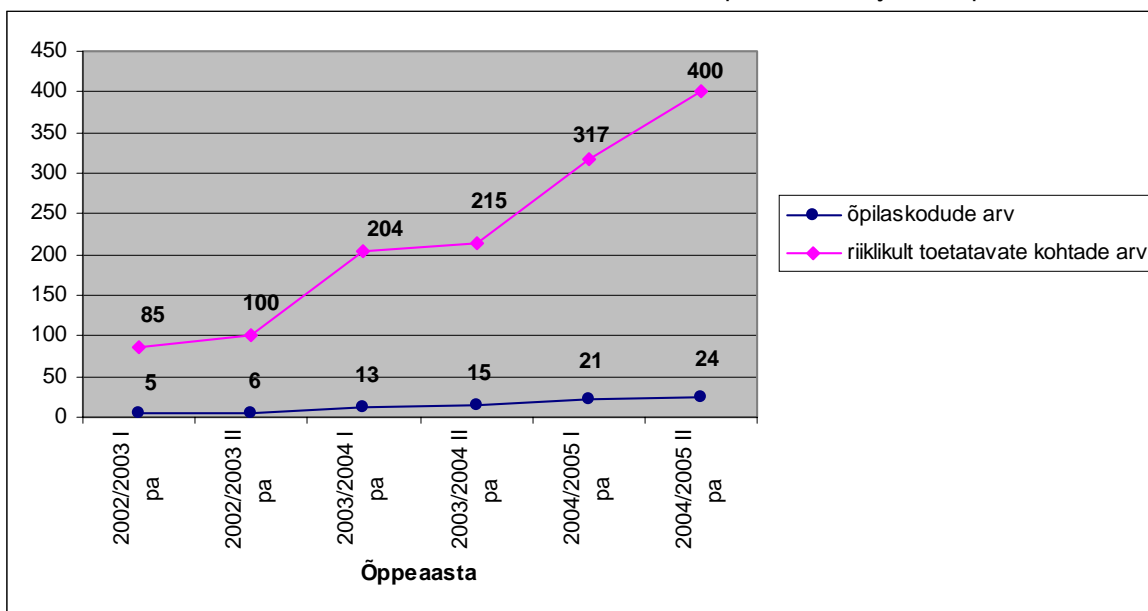
Haridus- ja teadusminister määrab kooli omaniku taotlusel ning kooskõlastatult kooli asukohajärgse maavanemaga maakonnas koolid, mille juures oleas või moodustatavas õpilaskodus luuakse riiklikult toetatavad kohad, ning kinnitab riiklikult toetatavate kohtade arvu nendes koolides.

Selleks, et laiaulatuslikult katta vabariigi vajadused, on õpilaskodude loomisel lähtutud põhimõtetest:

- riiklikult toetatavate kohtade arv ei ületa 1,5% maakonna põhikooli õpilaste üldarvust;
- optimaalne õpilaskohtade arv õpilaskodus jääb 30 õpilase piiridesse, õpilaskodus on ka kohaliku omavalitsuse ja lastevanemate poolt finantseeritavaid kohti;
- õpilaskodu rajamisel on nähtav kohaliku omavalitsuse toetus ja omaosalus, samuti ümberkaudsete omavalitsuste nõusolek.

Riiklikult toetatavale kohale vastuvõtmise taotlemisel on aluseks õpilase vanema (eestkostja, hooldaja) taotlus koos õpilase elukohajärgse valla- või linnavalitsuse sotsiaalabi ja -teenuseid korraldava struktuuriüksuse või ametiisiku põhjendatud taotlusega ning õpilase elukohajärgse ja õpilaskodu asukohajärgse maavanema nõusolekuga.

Kuna õpilaskodu ei teeninda ainult ühte omavalitsuspiirkonda, vaid ka lähedal asuvaid omavalitsusi, on oluline maavalitsuse tasandil läbi rääkida riiklikult toetatavate õpilaskohtade jaotus õpilaskodus.

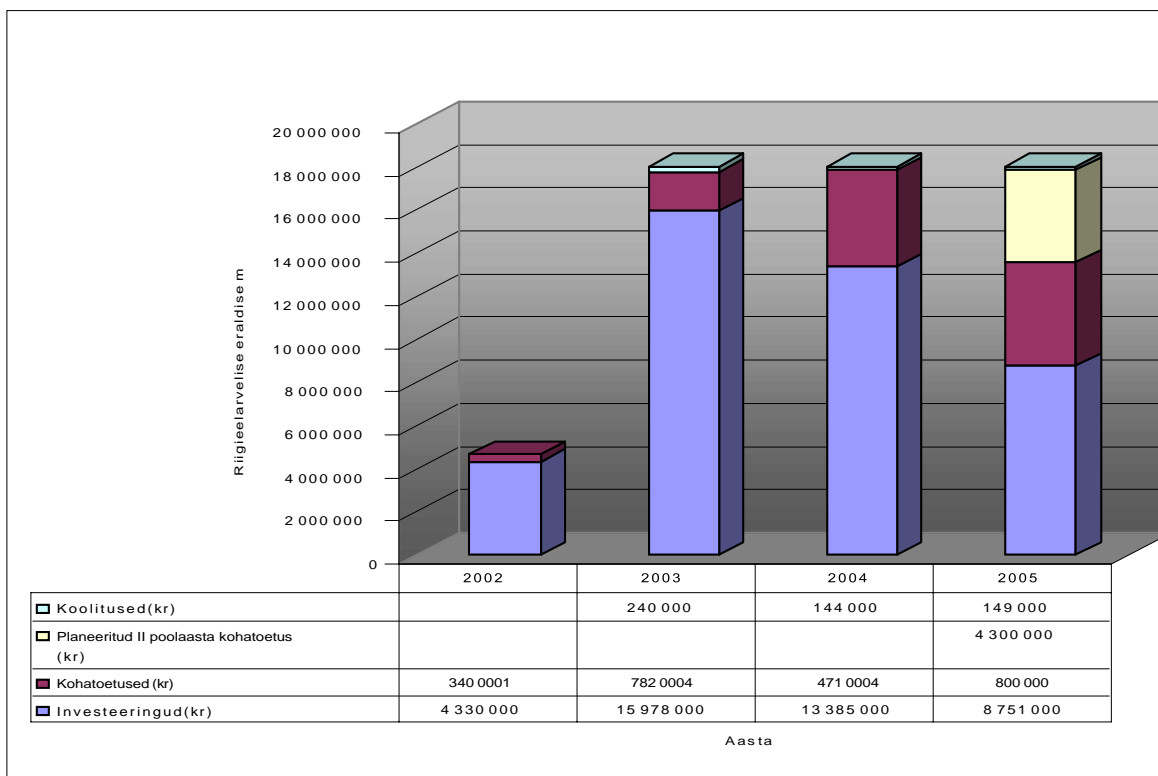

Joonis 1. Õpilaskodude arv ning riiklikult toetatavate kohtade arv nendes 2002 – 2005

* Andmed seisuga 30.06.2005

Aastatel 2002 – 2005 on õpilaskodude arv kasvanud 5-lt õpilaskodult 24-le, samuti on peaaegu viiekordistunud õpilaskodude riiklikult toetatavatel kohtadel olevate õpilaste arv: 85-lt õpilaselt 2002. aasta sügisel 400 õpilaseni 2005. aastal.

Finantseerimine

Joonis 2. Õpilaskodude programmi finantseerimine kulude lõikes.

Igal õppeaastal eraldatakse kohalikele omavalitsustele sihtotstarbelist toetust riiklikult toetatavate kohtadega õpilaskodu kulude katmise toetamiseks. Sellest eraldisest kaetakse riiklikult toetatavatel kohtadel olevate laste arvuga proportsionaalses ulatuses õpilaskodu majandamis- ning personalikulud, õpilaste toitlustamiskulusid ning osa õpilase arengut toetavate tegevustega seotud kuludest. Seoses sellega, et õpilaskodude võrk hakkab maakonniti enam-vähem välja kujunema, on investeeringute osakaal viimastel aastatel vähenenud. Kõige enam eraldati investeeringuteks toetusi 2003. aastal – 19 õpilaskodule. Aasta-aastalt on suurenenud riik likult toetatavate kohtade arv ning sellega seoses kohatoetuste osakaal, moodustades 2005. aastal peaaegu poole kogu toetustest.

Tabel 1. Õpilaskodud maakonniti, neile õpilaskodude programmist eraldatud investeeringutoetus ja riiklikult toetatud kohtade arv 2002 – 2005*

Maakond	Kool	Investeeringutoetus	Avamise aasta**	Riiklikult toetatavaid kohti*
Tallinna linn	Tallinna I Internaatkool		2005 jaan	24
	Tallinna Kurtide Kool		2005 jaan	8
	Õismäe Kool		2005 jaan	15
Harjumaa	Kuusalu Keskkool	1 775 000	2003 sept	21
	Padise Põhikool	495 000	ehitatakse	
Hiiumaa	Kärdla Ühisgümnaasium	2 662 000	2004 jaan	5
	Lauka Põhikool		2004 jaan	4
Ida-Virumaa	Iisaku Gümnaasium	2 200 000	2003 jaan	20
	Narva Paju Kool	1 750 000	2003 sept	14
Jõgevamaa	Vaimastvere Põhikool	3 980 000	2004 sept	24
	Adavere Põhikool	2 238 000	2004 sept	12
	Voore Põhikool	1 545 000	2004 sept	21
Järvamaa	Järva-Jaani Keskkool	730 000	2002 sept	15
Läänemaa	Noarootsi Kool	1 438 000	2003 sept	18
	Kasari Põhikool	815 000	2004 sept	11
Lääne-Virumaa	Väike-Maarja Gümnaasium	2 800 000	2004 sept	23
Põlvamaa	Viluste Põhikool	400 000	2003 sept	18
Pärnumaa	Tõstamaa Keskkool	1 573 000	2002 sept	30
	Kilingi-Nõmme Gümnaasium	1 025 000	2003 sept	10
	Viira Kool	2 179 000	2004 sept	15
	Vändra Gümnaasium	1 520 000	2004 sept	14
Raplamaa	Järvakandi Gümnaasium	700 000	2002 sept	
	Vana-Vigala Põhikool	630 000	2003 sept	14
Saaremaa	Torgu Põhikool	600 000	2003 sept	9
Valgamaa	Ala Põhikool	1 470 000	2002 sept	21
	Otepää Gümnaasium	3 000 000	2005 sept	
Viljandi-maa	Abja Gümnaasium	2 500 000	ehitatakse	
Võrumaa	Krabi Põhikool	4 419 000	2002 sept	41

* Andmed seisuga 30.06.2005

** Riiklikult toetatavad kohad alates mainitud aastast.

15. Alushariduse arendustöö

Heda Kala

Haridus- ja Teadusministeerium, alus- ja põhihariduse talituse peaekspert (alusharidus)

Olukorra kirjeldamine

Alushariduse korralduse probleematika kirjeldamiseks valmisid koostöös järelevalvetalitusega ülevaated alushariduse korraldusest 2002/2003. ja 2003/2004. a.

Ülevaadetest tulenesid muudatused koolieelsete lasteasutuste seadusesse, ettepanekud õpetajakoolitusele ja konkreetseid tegevused üldharidusosakonna aastatööplaanis.

Ülevaate koostamise alused:

1. Alushariduse valdkonna analüüsid 2002., 2003. ja 2004. a (kohtumistel lasteasutuste juhtide ja ametnikega maakondades).

2. Kohalike omavalitsuste (KOV) küsitlused:

- 2002. a õpetajate kvalifikatsioon, personali olemasolu, vajadus ;
- 2003. a eesti keele õpetajate olemasolu, töökoormus, kvalifikatsioon;
- 2004. a erivajadusega koolieelses eas lapsed, tugiteenuste võimaldamine.

Koostöö maavalitsuste ja kohalike omavalitsustega – teavitamine, suurüritused (läbiviimine, toetamine)

2001. a. toimus üleriigiline alushariduse konverents teemal „Teel kvaliteetlasteaiade poole“. Konverentsil avaldati soovi jätkata kvaliteedi käsitlust maakondlikel suurüritustel ja järgneval üleriigilisel konverentsil.

2003. ja 2004. a toetati piirkondlikke ja maakondlikke alushariduse konverentse (7), mis valmistasid ette üleriigilist alushariduse konverentsi 2004. a.

2004. aastal toimus 6. üleriigiline alushariduse konverents teemal „Koostöö - lapse arengu võti“ (korraldaja HTM koostöös Alushariduse Juhtide Ühenduse, Lasteaednike Liidu, Tallinna Pedagoogilise Seminari, Lastekaitse Liidu ja Tallinna Pedagoogikaülikooliga).

2005. a toetati üleriigilist alushariduse ajaloo konverentsi „100 a. rahvuslikku lasteaeda Eestis“. Korraldajateks olid Tartu linna- ja maavalitsus koostöös HTMiga.

Alushariduse valdkonna seminarid, õppepäevad (HTM korraldamisel)

2001. ja 2002. a toimusid HTMi esindajate kohtumised koolieelsete lasteasutuste juhtide ja alushariduse valdkonna ametnikega kõigis maakondades. Kohtumistel analüüsiti maakonna koolieelsete lasteasutuste tegevuse probleemiatikat ja kaardistati häid kogemusi, eesmärgiks arengusuundade kavandamine alushariduse korralduses riigi tasandil (eesmärgid, prioriteedid, võimalikud tegevused). Analüüsist tulenes vajadus nõustamiskeskuste moodustamiseks arenguliste erivajadustega laste varajaseks märkamiseks, lapsevanemate ja pedagoogide nõustamiseks, eelõpetuse võimaldamiseks kõigile lastele vähemalt aasta enne kooli, õppekava ja seadustiku arendamiseks. Maakondlikel kohtumistel tutvustati lasteasutuste juhtidele ja ametnikele ka Euroopa Nõukogu suuniseid laste päevahoiu kohta.

25. – 26. märtsil 2003. a kohtusid KOVi ja maakondade alushariduse valdkonna ametnikud Tartus. Teemaks oli riigi ja omavalitsuse roll koolieelsete lasteasutuste arendustegevuses.

12. – 13. oktoobril 2004. a arutlesid KOVi ja maakondade alushariduse valdkonna ametnikud Viljandis teemal „Erivajadusega laps 0 - 7 – vajadused ja võimalused”.

26. jaanuaril 2005. a. vestlesid KOVi hariduse valdkonna peaspetsialistid Haridus- ja Teadusministeeriumis teemal „KOV-i kohustuste täitmine lähtuvalt koolieelse lasteasutuse seadusest – võimalused, probleemid” (koha võimaldamine, hariduslike erivajadustega laste arengu toetamine). Septembris 2005. a toimus maakondade ja KOVi alushariduse valdkonna peaspetsialistide kohtumine teemal „Lasteasutuse, kohaliku omavalitsuse, maakonna ja riigi vastutus lapse kasvukeskkonna kujundamisel.”

Rahvusvaheline koostöö

2003. a oktoobris toimus Ungaris Euroopa Nõukogu konsultatsiooniline kohtumine endiste NLi riikide haridusametnikele teemal „Lastehoiu kvaliteet – Euroopa Nõukogu suuniste täitmine aastaks 2010”.

2004. a koostati ülevaade teenuste osutamisest 0 - 7-aastaste lastega peredele ettevalmistusena ELi liikmesriikide kohtumiseks Hollandis, kus arutluse all olid Euroopa Nõukogu suunised aastani 2010 – koha võimaldamine laste päevahoius.

Seadustiku arendamine

„Koolieelse lasteasutuse seadus” (KLS)

- 2001. a. – arengukava koostamise kohustuse rakendamine.
- 2002. – 2003. a. – muudatused lasteasutuse rahastamises (§27); riikliku järelevalve korra kehtestamine, koolieelse lasteasutuse välishindamise kriteeriumite väljatöötamine ja kinnitamine ministri määrusega.
- 2004. a. – õppeaasta määramine ja kehtestamine (§16¹); muudatused koolitusloa taotlemises ja koolitusloa tähtajatuks muutmise; lasteasutuse liigi „lasteaed-põhikool” lisamine.
- 2005. a. – eelnõu muudatuse kohta lasteasutusse võetavate laste vanuses (§10 – „ühe- kuni seitsmeaastastele lastele”); laste arvu muutmine - hoolekogu ettepanekul suurendada laste arvu söimerühmas kahe lapse võrra; erirühma liigi „autistlikele lastele” lisamine.

2005. a. – „Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseisu” muudatuse ettepanekute koostamine.

2005. a. – „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuete” muutmise ettepanekute koostamine ja esitamine REKKi õpetajaosakonnale.

Õppekava arendamine

2002. ja 2003.a. kavandati (alushariduse nõukogu, HTM) ja viidi koostöös TÜ Õppekava Arenduskeskusega läbi alushariduse raamõppekava rakendusuuring ja koolivalmiduse pilootuuring. Neist tulenesid ettepanekud raamõppekava arendamiseks ning koolivalmiduse hindamise meetodika väljatöötamiseks lasteaedadele ja koolidele, et korraldada õppekasvatustöö lapse individuaalsusest lähtuvalt.

Projekti „Haridus kõigile” tegevuskava järgimine

2003. a. kaardistati koostöös maakondlike alushariduse juhtide ühendustega arenguliste erivajadustega koolieelses eas laste kaasamise võimalusi ja problemaatikat. Töö tulemusena kavandati tegevused piirkondlike nõustamiskeskuste väljaarendamiseks 2004. a.

2004. a. koostati koostöövõrgustiku mudel lapse erivajaduste varajaseks märkamiseks ja arengu toetamiseks. Määratleti kõigi osapoolte vastutus.

2004. ja 2005. a. – toimus koostöö TÜ ja TPÜga lapse arengu analüüsi vahendite väljatöötamiseks: olukorra kaardistamine – olemasolevad uuringud, meetodilised materjalid (lapse arengu hindamise vahendid); temaatika täpsustamine magistritöödeks; tööde temaatika ja tulemuste seostamine alushariduse õppekava arenduse ja nõustamiskeskuse mudeli väljatöötamisega.

Terviseedendamine – koostöö Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja Sotsiaalministeeriumiga

2002. a. alates toimub koostöö projekti „Laste ja noorte tervis aastani 2005” raames (tervisekaitse nõuded koolidele ja koolieelsetele lasteasutustele, nõuded toitlustamisele, terviseedenduse põhimõtete rakendamine koolis – Tervist Edendav Kool (TEK) – ja lasteaias – Tervist Edendav Lasteaed (TEL).

2004. ja 2005. a. tegeldi koolitervishoiu kontseptsiooni väljatöötamisega, kusjuures terviseedenduse põhimõtteid käsitleti koolitervishoiu valdkonnana. 2004. a. on koostöös valminud käsiraamat lasteaedadele „Terviseedendus lasteaias”. 2005. a. reguleeriti hoolekande seadust lapsehoiu korraldamise osas; käsitleti lasteaia tervishoiutöötaja pädevust ja tervishoiuteenuse kättesaadavust. (sotsiaalministeeriumi tööplaanis 2006. a). Aastatel 2004 – 2005 on välja töötatud TELi hindamise kriteeriumid (seostamine lasteasutuse kvaliteedi hindamise kriteeriumitega).

Eesti keele õppe tõhustamine

2002. a. alates on rakendunud keelekümblusmetoodika koolieelsetes lasteasutustes (10 pilootlasteaias). Valminud on õppematerjalide kogu (12 raamatut). Eesti keele õpe on rakendunud kõigis muukeelsetes koolieelsetes lasteasutustes ja rühmades.

2005. a. valmis TÜ Narva Kolledži projektina (Integratsiooni Sihtasutus (MEIS) – Kanada) eesti keele kui teise keele õppesüsteem koolieelses eas lastele. Projekt sisaldab õppejõudude koolitust, lasteaia eesti keele õpetaja täienduskoolitust, õpetajakoolituse õppekava ja metoodika väljatöötamist eesti keele õpetamiseks koolieelses eas.

Laste ja perepoliitika – koostöö rahvastikuministri bürooga

- 2003. – 2004. a. – rahvastikustrateegia, sh lastehoiusüsteemi põhimõtete väljatöötamine.
- 2004. – 2005. a. – lapsehoidja kutsestandardi väljatöötamine.
- 2005. a. – lapsehoidjakoolituse rakendamine; lapsehoiuteenuse rahastamise mudeli väljatöötamine.

Õpetajakoolitus

- 2001. – 2002. a. – lasteaiaõpetaja pädevuste kirjeldamine tulenevalt seadusandlusest (KLS, alushariduse õppekava); tasemekoolitusmahu määratlemine (töögrupid ja ümarlauad koolitajatega, alusharidusnõukogu ja HTMi sisutalitustega).
- 2004. – 2005. a. – lasteaiaõpetaja kutseaasta rakenduskava, õppekavade ja tugimaterjalide (noorele õpetajale, mentorile) väljatöötamine.
- 1. september 2005. a. – lasteaiaõpetaja kutseaasta rakendumine.

16. Hariduslike erivajadustega (HEV) laste õppetingimuste ja õpetamise kvaliteedi parendamine

16.1. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptuaalsed alused

Tiina Kivirand

Haridus- ja Teadusministeerium, alus- ja põhihariduse talituse juhataja

Kaasava hariduspoliitika ellurakendamiseks ning hariduslike erivajadustega õpilastele võrdsete võimaluste tagamiseks hariduses töötati üldharidusosakonnas välja hariduslike erivajaduste kontseptuaalsed alused ja sellealase arendustegevuse suunad.

Dokumendis määratletakse valdkonna arendustegevuse põhimõtted ja arengusuunad, et luua ühine alus hariduspoliitiliste otsuste vastuvõtmiseks ning tegevuskavade koostamiseks.

Võttes lähtealuseks arvukad Eesti Vabariigi seadusandlikud aktid, kontseptsioonid, strateegiad ning rahvusvahelised kokkulepped (nt „Eesti Vabariigi haridusseadus“, „Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus“, „Eesti Vabariigi invapoliitika üldkontseptsiooni võrdsete võimaluste standardreeglid“, „Lapse õiguste tagamise strateegia“, „Sotsiaalse kaasatuse ühismemorandum“, „Euroopa sotsiaalharta“, „Salamanca kokkulepe“, UNESCO programm „EFA“ („Education for All“) jpt), tuleb üldhariduse korraldajatel (riik, kohalik omavalitsus, kool) senisest enam hakata tähelepanu pöörama erivajadustega lastele võrdsete võimaluste tagamisele ja kaasava hariduskorralduse põhimõtetele. Selleks tuleb lähtuda järgmistest põhisuundumustest ja eesmärkidest:

1. Luua eeldused ja rakendada vajalikke meetmeid kõigi laste arenguvajaduste ja -erisuste varajaseks märkamiseks ning nendega tegelemiseks.
2. Uuendada või luua seadusandlikke aluseid, mis võimaldavad võrdsete võimaluste printsiibi rakendamist kvaliteetse võimetekohase hariduse omandamiseks ning üleminekuks põhihariduse tasemelt järgmisele haridustasemele (erivajadustega laste õppeaja pikendamise või reguleerimise vajadus).
3. Teha täiendusi hariduse finantside jaotamisel. Hariduslike erivajadustega õpilaste rahastamissüsteemi tuleb muuta selliselt, et kohalik omavalitsus ja tavakoolid oleksid motiveeritud ning kohustatud:
 - kaasama erivajadustega õpilasi tavakooli;
 - koostama ja rakendama individuaalset õppekava lähtuvalt iga õpilase arenguvajadustest;
 - rakendama õpilaste paindlikku tasemerühmitamist tagamaks kõikidele õpilastele eduelamusi ning tugisüsteemide tööle hakkamist;
 - rakendama koolisisesi rehabilitatsiooniteenuseid: eripedagoogi, logopeedi, abiõpetajaid, psühholoogi, sotsiaalpedagoogi.

Pearaha koefitsiendid erivajadustega laste koolidele ja lastele tuleb ümber töötada sõltuvalt koolitüübist ja reaalsest vajadusest. Nn „pearaha“ peab liikuma lapsega kaasas ka juhul, kui õpilane on kaasatud tavaklassi õppe- ja kasvatustsükli.

4. Suurendada veelgi erinevate osapoolte (riik, KOV, kool, lapsevanem) valikute, koostöö ja vastutuse osatähtsust eripedagoogiliste probleemide lahendamisel, mis on määrava tähtsusega õppe-

kasvatustöö kvaliteedi tõstmisel ja võrdsete võimaluste tagamisel. Kooli pidaja ja riigi vastutus on otstarbekas jagada vastavalt probleemide sagedusele:

- üleriiklik on vastutus haruldaste ehk harva esinevate hariduslike erivajadustega (rasked meele-, kõne-, keha- vaimu- ja liitpuuded) laste õpetamisel riiklikes õppeasutustes. Rakendatakse nii kohustavaid kui ka motiveerivaid vahendeid;
- kohaliku vastutuse määr maakonnast koolipiirkonna ja kooli omanikuni suureneb seda enam, mida sagedasemate probleemidega on tegemist.

Erivajadustega laste koolides, mis on komplekteeritud kooli asukohajärgse maakonna või maakonnas asuva linna õpilastest, tuleb alustada munitsipaliseerimisprotsessi ettevalmistamisega.

5. Suunata ja toetada erikoolide arenemist piirkondlikeks nõustamiskeskusteks.

Koostöös maavalitsustega ja piirkonna direktoritega tuleb välja arendada optimaalse ja kvaliteetse nõustamisteenuse kättesaadavus nii lastele, lapsevanematele kui õpetajatele.

6. Pöörata enam tähelepanu individuaalse õppekava osatähtsuse suurendamisele ja praktilisele rakendumisele koolielus.
7. Liikuda psühholoogilis-meditsiiniliselt paradigmat enam haridusele orienteeritud paradigmale.
8. Suurendada info- ja kommunikatsioonitehnoloogia osatähtsust erivajadustega laste õppeprotsessis, kasutades senisest enam infotehno loogiavahendeid õpetamisel, õppimisel, kommunikeerumisel, teraapias ja diagnostikas.
9. Töötada välja kohandatud õppematerjalide, õppevahendite ja abivahendite subsideerimissüsteem.

16.2. UNESCO programmi „Haridus kõigile” Eesti tegevuskava

Tiina Kivirand

Haridus- ja Teadusministeerium, alus- ja põhihariduse talituse juhataja

Õigus haridusele on üks põhilistest inimõigustest. Seda kinnitab ka Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37, mis on lähtekohaks Eesti hariduspoliitikale. Kaasaegne arusaam õigusest haridusele väljendub võrdsete haridusvõimaluste printsiibis. Selle kohaselt peaks igal inimesel, sõltumata tema soost, elukohast, east, emakeelest ja majanduslikest võimalustest olema õigus haridusele vastavalt tema võimetele ja erivajadustele.

Ometi on võrdsete haridusvõimaluste printsiibi realiseerimisel probleeme nii arengumaades kui ka paljudes arenenud riikides. See oli ka põhjuseks, miks UNESCO algatas aastal 1990 programmi „Haridus kõigile” (*Education for All*). Aastal 2000 sõnastati maailma haridusfoorumil Dakaris (Senegal) programmi kuus üldeesmärki, mis on riikide valitsustele järgimiseks kohustuslikud. UNESCO 6 eesmärgi järgimine ja realiseerimine toimub rahvuslike tegevuskavade alusel. Eesti haridusfoorumi toimkonna, UNESCO Eesti rahvusliku komitee ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostööna valmis 2004. a. programmi „Haridus kõigile” Eesti rahvuslik tegevuskava.

UNESCO programmi „Haridus kõigile” eesmärgid ning nende Eesti kohandusi tuleks vaadelda kui sihiseadet, mille suunas haridussüsteem peaks arenema ja millest ta ei tohi konkreetsete haridusprobleemide lahendamisel põhimõtteliselt kõrvale kalduda.

EESMÄRK 1

Laiendada ja parandada laste hoidu ja haridust varases lapseeas, pidades eriti silmas enim haavatavaid ja ebasoodsates tingimustes elavaid lapsi (UNESCO).

1.1. Eesti eesmärgid

- Laste individuaalse arengu iseärasusi jälgitakse sünnist alates, kõigile lastele on tagatud arengut toetavad tingimused; riskipered on välja selgitatud ning jälgitakse ja toetatakse nende perede laste arengut.
- Tagatud on lapse arengu vajadustele vastavad lasteaiakohad, kõigile 6-aastastele lastele tasuta eelõpetus ja muukeelsete perede lastele koolieelsel aastal eesti keele õpe.

EESMÄRK 2

Kindlustada, et aastaks 2015 oleks kõikidel lastel, eriti tüdrukutel ning rasketes tingimustes elavatel ja rahvusvähemustesse kuuluvatel lastel võimalik juurde pääseda heakvaliteedilisele kohustuslikule tasuta algharidusele (UNESCO).

2.1. Eesti eesmärgid

- Koolikohustuslikus eas olevad lapsed õpivad ja omandavad põhihariduse.
- Kõikidele lastele on loodud võimalused heal tasemel huvide- ja võimetekohase hariduse omandamiseks.
- Muukeelsed õppurid omandavad põhikoolis eesti keele tasemel, mis võimaldab õpinguid jätkata eesti keeles.
- Riskipered on teada ning nende laste arengut jälgitakse ja toetatakse.

EESMÄRK 3

Kindlustada, et kõikidel noortel ja täiskasvanutel oleksid võrdsed võimalused omandada õpi- ja sotsiaalseid oskusi sobivate õppekavade alusel (UNESCO).

3.1. Eesti eesmärgid

- Piisavad õpioskused ning üldisem valmisolek eluks vastavalt õpilaste võimetele ja huvidele.
- Valikuvõimaluste paljus, õpetamissüsteemide mitmekesisus ja kodanikualgatuse areng.

EESMÄRK 4

Saavutada aastaks 2015 täiskasvanud elanikkonna, eriti naiste, kirjaoskuse taseme 50 %-line tõus ning kõikidele täiskasvanutele võrdne juurdepääs põhi- ja jätkuharidusele (UNESCO).

4.1. Eesti eesmärgid

- Täiskasvanute pidevõpe, mis tagab nende funktsionaalse kirjaoskuse.
- Taseme- ja tööalase koolituse, huvihariduse, perekonna- ja kodanikuõpetuse ning toimetuleku võimalused on kõigil täiskasvanutel.

EESMÄRK 5

Kaotada aastaks 2005 sooline ebavõrdsus alg- ja keskhariduse omandamisel ning saavutada aastaks 2015 selline soolise võrdsuse kvaliteet, mis kindlustab tüdrukutele täieliku ja võrdse juurdepääsu heakvaliteedilisele põhiharidusele ning edu selle omandamisel. (UNESCO)

5.1 Eesti eesmärgid

- Õppekavade arendamine, arvestades poiste ja tüdrukute arengu eripära.
- Migrantide laste arengu jälgimine ja toetamine.

EESMÄRK 6

Parendada kõiki hariduse kvaliteedi aspekte ja tagada nende kõrge tase, et kõik saavutaksid tunnustatud ja mõõdetavaid õpitulemusi, seda eriti kirjaoskuses, arvutusoskuses ning olulistes sotsiaalsetes oskustes (UNESCO).

6.1 Eesti eesmärgid

Hariduse kvaliteet vastab õpilaste ja ühiskonna ootustele ja vajadustele.

- Sõbralikum osalusdemokraatiat viljelev kool.
- Huvigruppide koostöö koolide õppekavade väljatöötamisel, rakendamisel ja hindamisel.

Soovime jõuda järgmise olukorran:

- kõigil on võimalus omandada kvaliteetne ja võimetekohane haridus, sõltumata elukohast, soost, emakeelest ning majanduslikust ja sotsiaalsest taustast;
- haridusküsimused on avaliku kommunikatsiooni keskmes;
- välja on kujunenud elanikkonna erinevate rühmade haridushuve esindavad haridussubjektide arengusuutlikud võrgustikud;
- Eesti haridussubjektid ja nende võrgustikud on seotud partneritega ja vastavate võrgustike ning organisatsioonidega rahvusvahelisel tasemel (eriti Euroopa Liidus);
- „Haridus kõigile” eesmärkide saavutamiseks on koostatud tegevuskava ning võrgustik ja avalikkus (kaasa arvatud meedia) seiravad eesmärkide täitmist;
- toimub pidev parimate kogemuste analüüs, süntees ja tunnustamine, nende omavaheline võrdlemine, levitamine ja laialdane kasutuselevõtmine;
- põhiharidus on eranditult kõigile kättesaadav, koolist väljalangemist käsitatakse erakordse sündmusena, millele asjaomased isikud ja institutsioonid reageerivad adekvaatselt ning kiiresti;
- hariduse kvaliteet on ühiskonnas pideva tähelepanu all, haridus- ja kutsestandardid ning nendega seotud õppekavaarendus on pidevate arutelude ja pideva täiustamise objektid, Eestis on välja töötatud haridust tõendavate dokumentide väljaandmise ning tunnustamise selged kriteeriumid;
- haridusavalikkus toetab inimeste haridus- ja tööalast mobiilsust, pöörates selleks vajalike võtmeoskuste kujunemisele tähelepanu kõigil haridustasemetel ja õppe kõigis vormides;
- Eesti Vabariigis on olemas pikaajaline haridusstrateegia, erinevate huvigruppide ühiskondlik lepe, millest haridussüsteemi areng lähtub.

Prioriteete toetavad ja neile vastavaid eesmärke realiseerivad tegevuskavad töötatakse välja iga aasta jaoks eraldi, arvestades aktuaalseid probleeme.

16.3. Rahvusvahelised projektid hariduslike erivajaduste valdkonnas

Kai Kukk

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (hariduslikud erivajadused)

16.3.1. Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja Baltimaade ühisprojekti "Kool kõigile" (School for All) kolm alaprojekti 2000 – 2005

1. Erivajadustega õpilaste toetatud üleminek põhikoolist kutsekooli ja kutsekoolist tööellu

Ülemineku projekt kestis 2000 – 2003, osalejad olid põhikoolide ja kutsekoolide õpetajad, kõrgkoolide õppejõud ja ametnikud. Eesmärk oli toetada erivajadustega õpilaste üleminekuid ühelt tasemelt teisele, suurendada valmisolekut elukestvaks õppeks ja aidata kaasa tööellu suundumisel. Õpetajatel olid mentoriteks kõrgkoolide õppejõud ja eelmise projekti koolituse läbinud õpetajad-metoodikud. Lõppkonverents toimus 2003. a. aprillis Tallinnas Rahvusraamatukogus, kus osales üle 160 õpetaja ja haridusametniku. Ilmus ka kogumik, kus õpetajad tutvustasid oma tööd konkreetsete näidete näjal. Projekti lõppedes toimus õpetajate küsitlus, mille kaudu soovisime hinnata meie koolituse mõju õpetajatele ja koolidele, saada ülevaadet koostööoskustest ja tööandjate kaasamisest üleminekute kavandamisel. Ülevaade meie projekti uurimusest esitati ettekandena 2005.aasta maailmakongressil Glasgows.

Projekti tegevused (seminarid, koolitused) viidi läbi järgmise plaani kohaselt:

- I. Individuaalne õppekava ja arendamisülesanne.
- II. Kaasava hariduse alused.
- III. Erinevate õpilaste juhendamine ja õpetamine üleminekuetappidel.
- IV. Organisatsiooni arendamine ja koostöö kaasava ülemineku teostamisel.
- V. Koostöö arendamine, võrgustiku kujundamine väljaspool kooli.
- VI. Kaasav haridus ja üleminekud praktikas.
- VII. Mentorikoolitus (HEVi nõustaja – õpetajate nõustaja hariduslike erivajaduste alal).

2. Õpetajakoolituse õppekava kaasava hariduse kontseptsioonist lähtuvalt

Eesmärk: õpetajakoolituse ja täienduskoolituse õppekava koostamine kaasava hariduse valguses.

Projektis osales 6 kooli ja 2 ülikooli (TLÜ ja TÜ).

Projekti tegevused: täienduskoolitus õpetajatele, õppekava koostamine ja õppereis Norra kompetentsikeskuste (nõustamis- ja õpiabikeskus) tööga tutvumiseks.

Seminaride teemad:

- I. Individuaalne õppekava ja arenguplaan.
- II. Kaasava hariduse põhimõtted õppe kohandamine.
- III. Käitumisprobleemide lahendamine ja positiivse koolikäitumise kujundamine.
- IV. Õpiraskuste ületamine.
- V. Täienduskoolituse õppekava koostamine.

Teises osas käivitus koolipõhine meeskonnakoolitus ja organisatsiooni arendamine koolikeskkonna kohandamiseks. Kõikides koolides viidi läbi meeskonnatöökoolitus, kooli kui õppiva organisatsiooni arendamise koolitus, moodustati koostöörühmad, mis tegutsesid praktiliste kooliarenduse ja õppekeskkonna kohandamise ülesannetega.

Lõppkonverents toimus aprillis 2004 Vilniuses. Konverentsil osalesid Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindajad, Norra ja Leedu haridusministrid, UNESCO esindajad ja 300 haridusjuhti, õpetajat. „Kool kõigile” projekti kogumikud ja muud materjalid jagati kõigile osavõtjatele.

3. Regionaalse koostöö arendamine, erivajadusega õpilase nõustamise ja nõustajate koolitus

Projekt viidi läbi Võru maakonnas ja kaasati maakonna koolide õpetajad, logopeedid ja teised spetsialistid. Koolitus toimus seminaride ja õppereisi kaudu, koolituse läbiviijaks olid Taani Nõustamiskeskuse hariduspsühholoog Aase Tromberg ja teised keskuse töötajad. Eesmärgiks oli koolitada õpetajaid nõustamise alal ning haridusametnikke kaasava hariduse ja koostöö arendamiseks.

Seminaride ja koolituste teemad:

- I. Haridusliku erivajaduse märkamine ja sekkumisstrateegiate rakendamine.
- II. Logopeedide töö õpiabi osutamisel.
- III. Kohaliku omavalitsuste koostöö nõustamiskeskusega.
- IV. WISC testide kasutamine koolipsühholoogide töös (õpiraskuste ja erivajaduste testimine).
- V. Kaasava hariduse rakendamine – õppe- ja koolikeskkonna kohandamine. Lõppkonverents 13.-14.01 2005 Võrus.

16.3.2. Erivajadustega õpilased muukeelses koolis: õpetajate täienduskoolitus

Projekt on Norra-Eesti ühisprojekt venekeelsetele põhikoolidele ja kutsekoolidele 2003 – 2006. Täienduskoolituse kava koostamisel lähtusime juba projektis „Kool kõigile” väljatöötatud õpetajate täienduskoolituse õppekavast.

Seminaride peateemaks oli käitumisprobleemidega ja õpiraskustega õpilased koolis:

- I. Erivajaduse märkamine ja sellega seotud probleemidesse sekkumine.
- II. Käitumisprobleemide märkamine ja õpilaste toetamine erinevate tegevuste kaudu.
- III. Individuaalse käitumise tugikava koostamine.
- IV. Õpiraskused ja nende ületamine (koostöö erinevate õpetajate vahel).
- V. Õpetaja isikliku arengukava ja kursusetöö koostamine seminari materjalide põhjal.
- VI. Õppereis Soome tutvuma kaasava kooli ja nõustamiskeskuste koostöö korraldusega.

Lõppkonverents on planeeritud 2006. a. aprilliks, seminaride õppematerjalide ja õpetajate seminaritööde põhjal koostame kogumiku „Kool kõigile – õppetöö kohandamine”.

Rahvusvaheliste projektide tulemused:

- õpetajate teadmised kaasava hariduse ja kohandatud õppe põhimõtetest suurenesid;
- projektis osalevate koolide vahel tekkis koostöö – kujunes hariduslike erivajaduste koostöövõrgustik;
- koostöö lastevanematega suurendas usaldust koolide suhtes;
- koostati õpetajate täienduskoolituse õppekava;
- õpiti meeskonnatöö korraldust ja probleemide lahendamist;

- arendati eneseanalüüsi ja kriitilise sõbra rakendamist isikliku arengukava koostamisel;
- õpiti nägema oma tugevaid külgi ja neid rakendama;
- töörühmades osalemine õpetas iga liikme arvamuse aktsepteerimist ja arendas arutlusoskust;
- õpilaste juhtumite uurimine ja analüüs näitas, et õpilase arengu toetamine on võimalik erinevate tugiteenuste kaudu;
- projektis osalevate õpetajate küsitlus projekti alguses ja lõpus näitas õpetajate hoiakute positiivset muutust kaasava hariduse osas;
- projektis osalenud õpetajad said konverentsidel ja seminaridel vajalikke esinemiskogemusi;
- õpetajate professionaalsus kasvas;
- õpetajad said projektitöö kogemusi, mida saab rakendada ka igapäevases koolitöös;
- haridusametnikud said otsest informatsiooni koolide edusammudest ja probleemidest;
- õpetajad osalesid hariduspoliitika kujundamise protsessis;
- õpetajatel oli võimalus õppereisidel võrrelda meie koolide arengut Soome, Taani, Norra, Läti ja Leedu koolide arengutasemega.

Projektides osales õpetajaid ja koolijuhte rohkem kui 60 koolist. Võrdsete partneritena olid koolielu arutlustes kaasatud erivajadustega õpilaste vanemad, kõikide projektide tulemusi on tutvustatud rahvusvaheliselt, üleminekuprojekti tulemusi on positiivselt hinnatud ja tutvustatud ülemaailmsel eripedagoogika kongressil 2005.aastal.

Projektis „Kool kõigile” osalesid järgmised koolid:

1. Tallinna 32 Keskkool	28. Taebla Kutsekool
2. Antsla Gümnaasium	29. Tallinna 63. Kool
3. Astangu Kutser rehabilitatsioonikeskus	30. Tallinna Ehituskool
4. Herbert Masingu Kool	31. Tallinna Lasnamäe Põhikool
5. Kalamaja Põhikool	32. Tallinna Teeninduskool
6. Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakool	33. Tallinna Õismäe Kool
7. Kehtna Põhikool	34. Tartu Kesklinna Põhikool
8. Kohtla-Järve Vahtra Põhikool	35. Tartu Kutseõppekeskus
9. Krabi Põhikool	36. Tartu Slaavi Gümnaasium
10. Kroonuaia Kool	37. TLÜ
11. Kutsehariduskeskus	38. TÜ
12. KVB	39. TÜ Pärnu Kolledž
13. Merivälja Põhikool	40. Urveste Kool
14. Misso Keskkool	41. Valga Eriinternaatkool
15. Muhu Põhikool	42. Valga Kutseõppekeskus
16. Narva	43. Vana-Vigala Kutsekool
17. Narva Paju Kool	44. Vastseliina Sanatoorne Internaatkool
18. Nõo Põhikool	45. Veeriku Kool
19. Paide Kutsekeskkool	46. Vigala Põhikool
20. Paldiski Gümnaasium	47. Võru Maavalitsus
21. Parksepa Keskkool	48. Võru Järve Kool
22. Puiga Lasteaed "Siilike"	49. Võru Kesklinna Gümnaasium
23. Pärnu Kodumajanduskool	50. Võru Kreutzwaldi Gümnaasium
24. Pärnu Kuninga Tänav Põhikool	51. Võru Lasteaed "Punamütsike"
25. Rõuge Põhikool	52. Võru Lasteaed "Päkapikk"
26. SAARE maakond	53. Võru Lasteaed "Okasroosike"
27. Sillamäe Kutsekool	54. Õppekeskus "Juks"

16.4. Uusimmigrantide õpetamisvõimalused – MATRA projekt

Maie Soll

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (muukeelne haridus)

Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium on teinud koostööd Hollandiga Euroopa Liiduga liitumiseelse programmi MATRA raames, et ette valmistada EL direktiivi 77/486 "Migranttöölise laste haridus" rakendamine. Hollandipoolseks partneriks oli Sardes Educational Services. Eestipoolsed osalejad olid Haridus- ja Teadusministeerium, Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, kohalike omavalitsuste esindajad (Tartu, Tallinna haridusamet).

Koostööprogrammi eesmärkideks oli:

- võõrtöölise laste hariduskorraldust tutvustava dokumendi ja vajalike õigusaktide muudatuste ettevalmistamine;
- algtaseme eesti keele tööraamatu koostamine ja trükkimine; õpetajakoolituskursuse koostamine ja rakendamine kõrgkoolides; õpetaja käsiraamatu koostamine ja trükkimine;
- avalikkuse teavitamine võõrtöölise laste hariduskorraldusega seotud teemadest ja probleemidest.

Vajadus

Eesti kool on teiste Euroopa koolide eeskujul muutumas järjest multikultuursemaks. Koolidel tuleb üha enam kokku puutuda immigrantidest lastega, kes ei valda Eestist kasutatavaid õppekeeli st. eesti ja vene keelt.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (EV PS § 12) järgi on kõik seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Igäühel on õigus haridusele (EV PS § 27).

2004. a 1. mail sai Eestist Euroopa Liidu liikmesriik, seoses sellega peame olema valmis kohandama ja rakendama liikmestaatusega kaasnevaid reegleid, norme, õiguslikke regulatsioone. Haridusvaldkonnas on liikmesriigid kohustatud rakendama Euroopa Liidu direktiivi 77/486/EEC, mis sätestab vajaduse meetmete rakendamiseks immigranttöölise lastele hariduse võimaldamiseks.

Tänase päevani ei ole immigrantõpilaste kohandumine meie koolis ja osalemine õppeprotsessis toimunud mingi kindla mudeli järgi; õppeviisis on vanemad-õpilane ja kool kokku leppinud, arvestades mõlemapoolseid võimalusi.

- Teatud osa õpilastest jätkab õppimist oma riigi õppekava järgi (sooritatakse ka taseme- ja lõputööd, näiteks saatkondade juures), kuid viibivad ka enamikus Eesti kooli ainetundides.
- Õpilased on lülitunud tavalisse õppeprotsessi, kuid neile on siiski koostatud individuaalne õppekava, milles sisalduvad ka täiendavad eesti keele tunnid.

Immigrantõpilasi hinnatakse nii numbriliselt kui ka kirjeldavate hinnangutega vastavalt vanemate soovile. Seega toimib meil praegu submersiooni mudel, millele lisandub võimalusel tugiõpe (eesti keeles) ja täiendav eesti keele õpetus.

Kuigi Eestis on seadusandlikult loodud võimalus emakeele õppeks, on see hetkel rakendunud vaid juhul, kui õpilase emakeel on üks koolis õpetatavatest võõrkeeltest ning rühma moodustamiseks on piisav arv õpilasi.

Õppematerjalidena kasutatakse olemasolevaid eestikeelseid õpikuid, lastele kirjutatud teatmekirjandust, mõningatel juhtudel eesti keele kui teise keele õpikuid, mis on mõeldud vene koolide õpilastele. Hindamisel võib õpilaste puhul, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, rakendada kolme esimese õpiaasta jooksul kooli õppima asumisest, sõnalist hindamist pädeva organi (näiteks kooli õppenõukogu) otsusel.

Arvestades Soome, aga ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kogemusi (mõnedes riikides on kohandumisprogrammid minimaalsed), saab öelda, et mudeli rakendumine on järkjärguline ja seotud muudatustega Eesti haridussüsteemis tervikuna, näiteks abi- ja tugiõppe või üleminekuklassi vajadus on ka Eesti õpilastel, palju on räägitud individuaalse õppekava rakendamisest.

1. septembriks 2004. a. on Haridus- ja Teadusministeerium koostöös projekti "Võõrtöölise laste hariduskorraldus Eestis" partneritega loonud sellised võimalused, et Eesti põhikoolid on valmis vastu võtma immigrantide lapsi, tagades:

- individuaalse õppekava koostamise ja selle järgi õppimise;
- eesti keele tunnid individuaalselt või väikestes gruppides;
- tugiõpetuse;
- soovi korral emakeeleõpetuse.

Ka peaks olema tagatud kuni 7-aastaste laste vastuvõtt alushariduse asutustesse ning koolide ettevalmistusrühmadesse.

Eesmärkide saavutamiseks planeeriti koostööprojekti raames mitmeid erinevaid tegevusi: arendusseminarid Hollandi partnerite juhtimisel, õppereis Hollandisse jne. Haridus- ja Teadusministeeriumi hinnangul projekti raames kavandatud eesmärgid saavutati: on valminud võõrtöölise laste hariduskorralduse põhimõtted (poliitilise dokumendi vormis), materjalid selliste lastega töötavatele õpetajatele (*handbook for teachers*), võimalus osaleda täienduskoolituses (täienduskoolituskursus), eesti keele kui teise keele tööraamat õpilastele, kes alustavad eesti keele õpinguid II - III kooliastmes (10-15-aastased). Ka toimusid paralleelselt tegevused, mille eesmärgiks oli ühiskonnas positiivsete hoiakute kujundamine.

Projekti raames sündinud poliitiline dokument ei tähenda seega muudatusi õigusaktides, vaid kirjeldab olemasolevaid võimalusi, õigusi, kohustusi erinevatest sihtgruppidest lähtuvalt. Peame selle dokumendi loomisprotsessi siiski kasulikuks ja seda eelkõige tulevikuperspektiivi silmas pidades, selles kajastub hariduspoliitiliste otsuste kujunemise protsess, mis muudab otsused selgemini põhjendatuks ja arusaadavaks sihtgruppidele.

Oleme seisukohal, et kuivõrd poliitilises dokumendis kirjutatud seisukohad ja põhimõtted lähtuvad EV üldistest hariduspoliitilistest põhimõtetest, siis on projekti käigus koostatud materjalid ja väljatöötatud põhimõtted jätkusuutlikud. Kindlasti näeme seda, et tulevikus arendatakse haridus- ja koolikorralduslikke meetmeid edasi.

Kõige olulisemaks peame õpetaja käsiraamatu ja õpilase tööraamatu valmimist. Eestis on üsna pikaajaline kogemus eesti keele kui teise keele õppematerjalide koostamise osas, kuid see sihtgrupp, kes valiti välja projekti raames (teismeline algaja), on igati õigustatud, kuna just neile puudusid ea- ja tasemekohased õppevahendid.

Samal ajal käesoleva projekti toimumisega täiendati ka pedagoogide pädevusnõudeid, töötati välja õpetajakoolituse arengukava. Arvestades seda, missugused on kaasaja nõudmised õpetajakoolitusele ja õpetajatele, lülitati pädevustesse ka mitmekultuurilises klassis töötamiseks vajalikke oskusi ning teadmisi. Seega on Hollandi-Eesti koostööprojekti raames valminud õpetaja käsiraamat ning täienduskoolituskursus igati asjakohased ja kasutatavad.

Projekti toimumise ajal loodi koostöösidemed projekti Eesti-poolse meeskonna ja koolide vahel, kes olid pöördunud Haridus- ja Teadusministeeriumisse toetuse saamiseks. Käesoleva projekti raames ei olnud võimalik koole toetada tasuta koolituse või õppematerjalidega, koostöö seisnes uute võimaluste tutvustamises, nõustamises, vastastikus tagasiside andmises tehtule. Projekti "Vöörtöölise laste hariduskorraldus" pilootkoolideks võime nimetada Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi (kontaktsik direktori asetäitja õppealal Anu Luure), Tartu Kivilinna Gümnaasiumi (kontaktsik direktori asetäitja õppealal Ülle Talts) ja Illuka Põhikooli.

16.5. Hariduskorraldus vanglas

Liilia Oberg

Haridus- ja Teadusministeerium, üldkeskhariduse talituse peaekspert

Justiitsministeeriumi eestvõttel käivitus 2001. aasta novembris Phare projekt "Kriminaalpreventsioon – vangide sotsiaalne rehabiliteerimine", kus Eesti, Soome ja Rootsi vanglaametkondade asjatundjad asusid koos Euroopa Liidu ja Eesti vastavate ametiasutustega ühisel jõul edasi arendama vanglates tehtavat haridus- ja sotsiaaltööd. 05.04.2002. a. moodustati haridusministri käskkirjaga töörühm vanglas antava hariduse ümberkorraldamise kava ettevalmistamiseks. 12.02.2004 kiideti Vabariigi Valitsuse otsusega heaks dokument "Hariduskorraldus vanglas. Arengukava 2004 – 2006". Alates 2004. aastast rakendati tööle koordineerimis komisjon. Komisjoni moodustas Haridus- ja Teadusministeerium, kaasates komisjoni justiitsministeeriumi ja sotsiaalministeeriumi esindajaid. Komisjoni ülesandeks on arengukavaga seotud ülesannete täitmise jälgimine, toetamine ja suunamine.

01.01.2003. a. seisuga oli Eesti vanglates kinnipeetavatest 17% põhihariduseta, 36% põhiharidusega, 36% keskharidusega, 10% keskeri- või kutseharidusega ja 1% kõrgharidusega. Arengukavas on prioriteediks seatud koolituse tagamine põhihariduseta koolikohustuse eas olevatele kinnipeetavatele. Samuti on oluline eeluuritavate põhiharidust mitte omavate koolikohustuse eas noorte õppe toetamine.

2003. aastal tegutses Eesti vanglates kolm erikutseõppeasutust: Rummu Erikutsekool ning Tallinna Kutsekool nr 5 ja Viljandi Erikutsekool, mis võimaldasid kinnipeetavatel omandada nii üld- kui ka kutseharidust. Arengukava raames nähti ette erikutsekoolide likvideerimine ning õppe üleviimine piirkonna õppeasutustesse, mille tulemusena haridust tõendavalt dokumendilt (hinneteleft, klassitunnistus, lõputunnistus) ei ole enam võimalik välja lugeda, et haridust omandati vanglas. Samuti seati eesmärgiks tagada kinnipeetavatele õpe, mille kvaliteet vastab samasse vanuserühma kuuluvatele inimestele väljaspool vanglat pakutava õppe kvaliteedile.

Juba 2003. aastal alustati uut alustel õppe korraldamist vanglaväliste õppeasutuste poolt Tartu vanglas, kus üldhariduslikku koolitust viib läbi Tartu Täiskasvanute Gümnaasium ning kutsehariduslikku koolitust Tartu Kutsehariduskeskus. 2003. a. alustati õpet Pärnu vanglas, kus üldhariduslikku koolitust viis läbi Pärnu Täiskasvanute Gümnaasium ja kutsealast koolitust Pärnu Kutsehariduskeskus. Üldharidusõpe lõpetati samal aastal, kuna ei olnud kinnipeetavaid, kes oleksid soovinud õppida. 2004. aastal alustati Maardu vanglas üldharidusõpet, läbiviijaks Maardu Gümnaasium. 2005. aasta sügisest korraldavad üldharidusõpet kõikides vanglates omavalitsuste üldhariduskoolid.

Eesti vanglates toimuva õppe üleviimisega piirkonna õppeasutuste koordineerimise alla on eesmärgiks saavutada õppetöö kvaliteedi tõus vanglates ning sel viisil ühtlustada vanglas ja väljaspool seda antava hariduse kvaliteeti. Nõuetele vastava hariduse omandamine õppimiskohta esile toomata annab vanglast vabanenutele võimaluse takistusteta haridusteed jätkata ning konkureerida tööturul. Lisaks kvaliteedi ühtlustamisele võimaldab kinnipeetavatele pakutav koolitus:

- hõlbustada vabanevate kinnipeetavate taaskohanemist ühiskonna ja selles toimunud muutustega;
- luua võimalused kinnipeetavate haridusvajaduste ja -pürgimuste rahuldamiseks;
- suurendada eesmärgipärase tegevuse kaudu kinnipeetavate hoiatust vanglas.

Eesmärkide saavutamiseks olulisemad meetmed:

- Vanglad loovad õpetamiseks vajalikud tingimused, toetavad õpetajate tööd ja tagavad nende turvalisuse. Vanglad tagavad õppetööks vajalikud ruumid ja soetavad sisustuse (mööbel, tahvel jmt) ning katavad nende haldamise kulud.
- Vangla loob tingimused iseseisvaks tööks (raamatukogu kasutamise võimalus, õpperuumid iseseisvaks tööks jne), samuti vastutab kinnipeetavate õppetööst osavõtu eest.
- Alates 2004. aastast alustatakse vanglates õpinõustamisega. Selleks luuakse vanglate koosseisudesse hariduskorraldaja ning vajadusel sotsiaalpedagoogi ametikohad. Ametikohti finantseeritakse vangla eelarvest.
- Koolitusvajaduse selgitab ning õpilaste osavõtu õppetööst tagab vangla juhtkond koostöös õppeasutusega.
- Alates 2004/2005. õppeaastast võimaldatakse eesti keelt mittekõnelevatele kinnipeetavatele riigikeele õpet.
- Alates 2005. aastast alustatakse kinnipeetavate hariduslike erivajaduste väljaselgitamisega.
- Õppekavade koostamisel ja rakendamisel ning õppekeskkonna arendamisel laiendatakse võimalusel arvutipõhist õpet.
- Vangla toetab sotsiaalse rehabiliteerimise eesmärgil usutunnistusekohast või oikumeenilist moraali-, eetika- ning kultuuri- ja huvialast tegevust.
- Üldhariduse kvaliteeti hinnatakse vanglates samuti kui teistes üldharidust andvates õppeasutustes (tasemetööd, lõpueksamid, riiklik järelevalve).
- Õppekulu arvestamise aluseks antud aastaks on Vabariigi Valitsuse kinnitatud õpilaskoha baasmaksumus kutsealases koolituses ja üldhariduslikus õppes, mida suurendatakse vanglas pakutava koolituse spetsiifikat arvestades spetsiaalse koefitsiendi 1,6 võrra (kutsehariduse korral korrutatakse lisaks veel erialakoefitsiendiga).

17. Ettevalmistus 2007. aastaks (eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku algus vene õppekeele koolides)

Maie Soll

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (muukeelne haridus)

Vene õppekeele koolid Eestis

2004/05. õa. on vene keel õppekeeleks 63 gümnaasiumis, 14 põhikoolis ja 4 lasteaed-alkkoolis ning 21 vene osakonnas kahe õppekeele koolis. Vene õppekeele üldhariduskoolides õpib käesoleval õppeaastal 42530 õppurit, mis moodustab 23% kogu Eesti õpilaste arvust.

Vene õppekeele üldharidusõppeasutused paiknevad suures enamuses Harjumaal ja Ida-Virumaal, üksikud Tartumaal (5), Valgamaal (2), Võrumaal (1), Viljandimaal (1), Järvamaal (1), Jõgevamaal (1), Läänemaal (1), Põlvamaal (1). Vene õppekeele üldhariduskoole ei ole Saare-, Hiiu- ja Raplamaal. Inglise keel on õppekeeleks Tallinnas (1) ja Tartus (1) asuvates erakoolides.

Hetkel on vene õppekeele koolide valmisolek kakskeelse õpetuse korraldamiseks ebaühtlane. Keelekümblusprogrammiga on liitunud või järgmisel õppeaastal liitumas 27 kooli. Selle meetodi järgi toimub vähemalt 50% õpetusest eesti keeles. Lisaks kümblusprogrammile on kasutusel mitmed haridusmudelid, mis on kujunenud vastavalt kooli juhtkonna motivatsioonile, õpetajate kvalifikatsioonile, sobivusele, piirkonna lapsevanemate nõudlusele, kohaliku omavalitsuse nõudmistele jne.

Haridusmudelid

a) Eesti õppekeele koolis:

- üksikud mitte-eestlased eesti klassides, õppetöö toimub eesti keeles	Tallinn, Tartu, Pärnu, kohad, kus venekeelne kogukond on väikesearvuline*
- vene emakeele õpilaste klass eesti koolis	Tallinna Laagna Gümnaasium, Kohtla-Järve Järve Gümnaasium
- aastase ettevalmistusklassi järel vene emakeele õpilased eesti õpilastega ühes klassis	Aseri Gümnaasium
- hiline keelekümblus vene kodukeele lastele	Tallinna Laagna Gümnaasium, Pärnu Hansagümnaasium, Sillamäe Eesti Põhikool

b) Vene õppekeele koolis:

- venekeelne õpe ja eesti keel esimese võorkeelena	17, neist 4 erivajadustega laste kooli; 4 kahe õppekeele kooli
- mõnede õppeainete õpetamine eesti keeles ja eesti keele tunnid	54 kooli
- kakskeelne õpe läbi kõigi kooliastmete	Tartu Annelinna Gümnaasium, Haapsalu Vene Gümnaasium
- varane keelekümblus: esimestes klassides toimub õppetöö valdavalt eesti keeles, venekeelse õppe osakaal suureneb klassist klassi kuni umbes 50 %-ni	Valga Vene Gümnaasium, Tallinna Läänemere Gümnaasium, Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium, Kohtla-Järve Vahtra Põhikool, Kohtla-Järve Ühisgümnaasium, Narva Vanalinna Riigikool, Maardu Gümnaasium, Jõhvi Vene Gümnaasium, Narva Kesklinna Gümnaasium, Tallinna Ranniku Gümnaasium

- hiline keelekümbel: alates 6. klassist toimub õppetöö osaliselt, 7. – 8. klassis täielikult (lisaks emakeel) ja 9. klassis 50 % ulatuses eesti keeles	Tallinna Pae Gümnaasium, Tartu Annelinna Gümnaasium, Haapsalu Ühisgümnaasium, Kehra Keskool, Tallinna Karjamaa Gümnaasium, Tallinna Mustjõe Gümnaasium, Tallinna Lasnamäe Gümnaasium, Tallinna Humanitaargümnaasium, Kohtla-Järve Tammiku Gümnaasium, Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasium, Narva Soldino Gümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Narva Pähklime Gümnaasium, Narva Joala Kool, Tapa Vene Gümnaasium, Sillamäe Eesti Põhikool, Tallinna Laagna Gümnaasium,
- varajane ja hiline keelekümbel	Narva Vanalinna Riigikool

Käesolevaks ajaks on ettevalmistusi kakskeelsele õppele üleminekuks tehtud kõigi haridusastmete ulatuses nii õpetajakoolituses, metoodikas kui ka õppematerjalide osas. Allpool on loetletud tähtsamad ettevalmistustegevused:

Alushariduses (lasteaiad) on

- välja töötatud eesti keele kui teise keele õpetust läbiviivate õpetajate koolitusmoodul, koolitusmaterjalid, metoodilised nõuanded ning on läbi viidud 150 alushariduse eesti keele õpetaja koolitus;
- lisaks on käivitunud 10 asutuses keelekümbelprogramm, mis on tõhus piirkondades, kus eestikeelne suhtluskeskkond on piiratud;
- välja antud eesti keele spetsiaalsed õppematerjalid, koostatud infomaterjalid õpetajale ja lapsevanemale.

Põhi- ja keskkoolides on

- läbi viidud vene õppekeele koolide ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate täiendkoolitus ning koostöös kõrgkoolidega on välja töötamisel õpetajakoolituse õppekavad, mis on suunatud õpetajatele, kes õpetavad vene koolis ainet eesti keeles või eesti koolis õppekeelest erineva emakeelega lapsi. Sügisel 2004 algasid täiendus- ja ümberõppekoolitused Narva Kolledžis;
- lisaks koolitatakse eesti keele kui teise keele õpetajaid (Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Seltsi koordineerimisel), kutseõppeasutuste eesti keele õpetajaid ning viiakse läbi kooli arengukava ja kooli õppekava alast täienduskoolitust koolide meeskondadele;
- koordineetakse mitmeid tegevusi, näiteks on kokku kutsutud töörühmad (loodusained, matemaatika, eesti kirjandus), kes töötavad välja eestikeelseks aineõppeks näidisainekavad; eesti keele kui teise keele õpetajate võrgustiku ja nõustamissüsteemi rajamine; eesti keele kui teise keele õpetaja pädevusmudeli väljatöötamine; eesti keele õpet toetavate klassi- ja kooliväliste aineprogrammide väljatöötamine (näiteks muuseumiprogrammid);
- algatatud eestikeelset aineõpetust toetav projektikonkurss (ka eesti õppekeele koolidele, kus on vene või muu emakeelega lapsi).

Metoodika osas on

- algatatud eesti keele kui teise keele õpetamise metoodiliste materjalide koostamine ja väljaandmine;
- alanud arengu- ja õppekavaalaste trükiste koostamine ja väljaandmine;
- üld- ja kutseharidusõpetajate vahetusprogrammid keeleõppe toetuseks;
- vene õppekeele koolide õppekavaarenduslase tegevuse toetamine (kakskeelse õppekava rakendamine);

- vene õppekeelega koolis eesti keeles õpetatavate ainete näidisainekavad loodusõpetuses, inimeseõpetuses, matemaatikas;
- rajatud TÜ Narva Kolledži juurde mitmekultuurilise hariduse keskus, toetamaks kakskeelset õpet rakendavaid koole, õpetajaid;
- koostatud eesti keele ainekava venekeelse põhikooli lõpetanud gümnaasiumiõpilaste õpetamiseks;
- välja antud kaasaegseid eesti keele kui teise keele õppematerjale;
- varustatud koole õppe-, ilu- ja teatmekirjandusega;
- keelekümbeluskuse koordineerimise kohaselt väljatöötamisel lisamaterjalid eestikeelseks aineõppeks;
- kutseõppeasutustele eesti keele kui teise keele ainekava koostamise näidisainekava;
- lisamaterjalid ESTICA (Eesti ajaloo ja kultuuriga seotud õppeained) tsükli õpetamiseks;
- toimumas interaktiivse virtuaalse eesti keele õpikeskkonna loomine;
- 2005.a. lõpuks valmimas eesti-vene aine seletussõnastikud, toetamaks eestikeelset aineõpet.

2004.a. viis EMOR Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse ja Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel läbi uurimuse „Eestikeelne aineõpe vene õppekeelega koolides: hetkeolukord ja vajadused”.

Uurimistulemused:

- Uuringu raames küsitletud 82 vene või kakskeelse, st eesti-vene õppekeelega üldhariduskoolis toimus 2004/2005 õppeaastal eestikeelne aineõpe 68 koolis ehk 83% kõikidest küsitletud koolidest. Eestikeelset aineõpet läbiviivatest koolidest plaanib eestikeelse aineõppe mahtu järgmisel õppeaastal suurendada 42 kooli (72%), neist suurem osa just alg- ja põhikooliastmes.
- Kõige väiksem on eestikeelset aineõpet läbiviivate koolide hulk Ida-Virumaal, kus eestikeelne aineõpe toimub 31 küsitlusele vastanud gümnaasiumist või põhikoolist 23 koolis, ning kõige suurem muu piirkonna (st v.a. Ida-Virumaa ja Ta linn) koolide seas, kus eestikeelset aineõpet ei toimu vaid ühes 24 küsitletud koolist. Tallinnas toimub eestikeelne aineõpe 27 küsitletud venekeelsest koolist 22 koolis.
- Eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse vene õppekeelega koolides suhtub pooldavalt 83% kõigist küsitletud koolijuhtidest – neist 35% peab seda väga vajalikuks ja 48% pigem vajalikuks. Piirkonniti on eestikeelset aineõpet vajalikuks pidavaid koolijuhte kõige rohkem väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad (väga vajalikuks peab 58% ja pigem vajalikuks 38%); kõige vähem aga Tallinnas (väga vajalikuks peab 11% ja pigem vajalikuks 67%). Ida-Virumaa koolijuhtidest peab eestikeelset aineõpetust väga või pigem vajalikuks kokku 78% direktoritest.
- Võrreldes koolijuhtidega suhtusid aineõpetajad eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse kriitilisemalt – pooldavalt suhtus kokku 71% küsitletud õpetajatest, sh väga vajalikuks pidas seda vaid 16% ja pigem vajalikuks 55%.
- Tulemused näitavad, et suhtumine eestikeelse aineõpetuse vajalikkusesse on tugevalt seotud sellega, kas vastavas koolis toimub eestikeelne õpe või mitte ning kas vastav aineõpetaja puutub isiklikult kokku eestikeelse aineõpetusega või mitte. Uuringu raames läbi viidud kvalitatiivintervjuudest ilmneb, et oma negatiivset (või vastupidiselt positiivset) häälestust eestikeelse aineõpetuse osas projitseeritakse ka teistele protsessi kaasatud rühmadele – nt koolijuhtide puhul aineõpetajatele, õpilastele ja lastevanematele. Koolijuhtide puhul määrab üldist suhtumist eestikeelses aineõpetusse ka see, kuivõrd senised tegevused või kavad eestikeelse aineõpetuse läbiviimise osas on lähtunud sisemisest valikust ning eestikeelse aineõppe olulisuse teadvustamisest venekeelsete õpilaste (laiemalt venekeelse elanikkonna) tulevikuperspektiivide ja kuuluvuse seisukohalt („nii me ise kui meie lapsed elavad Eestis ja jäävad Eestisse elama”) või eeskätt välisest (hariduspoliitilisest) survest (seadus sunnib).

- Hinnates oma kooli valmisolekut minna üle eestikeelsele aineõppele, hindab tehtud ettevalmistusi piisavateks ja näeb üleminekut sujuvana 14% gümnaasiumijuhtidest („hästi valmistunud”); 55% arvab, et vaatamata teatud ettevalmistustele toob eestikeelsele aineõppele üleminek tõenäoliselt kaasa raskusi ja probleeme („osaliselt valmistunud”) ning 31% peab tehtud ettevalmistusi ebapiisavataks ning näeb üleminekuga seoses ette palju raskusi ja probleeme („mittevalmistunud”). Sarnaselt reformikavadesse suhtumisega on kõige vähem „hästi valmistunud” koole Tallinnas. Oma hinnangul on „mittevalmistunuid” kõige rohkem aga just Ida-Virumaa gümnaasiumide hulgas.
- Aineõpetajate hinnang oma kooli valmisolekule eestikeelsele aineõpetusele üleminekuks on tervikuna võrdlemisi sarnane koolijuhtide hinnanguga – „hästi valmistunuks” peab oma kooli 15% gümnaasiumide aineõpetajatest, „osaliselt valmistunuks” 60% ja „mittevalmistunuks” 25%. Piirkonniti on oma kooli ettevalmistuse osas kõige kriitilisemad Ida-Virumaa õpetajad.
- Toetudes uurimistulemustele, tuleks EMORi sotsioloogide soovitusel edasiste tegevuste kavandamisel lähtuda alljärgnevast:
 1. Noored, kes on teinud oma sisemise valiku Eesti kasuks, peavad ka eesti keele oskust enda jaoks olulisemaks kui noored, kes alles kaaluvad oma võimalusi ning on tõenäolisemalt valmis Eestist lahkuma. Olukorras, kus noored hindavad oma tulevikuväljavaateid ja võimalusi laiemalt Euroopa või kogu maailma kontekstis ning kalduvad Eestit vastandama muule maailmale, tuleks eesti keele vajalikkust toetavas kommunikatsioonis rõhutada eesti keele arvestatavust ja tähtsust maailmas laiemalt, näiteks Euroopa Liidu kontekstis, kus eesti keelel on võrreldes kõigi teiste liikmesriikide keeltega võrdväärne staatus – „eesti keel on Euroopa keel!”
 2. Eesti keele ulatuslikumat kasutamist toetav kommunikatsioon peaks muukeelsete noorte puhul olema eeskätt julgustav ja motiveeriv – „julge eesti keeles rääkida!”; eestlastest sihtrühma puhul aga ühelt poolt venekeelse elanikkonna suhtlusvalmidust ja ootusi teadvustav ning teisalt eestlaste endi passiivsusele tähelepanu juhtiv – „suhtle vene inimesega eesti keeles!” Samuti ei tunneta õpilased sageli, et nende eesti keele omandamise püüdlusi ja tulemusi ühiskonnas laiemalt tunnustatakse. Nii kiputakse ka enda keeleoskuse hindamisel keskenduma sageli pigem puudustele kui senistele saavutustele.
 3. Õpilaste eestikeelse aineõpetusega seonduvad assotsiatsioonid on pigem negatiivsed ning väljendavad hirne ja kõrget ebamäärasust, mistõttu peaks sellele sihtrühmale suunatud kommunikatsioon taotlema eeskätt psühholoogiliste barjääride vähendamist. Eestikeelset aineõpet gümnaasiumiastmes tajutakse pigem välise survena ja mitte sisemiselt motiveeritud valikuna. Tugevalt tunnetatakse ka oma kõrvalejätust: nii osalus- ja kaasaráakimisvõimaluste puudumist kui ka valikuvõimaluste piiratust, mis võimendavad veelgi tunnetatud ebavõrdsust.
 4. Põhiliste alternatiividena eestikeelsele aineõpetusele vene koolides nähakse koolijuhtide, õpetajate ja õpilaste seas:
 - eestikeelset gümnaasiumi;
 - eesti keele õppe tõhustamist venekeelses gümnaasiumis;
 - eestikeelse terminoloogia õpet üldise venekeelse aineõpetuse raames;
 - eestikeelse aineõppe rakendamist vaid loov- ja rakenduslikes ainetes (muusika, kunst, kehaline kasvatus, tööõpetus).
 5. Kuna suur osa eestikeelse aineõpetusega kaasnevatest kartustest, mida väljendasid süvaintervjuudes nii koolidirektorid, aineõpetajad kui ka õpilased, on seotud selle mõjuga vene õpilaste kultuurilisele eneseteadvusele ja kuuluvustundele ning emakeeleoskusele, siis tuleks eelistada eestikeelsele (riigikeelsele) aineõpetusele ülemineku kontekstis pigem kakskeelse õppe kontseptsiooni. See aitaks tasakaalustada mõlema keele ja kultuuri omandamist – seda erinevalt eestikeelse aineõppe kontseptsioonist, mis toob fookusesse ja rõhutab vaid ühes keeles õppimist.

18. Euroopa koolid

Helina Vallaste

Haridus- ja Teadusministeerium, Euroopa Liidu sekretariaadi juhataja kt

Liilia Oberg

Haridus- ja Teadusministeerium, üldkeskhariduse talituse peaekspert

Euroopa koolide süsteem sai alguse 1950ndate aastate alguses Euroopa Sõe- ja Teras Ühenduse ametnike initsiatiivil eemärgiga pakkuda tasuta õpet EL asutuste ametnike ja liikmesriikide alaliste esinduste diplomaatide lastele. 13. aprillil 1962. aastal allkirjastati protokoll Euroopa koolide moodustamise kohta. 21. juunil 1994. aastal allkirjastasid 12 EL liikmesriiki ja Euroopa Komisjon Euroopa koolide põhikirja konventsiooni. Konventsioon jõustus pärast kõikide liikmesriikide ratifitseerimiskirjade hoiuleandmist 2002. aasta oktoobris.

Käesoleval ajal õpib ligi 20 000 EL institutsioonide ametnike ja liikmesriikide alaliste esinduste diplomaatide last kokku 13 üldhariduskoolis 7 EL liikmesriigi linnas, kus on EL asutusi: Luksemburg I (1953), Brüssel I (1958), Mol/Geel, Belgia (1960), Varese, Itaalia (1960), Karlsruhe, Saksamaa (1962), Bergen, Holland (1963), Brüssel II (1974), München, Saksamaa (1977), Culham, Ühendkuningriik (1978), Brüssel III (1999), Alicante, Hispaania (2002), Frankfurt, Saksamaa (2002), Luksemburg II (2004).

Koolide tegevust rahastavad Euroopa Komisjon ja liikmesriigid. Euroopa küpsustunnistust tunnustavad kõigi liikmesriikide ning ka paljude teiste Euroopa ja kolmandate riikide kõrgkoolid.

Eestil avanes võimalus konventsiooniga ühineda pärast liitumist Euroopa Liiduga 1. mail 2004. Eesti ühinemine konventsiooniga toimus 01. septembril 2005. aastal.

Konventsiooni rakendamist kontrollib Euroopa koolide kuratoorium. Kuratooriumi pädevuses on otsuste tegemine haridus-, haldus- ja eelarveküsimustes. Euroopa koolide kuratooriumis on hetkel 29 liiget, esindatud on kõik 25 Euroopa Liidu liikmesriiki, Euroopa Komisjon, Euroopa Patendiamet, lastevanemad ja õpetajad. Õpilaste esindaja võib kutsuda kuratooriumi koosolekutele vaatlejana õpilasi puudutavate küsimuste puhul. Kuratoorium on moodustanud kaks ettevalmistavat komiteed: pedagoogiline komitee ning administratiiv- ja finantsküsimuste komitee. Pedagoogilisse komiteesse kuuluvad liikmesriikide poolt määratud inspektorid ning koolide direktorid, samuti õpetajate, lastevanemate ning õpilaste esindajad. Pedagoogilise komitee pädevuses on otsuste ettevalmistamine koolikorraldust ja õppekava puudutavates küsimustes. Konventsiooni artikli 15 järgi luuakse koolide jaoks kaks inspektorite nõukogu: üks nooremale ning teine vanemale astmele. Inspektorite nõukogud teostavad Euroopa koolides järelevalvet, et tagada koolides antava hariduse kvaliteet. Euroopa koolide inspektorite ülesanded on märksa laiemad kui inspektoritel Eestis – muu hulgas tegelevad Euroopa koolide inspektorid nt õppekava arendusega, õpetajate koolitamisega, suhtlevad tihedalt lastevanemate ja koolijuhtidega. Administratiiv- ja finantsküsimuste komiteesse kuuluvad liikmesriikide poolt määratud eksperdid. Komitee pädevuses on haridusküsimuste finantsaspektide hindamine ning otsuste ettevalmistamine koolide ja sekretariaadi eelarvete osas.

Eesti lapsed õpivad kolmes Euroopa koolis: Luksemburgis, Brüsselis ja Vareses. Kõik koolid avaldasid 2004. aasta suvel valmisolekut pakkuda Eesti õpilastele eesti keelt emakeelena. Kolmes koolis töötab hetkel kokku 5 osalise koormusega eesti keele õpetajat ning kõigile Eesti õpilastele on seeläbi tagatud võimalus õppida eesti keelt emakeelena.

Konventsiooni artikkel 1 sätestab, et Euroopa koolide eesmärk on pakkuda haridusteenust Euroopa Ühenduste teenistujate lastele.

Koolid on oma eesmärkidena sõnastanud:

- pakkuda oma õpilastele kvaliteetset haridust eelkooliharidusest kuni kõrgkooli astumiseni;
- pakkuda kõrgetasemelist emakeele- ja võõrkeelte õpet;
- arendada oskusi matemaatikas ja loodusteadustes kogu kooliaja jooksul;
- edendada Euroopa ja globaalset perspektiivi kogu õppekavas ning eriti inimeseõpetuses;
- edendada muusikalist ja käelist loovust ning austust Euroopa ühise kultuuripärandi vastu;
- arendada füüsilisi oskusi ning austust tervisliku eluviisi vastu;
- pakkuda õpilastele professionaalset nõustamist ainete valikul ning karjääri- ja edasiste õpingute otsustes;
- soodustada tolerantsust, koostööd, suhtlust Euroopa koolide õpilaste hulgas;
- toetada õpilase personaalset, sotsiaalset ja akadeemilist arengut ning valmistada õpilast ette järgmiseks hariduse tasandiks.

Euroopa koolides õppivad lapsed on jagatud kolme kategooriasse:

- 1) I kategooria – EL institutsioonide ametnike ja kooli personali lapsed;
- 2) II kategooria – nende EL väliste organisatsioonide ja asutuste töötajate lapsed, kellega kuratoorium on sõlminud konventsiooni artiklis 28 sätestatud lepingu;
- 3) III kategooria – kõik ülejäänud õpilased, kes ei kuulu I ja II kategooria alla.

62 % õpilastest Euroopa koolides on I kategooria õpilased, II kategooria õpilasi on üle 5 % ning III kategooria õpilasi alla 33 %.

Vastavalt kooli direktori poolt hinnatud vajadusele, mille kuratoorium on kinnitanud, lähetavad liikmesriigid Euroopa koolidesse täiskoormusega õpetajad ning maksavad neile palka vastavalt liikmesriigi seadustele. Euroopa koolide eelarvest makstakse õpetajatele lisapalk ehk liikmesriigi makstava palga ja kohaliku palgataseme vahe ning muu personali palgad. Euroopa koolide personalile kaetakse Euroopa koolide eelarvest ka reisikulud koduriigi ja kooli asukoha vahel nii tööle asumisel, ametist lahkumisel kui ka muude töö- või ametikoha muutustega seotud elukohavahetustel. Lähetatud õpetajad töötavad Euroopa koolides kuni 9 aastat. Osalise koormusega õpetajad palkab kooli direktor, otsides selleks sobivat kandidaati kohalike elanike hulgast. Lähetatud õpetajaid on Euroopa koolides 1390 (75,4%) ning osalise koormusega õpetajaid 430 (24,6%). Eesti ei ole seni Euroopa koolidesse õpetajaid lähetanud. Vajadus õpetajate lähetamise järele tekib juhul, kui kuratoorium otsustab piisava õpilaste arvu korral avada mõnes Euroopa koolis eesti keele sektsioon. Uued õpetajate ametikohad planeeritakse ette kaheks järgnevaks õppeaastaks.

Liikmesriigid leppisid konventsiooni ettevalmistamisel kokku, et Euroopa koolide süsteem koosneb 2-aastasest lasteaiast, 5-aastasest algkoolist (edaspidi noorem aste) ja 7-aastasest keskkoolist (edaspidi vanem aste). Koolieelses astmes ehk lasteaias võetakse vastu lapsed alates 4. eluaastast. Esimesse klassi astumiseks peab laps saama 6-aastaseks sama kalendriaasta lõpuks. Vanemasse astmesse astuvad õpilased enamasti aastal, mil nad saavad 11-aastaseks.

Igas Euroopa koolis on avatud mitu keelesektsiooni. Praegu on Euroopa koolide õpilastel võimalik valida kokku 14 keelesektsiooni vahel. Õpilaste arv täieliku keelesektsiooni avamiseks on järgmine:

- minimaalselt 75 õpilast nooremas kooliastmes (primary cycle) alates viiendast aastast pärast keelesektsooni avamist;
- minimaalselt 84 õpilast vanemas kooliastmes (secondary cycle) alates seitsmendast aastast pärast keelesektsooni avamist.

See tähendab, et täieliku keelesektsooni avamist 2006. a sügisest saab Eesti taotleda, kui on teada, et alates 2010. a sügisest on nooremas kooliastmes vähemalt 75 õpilast ja alates 2012. a sügisest on vanemas kooliastmes vähemalt 84 õpilast. Prognooside põhjal on need arvud meile üsna kättesaamatud.

Lasteaias on põhirõhk lapse võimete arendamisel suunatud ja tõlgendava õppimise ning mängu abil. Nooremas astmes on põhirõhk emakeele, matemaatika ja esimese võõrkeele õpingutel, kuid olulised on ka kunst, muusika, kehaline kasvatus, keskkonnaõpetus, usuõpetus ja nn Euroopa tund. Vanema astme kolmel esimesel aastal läbitakse ühtne õppekava, mida nimetatakse nn vaatlemise astmeks (ingl k *observation cycle*). Enamus aineid õpetatakse emakeeles (vastava keelesektsooni olemasolul). Vanema astme 2. klassis alustavad kõik õpilased teise võõrkeele õppimist. Vanema astme 3. klassist alates õpetatakse ajalugu ja geograafiat esimeses võõrkeeles (L2), mida nimetatakse ka „töökeeleks“. Kolmandal aastal on võimalik valikainena õppida ladina keelt. Vanema astme 4. ja 5. klassis läbitakse ühtne loodusteaduste õppekava, mis sisaldab füüsikat, keemiat ja bioloogiat. Võimalik on valida kas tavaline või süvendatud matemaatika ainekava. Valikained on neil aastatel majandus, kolmas võõrkeel ja Vana-Kreeka. Majandusõpetuse tunnis toimub õppetöö esimeses võõrkeeles. Vanema astme 6. ja 7. klass moodustavad õppekava osas terviku, mis on vajalik Euroopa küpsustunnistuse omandamiseks. Õppekava näeb ette kohustuslikke aineid, sh emakeel, esimene võõrkeel, matemaatika, loodusteadus, filosoofia, kehaline kasvatus, ajalugu ja geograafia. Samas on õpilastel võimalik selles astmes valida suure hulga valikainete vahel. Teatud ainete puhul on võimalik valida, kas õppida ainet 2 tundi nädalas, 4 tundi nädalas või süvendatud ainekava alusel. Igas kooliastmes läbib õpilane, kes tuleb Euroopa koolidesse ebapiisava keeleoskusega, lühiajalise intensiivse keelekursuse, et klassikaaslastele järele jõuda.

Pärast Euroopa koolis keskhariduse omandamist ning vastavate eksamite sooritamist antakse õpilasele Euroopa küpsustunnistus (ingl k *European Baccalaureate*). Küpsuseksamil hinnatakse õpilase teadmisi nendes ainetes, mida õpetatakse Euroopa koolides vanema astme 6. ja 7. klassis (Eesti süsteemis 11. ja 12. klass), seetõttu peab õpilane küpsuseksamile pääsemiseks olema õppinud vähemalt 2 viimast vanema astme õppeaastat Euroopa koolis. Küpsustunnistuse omandamiseks peab kandidaat saama eksamil vähemalt 60 % võimalikust maksimaalsest tulemusest.

19. Programm Comenius

Made Kirts

programmide Lingua ja Comenius juhataja,

programmi "Keeleõppeprojekti Euroopa tunnus kiri" juhataja

Euroopa Liidu haridus- ja teaduskoostööprogrammide Sihtasutuse Archimedes juures asuv Socrates Eesti büroo toetab Comeniuse programmi kaudu Eesti koolide, õpetajate, õpilaste ja üliõpilaste osalemist üleeuroopalises koostöös, millega aitab kaasa avatud ja tervikliku maailmapildi ning positiivse eluhoiaku kujundamisele; Comeniuse projektides kaasalöömine motiveerib nii õpilasi kui õpetajaid õppima võõrkeeli ja muudab igapäevase õppetöö huvitavamaks kõigile selles osalejaile.

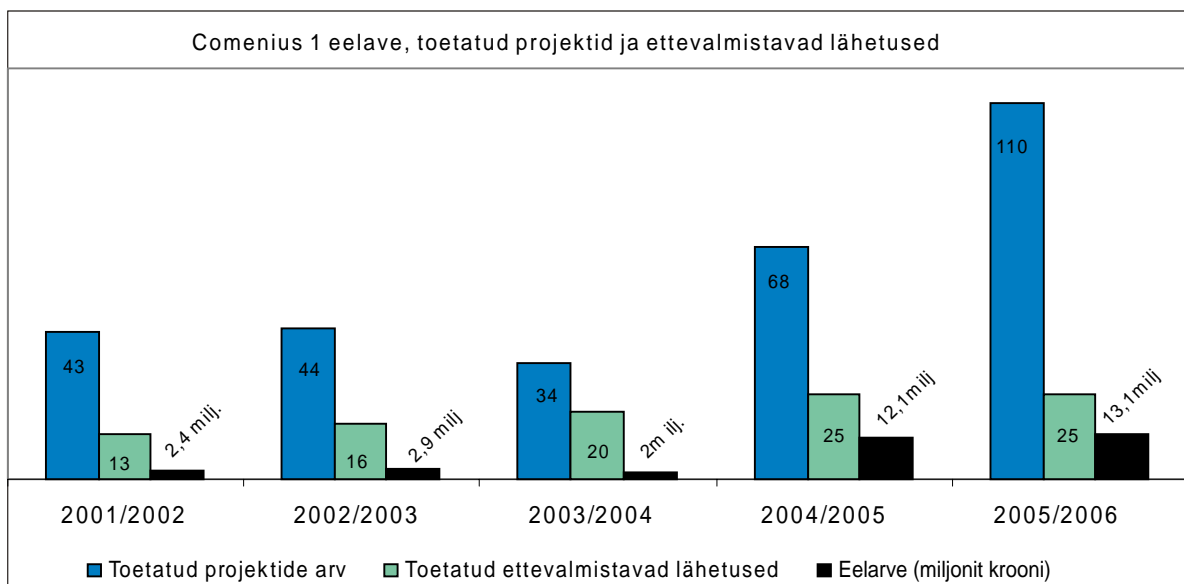
Rahvusvaheliste kontaktide, koostöö ja enesetäiendamise kaudu omandatakse teadmisi, oskusi, väärtuseid ning teadmused oma identiteedist elamiseks ja töötamiseks tänases muutuv maailmas. Tutvustatakse Eestimaad ja eestimaalasi, meie kultuuri ja keelt ning kogetakse kultuuridevahelisi erinevusi ja sarnasusi.

Eesti osaleb kooliharidusele suunatud programmis Comenius, mis on kogu haridussüsteemi haarava Euroopa Liidu hariduskoostööprogrammi Socrates allprogramm alates 1998. aastast.

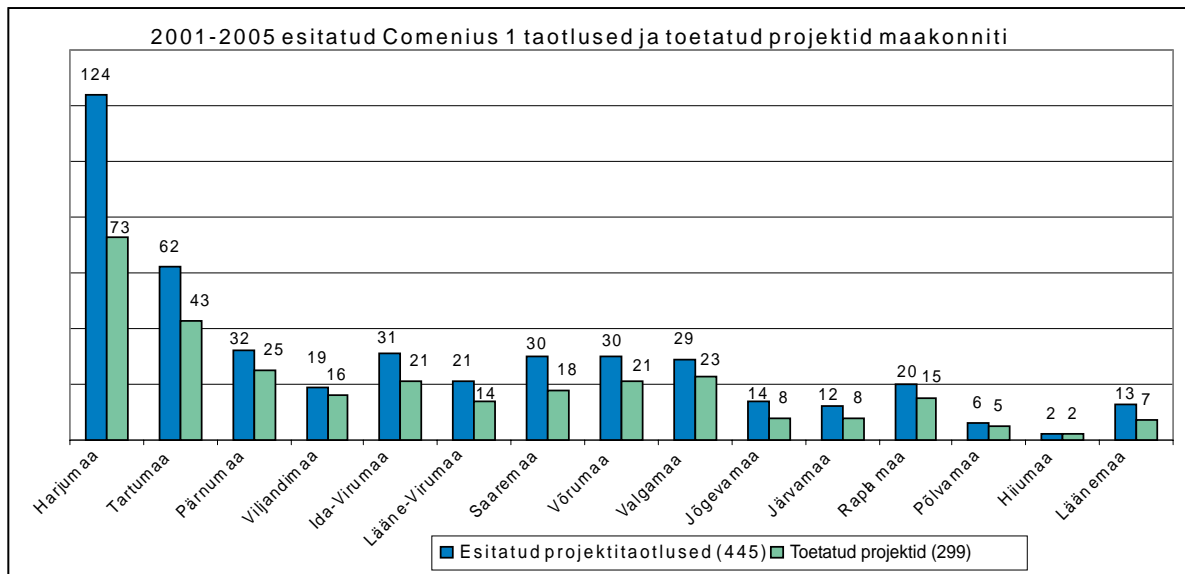
Programm Comenius on jagatud kolmeks tegevusvaldkonnaks:

1. Koolidevaheline rahvusvaheline koostöö.
2. Euroopa riikide vahelised kooliharidusele suunatud koostööprojektid haridustöötajate põhi- ja täienduskoolituse valdkonnas, individuaalstipendiumid täienduskoolituseks ja üliõpilaste koolipraktika sooritamiseks väljaspool Eestit.
3. Comeniuse projektide vaheliste koostöövõrkude loomine.

Rahvusvahelise koostöö eesmärgil on koolieelsetel lasteasutustel, algkoolidel, põhikoolidel, gümnaasiumidel (sh. eri- ja sanatoorsetel koolidel), kutseõppeasutustel ning huvikoolidel võimalus taotleda toetust Comeniuse projektis osalemiseks. Tegemist on vähemalt kolme Euroopa riigi vahelise koostööga kooliharidusega seotud teemadel. Comeniuse projekti alustada sooviv kool saab taotleda lähetustoetust osalemiseks projekti ettevalmistaval kohtumisel või kontaktseminaril.

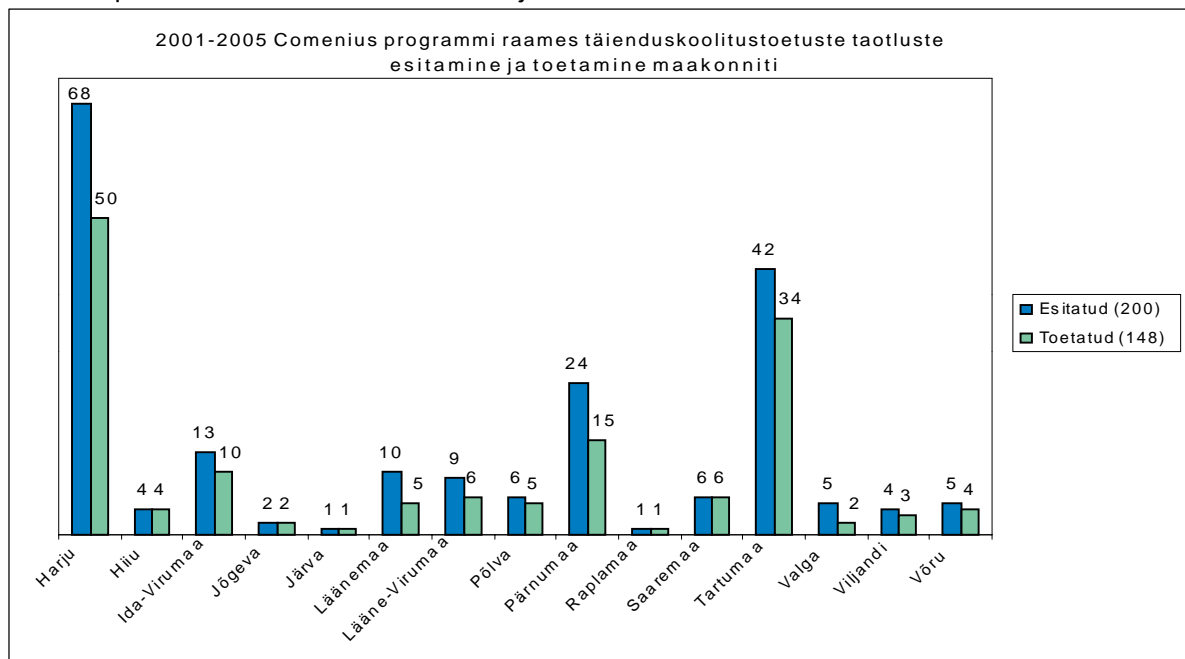

Joonis 1. Projekti Comenius 1 eelarve, toetatud projektid ja ettevalmistavad lähetused.

Joonis 2. 2001 – 2005. a. Projektile Comenius 1 esitatud taotlused ja toetatud projektid maakonniti.

Täienduskoolitustoetused võimaldavad nii õpetajatel, koolijuhtidel kui kooliharidusega seotud ametnikel osaleda ühe kuni nelja nädala pikkustel Euroopa riikides toimuvatel kursustel, mis on aineõpetust toetavad, praktilisi klassitööoskusi, tehnikaid ja metoodikat tutvustavad.

Joonis 3. Comeniuse programmi raames täienduskoolitustoetuste taotluste esitamine ja toetamine maakonniti aastatel 2001 – 2005.

Comeniuse programm pakub tulevastele võõrkeeõpetajatele võimalust sooritada oma õpetajapraktika (3 – 8 kuud) mõnes Euroopa riigi koolis, kes on avaldanud soovi praktikandi vastuvõtmiseks. Eesti üliõpilased on kogemusi omandanud Hispaanias, Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal, Itaalias, Tšehhis, Rootsis ja Soomes. Antud programmi võimalusi on kasutanud ka Eesti koolid ja meie koolidesse on praktikale tulnud tulevased võõrkeeõpetajad Prantsusmaalt, Slovakiast, Itaaliast, Hollandist, Saksamaalt, Austriast, Tšehhist.

Aastatel 2001 – 2005 said programmi Comenius 1 raames projektitoetust järgmised koolid (sh. 2005/2006. õppeaastaks toetust saanud koolid):

1. Harjumaa: Audentese Erakool, EBS Gümnaasium, Ehte Humanitaargümnaasium, Harmi Põhikool, Jakob Westholmi Gümnaasium, Keila Algkool, Keila SOS H. Gmeineri Kool, Kiili Kool, Kiili Gümnaasium, Lasnamäe Üldgümnaasium, Lasteaed Päikeseratas OÜ Haabneeme Lasteaed, Merivälja Kool, Nõmme Erakool, Punamütsikese Mudilasmaja, Rocca al Mare Kool, Saue Gümnaasium, Tabasalu Ühisgümnaasium, Tallinna 21. Keskkool, Tallinna 32. Keskkool, Tallinna 53. Keskkool, Tallinna I Internaatkool, Tallinna Kesklinna Vene Gümnaasium, Tallinna Kunstigümnaasium, Tallinna Kuristiku Gümnaasium, Tallinna Kurtide Kool, Tallinna Heleni Kool, Tallinna Laagna Lasteaed-Algkool, Tallinna Lasteaed Kraavikrõlli, Tallinna Magdaleena Lasteaed-Algkool, Tallinna Mustamäe Gümnaasium, Tallinna Männikäbi Lasteaed, Tallinna Saksa Gümnaasium, Tallinna Tihase Lasteaed, Tallinna Väike-Õismäe Gümnaasium, Tallinna Ühisgümnaasium, Turba Gümnaasium;
2. Hiiumaa: Kärkla Ühisgümnaasium;
3. Ida-Virumaa: Aseri Keskkool, Jõhvi Gümnaasium, Jõhvi Vene Gümnaasium, Narva Juhkentali Kool, Narva Kesklinna Gümnaasium, Narva Kreenholmi Gümnaasium, Narva Pähklime Gümnaasium, Sillamäe Kutsekool, Sillamäe Vanalinna Kool, Sonda Põhikool;
4. Jõgevamaa: Jõgeva Ühisgümnaasium, Laiuse Põhikool, Põltsamaa Ühisgümnaasium, Sadala Põhikool, Saduküla Põhikool;
5. Järvamaa: Albu Põhikool, Laupa Põhikool, Päinurme Internaatkool, Türi Majandusgümnaasium;
6. Läänemaa: Haapsalu Gümnaasium, Haapsalu Sanatoorne Internaatkool, Haapsalu Täiskasvanute Gümnaasium, Kullamaa Keskkool, Martna Põhikool;
7. Lääne-Virumaa: Aluvere Põhikool, Kilti Põhikool, Rakvere Gümnaasium, Roela Põhikool, Tamsalu Gümnaasium, Tamsalu Lasteaed Krõll, Tapa Muusikakool, Uhtna Põhikool;
8. Põlvamaa: Põlva Ühisgümnaasium, Vastse-Kuuste Põhikool;
9. Pärnumaa: Audru Keskkool, Koonga Põhikool, Libatse Lasteaed-Algkool, Mõisaküla Keskkool, Paikuse Põhikool, Pärnu Koidula Gümnaasium, Pärnu Raeküla Gümnaasium, Pärnu Sütevaka Gümnaasium, Pärnu Väike Vabakool, Pärnu Ühisgümnaasium, Pärnu-Jaagupi Gümnaasium, Pärnu-Jaagupi Muusikakool, Sindi Gümnaasium, Tõstamaa Keskkool, Uulu Põhikool;
10. Raplamaa: Kehtna Põhikool, Kohila Gümnaasium, Märjamaa Gümnaasium, Rapla Täiskasvanute Gümnaasium, Rapla Vesiroosi Gümnaasium, Rapla Ühisgümnaasium, Valgu Põhikool;
11. Saaremaa: Aste Põhikool, Kaali Põhikool, Kahtla Põhikool, Kuressaare Ametikool, Kuressaare Kunstikool, Leisi Keskkool, Lümada Põhikool, Saaremaa Ühisgümnaasium;
12. Tartumaa: Elva Algkool, Elva Gümnaasium, Kuressaare Gümnaasium, Miina Härma Gümnaasium, Nõo Põhikool, Puhja Gümnaasium, Rannu Keskkool, Tartu Descartes'i Lütseum, Tartu Emajõe Kool, Tartu Forseliuse Gümnaasium, Tartu Hiie Kool, Tartu Karlova Gümnaasium, Tartu Kesklinna Kool, Tartu Kivilinna Gümnaasium, Tartu Kommertsgümnaasium, Tartu Kroonu aia Kool, Tartu Maarja Kool, Tartu Raatuse Gümnaasium, Tartu Slaavi Gümnaasium, Tartu Tamme Gümnaasium, Unipiha Algkool, Võnnu Keskkool, Ülenurme Gümnaasium;
13. Valgamaa: Helme Sanatoorne Internaatkool, Otepää Gümnaasium, Patküla Põhikool, Puka Keskkool, Pühajärve Põhikool, Tsirguliina Keskkool, Tõrva Gümnaasium, Valga Gümnaasium, Valga Põhikool, Öru Lasteaed-Algkool;
14. Viljandimaa: Abja Gümnaasium, C. R. Jakobsoni Gümnaasium, Kalmetu Põhikool, Karksi-Nuia Gümnaasium, Kildu Põhikool, Lasteaed Midrimaa, Puiatu Erikool, Puiatu Lasteaed-Algkool, Suure-Jaani Gümnaasium, Viljandi Paalalinna Gümnaasium;
15. Võrumaa: Antsla Gümnaasium, Haanja-Ruusmäe Põhikool, Kääpa Põhikool, Rõuge Põhikool, Vastseliina Gümnaasium, Võru I Põhikool, Võru Järve Kool, Võru Kesklinna Gümnaasium, Võru Kreutzwaldi Gümnaasium.

20. Tiigrihüpe ja üldharidus 2001 – 2005

Enel Mägi

Tiigrihüppe Sihtasutus, juhataja

Tiigrihüppe Sihtasutuse missioon on koostöös õpetajate, koolijuhtide, kohalike omavalitsuste, ülikoolide ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga kaasa aidata Eesti hariduse ajakohastamisele info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kaasabil. Tiigrihüppe programmi raames on tänu kohalike omavalitsuste aktiivsele osalemisele üles ehitatud koolide IKT infrastruktuur. Kõikides koolides on arvutid ja Internet - keskmiselt on koolides 20 õpilast ühe õppetööks ettenähtud arvuti kohta, 7 õpetajat ühe õpetajaarvuti kohta, arvuti on igal koolijuhil. 99% koolidest on Interneti püsühendus, 98% kõikidest koolis olevatest arvutitest on Internetis. Erinevatest küsitlustest ja uuringutest on selgunud, et üle poolte õpilastest kasutavad IKT vahendeid igapäevases õppetöös (Internetist õppetööga seotud info hankimiseks ca 70%, referaadi koostamiseks ca 55%, esitluste tegemiseks ca 30%).

Õpitarkvara programmid ja e-õppematerjalid võimaldavad traditsiooniliste õpikute ja töövihikute kõrval õppetööd mitmekesistada ning suurendada õpilaste motivatsiooni, samuti on nende abil võimalik õpetaja tööd lihtsustada. Harjutustarkvara või elektrooniliste testide kasutamine aitab muuta õpetamist ja õppimist atraktiivsemaks ning efektiivsemaks. Tiigrihüppe Sihtasutuse eestvedamisel on käsitletaval ajaperioodil koolidele loodud märkimisväärne hulk originaalset eestikeelset õpitarkvara. Suur osa sellest on Interneti kaudu kasutajatele vabalt ning tasuta kättesaadav, mõned nimetused on koolidesse jõudnud CD kujul. Info valminud elektrooniliste õppematerjalide kohta on väljas Tiigrihüppe Sihtasutuse koduleheküljel (www.tiigrihype.ee). Välismaist päritolu õpitarkvara puhul on sihtasutus rakendanud 50% finantseerimise printsiipi, et tagada nende hankimise puhul koolide endi reaalne huvi ja vastutus. Sellisel teel on soetatud eeskätt erinevaid keeleõppetarkvarasid, samuti raamatukogutarkvara ja keemiatarkvara.

Aastatel 2001 – 2005 läbiviidud uuringud näitavad, et valminud elektrooniliste õppematerjalide kasutussagedus eri õppeainetes on erinev ning sõltub suurel määral sellest, millised on konkreetse kooli riistvaralised võimalused, sisemine töökorraldus, õpetajate valmisolek ning kooli juhtkonna toetus. Kõige suurem valmisolek IKT võimaluste ärakasutamiseks on loodusainetes.

Oluline ja prioriteetne Tiigrihüppe Sihtasutuse tegevusvaldkond on õpetajate ja koolijuhtide täienduskoolitus. Aastatel 2001 – 2005 on sihtasutuse toel läbi viidud 83 erineva nimetuse ja mahuga koolituskursust, millest arvuliselt suurem osa on saanud toetuse projektipõhiselt. Sihtasutus on 50 % ulatuses rahastanud erinevate haridusasutuste poolt taotluseks vormistatud asjakohaseid koolitusprojekte. Muu hulgas käivitus 2003. aastal TPÜ haridustehnoloogia keskuse ja Tiigrihüppe Sihtasutuse koostöös õpetajate täienduskoolituskursuste sari koondnimega DigiDidaktika, mille raames viiakse igal aastal läbi keskmiselt 20 tehnoloogiaalast täiendkoolitust aineõpetajatele.

Aastatel 2001 – 2005 viis Tiigrihüppe Sihtasutus koostöös Intel Corporation`iga läbi mahuka koolitusprojekti „Arvuti koolis“, mille tunnistuse on neil aastail saanud 10 809 ehk ligikaudu 70 % Eesti õpetajatest.

Kursuse põhirõhk oli suunatud õpetajate tehnoloogiaalaste teadmiste laiendamisele toetamaks infotehnoloogia laialdasemat kasutuselevõttu üldhariduskoolides. 2004. aastal läbiviidud uuringu „Tiiger luubis“ tulemused näitavad, et infotehnoloogia kasutamine õppetöös on neil aastail muutunud järjest sihipärasemaks ja õppimisega selgemalt seotuks.

Eeltoodud ajavahemikul on Tiigrihüppe Sihtasutuse täienduskoolituses osalenud kokku ligikaudu 13 000 Eesti õpetajat ja koolijuhti. Kursuste raames on valminud hulgaliselt erinevatele kooliastmetele ja erinevates ainetundides kasutatavaid õppematerjale, mis on kättesaadavad Koolielu portaalis (www.koolielu.ee).

2005. aastal käivitus sihtasutuses uus mitmeaastane koolitusprojekt "DigiTiiger", mis on jätkuks algteadmisi andnud kursusele "Arvuti koolis". Projekti raames valmistatakse ette uus õppekava, mis integreerib infotehnoloogia uuenduslike õppemeetodite ja tarkvaraga. Järgneva kolme aasta jooksul läbib nimetatud koolituskursuse prognoosikohaselt 6000 õpetajat ja koolijuhti.

2004. aastal algatas TH SA tehnoloogiaõpetuse projekti, mis peab andma oma panuse töö- ja tehnoloogiaõpetuse kaasajastamisse Eesti koolis. Pilootfaasis on kaasatud 20 kooli (Kuusalu Keskkool, Narva 6. Kool, Kohtla-Järve 3. Keskkool, Jõgeva Ühisgümnaasium, Paide Gümnaasium, Haapsalu Kutsehariduskeskus, Rakvere Vene Gümnaasium, Põlva Ühisgümnaasium, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool, Kuressaare Gümnaasium, Tallinna Reaalkool, Tallinna Tõnismäe Reaalkool, Tallinna 21. Kool, Tallinna Tehnikagümnaasium, Tartu Kivilinna Gümnaasium, Elva Gümnaasium, Tartu Hiie Kool, Valga Gümnaasium, Karksi-Nuia Gümnaasium, Vastseliina Gümnaasium), Pärnu Tööõpetuse Maja ja Tallinna Ülikooli Töö- ja Tehnoloogiaõpetuse lektoraat, kes saavad arvuti teel juhitava CNC freespingi ja disainitarkvara. Õpetajad läbivad vastava koolituse ja juba 2005/2006. õppeaastal peaks algama reaalne tegevus õpilastega.

Haridusportaal Koolielu (www.koolielu.ee), mis loodi 2001. aastal Õpetajate Võrguvärava põhjal, on pidevalt täiustuv võrgukeskkond, mis on omandanud igapäevases koolielus tähtsa rolli. 2003. a. korraldatud kasutajauuringu järgi on enamus kasutajatest õpetajad (55%), teisel kohal on õpilased (17,5%), kolmandal koolijuhid (12,5%). Külastajate keskmine vanus on 36 – 45 eluaastat, keskmine külastajate arv päevas 3500 – 5000. Lisaks värskete haridusteabele otsivad õpetajad tunniandmiseks abi Koolielus asuva 5400 õppematerjali hulgast, millest enamus on õpetajate endi koostatud. Materjalide kvaliteedi parandamiseks hakati tegema tihedamat koostööd tegevõpetajatest ekspertidega (keda on 2005. a. lõpus 20). Õppematerjalidega võrdselt tähtsad on külastajate jaoks ka vestlusringi kasutamise ning töökuulutuste lisamise võimalus.

2002. aastal sai Koolielu Euroopa Koolivõrgustiku (European Schoolnet) vaatlejastatuse, 26 riigi portaali esindajatest loodi 2004. a. Euroopa Kooliportaalide Komitee, mille töös osaleb ka Koolielu. Alates 2005. a. on Koolielu Euroopa Koolivõrgustiku haridusveebide täieõiguslik liige. Portaali külastajate kasvav hulk annab märku, et sellise koolirahva virtuaalse kohtumispaiga olemasolu on väga vajalik.

Alates 2004.aastast osaleb Tiigrihüppe Sihtasutus koordinaatorina või partnerina mitmetes Euroopa Komisjoni poolt finantseeritavates programmides, mille eesmärk on hariduse ajakohastamine IKT kaasabil ja rahvusvahelise kompetentsi toomine Eestisse. Olulisemad neist on Euroopa koolide omavahelisele koostööle suunatud eTwinning/Sõpruskoolid Euroopas, kodanikuõpetust toetav Euroopa Kevadpäev, elektroonilisi õppematerjale käsitlev CALIBRATE ja mobiilõppe võimalusi uuriv eMapps.com. Aastatel 2002 – 2004 osales kaheksa Eesti kooli TH SA kaudu rahvusvahelises koostööprojekti IPM Tools, mis oli suunatud õpilaste ja õpetajate meediaalaste oskuste parandamisele.

Tiigrihüppe Sihtasutus esindab Eestit Euroopa Koolivõrgustikus (*European Schoolnet*) ja erinevates Euroopa Komisjoni loodud ekspertgruppides, kelle tegevuse eesmärk on välja töötada ja anda hinnanguid üle-euroopalistele haridusprogrammidele. Üheks sellise töö eelduseks on ka töik, et kogu Tiigrihüppe programmi vältel on sihtasutus läbi viinud erinevaid uuringuid, et kaardistada tehtut, hinnata selle tulemuslikkust ja planeerida edasisi tegevusi.

21. Eesti Noorsootöö Keskus (ENTK) ja üldharidus 2001 – 2005

Eesti Noorsootöö Keskuse põhieesmärgiks on noorsootöö suunamine ja korraldamine riikliku noortepoliitika raames. Keskuse põhitegevuseks on erinevate projektide ja programmide ning seminaride ja konverentside kaudu nii üleriigilise kui rahvusvahelise koostöö koordineerimine ja korraldamine noorsootöö kaheksas valdkonnas.

Eesti Noorsootöö Keskusel on ka tegevusi, mis on tihedalt seotud haridusega ja toetavad kogu haridussüsteemi.

Üldhariduse valdkonda toetavad tegevused on järgmised:

21.1. Koolirahu programm – noorte kaasamine kooli ellu, sallivuse suurendamine, väljalangevuse ennetamine

Pille Luiga

Eesti Noorsootöö Keskus, noorsootöö korraldamise osakonna erinoorsootöö valdkonna peaekspert

Noorte aktiivsuse tõstmiseks koolielus nagu ka koolikeskkonna ja kõikide osapoolte koostöö parandamiseks sai alguse 1999. aastal Koolirahu programm, kui Eesti Noorsootöö Keskus koostöös MTÜ T.O.R.E. (Tugiõpilaste Oma Ring Eestis), Eesti 4H ja Eesti Õpilasomavalitsuste Liiduga programmi idee soomlastelt üle võttis. Kuue tegevusaasta jooksul on programmi erinevate tegevustega liitunud ka Eesti Politsei, Eesti Lastekaitseliit, Eesti Gaidide Liit, Noored Kotkad, Euroopa Noored, Unicef, Eesti Noorteühenduste Liit jpt.

Koolirahu programmi eesmärk on koostöös õpilaste ja õpetajatega, noorte ja täiskasvanutega saavutada sõbralik koolikeskkond, kus oleks hea õppida. Seega on koolirahu kaudsem eesmärk parandada õppimise kvaliteeti ja ennetada koolisüsteemist väljalangemist (kuriteoennetuslik aspekt). Koolirahu programmi püüdlus on koolielu, kus õpitakse tundma ennast ja oma kaaslast; kus sõbralikus ja sallivas õhkkonnas võib avaldada oma mõtteid ja tundeid, kus on ühtekuuluvust ja keegi pole tõrjutud, kus pahandustesse ja arusaamatustesse suhtutakse rahulikult ja lahendusi otsivalt.

Aastate jooksul on Koolirahu programm sisaldanud erinevaid tegevusi:

- Koolirahu pidulik väljakuulutamine (aastatel 1999 ja 2000 Tallinn, 2001 Tartu, 2002 Põltsamaa, 2003 Viljandi, 2004 Valga, 2005 Narva);
- Joonistuste, fotode ja plakatite konkurss „Koolirõõm” ning laekunud töödest koostatud rändnäitused.

Läbi on viidud erinevaid seminare, mis tutvustavad erinevaid meetodeid, kuidas koolikeskkonna probleemidega toime tulla:

- 1999. aastal „Tore koolipäev” — kooli mikrokliima mõjutamisest;
- „Rohkem koolirõõmu” — konverents kiusamisest;
- 2000. aastal „Mõtlen Sinule” — konverents uimastiennetusest kooliõpilaste seas.

Välja on antud mitmed koolikeskkonna parandamise võimalusi kajastavad metoodilised materjalid:

- „Rohkem koolirõõmu” — kiusamise mõiste ja põhjused, kooliea kaitsetus ja selle tagajärjed, kiusamine kui suhtlemisviis, kiusamise vähendamine koolis.
- „Tore koolipäev” — raamat koolirahust, kus seletatakse lahti koolirahu mõiste, räägitakse koolist, koolikultuurist ja kooliõhkkonnast, pakutakse välja erinevaid suhtlemismänge.

- „Laps on väärtus, elul on väärtus” — kaheosaline programm IV-VI klassi lastele ja nende peredele. Eesmärk on õpetada lastele oskust elust rõõmu tunda, meelepärast tegevust leida ning ise oma elu kohta mõistlikke otsuseid langetada ning väärtustada elu uimastiteta.

21.2. Noorte infomess Teeviit

Doris Tupits

Eesti Noorsootöö Keskus, noorsootöö korraldamise osakonna infomessi „Teeviit” projektijuht peaspetsialist

„Teeviit” (noorte karjääri- ja õppevõimaluste mess) algatati 1994. aastal, 2005. aasta mess on järjekorras juba kaheteistkümnes.

„Teeviit” eesmärk on pakkuda noortele ja noortega tegelevatele inimestele infot õppimise, vaba aja veetmise, koolituste, metoodiliste materjalide, tööhõive ja palju muu kohta, mis puudutab noori. Aastatel 2001 – 2004 on noorte infomessil osalenud eksponentide arv jäänud vahemikku 150 – 130 ja osalejaid on olnud 19 000 – 20 000.

Viimaste aastate suundumustena võib välja tuua järgmised muudatused messi läbiviimises:

- tõusnud on väliseksponentide osakaal
- koolid on hakanud end järjest atraktiivsemalt esitlema, otsides uusi põnevaid väljundeid ja lahendusi messi külastajate kaasamiseks ja enda boksi kutsumiseks
- messi külastavad noored on teadlikumad oma soovidest ning oskavad paremini infot otsida ja käsitleda.

Aastatel 2003 ja 2004 korraldati noorte infomessi „Teeviit” raames kutsemeisterlikkuse võistlust Noor Tegija, kus said oma võimeid ja oskusi proovile panna erinevate kutsekoolide õpilased. Antud tegevusega sooviti propageerida kutseharidust ja selle võimalusi.

Noorte infomessi „Teeviit 2005” meeskond on võtnud endale sihiks tuua messile uusi põnevaid väljundeid töötubade ja erinevate huvialade propageerimise näol, et mess oleks noorele ka midagi enam kui lihtsalt infovoldikute kokkukorjamise koht. Aitame eksponentidel esitatavaid materjale atraktiivsemaks muuta, et luua noortele võimalusi messi kaudu uute kogemuste ja elamuste saamiseks ning informatsiooni paremaks kinnistumiseks.

21.3. Keskkonnahariduse valdkond

Reet Kristian

Eesti Noorsootöö Keskus, noorsootöö korraldamise osakonna keskkonnakasvatuse peaspetsialist

Eesti Noorsootöö Keskus koordineerib õpilaste rahvusvahelisi ja üleriigilisi keskkonnaharidusprojekte alates Eesti Noorte Huvikeskuse TELO/Loodusmaja likvideerimisest 2001. aastal.

Perioodi 2001 – 2005 jooksul on toimunud järgmised tegevused:

- Üleriigiline õpilaste keskkonnavalaste uurimistööde konkurss, konverents ja suvelaager. Konkursile on esitatud aastatel 2001 – 2005 ca 40 tööd igal aastal ja tööde tase on aasta-aastalt tõusnud. Tööde juhendajateks on valdavalt loodusainete õpetajad. Tööde taseme tõusu kinnitab ka õpilaste edukas esinemine rahvusvahelisel keskkonnaprojektide olümpiaadil INEPO Türgis, kuhu riik võib esitada kuni kaks projekti. 2003. aastal saavutati pronksmedal (Krista Takkis, Saaremaa ÜG), 2004. aastal kaks pronksmedalit (Maris Markus, Lihula G ja Sven-Erik Enno, Kaupo Mändla, Türi G), 2005. aastal pronksmedal (Mari Sarv, Kaidi Karu, Kohtla-Järve

Järve G). Ilmub kogumik "Õpi laste keskkonnaalaseid töid 200...". Iga-aastases suvelaagris osaleb ca 60 looduse süvahuviiga õpilast. Laagrit on rahastanud Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK).

- UNESCO Läänemere projektis (The UNESCO Baltic Sea Project) osaleb ca 20 kooli. Õpilased osalevad projekti 7 ühisprogrammis, lisaks toimuvad kohalikud ja rahvusvahelised seminarid õpilastele ja õpetajatele ning sõpruskoolidevaheline koostöö (Comeniuse projektid jt).
- Rahvusvahelise Loodusvaatluste projekti (Naturewatch Baltic) raames osalesid õpilased 5 allprojektis, millest pargivaatluste allprojekt lisandus 2004. aastal. Lisaks toimuvad seminarid õpetajatele. Osalevate koolide arv on kahanenud 60 koolilt 2001. aastal (ca 2500 õpilast), 26-le koolile (ca 1600). Põhjus on ilmselt arvukate uute keskkonnaprojektide lisandumine.
- 2001/02. õppeaastal jätkus 90-ndate keskel Loodusmajas alanud projekt Looduse Kool, kus osales üle 800 õpilase 80 koolist. Projekt oli suunatud looduse süvahuviiga noortele ja toimus kirjalike küsimuste ja seminaride vormis.
- 2004. aastal toimus ajakirja Eesti Loodus 55. aastakäigule pühendatud 2-vooruline viktoriin, milles osalesid 104 kooli IV – IX klassi 269 õpilast. Esindatud olid kõik maakonnad.

21.4. Kodu-uurimine, kultuurilugu, noorgiigid

Ene Luka

Eesti Noorsootöö Keskus, noorsootöö korraldamise osakonna kultuuriloo peaspetsialist

Tegevus on aastapikkune. Eelnevalt suurtele konkurssidele ja konverentsidele toimuvad nn huvipäevad – noorgiitude ja kodu-uurijate talvine ühisüritus, kus erinevate inimeste interpretatsioonid ning üksteist täiendades põimuvad erinevad liinid – üldkultuur, muinsuskaitse, folkloristika, mentaliteediajalugu, loodushoid, turismimajandus, giidimeisterlikkus, uurimistöö metoodika. Huvipäevade raames saavad noored infot võimalikest uurimisteedest ning meetoditest. Huvipäevad on ühtlasi ettevalmistus üle-eestilistele suurüritustele – kevadisele giidikonkursile ja sügisesele kodu-uurimiskonverentsile.

Suvel toimub noorgiitude ja kodu-uurijate ühisekspeditsioon – 3 – 4-päevane uurimisreis ühte või mitmesse maakonda, tutvumaks kohaliku minevikupärandi, looduse ja huviväärsustega. Enne ühiseid ekspeditsioone tegid noorgiigid oma sügisekspeditsioone ja õppereise. 1996. aastast teevad noorgiigid ja kodu-uurijad ekspeditsioone koos. Tulevase reisi kava visandatakse giidikonkursi huvitavamate marsruutide põhjal. Seni on toimunud üksteist ühisekspeditsiooni, millest viimase 5 aasta jooksul on toimunud järgmised:

"Lönnroti ja Kettuneni jälgedes (vanal Tartumaal maarahva radadel)" 2005,

"Virumaa 2004",

"Sakala ja Ugandi 2003",

"Mulgimaa 2002",

"Saaremaa 2001".

Ekspeditsiooni teemadering ulatub kaugematest aegadest tänapäevase regionaalpoliitikani. Teel kohtume kohaliku elu edendajate ning omavalitsus-, haridus-, turismi- ja kultuuritöötajatega. Ekspeditsiooni "lihtliikmed" saavad samuti sõna sekka öelda. Teel on instseneeritud kodukandi legende, väideldud ja diskuteeritud (näiteks 2002. aastal Mulgimaal: "Tammaru rahvas Kitzbergi "Libahundis" – identiteedi säilitaja või hauakaevaja?", "Rahvuskultuur või reservaat?"; 1998. aastal Kuramaal "Ordu – kultuuritooja või kultuuririkkuja?", "Euroopasse minemise viisid 12./13. ja 20./21. sajandil", "Kas väikerahvakildudel (loe: liivlastel) on tulevikku?"). Teel püüame avastada Eestimaa varjatud rikkust, paikkondlikku identiteeti, tunnetada kultuuri ajaloolist järjepidevust. Ühisekspeditsioon aitab sügisel uue hooga alustada.

22. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutuse Karjäärinõustamise Teabekeskus ja üldharidus

Mare Lehtsalu

ESF karjääriteenuste projekt, projektijuht

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove on asutatud EV Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt eesmärgiga korraldada ja rakendada Eestis erinevaid haridusprogramme ja Euroopa Liidu struktuuritoetusi inimressursside arendamise alal.

SA Innove üksusena tegutseva Karjäärinõustamise Teabekeskuse eesmärk on elukestva õppe ideedele ja teiste Euroopa Liidu riikide kogemustele tuginedes aidata kaasa karjääriteenuste¹² kvaliteedi tõstmisele ja hästi toimiva riikliku nõustamissüsteemi tekkele Eestis. Karjäärinõustamise Teabekeskus kuulub üle-euroopalisse Euroguidance'i võrgustikku alates 1998. aastast, mil see laienes kõigisse tolleaegsetesse ELi kandidaatriikidesse. Samal aastal loodi EV Haridusministeeriumi otsusega Euroguidance'i Eesti keskus, mis Teabekeskuse eelkäijana kandis kuni 2003. aastani nime Õppe- ja Praktikateabe Keskus.

Euroopa Liidu majandusstruktuurides ja sotsiaalelus omavad üha suuremat kaalu töötajate kõrge kvalifikatsioon ja rahvusvaheline konkurentsivõime, mille aitavad tagada isikute teadlikel ja tarkadel karjäärivalikutel tuginev elukestev õpe ja viimast toetavad riiklikud karjääriteenused. Enamikul ELi riikide kodanikest on võimalik kasutada karjääriteenuseid, mis on liigendatud karjääriinfo vahendamiseks, karjäärinõustamiseks, karjääriõppeks. Ajaloo st on teada, et ka Eestis on juba üle 80 aasta erineval moel tegeldud inimeste toetamisega nende karjääriga seotud küsimustes. Läbi aegade on see kandnud erinevaid nimetusi – kutsejuhendamine, kutsesuunitlus, kutsenõustamine, kutseorientatsiooni kujundamine jne. Tänapäeval on mõiste „karjäär“ väljunud oma varasemate aastate kitsastest piiridest, kus see tähendas vaid ühe ametiala sees ülespoole liikumist. 21. sajandil käsitletakse karjääri kui inimese elukestvat arengut, kus ühtseks tervikuks on põimunud kõik tema erinevad elurollid, alates tööalasest rakendusest ja pidevast enesetäiendamisest kuni elustiili, vaba aja, perekonna ja sõpradeni välja. Viimastel aastatel on Karjäärinõustamise Teabekeskus toetanud Eesti karjääriteenuste arendust kolme teenuse põhiseana: karjääriõpe¹³, karjääriinfo vahendamine¹⁴ ja karjäärinõustamine.¹⁵

Teabekeskuse otseseks sihtgrupiks on nii noortega tegelevad karjäärinõustajad ja karjääriinfospetsialistid (noorte teabe- ja nõustamiskeskustes, kõrgkoolides jm), koolipsühholoogid ja karjääriplaneerimise teemat käsitlevad õpetajad kui ka tööhõiveametites töötavad täiskasvanute

¹² **Karjääriteenused:** karjääriõpe (*career education*), karjääriinfo vahendamine (*career information*) ja karjäärinõustamine (*career guidance*).

¹³ Koolis toimuva **karjääriõppe** eesmärgiks on aidata õpilastel arendada teadlikkust iseendast, omandada teadmisi töömaailmast, elukutsetest ja õppimisvõimalustest ning kujundada hoiakuid ja toimetulekuoskusi, mis soodustavad kaasaegsesse töömaailma sisenemist, karjääriotsuste tegemist ning eneseteostust. Kutsesuunitlus on osa karjääriõppest, mis keskendub elukutsete temaatikale, sh näiteks töö iseloom, töökeskkond, nõuded oskustele jms. Üldhariduskooli puhul on kutsesuunitluseks näideteks nii kutseklass (ühe kindla ameti algoskuste omandamine) kui eelkuteõpe (koostöös kutseõppeasutusega, selle erinevate erialade tundmaõppimine).

¹⁴ **Karjääriinfo vahendamine** on tegevus, mille eesmärgiks on toetada inimest tema personaalsete karjäärivalikute tegemiseks vajaliku informatsiooni kasutamisel. Karjääriinfo on struktureeritud andmed hariduse, tööturu, elukutsete ja nende omavaheliste seoste kohta.

¹⁵ **Karjäärinõustamine** on tegevus, mis toetab inimest tema karjääri arenguga seotud teadlike otsuste tegemisel ja elluviimisel. Selle protsessi käigus käsitletakse eelkõige kutse-, õppe- ja töökoha valikuga seotud teemasid.

kutsenõustajad (vt kontaktid www.rajaleidja.ee). Kaudseks sihtgrupiks on kõik ühiskonna liikmed, kes oma elutee ja karjääri kujundamisega tegelevad, eelkõige aga kutse- ja karjäärivalikuid tegevad õppurid, esmaselt tööturule suunduvad noored.

Teabekeskuse põhitegevuste hulka kuulub karjääriinfo vahendamine, karjääriplaneerimist ja -nõustamist toetavate info- ja metoodiliste materjalide koostamine, vastavate IT-vahendite arendamine ja tutvustamine ning spetsialistidele (sh üldhariduskoolide õpetajatele) erinevate enesetäienduse võimaluste pakkumine ja nende omavahelise koostöö soodustamine. Järgnevalt tutvustame Teabekeskuse peamisi tegevusi, mis karjääriteenuste pakkumist toetavad.

Info- ja metoodilised materjalid

Karjäärinõustamise Teabekeskus on koostöös erinevate spetsialistide ja selle valdkonnaga seotud institutsioonide esindajatega koostanud ja avaldatud trükistena ja/või veebipõhiselt mitmeid erinevaid info- ja metoodilisi materjale. Koostajate sooviks on nimetatud materjalidega toetada lisaks noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustes töötavatele spetsialistidele (karjäärinõustajad, infotöötajad) ka üldhariduskoolide aineõpetajaid, klassijuhatajaid, karjäärikoordinaatoreid, koolipsühholooge.

Põhjaliku ülevaate karjääri tänapäevastest käsitlustest, karjääriteenustest ja nendega seotud valdkondadest saab lugeda näiteks aastatel 2001, 2003 ja 2004 ilmunud sarja „Tekste karjäärinõustamisest”, samuti „Infotöö ja karjäärteave. Haridus, tööhõive ja karjääriteenused Eestis 2005” põhjal. Trükisesse on koondatud karjääriteenuste valdkonnas tegelevate spetsialistide igapäevatööks enam vajalik informatsioon. Ülevaade Eesti haridussüsteemist, tööturust ja nende omavahelistest seostest on toodud detailsusega, millest on abi nii karjäärinõustajatele, karjääriinfo spetsialistidele, õpetajatele (karjäärikoordinaatoritele) õppekava läbiva teema „Töölane karjäär ja selle kujundamine” käsitlemisel või karjääriõppe valikaine tundides. Kirjutises on avaldatud ka lühülevaade karjääriteenuste arengutest Eestis alates 1920ndatest aastatest kuni tänapäevani.

Kogumikud „Vaatame koos tulevikku” ja „Saavutuste logiraamat” (välja antud Ühendkuningriigi analoogiliste materjalide põhjal) sisaldavad valiku praktilisi ülesandeid, harjutusi ja nende sooritamise juhiseid. Kogumikke on katsetatud mitmetes koolides ja sellele eelnes ka ühepäevaste koolituste sari Ida-Virumaa, Hiiumaa ja Saaremaa õpetajatele. Viimati nimetatud kogumikest on olemas ka venekeelsed versioonid ja edukalt on läinud nõustajate koostöös läbi viidud koolitused vene õppekeelega koolide õpetajatele Lõuna-Eestis ja Ida-Virumaal.

Trükis „Euroopasse õppima” annab ülevaate välismaale õppima minemisega seotud teemadest, sh üldhariduskoolide õpilaste võimalustest viibida välismaal kas vahetusõpilasena või keelepraktikal. Kõigi trükiste elektroonilised versioonid on üleväl Teabekeskuse kodulehel www.innove.ee/teabekeskus kataloogis „Trükised”. Samuti on trükiseid jaotatud maakondlike keskuste kaudu ning enamasti on need kättesaadavad ka maakondade raamatukogudes.

Neli korda aastas ilmuva tasuta ajalehe Karjäärituul vahendusel edastab Teabekeskus oma koostööpartneritele karjääriteenuste valdkonna uudiseid, kajastades nii toimunut kui tulevikuplaane.

Teabekeskus tegeleb mitmete erinevate karjääriplaneerimist ning õppimisalast vaba liikumist toetavate Internetilehekülgede haldamisega. Näiteks rahvusvahelises koostöös on valminud välismaale õppima, tööle või praktikale minejale suunatud portaal PLOTEUS. Kodumaine veebileht on www.rajaleidja.ee, mis koondab palju kasulikku materjali, millest on abi karjääriotsuste langetamisel, elukutsetega tutvumisel jms. Veebis on muuhulgas abi ka läbiva teema „Töölane karjäär ja selle kujundamine” või vastava valikaine õpetamisel.

Täiendusõppe võimalused

Juba alates 2001. aastast on Karjäärinõustamise Teabekeskus pakkunud karjääriteenuste valdkonnas tegevatele praktikutele mitmeid enesetäiendamise võimalusi. Traditsioonilisteks seminarideks on kujunenud *Suvekool* ja *Talvekool*, millest on karjäärinõustajate kõrval osa võtnud ka üldhariduskoolide õpetajad, koolipsühholoogid. Seminaridel on kuulatud ettekandeid hariduse- ja tööhõivesüsteemi hetkeseisust ja tulevikuplaanidest, õppimisvõimalustest Euroopas ja liikuvusest laiemalt, esinenud majandus-, haridus-, sotsiaal- ja paljude teiste valdkondade spetsialistid. Näiteks IKT-vahendite kasutamise põhimõtetest ja trendidest nõustamisel andis ülevaate Raimo Vuorinen Jyväskylä Ülikoolist.

Juba mitmendat aastat on Teabekeskus osaline Leonardo da Vinci programmi poolt rahastatud rahvusvahelises vahetusprojekti ACADEMIA, mille vahendusel viibib igal kevadel ühenädalastel õppelähetustel ca 150 karjääriteenuste osutajat 22st erinevast Euroopa riigist. Rahvusvahelise õppegrupi koosseisus tutvutakse sihtriigi hariduse ja tööhõive süsteemide ja karjääriteenuste korraldusega jms. Eestist on 4 aasta jooksul välislähetustes käinud 38 spetsialisti (sh mitmed üldhariduskoolide õpetajad), kelle lähetuse muljeid ja ideid on kolleegid saanud kuulata igasuvistel levitusseminaridel. Lähetuse põhjal koostatud materjalidest annab Teabekeskus igal aastal välja vastavasisulise *Compendiumi*.

Kirjandivõistlus

Kaks aastast on Teabekeskus koostöös Eesti Emakeeleõpetajate Seltsiga korraldanud kirjandivõistlust teemal „Tulevik ja karjäär“.

Korraldajate eesmärgiks on suunata noorte tähelepanu karjääriplaneerimisele kui olulisele protsessile tänapäeva kiiresti muutuv maailmas. Võistlus on ajaliselt planeeritud enne messi „Teeviit“ toimumist. Võitjaid autasustatakse „Teeviida“ avamisel. 2004. aastal laekus žüriile 63 kirjandit. Hindajateni jõudis kindlasti ainult murdosa Eesti eri paigus teemal „Tulevik ja karjäär“ kirjutatud kirjandest, sest eelvõistlused toimusid koolides kohapeal ja Tal linna jõudsid neist parimad. Žürii arvates on võistlustööde tase olnud hea ja ilmselt teema köidab noori. Väärib märkimist, et mitte üheski kirjandis ei ole halvustatud Eestis omandatava hariduse taset. Kirjatööde sisu ei kinnita ajakirjanduse väiteid noorte ajude massilise äravoolu ohu kohta: mitte keegi noortest kirjutajatest ei sidunud oma tulevikku ja karjääri välismaaga. Mõnel korral märgiti vajadust kusagil mujal stažeerida ja end täiendada, kuid „Eesti tolm jalgadelt pühkimise mentaliteeti“ ei kohanud žürii üheski kirjandis. Kirjutajate hulgas oli noormehi vähem, kuid just nende kirjandid väärivad žürii väitel esiletõstmist tõsimeheliku ellusuhtumise ja hea arutlusoskuse poolest.

Lähituleviku tegevused

Käesoleval aastal taotles Karjäärinõustamise Teabekeskus struktuurifondidest finantseerimist uuele kolmeaastasele karjääriteenuste kvaliteedi arendamise koondprojektile, mis sai hindajatelt ka positiivse vastuse. Tegevustega alustatakse juba 2005. a. septembrist. Varasemaga võrreldes on just selle projekti raames plaanis senisest rohkem toetada üldhariduskooli nii kutsesuunitlustöö läbiviimiseks kui karjääriõppe korraldamise osas laiemalt. Kui kõik materjalid (ainekava, õpikomplektid, õpetaja juhendmaterjalid jms) töötatakse välja väiksemas ringis (pilootkoolidega koostöös), siis pärast projekti lõppemist saavad neid materjale soovi korral kasutada kõik Eestimaa koolid. Lisaks on plaanis mitmed õpetajatele mõeldud koolitused, seda nii karjääriõppe valikaine kui läbiva teemana õpetamise toetuseks.

23. Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus (MEIS) ja üldharidus

Maie Soll

Haridus- ja Teadusministeerium, nõunik (muukeelne haridus)

23.1. Hetkeseis

Keelekümbluskeskuse (Keskus) juhtimisel on koostöös põhipartnerite ja võtmeisikutega jõutud järgmiste olulisemate tulemusteni:

- Keelekümblus on muutumas tavapäraseks õppeviisiks.
- Keelekümblusklassides on õpitulemused kooskõlas rahvusvaheliste kogemustega.
- Keelekümblusklasside jaoks on välja töötatud õppematerjalid, need on laialt kasutatavad.
- 6 aasta vältel on erinevatest koolitusest osa saanud 618 pedagoogi (individuaalselt kogumahtu kokku arvates üle 40 000 tunni).
- Avalike suhete eesmärgipärane ja kavakindel arendus.
- On loodud eesti-, inglisi- ja venekeelne kodulehekülg.
- Programmiga ühinenud koole toetavad kohalikud omavalitsused.
- On koostatud selgelt eesmärgistatud viie aasta strateegiline plaan 2008. aastani.
- Tehakse koostööd välispartneritega (Kanada, Soome, USA, Holland, Ukraina, Venemaa, Läti).
- On koostatud käsiraamat õpetajatele ja haridusjuhtidele, mis on elektroonselt kättesaadav.

23.2. Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse välisabiprojekt „Mitmekultuuriline Eesti“ 2001 – 2004

Projekti saavutused üldhariduses on järgmised:

- Algatati koolieelsete lasteasutuste keelekümblusprogramm, mille pilootprojekti on kaasatud 12 lasteaeda.
- Koostati ja anti välja viis õppekavaalast kogumikku ja üks eesti-vene õppekavaalane sõnastik. Vene ja eesti keeles koostati õppekavaalaste metoodiliste materjalide annotatsioonide andmebaas, mis asub Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi juures ja Internetis.
- Koostöös Tartu Ülikooliga anti meediaalast õpet 60 õpetajale 6 ainepunkti ulatuses. Põhikoolide õpilastele õpetati koolilehe tegemist. Osales umbes 80 õpilast vene õppekeelega koolidest. Toetati „Ajaleht koolitunnis“ trükkimist teemal „Mitmekultuuriline Eesti“ ja õpetajate käsiraamatu „Meediaharidus üldhariduskoolides“ trükkimist.
- Koostöös Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusega on ette valmistatud ja toetatud seaduse tundmise eksami erinevate õppematerjalide väljaandmist.

23.3. Euroopa Liidu Phare programmi toetus eesti keele ja eestikeelseks õppeks üldharidussüsteemis

2001 – 2005

Käesolev Phare programm (2003 – 2005) on juba neljas etapp Euroopa Liidu rahastatud programmidest, mille eesmärk on luua tingimusi eesti keele õppeks, et tagada Eestis elavatele inimestele võrdne juurdepääs haridusele ja tööle. Alljärgnev ülevaade esitab peamised tulemused aastatest 2001 – 2005.

Õpetajate koolitus

Uute koolitus- ja õppekavade loomine ülikoolides; õpetajakoolitusasutustes ja kutsekoolides

EL Phare eesti keele õppe programmi toetusel loodi kõrgkoolides õppematerjale ja õppekavasid eesti keele kui teise keele õpetajate täiendus- ja põhikoolituseks. Kutseõppeasutuste eesti keele kui teise keele õpetajad said ulatuslikku koolitust, mille raames täiendati olemasolevaid ainekavasid. Valmis 15 materjalikomplekti, mis lähtuvad erialasest temaatikast. Tartu Ülikooli ning Tallinna Ülikooli eksperdid töötasid välja kümme õpetajakoolituse moodulit, mille alusel pakutakse vastava eriala üliõpilastele ja tegevõpetajatele koolitust Internetikeskkonnas.

Täienduskoolitus

2004. – 2005. a. valmistati ette õpetajaid, kes oleksid võimelised õpetama mitmekultuurilistes klassides ning viima vene koolis tunde läbi eesti keeles.

Arvutikoolitus eesti keele kui teise keele õpetajatele

250 õpetajat vene õppekeelega koolidest läbisid tasuta kursused, et täiendada oma oskusi arvuti kasutamises keeleõppematerjalide valmistamisel.

Muukeelsete koolide aineõpetajate erialane praktika eesti koolis

2002. a. rahastati 12 eesti ja vene õppekeelega koolide koostööprojekti, mis võimaldavad muukeelse kooli aineõpetajal töötada lühiajaliselt eestikeelses koolis.

Õppematerjalid

Aastatel 2000 – 2001 valmisid nooremale koolieale nukkudega lüümikukomplekt "Õpime eesti keelt koos Mütsiku ja Patsikuga" ning laulumängude raamat ja CD "Kaks sammu sissepoole". Toetati vene koolide jaoks mõeldud "Ajalehelehe nr 4" ilmumist ja anti välja "Eesti keele grammatika seinatabelid" koos "Õpetaja tabeliraamatuga".

2004. a. anti välja eesti keele õppekomplektid muukeelse põhikooli 4.– 9. klassile. Tegu on ühtsetest põhimõtetest lähtuva õppematerjalide sarjaga, mis võimaldab tasakaalustatult õpetada kõiki osaoskusi: rääkimist, kuulamist, lugemist ja kirjutamist.

Aidi Valliku noorsooromaani "Mis teha, Ann?" ainetel loodav ligi viietunnine kuuldemäng on mõeldud muukeelse kooli 7. – 9. klassile. Kuuldemäng esitab tänapäeva noorte elu ja probleeme.

Muukeelse õppekeele koolide 7 – 9. klasside õpilastele luuakse 2005. a. lõpuks eesti-vene seletavad sõnastikud 12 aines. Õppematerjalide eesmärgiks on aidata muukeelsete koolide õpilastel kohustuslikke aineid omandada.

Kultuuriasutuste pedagoogilised programmid

Aineõpetusega seotud õppevara ja -programmide loomise eesmärk on aktiveerida koolivälisest õppetegevusest muuseumide, huvialakoolide, looduskaitsealade, näituste, raamatukogude, kultuuriasutuste jms vahendusel.

Eestikeelne lugemisvara kooliraamatukogudesse

Vene õppekeele koolide raamatukogude sisustamiseks on hangitud 46 nimetust teatmekirjandust, mis toetab I – IV kooliastme ainekava omandamist.

Koolivahetusprojektid

Projektides osalevatel õpilastel on võimalus 3 – 8 nädala jooksul osa võtta õppetööst eesti õppekeele koolis. Kutsekooliõpilased osalevad vahetuse jooksul ka eestikeelses tööpraktikas.

Kaasaegse keeleõppekeskkonna loomine

2001.a. sisustati kaks keeleklassi lingafoniseadmetega Narva Pähkli mäe Gümnaasiumis ja Tallinna Lasnamäe Gümnaasiumis. 2003.a. valmis interaktiivne veebikeskkond www.efant.ee, kus on harjutusi ja ülesandeid erineval keeleoskuse tasemel õppijale. 2003/2004. õppeaasta algul saadeti vene õppekeele koolidesse näitlike õppevahendite komplekt, mis koosneb illustreeritud Eestimaa piltkaardist ja 15 maakonna plakatist.

Võõrkeeleõppe metoodika alased tugimaterjalid õpetajale, sealhulgas 11 metoodikavihikut ja sari käsiraamatuid: "Kuidas kohaneda võõras kultuuris", "Eesti keele süntaks võõrkeeleõppe praktikule" jt.

Keelekümblus

Osa Phare programmi tegevusi on suunatud eelkõige vene õppekeele koolide arengu toetamisele, kus eesti keele õpe toimub kümblusmetoodika alusel. Töötatakse välja koolitusprogrammid ja õppematerjalid kuni 10 aine jaoks.

Keelelaagrid ja pereõpe

Projektide raames viibivad muukeelsed noored vähemalt 12 päeva eestikeelses peres või suvelaagris, mille programmi kuulub eesti keele õpe. Projektide eesmärk on võimaldada noortele suhtlemist oma eakaaslastega, tutvuda Eesti ja eestlaste olmega, arendada oma väljendusjulgust ja kõnekeeleoskust. Aastatel 1998 – 2005 on Integratsiooni Sihtasutuse toel laagrites ja peredes osalenud ligi 17 000 last ja noort. Keelelaagri- ja pereõppealast koolitust anti enam kui 300 õpetajale.

23.4. Keskuse tegevus eesti keele õpetamisel

Keskus lähtub oma töös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Integratsiooni Sihtasutuse vahel 13.07.2001 sõlmitud koostöölepingust nr 720 ja selle lisadest ning riikliku programmi „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000 – 2007” tegevuskavadest. Keskuse eesmärgiks on integratsiooniprogrammi Haridus- ja Teadusministeeriumi vastutusalas olevate programmide ja projektide elluviimine. Lepingu raames on üldhariduse valdkonnas teostatud alljärgnevad tegevused.

Koolieelses vanuses lastele eesti keele kui teise keele õpetamine

2002. aastal alustati koolieelses lasteasutuses eesti keele kui teise keele õpetamise programmi väljatöötamist. Teostaja leidmiseks viidi läbi riigihankekonkurss „Koolitustellimus koolieelsetes lasteasutustes eesti keele kui teise keele õppe aluste loomiseks ja koolitajate koolitamiseks“, mille tulemusena sõlmiti leping TÜ Narva Kolledžiga. Lepingu raames viidi läbi kolm koolitusmoodulit ning koostati järgmised materjalid:

- eesti keele kui teise keele õpetamise programm koolieelses vanuses lastele;
- koolieelse lasteasutuse õpetaja põhikoolituse eesti keele kui teise keele õpetamise mooduli õppekava;
- koolieelse lasteasutuse eesti keele õpetaja täienduskoolituse õppekava;
- eesti keele kui teise keele õppimist ja õpetamist soodustava keskkonna kirjeldus koolieelses lasteasutuses ning selle loomist toetavate materjalide kirjeldused;
- piirkondliku keeleõppekeskuse mudeli kirjeldus;
- õppematerjalid koolieelses vanuses lastele eesti keele kui teise keele õppimiseks ning nende juurde kuuluv õpetajaraamat;
- õppematerjal koolieelse lasteasutuse õpetaja põhikoolituse eesti keele kui teise keele õpetamise mooduli ja täienduskoolituse läbiviimiseks.

Eesti õppekeelele ülemineku kavandamine

Koolitus ja õppematerjalid

- 2003. aastal toimus seminarnõupidamine „Kooli pidaja valikud ja vastutus Eesti muukeelse kooli arendamisel aastatel 2003 – 2010“, mille käigus räägiti koolide kogemustest, erinevate (välis)projektide tegevustest eestikeelsele aineõpetusele üleminekuks ning erinevatest valupunktidest (s.h seadusandlus, muukeelse hariduse hind, koolide arengukavad, pedagoogide ettevalmistus, õppematerjalid, uusimmigrantide laste koolitamine). Haridus- ja Teadusministeeriumi on välja andnud ettekannete ja sõnavõtte kogumiku.
- 2003. aastal ilmus õpik kõrgkoolidele ning muukeelsete õpilastega töötavatele aine- ja klassiõpetajatele „Muukeelsete õpilaste integreerimine Eesti koolis“, mille autor on Ülle Rannut. Õpik on kasutatav õpetaja abimaterjalina ning koolitusmaterjalina ülikoolides õpetajakoolitusel ja õpetajate täienduskoolitusel. Õpik on jaotatud kõikidele Eesti koolidele ning kasutusel ka Tallinna Pedagoogilises Ülikoolis õppematerjalina.
- 2004. aastal toimus kaks seminari Tallinna venekeelsete koolide direktoritele ja õppealajuhatajatele, mis käsitlesid eesti keeles ainete õpetamist vene koolis. Koostöös Tallinna Haridusametiga korraldati seminar vene koolide direktoritele, kus selgitati koolide valmisolekut üleminekuks eesti õppekeelele ja oma kogemuste jagamise soovi.
- 2004. a. suvel toimus Saaremaal vene koolide õpetajatele seminar, mille tulemusena valmisid näidisainekavad: matemaatika 5. – 6. klassile, loodusained 6. – 7. klassile ja kirjandus gümnaasiumiastmele.
- 2004. aastal koostati kolme õpetaja poolt eesti keeles õpetamise kava. Idee algatajaks oli Haridus- ja Teadusministeerium. Osalema kutsuti 6 muulaste keeleõppega tegelevat kooli, kellest 3 viis oma töö lõpule.
- Novembris 2004 käivitus Tartu Ülikooli Narva Kolledžis muukeelse kooli õpetajatele 40 ainepunkti mahus ümberõppekoolitus „Loodus- ja inimeseõpetus eesti keele baasil“. Koolituse eesmärgiks on anda ainealaseid ja meetoodilisi teadmisi loodusõpetuse ja inimeseõpetuse õpetamiseks mitmekultuurilises koolis. Õppekava alusel saadakse ettevalmistus tööks põhikooli 2. kooliastmes. Koolitusel osaleb 20 kõrgema pedagoogilise haridusega ja eesti keelt

kõrgtasemel valdavat muukeelse üldhariduskooli õpetajat Tallinnast, Tartust, Narvast, Rakverest, Jõhvist, Sillamäelt ja Mustveest. Koolitus lõpeb jaanuaris 2006.

Mitmekeelse kooli tugipunkt

2004. aastal loodi koostöös TÜ Narva Kolledžiga Narva mitmekeelse kooli tugipunkt. Keskuse tööd toetab HPK. Tugipunkti eesmärgiks on toetada eestikeelse aineõppe arendamist Narva ja Ida-Virumaa venekeelsetes koolides keelekümblusmetoodika ja teiste tunnustatud metoodikate alusel. Tugipunkt töötab Narva Kolledži struktuuriüksuse Eesti Kodu Narvas juures.

Projektkonkurss

2004. – 2005. aastal viidi läbi kolm projektkonkurssi „Muukeelne õpilane“. Konkursi eesmärgiks oli toetada üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste ja kohalike omavalitsuste projekte, mis aitavad kaasa muukeelse õpilase kohanemisele eesti õppekeelega koolis ning toetavad vene õppekeelega koolis ainete õpetamist eesti keeles. Kokku toetati 28 projektitaotlust.

Eesti keele kui teise keele õpetajad

HPK toetab alates 2001. aastast Eesti Keele Kui Teise Keele Õpetajate Liidu (EKTÖL) tegevust. EKTÖL registreeriti mittetulundusühinguna 2002. aasta jaanuaris. Asutajaliikmeid oli 39. EKTÖLi struktuuriüksustena moodustati kolm piirkondlikku keskust: Tallinna ja Harjumaa, Virumaa ning Tartu ja Lõuna-Eesti keskus. Liidu eesmärgiks on pakkuda eesti keele kui teise keele õpetajatele erialast täienduskoolitust ning tegeleda nõustamisega eesti keele kui teise keele õpetamise metoodika vallas.

Aastatel 2001 – 2005 on toetatud täienduskoolituse läbiviimist sh seminare, infopäevi, suve- ja talvekoole; õppematerjalide soetamist liidu piirkondlikesse keskustesse; kodulehekülje (www.eestikeelisekeelena.ee) haldamist.

Alates 2005.a. juunist on liidu tegevustesse kaasatud lasteaiaõpetajad.

Eesti ja vene õppekeelega koolide õppekavaarendustöö

Projekt Avatud Õppekava

Aastatel 2002 – 2005 toetati projekti Avatud Õppekava arendamist ja rakendamist sh koolitusi, erinevate koolituspakettide koostamist jne.

2005. aasta kevadel Avatud Õppekava metoodikakabineti tegevus lõpetati ning projekti raamatukogu ja dokumentatsioon anti üle Pedagoogika Arhiivmuuseumile. Projekti kodulehekülg arhiveeriti CD-ROMile.

Õppematerjalid

Aastal 2005 anti välja: „Klassijuhataja tööst koolis“ ja „Õppe- ja kasvatustööst I kooliastmes“. Raamatud on koostanud Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse alushariduse ja algõpetuse peaekspert Ene Kulderknup ning vene keelde tõlkinud Ilona Kings. Venekeelsete kogumike väljaandmist koordineeris Nadežda Parol. Mõlemad raamatud on trükitud 600 eksemplaris ja jaotatud kõikidele vene õppekeelega alg- (5 eksemplari) ja põhikoolidele (5 eksemplari) ning gümnaasiumidele (6 eksemplari).

Kodanikukasvatus

Ühiskonnaõpetuse õpetajate täienduskoolitus

- 2003. aastal korraldati koostöös TÜ Narva Kolledžiga seminar „Mitmekultuuriline kool Eestis“. Seminari ettekannete põhjal anti välja kogumik osaliselt vene- ja ingliskeelsete tõlgetega.

Ettekanded käsitlesid muuhulgas haridust mitmekultuurilises ühiskonnas, Eestis enim levinud kakskeelseid õppemudeleid ning ka Läti vastavat kogemust.

- November 2003 – jaanuar 2004 toetati vene õppekeelega koolide ühiskonnaõpetuse õpetajate koolituskursuse „Aktiivõppemeetodid ühiskonnaõpetuse tundides“ läbiviimist. Kursuse maht oli 2 AP ja selle eesmärgiks oli tutvustada aktiivõppe kasutusvõimalusi, pakkuda kogemusõppe kaudu võimalust leida endale sobivaid töömeetodeid.
- 2005. aasta sügisel toetatakse koos Euroopa Nõukoguga (EN) eesti ja vene õppekeelega üldharidus- ja kutsekoolide ühiskonnaõpetuse õpetajatele tasuta täienduskoolituse läbiviimist. Koolitatakse 140 õpetajat, neist kolmandik on vene õppekeelega koolidest.

Kodanikukasvatuse jätku-uuring

Toetatakse IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, rahvusvaheline võrdlevaid haridusuuringuid korraldav assotsiatsioon) CivEduEst (kodanikuhariduse ja ühiskonnaõpetuse alase) Eesti kordusuuringu läbiviimist. Jätaku-uuringu eesmärgiks on mõõta progressi, mis on toimunud Eesti hariduses (eelkõige ühiskonnaõpetuse alal) õppekava reformi tulemusel. Selleks kõrvutatakse 1999. ja 2005. aasta tulemusi ning erinevate vanuseastmete õpilaste tulemusi enne ja pärast ühiskonnaõpetuse aine läbimist. Uuringu tulemused valmivad märtsis 2006.

Kodanikupäeva viktoriin

Kodanikupäeva viktoriini korraldatakse alates 2003. aastast. Viktoriin on mõeldud eesti ja vene õppekeelega üldhariduskoolide 7. – 12. klasside ning üldkeskharidust andvate kutsekoolide õpilastele. Selle eesmärgiks on süvendada noorte teadmisi Eesti Vabariigi põhiseaduslike institutsioonide, inim- ja kodanikuõiguste, vabaduste ja kohustuste ning Euroopa Liiduga seonduva osas. Viktoriin on eesti keeles ning osaliselt saab küsimustele vastamisel kasutada seaduse tekstile või muule infoallikale viitavaid linke. Tulemused selgitatakse õppekeele ja vanuseastmete osas eraldi. Seni on vene õppekeelega koolide õpilased näidanud viktoriini vastu üles suuremat huvi ja saavutanud ka paremaid tulemusi kui eesti koolide õpilased. 2003. aastal võttis Kodanikupäeva viktoriinist osa üle 2000 õpilase, 2004. aastal üle 3000 õpilase.

Projektkonkurss

Avaliku projektkonkursi „Kodanikupäeva- ja sallivuse teemalised üritused ning interaktiivsed ühiskonnaõpetusealased õppevahendid“ tulemusena toetatakse 2005/2006. õppeaastal seitsme eesti ja vene õppekeelega kooli õpilaste koostööprojekte, mis aitavad laiendada õpilaste teadmisi Eesti ühiskonnast, väärtustada Eesti kodakondsust ja kodanikuks olemist, kinnistada kodanikupäeva traditsiooni, arendada sallivust mitmekultuurilises kollektiivis.

Meediaõpetus

Õppematerjalid

Koostöös Kesk-Eesti Arenduskeskusega ja välisabi projekti „Mitmekultuuriline Eesti“ toetusel koostati pilootkoolituse materjalide alusel õppematerjal õpetajatele „Meediaõpetus üldhariduskoolis“, mille juurde kuulub ka kassett raadioanride näidetega. Õpik on eesti ja vene keeles ning see on kasutatav koolide meediaalase õpetuse korraldamisel ja täienduskoolituse läbiviimisel.

Eesti ja vene õppekeelega koolide õpetajate meediakoolitus

Toetati eesti- ja vene õppekeelega üldhariduskoolide õpetajate täienduskoolituskursusi „Avalik intervjuu“ ja „Meediaõpetuse didaktika III kooliastmele“. Kursused viis läbi Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Huvijuhtide täienduskoolitus

Aastatel 2002 – 2003 toetati eesti ja vene õppekeelega üldhariduskoolide huvijuhtide uuringu läbiviimist. Uuringu tulemusena anti välja teatmik "Üldhariduskoolide huvijuhtide staatuse ja koolitusvajaduste uuring", mis jõudis kõikidesse koolidesse. Uuring annab ülevaate praeguste huvijuhtide koolitusest ja tööst ning võrdluse eesti ja vene õppekeelega koolide vastavast tööst. Mais 2005 toimus konkurss „Muukeelse huvijuhi täienduskoolitus „Kultuuridevaheline suhtlemine““, mille tulemusena korraldab Viljandi Kultuuriakadeemia 32 vene õppekeele ja kakskeelse üldhariduskooli huvijuhile täienduskoolituse 160 tunni ulatuses (4 AP, sh auditoorne töö, vaatluspraktika ja iseseisev töö).

Uusimmigrantide ja pagulaste laste koolitamise süsteemi loomine

Koolitus

2003. aastal korraldati koolitus eesti õppekeelega koolide õpetajatele, kelle klassides on vähese eesti keele oskusega muukeelseid õpilasi (s.h uusimmigrantide ja võõrtööliste lapsi). Õpetajad said uusi teadmisi järgmistel teemadel: turvatunde loomine muukeelse õpilasega klassis, õpilaste töössehaaramise võimaluste kasutamine, tugisüsteemide loomine, hindamine, vigade parandamine.

2003. aastal viidi koostöös Tartu Ülikooli Narva Kolledži ja Illuka Vallavalitsusega läbi koolitus teemal „Kuidas toimub pagulaste õpe üldhariduskoolis?“, mille käigus täiendati teadmisi ja oskusi multikultuurilisest hariduskorraldusest, õppestrateegiast mitmerahvuselises klassis, võõrkeele õpetamise metoodikatest, multikultuurse ühiskonna ja kultuurierinevustega toimetulekust.

Projektikonkurss

Konkursi „Uusimmigrandid Eesti haridusasutustes“ raames toetati kohalike omavalitsuste, üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste tegevust 2004/2005. õppeaastal – õppematerjalide soetamist; õpetajate ja tugiopetajate töötasu ning täienduskoolitust.

Rahvusvähemuste pühapäevakoolide ja rahvuskultuuriseltside emakeeleõppe toetus

Pühapäevakoolide õpetajate koolitus

- 2003. – 2004. aastal toetati koolituskursuse läbiviimist rahvusvähemuste emakeeleõpetajatele (maht 4 AP). Koolitusel osales 20 õpetajat, läbiviijaks Tartu Ülikool. Koolituse eesmärgiks oli anda teadmisi õpetajatele koolituse ainemetoodika, keeleõpetusdidaktika, ülddidaktika ja haridusteororia valdkonnas. Sama kursuse läbiviimist toetati ka 2005. aastal. Osales 10 õpetajat.
- Detsembris 2003 toimusid koolituspäevad rahvuskultuuriseltside pühapäevakoolide esindajatele Tallinnas ja Jõhvis, kus tutvustati pühapäevakoolidele võimalust registreerida end erahuvialakoolina. 2004. aastal anti välja vastavasisuline trükk.
- 2004. aastal viidi läbi 2-päevane seminar, milles tutvustati metoodikavõtteid hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks.
- Rahvuskultuuriseltside pühapäevakoolide õpetajatele toimus märtsis 2005 seminar, kus osales 35 õpetajat. Seminaril tutvustati teise keele õpetamise metoodikat, jagati praktilisi näpunäiteid keeletunni läbiviimiseks ning individuaalse õppekava rakendamiseks koolitunnis.

Rahvuskultuurilist identiteeti toetavate materjalide väljatöötamine

2004. aastal toetati TV sarja „Etnomosaiigid“ tootmist. Sari tutvustab erinevate rahvusvähemuste kultuuri ja identiteedi hoidmist Eestis. Põhikoolile mõeldud vihikute sarjast „Rahvused Eestis“ ilmus I trükis „Leedulased“ kogutiraažis 2450 vihikut. Raamat jõudis igasse Eestimaa kooli ja raamatukokku. Autoriteks on Cecilija-Rasa Unt ja Ita Serman.

Projektikonkurss

2004. aastal korraldatud 2 projektikonkursi raames said 34 pühapäevakooli toetust oma tegevuse arendamiseks ja emakeele õpetamiseks.